

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN
KULLANIMI VE OTOMOTİV SEKTÖRÜ UYGULAMASI

Ersan HIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS

İSTANBUL, Temmuz 2018

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN
KULLANIMI VE OTOMOTİV SEKTÖRÜ UYGULAMASI

Ersan HIZ

162008207

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS

İSTANBUL, Temmuz 2018

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN
KULLANIMI VE OTOMOTİV SEKTÖRÜ UYGULAMASI

Ersan HIZ

162008207

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 09.07.2018

Tezin Savunulduğu Tarih : 09.07.2018

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS
İstanbul Okan Üniversitesi

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Ayşe PAMUKÇU
İstanbul Marmara Üniversitesi

: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Yonca TUNÇ
İstanbul Okan Üniversitesi

İSTANBUL, Temmuz 2018

ÖNSÖZ

Bağımsız denetçilerin, sadece denetim bilmeleri mesleki açıdan yeterli değildir. İyi bir denetçinin, denetimin yanı sıra muhasebe, vergi, hukuk, ekonomi ve analiz gibi konularda da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca yıllar itibari ile elde etmiş oldukları mesleki tecrübeleri de oldukça önemlidir.

Globalleşen günümüz piyasalarına ayak uydurmak, gelişmekte olan denetim sektörü içinde büyük önem arz etmektedir. Denetimin kalitesinden ödün verilmeden, maliyetleri çok yükseltmeden ve istenilen sürede üretilebilen bilgi, kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik ve kullanılabilir bilgidir.

Bağımsız denetim tekniklerinden bazıları direkt sonuç odaklı olup, elde edilen sonuç direkt kanıt olarak kullanılabilir. Tek başına kanıt niteliği taşıyan bilgi sunmasa da denetimin zamanından tasarruf edilmesini sağlayabilen tekniklerde mevcuttur. Bu tekniklerin en başında analitik inceleme prosedürleri gelmektedir. İşletmenin daha yakından tanınması, riskli alanların tespit edilmesi ve diğer tekniklerin destekçisi olan bu teknik aynı zamanda finansal olmayan verilerinde kullanımına izin vermektedir. Denetçinin mesleki tecrübesini kullanabileceği çok geniş bir alan yaratmaktadır.

Bu çalışmada analitik inceleme prosedürlerinin nasıl kullanılabileceği, elde edilen analiz sonuçlarının nasıl yorumlanabileceği, işletmenin ve işletme yönetiminin daha kısa sürede daha yakından nasıl tanınabileceği, soruşturmalarda sorulacak doğru soruların nasıl tespit edilebileceği gibi uygulamaların nasıl yapılabileceği üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Rabia DİNEK, Büşra TİBET, Vehbi Murat ŞAHİN, Arif YAZICI ve danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yaşam kaynağım, kızım, Elifime sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvi
TABLO LİSTESİ	xvii
BÖLÜM 1. BAĞIMSIZ DENETİME GİRİŞ.....	1
1.1 DENETİME GİRİŞ VE DENETİMİN GELİŞİM SÜRECİ.....	1
1.1.1. Denetimin Tarihsel Gelişim Evreleri	3
1.1.1.1. 1900’lü Yıllar ve Öncesi	3
1.1.1.2. 1900 – 1930 Yıllar Arası	3
1.1.1.3. 1930 – 2000’li Yıllar	4
1.1.1.4. 2000’li Yıllar ve Günümüz.....	4
1.1.2. Türkiye’de Denetimin Gelişimi	5
1.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Denetim Uygulamaları.....	6
1.1.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Denetim Uygulamaları....	6
1.2. DENETİMİN TANIMI, UNSURLARI VE AMACI	8
1.2.1. Denetimin Tanımı	9
1.2.2 Denetimin Unsurları.....	10
1.2.2.1. Denetimde İktisadi Faaliyet ve Olaylara İlişkin İddialar	10
1.2.2.2. Denetimin Süreç Olması.....	10
1.2.2.3. Denetimde Önceden Saptanmış ölçütler	10
1.2.2.4. Denetimde Tarafsızca Kanıt Toplanması ve	Değerlendirilmesi
1.2.2.5. Denetimin İlgi Duanlara Raporlanması.....	11
1.2.3. Bağımsız Denetimin Amacı	13

1.2.4. Denetim Ve Benzeri Kavramlar	13
1.2.4.1. Kontrol.....	13
1.2.4.2. Teftiş.....	14
1.2.4.3. Revizyon.....	14
1.2.5. Denetimin Faydaları.....	15
1.2.5.1. Denetlenen İşletmeye Faydaları:	15
1.2.5.2. Ekonomi İçerisindeki Diğer Bilgi Kullanıcılarına Faydaları:.....	15
1.2.5.3. Kamu kuruluşlarına sağladığı faydalar:.....	15
1.3. DENETİM TÜRLERİ	16
1.3.1. Denetçinin statüsüne göre denetim türleri	16
1.3.1.1. Bağımsız Denetim	16
1.3.1.2. Uygunluk Denetimi	17
1.3.1.3. Faaliyet Denetimi	18
1.3.2. SPK'ya Göre Denetim Türleri.....	18
1.3.2.1. Sürekli Denetim.....	18
1.3.2.2. Sınırlı Denetim	19
1.3.2.3. Özel Denetim.....	19
1.4. DENETÇİ TÜRLERİ	19
1.4.1. Bağımsız Denetçi.....	19
1.4.2. İç Denetçi	20
1.4.3. Kamu Denetçisi	20
1.5. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI	21
1.5.1. Genel Standartlar	22
1.5.1.1. Mesleki Eğitim Ve Deneyim;.....	22
1.5.1.2. Mesleki Özen Ve Titizlik	22
1.5.1.3. Denetçinin Bağımsızlığı	22
1.5.2. Çalışma Alanı Standartları.....	23
1.5.2.1. Planlama ve Gözetim.....	23
1.5.2.2. İç Kontrol.....	23
1.5.2.3. Kanıt Toplama Ve Kanıtların Değerlendirilmesi	24
1.5.3. Raporlama Standartları.....	24
1.5.3.1. Uyum	24
1.5.3.2. Tutarlılık	25
1.5.3.3. Tam Açıklama	25
1.5.3.4. Denetçinin Görüşü.....	25

BÖLÜM 2. DENETİM SÜRECİ

26

2.1. DENETİM İŞİNİN ALINMASI	26
2.1.1. Müşteri Kabulü	26
2.1.2. Müşteri İşletmenin Araştırılması	27
2.1.3. Denetim Sözleşmesinin Yapılması.....	27
2.2. DENETİMİN PLANLANMASI	28
2.2.1. İşletme ve İşletme Sektörü Hakkında Bilgi Toplanması.....	28
2.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi.....	29
2.2.3. Analitik İnceleme Prosedürlerine İlişkin Ön Belirleme.....	30

2.2.4. Denetim Stratejisi Ve Denetim Programının Oluşturulması.	31
2.2.4.1. Denetim Stratejisi	31
2.2.4.2. Denetim Planı	32
2.2.4.3. Denetim Programı	33
2.3 DENETİM PROGRAMININ UYGULANMASI.....	33
2.3.1 Denetim Programının Gözden Geçirilmesi	33
2.3.2 Hesap Bakiyelerinin Kontrol Edilmesi	34
2.3.3 Kanıt toplama.....	34
2.3.3.1. Dış kaynaklardan elde edilen kanıtlar	35
2.3.3.2. İç kaynaklardan elde edilen kanıtlar	35
2.3.3.3. Asıl Kanıtlar	35
2.3.3.4. Destekleyici kanıtlar	35
2.3.4 Kanıtların Değerlendirilmesi	36
2.4 DENETİMİ TAMAMLAMA ÇALIŞMALARI VE DENETİM RAPORUNUN HAZIRLANMASI.....	36
2.4.1 Denetim Faaliyetlerinin Tamamlanması	36
2.4.1.1. Gelecekteki Olası Belirsizliklerin İncelenmesi	37
2.4.1.2. Bilanço Sonrası Olayların İncelenmesi	38
2.4.1.3. Finansal Raporlarda Açıklama Gerektiren Olaylar	38
2.4.1.4. Finansal Raporlarda Değişim Gerektiren Olaylar	39
2.4.1.5. Yönetim Beyan Mektubu.....	40
2.4.1.6. Analitik Testler	40
2.4.2. Sonuçların Değerlendirilmesi	41
2.4.2.1. Denetim Programının Gözden Geçirilmesi	41
2.4.2.2. Önemlilik Seviyesinin Ve Riskin Tekrar Gözden Geçirilmesi	41
2.4.2.3. Çalışma Kâğıtlarının Gözden Geçirilmesi.....	42
2.4.3. Denetçi Görüşü ve Raporlama	42
2.4.3.1. Uyum	44
2.4.3.2. Tutarlılık	44
2.4.3.3. Tam Açıklama	45
2.4.3.4. Görüş	45

BÖLÜM 3. DENETİMDE ÖNEMLİLİK KAVRAMI ve RİSK KAVRAMI..... 46

3.1. DENETİMDE ÖNEMLİLİK.....	46
3.1.1. Denetimde Önemliliğin Anlaşılması Ve Tanımı.....	47
3.1.2. Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi.....	49
3.1.3. Önemlilik Düzeyinin Finansal Tablo Hesaplarına Dağıtımı ve Kullanılabilecek Yöntemler	50
3.1.4. Önemlilik Düzeyine Göre Hata Tahminlerinin Belirlenmesi	52
3.2. DENETİMDE RİSK KAVRAMI	53
3.2.1. Riskin Tanımı ve Denetim Riski.....	53
3.2.1.1. Ticari Risk	54
3.2.1.2. Hile Riski.....	54
3.2.2. Denetim Risk Bileşenleri	58
3.2.2.1. Doğal Risk	58

3.2.2.2. Kontrol Riski	59
3.2.2.3. Tespit (Bulgu) Riski	61
3.2.3. Denetim Risk Modeli	61

BÖLÜM 4. DENETİM KANITLARI VE KANIT TOPLAMA TEKNİKLERİ..... 66

4.1. DENETİM KANITLARI	64
4.1.1. Kanıtın Özellikleri	65
4.1.2. Denetim Kanıtının Güvenirliliği.....	65
4.1.3. Kanıtların Yeterliliği Ve Geçerliliği.....	67
4.1.3.1. Önemlilik	68
4.1.3.2. Risk	69
4.1.3.3. Nitelik	69
4.1.3.4. Ekonomiklik	70
4.1.3.5. Ana kitle	71
4.1.4. Kanıtların Güvenirliliğini Etkileyen Unsurlar	72
4.1.4.1. Zamanlılık.....	72
4.1.4.2. İlgililik	72
4.1.4.3. Kaynak.....	73
4.1.4.4. Objektiflik.....	73
4.1.5. Kanıtların Sınıflandırılması.....	74
4.1.6. Kanıt Toplama Teknikleri	74
4.1.6.1. Fiziksel İnceleme	75
4.1.6.2. Yeniden Uygulama	75
4.1.6.3. Yeniden Hesaplama	76
4.1.6.4. Doğrulama	76
4.1.6.4.1. Olumlu Doğrulama	77
4.1.6.4.2. Olumsuz Doğrulama.....	77
4.1.6.4.3. Boş Bakiyeli Doğrulama	77
4.1.6.5. Belgelerin İncelenmesi	77
4.1.6.6. Analitik Yordamlar	78
4.1.6.7. Soruşturma.....	78
4.1.6.8. Gözlem	79
4.2. ÇALIŞMA KÂĞITLARI	80
4.2.1. Çalışma KÂĞITLARININ Tanımı	80
4.2.2. Çalışma KÂĞITLARININ Sağlayabileceği Faydalar	81
4.2.3. Çalışma Mizanı	81
4.2.4. Çalışma KÂĞITLARININ Dosyalanması.....	82
4.2.4.1. Cari Dosyalar	82
4.2.4.2. Sürekli Dosyalar	82
4.2.5. Çalışma KÂĞITLARININ Saklanması.....	83
4.2.6. Çalışma KÂĞITLARININ Mülkiyeti.....	83
4.2.7. Çalışma KÂĞITLARININ Gizliliği	83

BÖLÜM 5. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİ..... 85

5.1. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN TANIMI.....	85
5.2. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN UYGULANMA ZAMANI.....	87
5.2.1. Planlama Aşamasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması.....	87
5.2.2. Denetimin Devamında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması.....	89
5.2.3. Denetimin Tamamlanması ve Raporlama Aşamasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması	91
5.2.3.1. Denetimin Tamamlanması Aşaması.....	91
5.2.3.1.1. Gelecekteki Olası Belirsizliklerde Analitik İnceleme Prosedürleri	91
5.2.3.1.2. Bilanço sonrası olayların incelenmesinde analitik inceleme prosedürleri	91
5.2.3.1.3. Yönetimden beyan mektubu alınması	95
5.2.3.1.4. Genel Analitik Testlerin Uygulanması	96
5.2.3.2. Denetim Sonuçlarının Değerlendirilmesi;	96
5.2.3.2.1. Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilmediğinin incelenmesi	96
5.2.3.2.2. Denetimin önemlilik seviyesinin ve denetim riskinin gözden geçirilmesi.....	97
5.3. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN YARARLARI..	97
5.4. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN TÜRLERİ	98
5.4.1. İşletme Verileri İle Sektör Ortalamalarının Karşılaştırılması	98
5.4.2. İşletme Verileri İle Önceki Dönem Verilerinin Karşılaştırılması	99
5.4.3. İşletme Verileri İle İşletme Hedeflerinin Karşılaştırılması .	100
5.4.4. İşletme Verileri İle Denetçinin Belirlediği Beklenen Verilerin Karşılaştırılması.....	101
5.4.5. İşletmenin Finansal Ve Finansal Olmayan Verilerinin Karşılaştırılması.....	101
5.5. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN KULLANIM ALANLARI	102
5.5.1. Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı	102
5.5.2. İç Kontrolde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı	103
5.5.3. İç Denetimde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı	105
5.6. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN KULLANILMASI SÜRECİ	106
5.6.1. Mevcut verilerin güvenilir olması	106
5.6.2. Mevcut verilerin karşılaştırılabilir olması.....	107
5.6.3. Hedeflerin Belirlenmesi.....	107
5.6.4. Hangi Analitik Prosedürlerinden Yararlanılması Gerektiğinin Belirlenmesi.....	108
5.6.5. Uygun Bilgilerin Kullanımı.....	108
5.6.6. Karar Aşamasında Başvurulacak Kriterlerin Belirlenmesi	108
5.6.6.1. Sapmaların tutar olarak ele alınması	109

5.6.6.2. Sapmaların Oran Olarak Ele Alınması	109
5.6.7. Hesaplamaların Gerçekleştirilmesi	109
5.6.8. Elde Edilen Sonuçların Değerlendirilmesi	109
5.6.9. Karar Verme	110
5.7. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNDE KULLANILAN	
ANALİZ TEKNİKLERİ	110
5.7.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)	111
5.7.2. Dikey Yüzdeler Yöntemiyle Analiz	113
5.7.3. Eğilim (Trend) Yüzdeleri Analizi.....	115
5.7.4. Oran (Rasyo) Analizleri	117
5.7.4.1. Likidite Oranları	118
5.7.4.1.1. Cari Oran;	118
5.7.4.1.2. Likidite Oranı	119
5.7.4.1.3. Nakit Oran	120
5.7.4.2. Faaliyet Etkinliği Oranları	120
5.7.4.2.1. Alacak Devir Hızı.....	121
5.7.4.2.1. Stok Devir Hızı.....	122
5.7.4.3. Finansal (Mali) Durum Oranları.....	124
5.7.4.3.1. Yabancı Kaynak Oranı	125
5.7.4.3.2. Öz Kaynaklar Oranı.....	125
5.7.4.3.3. Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı..	126
5.7.4.3.4. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı	126
5.7.4.3.5. Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Oranı	126
5.7.4.3.6. Yabancı Kaynak Wade Yapısı Oranı	127
5.7.4.3.7. Borç Devir Hızı	127
5.7.4.4. Karlılık Durumu Oranları	129
5.7.4.4.1. Bilanço Karlılık Oranları	129
5.7.4.4.2. Gelir Tablosu Karlılık Oranları	130
5.7.5. Ussallık Analizleri.....	131

BÖLÜM 6. BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN KULLANIMI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

6.1. UYGULAMANIN AMACI	133
6.2. UYGULAMANIN KAPSAMI	134
6.3. XYZ OTOMOTİV A.Ş.'NİN YATAY ANALİZİ	134
6.3.1. XYZ Otomotiv A.Ş.'nin Yatay Analizi İçin Bazı Açıklamalar	
.....	135
6.3.2. XYZ Otomotiv A.Ş.'nin Bilançosunun Hesap Sınıfları Bazında	
Yatay Analizi.....	136
6.3.3. XYZ Otomotiv A.Ş.'nin Bilançosunun Ayrıntılı Yatay Analizi	
.....	141
6.3.3.1. Hazır Değerler	142
6.3.3.2. Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar.....	143
6.3.3.3. Stoklar.....	145
6.3.3.4. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	146
6.3.3.5. Duran Varlık Dağılımları.....	147

6.3.3.6. Mali borçlar	148
6.3.3.7. Ticari Borçlar.....	150
6.3.3.8. Diğer Borçlar	151
6.3.3.9. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler.....	153
6.3.3.10. Uzun Vadeli Mali Borçlar	154
6.3.3.11. Uzun Vadeli Ticari Borçlar	155
6.3.3.12. Uzun Vadeli Diğer Borçlar.....	156
6.3.3.13. Borç ve Gider Karşılıkları	157
6.3.3.14. Özkaynaklar.....	157
6.3.4. XYZ İşletmesinin Gelir Tablosunun Yatay Analizi İçin Bazı Açıklamalar	160
6.3.5. XYZ İşletmesinin Gelir Tablosunun Mukayeseli Tablolar Yöntemi İle Analiz Edilmesi Ve Yorumlanması	160
6.3.5.1. Brüt Satışlar ve Satış İndirimleri	162
6.3.5.2. Net Satışlarda Meydana Gelen Değişim.....	163
6.3.5.3. Satışların Maliyetinde Meydana Gelen Değişim.....	163
6.3.5.4. Faaliyet Giderleri.....	164
6.3.5.5. Faaliyet Karı Veya Zararında Meydana Gelen Değişme	165
6.3.5.6. Olağan Kar Veya Zarar Grubunda Meydana Gelen Değişim	166
6.3.5.7. Dönem Kar Veya Zararı	167
6.4. XYZ OTOMOTİV A.Ş. BİLANÇOSUNUN DİKEY ANALİZİ İÇİN BAZI AÇIKLAMALAR.....	167
6.4.1. Dönen Varlıklar İçin Dikey Analiz ve Yorumlanması	168
6.4.2. Duran Varlıklar İçin Dikey Analiz ve Yorumlanması	170
6.4.3. Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması.....	171
6.4.4. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması	173
6.4.5. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması	174
6.4.6. Öz Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması.....	176
6.5. XYZ OTOMOTİV A.Ş. GELİR TABLOSUNUN DİKEY ANALİZİ İÇİN BAZI AÇIKLAMALAR.....	178
6.5.1. Brüt Satış Karı Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması.....	178
6.5.2. Faaliyet Karı Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması	179
6.5.3. Olağan Kar Veya Zararın Dikey Analizi ve Yorumlanması.....	180
6.5.4. Dönem Kar Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması	181
6.6. XYZ OTOMOTİV A.Ş.'NİN TREND (EĞİLİM YÜZDELERİ) ANALİZİ İLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR.....	181
6.6.1. XYZ Otomotiv A.Ş.'nin Trend (Eğilim Yüzdeleri) Analizi ve Yorumlanması.....	182

6.6.2. Net Satışlar ve Stokların Trend Analizi İle Karşılaştırılması	182
6.6.3. Ticari Borçlar ve Stokların Trend Analizi İle Karşılaştırılması	183
6.6.4. Ticari Alacaklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması.....	184
6.6.5. Dönen Varlıklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması.....	184
6.6.6. Duran Varlıklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması.....	185
6.6.7. Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Trend Analizi İle Karşılaştırılması	186
6.6.8. Toplam Borçlar ve Öz Kaynakların Trend Analizi İle Karşılaştırılması.....	187
6.6.9. Net Satışlar ve Faaliyet Giderlerinin Trend Analizi İle Karşılaştırılması.....	188
6.7. XYZ OTOMOTİV A.Ş.’NİN ORAN ANALİZLERİ İLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR.....	188
6.7.1. LİKİDİTE ORANLARININ YORUMLANMASI	189
6.7.1.1. Cari oran	189
6.7.1.2. Likidite oranı	190
6.7.1.3. Nakit oran	190
6.7.1.4. Stok bağımlılık oranı	191
6.7.2. Finansal Yapı ORANLARI İle İlgili Bazı Açıklamalar	191
6.7.2.1. Finansal Yapı Oranları ve Yorumlanması	191
6.7.3. Devir Hızları İle İlgili Bazı Açıklamalar	192
6.7.3.1. Stok Devir Hızı Ve Stokta Kalma Süresi Analizi Ve Yorumlanması	192
6.7.3.2. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Analizi Ve Yorumlanması	193
6.7.3.3. Öz Kaynaklar Devir Hızı Analizi Ve Yorumlanması... ..	193
6.7.4. Karlılık Oranları İle İlgili Bazı Açıklamalar	194
6.7.4.1. Net Kar / Öz Kaynaklar Oranı ve Yorumlanması	194
6.7.4.2. Ekonomik rantabilite analizi ve yorumlanması (FVÖK / PASİF TOP.)	195
6.7.4.3. Net Kar / Aktif Toplamı	195
6.8. USSALLIK ANALİZLERİ	196
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	198
KAYNAKLAR.....	203
EKLER.....	210

EK-A: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI BİLANÇO	211
EK-B: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI GELİR TABLOSU	215
EK-C: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI SEKTÖR ORTALAMALARI.....	217
EK-D: XYZ OTOMOTİV A.Ş. ÖZET BİLANÇO TABLOLARI	218
EK-E: XYZ OTOMOTİV A.Ş. GELİR TABLOLARI VE DİKEY ANALİZ SONUÇLARI.....	221
EK-F: XYZ OTOMOTİV A.Ş. ORAN ANALİZİ VE SONUÇLARI	222
EK-G: XYZ İŞLETMESİ KARŞILAŞTIRMALI GELİR TABLOSU.....	223
EK-H: G - 45 SEKTÖRÜ KARŞILAŞTIRMALI GELİR TABLOSU.....	223
EK-I: XYZ OTOMOTİV KARŞILAŞTIRMALI BİLANÇO VERİLERİ	224
EK-J: G - 45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİN TOPTAN VE PERAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI SEKTÖRÜ BİLANÇO VERİLERİ.....	227
EK-K: XYZ OTOMOTİV A.Ş. TREND ANALİZLERİ	230

ÖZET

BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN KULLANIMI VE OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA

Günümüz piyasalarında sadece doğru karar alabilenler değil, doğru ve hızlı karar alabilenler kazanmaktadır. Finansal karar alıcılar yöneticiler, çalışanlar, işletme sahipleri gibi işletme içerisinden, mevcut ve potansiyel yatırımcılar, çeşitli sendikalar, devlet, kamu, borç ve kredi verenler, müşteriler ve tedarikçiler, mali analistler gibi işletme dışındakiler işletme hakkında bilgi sahibi olmak istediklerinde işletmenin finansal raporlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Alacakları ekonomik kararların daha sağlıklı olabilmesi için hazırlanan finansal raporlardaki verilerin doğru ve güvenilir olması gerekmektedir. Finansal raporlara olan güvenin arttırılabilmesinin yolu ise denetimden geçmektedir.

Gelişmiş ülkelerde uzun yıllardan beri kullanılmakta olan bağımsız denetim ülkemizde halen gelişimini sürdürmekte ve her geçen gün önemi ve kullanım alanı artmaktadır. Bu gelişim içerisinde denetim çalışmalarının piyasanın hızlı değişimine de ayak uydurması gerekmektedir. Bu nedenle özellikle bağımsız denetimin kısa sürede, daha az maliyetle sonuca ulaşması gerekmektedir.

Bağımsız Denetimin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yararlandığı kaynaklarında sağlıklı ve kontrollü bir şekilde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Denetim ekibi iyi bir yönetme ile zamanını dikkatli kullanmalı, gereksiz alanlarda vakit kaybetmeden sonuca ulaşmalı ve bu sonucu en kısa sürede bilgi kullanıcılarına iletmelidir. Sağlıklı güvenilir bir denetimin ilk adımı özenle hazırlanmış denetim planı ile mümkündür. Bu plan sayesinde işletmenin hangi alanlarında ne kadar süre harcanacağı, hangi alanlardan ne kadar kanıt elde edilmesi gerektiği, denetim ekibinin kaç kişiden oluşması gibi birçok sorunun cevabı aranmaktadır. Bu soruların cevaplandırılabilmesinin yolu ise işletmenin riskli alanlarının tespiti ile mümkündür. İşletmenin riskli alanları ne kadar erken teşhis edilebilirse, denetimden elde edilebilecek fayda da o kadar artmaktadır.

İşte denetimdeki bu kilit noktanın çözülebilmemesinin yolu analitik inceleme prosedürlerinden geçmektedir.

İşte denetimdeki bu kilit noktanın çözülebilmemesinin yolu analitik inceleme prosedürlerinden geçmektedir.

Bu çalışmada, analitik inceleme prosedürlerinin denetim için önemi, bağımsız denetimin özellikle planlama aşamasında nasıl kullanılması gerektiği, elde edilen analiz sonuçlarının nasıl yorumlanması gerektiği, denetçiler için bir yol gösterici gibi, erken uyarı sistemi nasıl kullanılabileceği üzerinde durulacaktır.

Piyasada, otomotiv sektöründe faaliyette bulunan bir işletmenin mali verileri incelenmek sureti ile hem işletmenin geçmiş yıl verileri ile hem de sektör ortalamaları ile karşılaştırılarak analiz edilmesi ve denetçi gözü ile işletmenin planlama aşamasına yardımcı olunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Denetim, Bağımsız Denetim, Muhasebe Denetimi, Analitik İnceleme Prosedürleri, Analiz Teknikleri,

ABSTRACT

USE OF ANALYSIS TECHNIQUES IN INDEPENDENT AUDIT AND AN APPLICATION IN AUTOMOTIVE SECTOR

In today's markets, not only those who can make the right decisions, but also those who can make decisions quickly and correctly. Financial decision makers need the financial reports of the company when they want to have information about the enterprise from the business such as managers, employees, business owners, existing and potential investors, various syndicates, state, public, debtors and lenders, customers and suppliers, financial analysts etc. . The data in the financial reports prepared in order to make the economic decisions to be healthier should be accurate and reliable. The way in which confidence in financial reports can be improved is under audit.

Independent control, which has been used in developed countries for many years, is still developing in our country and its importance and usage area is increasing day by day. In this development, it is necessary for supervisory studies to keep pace with the rapid change of the market. For this reason, especially the independent auditing needs to be achieved shortly, with less cost.

It is of utmost importance to use a healthy and controlled manner in the resources that the Independent Audit can perform in order to achieve a healthier result. The supervisory team should use the time carefully with a good orientation, reach the end without losing unnecessary space and communicate this result to the information users as soon as possible. The first step in a sound and reliable audit is made possible by a carefully designed audit plan. Through this plan, many questions such as how long the operator will spend in which areas, how much evidence should be obtained from which areas, and how many of the audit team are formed is sought. The way to answer these questions is possible by determining the risky areas of the operator. The earlier the risky areas of an operator can be identified, the greater the benefit to be gained from supervision. This is

the way in which this key point of control can be resolved through analytical review procedures.

This study will focus on how analytical review procedures can be used as a precaution for auditing, how to use an independent audit, especially during planning, how to interpret the results of the analysis, and how to use an early warning system as a guide for auditors.

Analyzing the financial data of a company in the automotive sector and analyzing both the data of the previous year and the sector averages and trying to help the manager in planning stage with the auditor.

Keywords: Auditing, Independent Auditing, Accounting Auditing, Analytical Auditing Procedures, Analysis Techniques,

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants / Amerikan Yeminli Hesap Uzmanları Enstitüsü Denetim Standartları Kurulu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CIA	: Certified Internal Auditor / Uluslararası İç Denetim Sertifikası
COCO	: Kanada Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü Control Kriterleri Komitesi
COSO	: The Committee of Sponsoring Organizations
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
IAA	: The Institute Of Internal Auditors / İç Denetçiler Enstitüsü
IFAC	: International Federation Of Accountants / Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IMA	: Institute Of Management Accountants / Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
SAS	: Statements On Auditing Standards / Amerika Muhasebe Standartları
SEC	: Securities and Exchange Commission
SOX	: Sarbanes Oxley Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TİDE	: Türkiye İç Denetim Enstitüsü

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Şekil 1.1 Denetim Akış Şeması.....	12
Şekil 1.2 Denetim Türleri.....	16

TABLO LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 1.1	Bağımsız Denetimin Tarihsel Gelişimi	5
Tablo 5.1	Denetim Testleri Matrisi.....	90
Tablo 6.1	XYZ Otomotiv A.Ş. Özet Karşılaştırmalı Bilançosu	136
Tablo 6.2	G-45 Sektörü Özet Karşılaştırmalı Bilançosu	137
Tablo 6.3	XYZ İşletmesi Hazır Değerler Hesap Grubu Kalemleri	142
Tablo 6.4	G-45 Sektörü Hazır Değerler Hesap Grubu Kalemleri	142
Tablo 6.5	XYZ İşletmesi Ticari Alacaklar Hesap Grubu Kalemleri	143
Tablo 6.6	G-45 Sektörü Ticari Alacaklar Hesap Grubu Kalemleri	144
Tablo 6.7	XYZ İşletmesi Stoklar Hesap Grubu Kalemleri.....	145
Tablo 6.8	G-45 Sektörü Stoklar Hesap Grubu Kalemleri.....	146
Tablo 6.9	XYZ İşletmesi Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları Hesap Grubu Kalemleri	147
Tablo 6.10	G-45 Sektörü Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları Hesap Grubu Kalemleri	147
Tablo 6.11	XYZ İşletmesi Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri.....	149
Tablo 6.12	G – 45 Sektörü Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	150
Tablo 6.13	XYZ İşletmesi Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri.....	150
Tablo 6.14	G – 45 Sektörü Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	151
Tablo 6.15	XYZ İşletmesi Diğer Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	151
Tablo 6.16	G-45 Sektörü Diğer Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	152
Tablo 6.17XYZ İşletmesi Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler Hesap Grubu Kalemleri	153
Tablo 6.18G-45 Sektörü Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler Hesap Grubu Kalemleri	154
Tablo 6.19	XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	155
Tablo 6.20	G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri.....	155
Tablo 6.21	XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	155
Tablo 6.22	G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri.....	156
Tablo 6.23	XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	156
Tablo 6.24	G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar Hesap Grubu Kalemleri	156
Tablo 6.25	XYZ İşletmesi Borç ve Gider Karşılıkları Hesap Grubu Kalemleri	157
Tablo 6.26	G – 45 Sektörü Borç ve Gider Karşılıkları Hesap Grubu Kalemleri.....	157
Tablo 6.27	XYZ İşletmesi Öz Kaynaklar Hesap Grubu Kalemleri	158
Tablo 6.28	G – 45 Sektörü Öz Kaynaklar Hesap Grubu Kalemleri	159
Tablo 6.29	XYZ İşletmesi Karşılaştırmalı Özet Gelir Tablosu	161
Tablo 6.30	G – 45 Sektörü Karşılaştırmalı Özet Gelir Tablosu	162
Tablo 6.31	XYZ İşletmesi Karşılaştırmalı Faaliyet Giderleri Hesap Kalemleri	164
Tablo 6.32	G – 45 Sektörü Karşılaştırmalı Faaliyet Giderleri Hesap Kalemleri.....	165
Tablo 6.33	XYZ İşletmesi Bilançosu Dikey Analizi	169
Tablo 6.34	XYZ İşletmesi Hazır Değerler Dikey Analizi	170

Tablo 6.35	XYZ İşletmesi Hazır Değerler Dikey Analizi	171
Tablo 6.36	XYZ İşletmesi Pasif Değerlerin Dikey Analizi.....	172
Tablo 6.37	XYZ İşletmesi Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analizi.....	173
Tablo 6.38	XYZ İşletmesi Diğer Borçların Dikey Analizi.....	174
Tablo 6.39	XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Dikey Analizi.....	174
Tablo 6.40	XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Diğer Borçların Dikey Analizi	175
Tablo 6.41	XYZ İşletmesi Öz Kaynaklar Dikey Analizi.....	177
Tablo 6.42	XYZ İşletmesi Faaliyet Karı Veya Zararı Dikey Analizi.....	180
Tablo 6.43	XYZ İşletmesi Net Satışlar – Stoklar Trend Analizi.....	182
Tablo 6.44	XYZ İşletmesi Net Satışlar – Stoklar Trend Analizi.....	183
Tablo 6.45	XYZ İşletmesi Net Satışlar – Ticari Alacaklar Trend Analizi	184
Tablo 6.46	XYZ İşletmesi Net Satışlar – Dönen Varlıklar Trend Analizi	185
Tablo 6.47	XYZ İşletmesi Net Satışlar – Dönen Varlıklar Trend Analizi	185
Tablo 6.48	XYZ İşletmesi Dönen Varlıklar - KVK Trend Analizi	186
Tablo 6.49	XYZ İşletmesi Toplam Borçlar – Öz Kaynaklar Trend Analizi	187
Tablo 6.50	XYZ İşletmesi Toplam Borçlar – Öz Kaynaklar Trend Analizi	188
Tablo 6.51	XYZ İşletmesi Devir Hızları Oranları	192

BÖLÜM 1 BAĞIMSIZ DENETİME GİRİŞ

Çok uzun yıllardır insanların hayatında olan denetimin bir kavram olarak kullanılması dünyada uzun yıllar öncesinde başlanmış olmasına karşın ülkemizdeki uygulamalarına geç kalındığı görülmektedir.

1.1 DENETİME GİRİŞ VE DENETİMİN GELİŞİM SÜRECİ

Denetimle ilgili en eski bulgular M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Mezopotamya da bulunan Ninova kentinde hüküm süren krallar, kraliyet kâtiplerine elde edilen tahılların sayımı ve bu tahılların depolanmasından sorumlu görevlileri denetleme yetkisi verdikleri yapılan arkeolojik çalışmalarla tespit edilmiştir. Bu uygulama ile şuan kullanılmakta olan denetimin temellerinin atıldığı düşünülmektedir. Dönemin kralları tarafından yapılan bu görevlendirme ile kamu mallarının korunmasını sağlayan bu kişiler bilinen tarihimizin ilk denetçileridir. Mezopotamya krallarının uygulamaları Eski Yunan'a da esin kaynağı olmuştur. Demokrasinin gelişmesi ve şehir devletlerin kurulmasını takiben devlet görevinde bulunan kişilerin vatandaşlara hesap vermesi sağlanmıştır. Denetimler ilk önceleri kamu hesaplarının kontrolü şeklinde ortaya çıkmıştır. Mısır ve Roma uygarlıklarında kamu hesaplarının denetimi ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. M.Ö. 1100 yıllarında Eski Çin'de de benzer bulgulara rastlanmıştır. İslam halifeleri de benzer uygulamalar gerçekleştirmişler ve hem kamuyu hem de özel durumların denetimine yönelik çalışmalar yapmışlardır.¹

İngiltere de 1690 yılında kurulan Kamu Hesapları Komitesi ve İngiliz Sayıştay'ı ile hesap verme sorumluluğu kavramının gelişmesini sağlamıştır. Bu dönemde parlamentonun yürütmeyi kontrol etmesi esası benimsenmiş ve denetim ayrı bir boyut kazanmıştır.²

Dilimize Anglosakson ülkelerindeki "auditing" kelimesinden geçen ve Latince "işitme ve dinleme" anlamına gelen "audire" fiilinden türetilen kelimenin Türkçe

¹ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), 'Türkiye'de Denetimin Tarihsel Gelişimi', Selçuk üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (21), 573-574.

²Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 573-574.

karşılığı muhasebe denetimidir. Tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Toplumlarda seçilmiş uzmanlar, görevli kişilerin yaptıklarını dinleyerek doğruları bulmaya çalışırlardı. Denetimin temelini bu çalışmalar olduğu kabul edilmektedir.

Denetimle ilgili bulgular çok eski tarihlere dayanmaktadır. Ticaretin gelişmesi, özellikle denizaşırı ticaretin gelişmesi, devlet yapısının gelişmesi denetimin önemini giderek arttırmıştır. Bütün bu gelişmelere karşın günümüz denetim uygulamalarının asıl gelişimi sanayi devrimi sonrasında meydana gelmiştir. Bağımsız denetimin kurumsal bir yapıya bürünmesi kamusal alanda halka dayalı bir yönetim düşüncesinin uygulama alanı bulmasıyla ortaya çıkmıştır.

1289 yılında İngiltere’de Denetçi (auditor) kavramı ilk kez kullanılmıştır. 1581 yılında Venedik’te “Collegio Dei Rexonati” isimli Muhasebe denetçilerinin ilk örgütü kurulmuştur. 1658 yılında Milano da “Academia Del Regionieri” isimli başka bir örgüt kurulmuştur. 1813 yılında Bologna’da bir okul kurulmuştur. Bu okulun amacı muhasebe denetçisi yetiştirmektir. 1858 yılında bu okul akademi haline dönüştürülmüştür. 1845 yılında yine İngiltere’de bilinen ilk yasal denetim çalışmalarının ortaya çıktığı “İngiliz Şirketler Kanunu”na şirket sözleşmelerinin tescili için denetçilerin tayininin zorunlu olduğuna dair madde eklenmiştir. Bu uygulama ilk defa demiryolu şirketlerinde uygulanmıştır. Aynı yıl William Deloitte, günümüzde de faaliyetini sürdüren Deloitte&Touch firmasını kurmuştur. 1870 yılında İngiliz Muhasebeciler Derneği kurulmuştur. 1879 yılında Fransa denetim ile ilgili ilk uygulamayı başlatmıştır. 1880 yılında Sertifikalı İngiliz ve Galler Muhasebeciler Enstitüsü kurulmuştur. 1886 yılında ABD’de “Amerikan Kamu Muhasebecileri Birliği kurulmuştur. Aynı yıl Amerika’da ilk Yeminli Muhasebe Uzmanları Kanunu kabul edilmiştir.1893 yılında Hollanda denetim çalışmalarına başlamıştır. 1896 yılında Almanya’da denetim çalışmalarını kullanmaya başlamıştır. 1909 yılında Hindistan, 1941 yılında İsviçre, 1945 yılında Arjantin, 1946 yılında Brezilya ve Meksika, 1955 yılında ise Nijerya, İtalya ve Yunanistan denetim mesleğinin uygulama alanı bulmasına imkân sağlayan ülkeler olmuşlardır.³

³ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 573-574.

1.1.1. Denetimin Tarihsel Gelişim Evreleri

Sanayi devriminden sonra gelişimi daha da hızlanan bağımsız denetim, günümüze kadar dört farklı evreden geçmiştir. Bunlar;

1.1.1.1. 1900’lü Yıllar ve Öncesi

Bu döneme “Belge Denetimi Yaklaşımı” da denmektedir. Bu döneme denk gelen sanayi devrimi denetimin gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu dönemde işletme kavramı ortaya çıkmış ve sonrasında işletmelerde kurumsallaşma ve profesyonel yönetime ihtiyacın olduğu fark edilmiştir. Yönetim, yönetimi meslek edinen kişilere devredildiğinde ise işletme sahiplerinin işletmeleri hakkında bilgi sahibi olma ihtiyaçları doğmuştur. Bu bilginin doğru ve güvenilir olmasını sağlama boşluğu da bağımsız denetimle doldurulmuştur. Böylece bağımsız denetimin önemi artmış ve denetim hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu dönemde yapılan denetim işlemleri daha çok belgelerin incelenmesi (% 100 inceleme) ve bu suretle yapılmış olan hata ve hilelerden kaynaklı yanlışlıkların tespit edilmesi ve bu yanlışlıkların düzeltilmesi şeklinde gerçekleşmiş ve belgelerin tamamının incelenmesi yolu ile denetim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar günümüz denetim çalışmalarından çok kontrol faaliyetleri şeklinde olmuştur. Raporlama dışarıdaki bilgi kullanıcılarına değil yalnızca işletmesinden haberdar olmak isteyen işletme sahiplerine yapılmıştır.

1.1.1.2. 1900 – 1930 Yıllar Arası

Bu dönemde yapılan çalışmalara “Mali Tablo Denetimi Yaklaşımı” adı verilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan gelişmelerden dolayı denetçiler belge incelemesinden mali tablo denetimine geçmişlerdir. Örneklemeye çalışmaları bu dönemde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Denetim işlemlerinin daha bilimsel bir temele oturmuştur. Denetimden sağlanan bilgilerin daha fazla bilgi kullanıcıları tarafından ihtiyaç duyulur hale gelmesi, iç kontrol mekanizmasının daha fazla devreye sokularak işletmedeki hataların ve hilelerin öncesinde önlem almak ve işlemler yapılırken eş anlı olarak kontrol faaliyetlerinin devam etmesini sağlama ihtiyacı, denetçilerin mali tablo denetimini bir bütün olarak yapmalarında önemli rol oynamıştır. Günümüzdeki denetim modeline en yakın denetim çalışmalarının temelini bu dönemde atıldığı düşünülmektedir. Bu dönemde işletmelerde ortaya çıkan hata ve hile kaynaklı yanlışlıklarla tek tek ilgilenmek yerine daha genel bir yaklaşım sergilenmiştir.

1.1.1.3. 1930 – 2000’li Yıllar

Bu dönemde şirketlerin yapılarının daha karmaşık bir hal alması ve şirketlerin sayılarının artması denetim mekanizmasının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu döneme kadar belli bir seviyeye gelmiş olan denetim özellikle Amerika’da baş gösteren ‘‘Dünya Ekonomik Buhranı’’ ile şirketlerin ekonomik yapılarının sarsılması denetimin önemini daha da arttırmıştır. Bu dönemde Amerika’nın öncülüğünde hem bağımsız dış denetim hem de muhasebe sistemlerinin değişen ekonomik koşullara uyum sağlayacak hale getirilmesine çalışılmıştır. Bu çalışmalar halen daha sürdürülmektedir.

Bu dönem ‘‘Sistemlere Dayalı Denetim Yaklaşımı’’ olarak isimlendirilmektedir. Bu döneme kadar belgelerin tümünün incelenmesi ve iradi örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu dönemde ise örnekleme yönteminden daha fazla faydalanılmaya başlanmış ve özellikle iradi örnekleme yerine istatistiki örnekleme yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. İç kontrol yapıları bu dönemde daha da önem kazanmış ve etkin iç kontrol sistemleri bağımsız denetiminde başlangıç noktası haline gelmiştir. Bağımsız denetçiler iç kontrol sistemlerinden başlayarak denetimi yönlendirmiş ve denetimin planlanmasında önemli bir pay iç kontrolün olmuştur. Günümüzde de halen denetçiler için en önemli unsurların başında işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği gelmektedir.

1.1.1.4. 2000’li Yıllar ve Günümüz

Bu dönem ‘‘Yönetim Denetimi Yaklaşımı’’ ve ‘‘Risk Temelli Denetim’’ yaklaşımlarının benimsendiği dönemdir. İşletmelerin muhasebe sistemlerinde bilgisayar sistemlerini kullanmaları ve sonrasında denetim çalışmalarında da bilgisayar sisteminden faydalanılması, özellikle internetin hayatımıza girmesiyle denetimin hızı ve etkinliği artmıştır. Daha önceleri kullanımına başlanmış olan istatistiki denetim yöntemleri diğer bilimsel esaslarla birlikte denetimin içerisinde yerini almıştır. Kanıt toplama çalışmaları daha bilimsel ve sistematik bir temele oturmuştur. İşletmelerin hızlıca tanınmasını sağlayarak işletmenin riskli alanlarının tespitinde denetçinin vazgeçilmez yardımcısı olan analitik inceleme prosedürleri denetimde sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Bağımsız denetçiler yönetim, organizasyon yapısı, danışmanlık hizmetleri, mevzuat, yasal çerçeve, üretim, iç kontrol gibi alanlarda da uzmanlaşmış ve işletmelere bağımsız denetiminde haricinde hizmetler sunmaya başlamışlardır.

2000’li yıllarda yaşanan finansal skandallar bağımsız denetimin tekrar gözden geçirilmesine, etkinliğinin artırılması için yeni düzenlemeler yapılması gerekliliğine

sebeup olmuştur. Özellikle denetimin bağımsızlığı konusu yeniden gündeme taşınmıştır. İşletmelerde kurulan iç kontrol sistemi tekrar gözden geçirilmiştir.

‘Enron Olayı’ Sonrası ABD’de Sarbanes-Oxley Yasası ABD Başkanı Bush tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa denetlenen firmaları, denetim firmalarını ve bu görevde çalışan denetçilerle ilgili maddeleri içermektedir. Bunun yanı sıra muhasebeciler ve iç denetçileri de ilgilendiren konular yine aynı kanun içerisinde bulunmaktadır.

Tablo 1.1: Bağımsız Denetimin Tarihsel Gelişimi

Zaman Dilimi	Denetim Yaklaşımı	Denetimin Amacı	İlgili Taraflar	Kullanılan Yaklaşım
1900’lü yıllara kadar olan dilim.	%100’lük bir inceleme	Yanlışlıkların bulunması	İşletme sahipleri	Belge Denetimi Yaklaşımı
1900-1930’lu Yıllar Arası Yıllar Arası	%100’lük bir inceleme – örneklemenin kullanılması	Yanlışlıkların bulunması	Ortak ve işletmeye borç verenler	Mali Tablo Denetimi
1930 ve sonrası	%100’lük bir inceleme ve örnekleme başvurma	Bilanço ve gelir tablolarının doğruluğunun onaylanması	Ortaklar, işletmeye borç verenler ve devlet	Sistemlere Dayalı Denetim Yaklaşımı
Günümüz	Finansal verilerin örnekleme yoluyla incelenmesi	Finansal tabloların doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında bir görüş oluşturma	Ortaklar, işletmeye borç verenler, devlet, sendikalar, parlamento, tüketiciler vb.	Yönetim Denetimi Yaklaşımı, Risk Temelli Denetim

Kaynak: Güredin, E., (2014), ‘Denetim ve Güvence Hizmetleri’, Türkmen Kitabevi, 14.Baskı, İstanbul, Türkiye, 14.

1.1.2. Türkiye’de Denetimin Gelişimi

Türkiye’de muhasebe denetiminin ve muhasebe uygulamalarının gelişim süreci diğer gelişmiş ülkelerden biraz farklı seyretmiştir. Şöyle ki; gelişmiş ülkelerde denetim ve muhasebe uygulamalarının geliştirilmesi için kurulan mesleki örgütler vasıtası ile yürütülürken, ülkemizde bu durum daha çok yasal mevzuatın etkisiyle gerçekleştirilmiştir. Bu etki her ne kadar azaltılmaya çalışılsa da halen daha sürmektedir. Mahkemelerin uzman muhasebecileri bilirkişi olarak görevlendirmesi ve vergi mevzuatı

gereği vergi denetimi yapılabileceğine dair bu uzmanları yetkilendirmesi ülkemizdeki ilk denetim uygulamaları olarak kabul edilmektedir⁴.

Ülkemizde denetimin gelişim sürecini köklü değişikliklere sebep olan Cumhuriyetin kurulmasının öncesi ve sonrasındaki yaşanan gelişmeler olarak ayırmak daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

1.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Denetim Uygulamaları

Cumhuriyet öncesinde ülkemizde denetim mekanizmasının ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Denetim mekanizması Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilmiş kadılar aracılığı ile daha çok kamu mallarının korunması için kurulmuş bir sistemle gerçekleştirildiği görülmektedir. Kadılar muhasebe ilgili işlemleri gerçekleştirmek ve bu işlemleri denetlemekle görevlendirilmiş kişilerdi⁵.

Denetimin bağımsız birimlerce yürütülmeye başlanması ise II. Mahmut dönemi sonrasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde Avrupa'daki örneklerine uygun olarak tasarlanan bakanlıklar kurulmuş ve denetim işi bu bakanlıklar nezdinde kurulan teftiş birimlerince yerine getirilmiştir. Yapılan işlem denetimden çok teftiş işidir ve bu işle görevlendirilen kişilere de "müfettiş" denmiştir⁶.

Cumhuriyet döneminde 1921 Anayasası ile kurulan Bölge Müfettişlikleri olağanüstü yetkilerle donatılmış birimlerdi. Ancak içinde bulunulan olağanüstü şartların ortadan kalkmasıyla bu geniş yetkili birimler kullanılmamış ve 1925 anayasasında yer almamıştır. Bu birimler yerine bakanlıkların önemi daha da artmış ve denetim işleri bakanlıklar tarafından yürütülmeye başlanmıştır. O zamanlarda kurulan Teftiş Kurulu Başkanlığı halen bakanlıklar nezdinde denetim ve soruşturma görevlerini yerine getiren birimler olarak varlığını sürdürmektedir.

1.1.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Denetim Uygulamaları

Ülkemizde ilk denetim faaliyetlerinin mahkemelerin bazı uzman muhasebecileri görevlendirerek bilirkişilik yapmalarını sağlamaları olarak kabul edilmektedir. Bu uygulama Osmanlı'dan beri devam eden bir uygulama olmasına karşın asıl başlangıç noktası, gerçek anlamda muhasebe denetimi 1926-1934 yılları arasında gerçekleşen bir

⁴ Duman, Ö., (2008), "Muhasebe Denetimi Ve Raporlama", Tesmer Yayın No:78, Ankara, Türkiye, 21.

⁵Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 575.

⁶ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 575.

uygulamadır. Bu uygulamaya göre muhasebe ve vergi alanında bilgi olarak kendisini kanıtlamış ve dürüstlüğü ile ön plana çıkan bazı meslek mensuplarına vergi denetimi yapma yetkisi verilmiştir. İşte bu faaliyetin muhasebe denetiminin ilk örnekleri olarak kabul görmektedir. Ayrıca bu kişilerin serbest çalışan meslek mensupları olması dikkat çekicidir⁷.

Ülkemizde muhasebe mesleğinin denetim amaçlı ilk mesleki örgütlenmesi 1942 yılında kurulan ve faaliyetlerini halen sürdürmekte olan ‘‘Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği’’ ile gerçekleşmiştir. Bu derneğin kurulmasında, yaşanan ekonomik gelişmeler, yabancı sermayeli şirketlere gereksinim duyulması, devlet kesiminde denetimle ilgili Maliye Müfettişlerinin ve yeniden yapılandırılmayla Hesap Uzmanları birimlerinin oluşumu, serbest çalışan muhasebe meslek mensuplarının mesleki gelişimleri etkili olmuştur⁸.

1947 yılında Maliye Bakanlığı tarafından Vergi Usul Kanunu tasarısında bağımsız muhasebe denetçiliği ile ilgili ilk düzenleme yapılmıştır. ‘‘Mali Müşavirler ve Mükellef Yardımcılar’’ başlığı altında yapılan tasarı 1949 yılında VUK görüşmelerinde tasarıya dâhil edilmemiştir. Daha sonra yine Maliye Bakanlığı tarafından 1958 yılında ‘‘Serbest Hesap Mütahassıslığı Kanun Tasarısı’’ adı altında bir tasarı hazırlanmış ve bu tasarıda mecliste görüşülmeden rafa kaldırılmıştır. Daha sonra yine Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenen ve ilk defa Serbest ve Yeminli Mali Müşavir ayrımının yapıldığı ‘‘ Serbest Mali Müşavirlik Kanun Tasarısı’’ adında bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. 1966 yılında yine sonuçsuz kalan bir yasa tasarısı Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Bu girişimler ya mecliste bile görüşülmeden ortadan kalkmış ya da mecliste görüşülerek yasalaştırılmamıştır.

Banka ve diğer kuruluşların işletmelerden olan talepleri ülkemizde denetim mesleğinin gelişmesinde büyük önem taşımaktadır. Finansal piyasalarda yer alan bankalar ve diğer kuruluşlar yurt dışındaki fon kaynaklarının istekleri dahilinde mali raporlarını bağımsız denetime tabi tutmaya başlamışlardır. 1960’lı yıllarda ülkemizde bağımsız denetim firmalarının kurulmamış olmasından dolayı bağımsız denetim ihtiyaçlarını yurtdışında kurulmuş olan denetim firmaları ile gidermekteydiler. 1970’ler sonrasında yurtdışında

⁷ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 576-577.

⁸ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 576.

kurulmuş olan denetim firmaları ülkemizde yerleşik firmaları aracılığı ile bu işlemleri gerçekleştirmişlerdir.

Ülkemizde 1987 yılına kadar denetim işlemleri TTK ve VUK çerçevesinde yürütülen bir faaliyet olarak göze çarpmaktadır. Devlet tarafından yürütülen bu faaliyetlerde amaç devletin gelirlerinin güvence altına alınmasıdır. Bağımsız denetçilerin ortaya çıkması ve işletme denetimlerinde bağımsız denetçilerinde kullanılması 1987 yılından sonra olmuştur. Bu durum kamu otoritesinin de yükünü hafifletmiş aynı zamanda da yeni bir sektörün oluşmasını sağlamıştır. Denetim terimine ilk kez bu yılda, TTK’nda rastlanmaktadır. Yapılan düzenleme ile bankaların denetlenmesi zorunluluk haline getirilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu’nun 1988 yılında yayınlamaya başladığı tebliğler ile ilke ve esaslarını belirlediği bağımsız denetimi yasal bir zemine oturtmuştur. Bu dönemde daha sonraları bir araya gelerek ‘‘Bağımsız Denetim Derneği’’ni kuran 19 yerli ve yabancı firma tescil edilmiştir.⁹

Sermaye Piyasası Kurulu seri X ile başlayan tebliğlerini bağımsız denetim için kullanmıştır. Özellikle Seri:X No:22 tebliği ile denetim faaliyetini, denetim şirketlerinin ve denetim faaliyetinde bulunacak bağımsız denetçilerin usul ve esaslarının neler olması gerektiği anlatılmaktadır¹⁰.

Türkiye’de Sermaye Piyasası Kurulu’na tabi olmayan işletmelerle ilgili herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Bu işletmelerin denetime olan ihtiyaçları, kredi kullanmak veya teşvik almak gibi faaliyetleri gerçekleştirmek istediklerinde üçüncü taraflar tarafından talep edildiklerinde ortaya çıkmaktadır¹¹.

1.2. DENETİMİN TANIMI, UNSURLARI VE AMACI

Bağımsız denetimin çeşitli tanımları bulunmakla birlikte birleşilen ortak nokta bağımsız denetimin, işletmelerin piyasaya sunmuş olduğu finansal raporlara duyulan güveni arttırmaya yönelik olduğudur.

⁹ Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), a.g.e. 577.

¹⁰ WEB_33, ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri:X, No:22’’, Amaç, md:1.

¹¹ Çömlekçi, F., Yılcı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş, Selimoğlu, S., Kaya, E., (2007), ‘ ‘Muhasebe Denetimi Ve Mali Analiz’’, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1585, Eskişehir, Türkiye.

1.2.1. Denetimin Tanımı

Dilimize muhasebe denetimi olarak çevrilen ve Latince ‘‘audire’’ kelimesinden türetilen denetim kavramının çeşitli tanımları yapılmaktadır. Temelde aynı olgu anlatılsa da farklı kelimeler kullanılarak yapılan tanımları mevcuttur. En yaygın tanımlardan bazıları şunlardır;

‘‘Muhasebe denetimi, bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve ilgi duyanlara denetim raporu aracılığı ile sunmak için tarafsızca kanıt toplama ve bu kanıtları değerlendirme sürecidir’’¹².

‘‘İktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları derleyen sistematik bir süreçtir’’¹³.

Diğer bir tanımda ‘‘denetim, iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin ortaya çıkan yönetimin savlarının önceden tespit olunan ölçütlere ne derecede uygun olduğunun araştırılması ve sonuçların işletme içi ve dışındaki ilgililere raporlanması için tarafsızca kanıt toplanması ve bu kanıtların yine tarafsızca değerlendirilmesi işlemlerinin bağımsız bir denetçi tarafından yürütüldüğü sistematik bir süreçtir’’¹⁴.

Sermaye Piyasası Kurulu’nun yayınlamış olduğu ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri:X No:22)’de ‘‘ İşletmelerin kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması¹⁵’’ olarak tanımlanmaktadır.

¹² Bozkurt, N., (2015), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Alfa Basım Yayım, İstanbul, Türkiye, 29.

¹³ Güredin, E., (2000), ‘‘Denetim’’, Beta Basım Yayım, İstanbul, Türkiye, 5.

¹⁴ Duman, Ö., (2008), a.g.e, 11.

¹⁵ WEB_33, ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri:X, No:22’’, md.4, b bendi.

1.2.2 Denetimin Unsurları

Çeşitli kaynaklarda daha çeşitli tanımlarda mevcuttur. Bu tanımların ortak noktaları denetimin unsurlarında mevcut olan kavramlarda birleşmektedir. Bu unsurlar şöyle sıralanabilir;

1.2.2.1. Denetimde İktisadi Faaliyet ve Olaylara İlişkin İddialar

Finansal raporların hazırlanması ve sunulmasından birinci derecede sorumlu olanlar işletmenin yönetimidir. Hazırlanmış olan bu finansal raporlar aynı zamanda yönetimin savlarıdır. İşletmenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere ilişkin olarak hesap kalemlerinde belirtilen tutarlar, işletmenin dönem boyunca yapmış olduğu faaliyetlerin sonuçları ve işletmenin mali durumunu gösteren tutarlardır. Denetçi bu mali tablolarda yazılı olan tutarların doğruluk derecesini araştırmak üzere nesnel olarak kanıt toplar. Anlaşılacağı üzere denetçinin asıl ilgilendiği konu mali tablolarda belirtilen rakamların ne derece gerçeği yansıttığıdır. Bu sebeple denetçi ekonomik faaliyet ve olaylarla ilgilenmektedir.

1.2.2.2. Denetimin Süreç Olması

Denetimin bir süreç olmasından kasıt, denetimin anlık bir işlem olarak yürütülmesinin pek mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Denetim faaliyeti başlangıcı ve sonu olan bir işlemler bütünüdür. Denetimin başlamasından önce yapılması gereken belli işlemlerin olması, denetimin yürütülmesi aşamasında yürütülmesi gereken belli işlemlerin olması ve yine sonuçların aktarılması ve değerlendirilmesi aşamasında izlenmesi gereken adımlar bulunmaktadır. Ve bu işlemler belli bir sistem dahilinde yürütülmelidir. Denetim öncesinde hazırlık aşamasının tamamlanması, sözleşme süreci, planlama yapılması, tarafsızca kanıt toplanması ve değerlendirilmesi, denetimin tamamlanması faaliyetleri ve raporlama aşamasında izlenecek adımlar olmak üzere birbirini takip eden işlemler gerçekleştirilir¹⁶.

1.2.2.3. Denetimde Önceden Saptanmış ölçütler

Denetim nihayetinde bir karşılaştırma sürecidir. Yönetimin savlarını oluşturan unsurların önceden tespit olunmuş kriterlere uygunluk derecesini araştırma faaliyetidir.

¹⁶ Duman, Ö., (2008), a.g.e, 12.

Bu sebeple bu kriterler olmadan denetimden söz edilemez. Önceden saptanmış ölçütler denetimin türüne göre değişiklik gösterebilir. Muhasebe denetiminde (finansal tablo denetimi) kriter Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleridir. Yapılan denetim uygunluk denetimi ise ölçütler biraz daha çeşitlenmektedir. Yapılan faaliyetin hangi ölçüt veya ölçütlere uygunluğunun denetleneceğinin belirlenmesi gerekmektedir. ana sözleşme, kanun, tüzük, yönetmelikler, üst yönetim kararları ve üçüncü taraflarla yapılan sözleşmeler gibi çeşitli kriterler kullanılabilir. Yapılan denetim faaliyet denetimi olduğunda kriter belirlemek biraz daha zorlaşmaktadır. İşletmenin daha çok performansı, faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği gibi konular incelendiğinden ölçüt işletmeden işletmeye farklılık gösterebilmektedir. Kamusal denetimi gerçekleştiren kamu denetçileri için ise kriter yasal mevzuat olmaktadır¹⁷.

1.2.2.4. Denetimde Tarafsızca Kanıt Toplanması ve Değerlendirilmesi

Denetçinin denetimin sonunda bir sonuca varabilmesi için işletme hakkında makul güvencenin oluşması gerekmektedir. Makul güvencenin oluşabilmesi için ise yeterli ve uygun denetim kanıtının elde edilmiş olması gerekmektedir. Burada kanıtın yeterli olması sayıca yeterliliğini uygun olması da toplanan kanıtların uygun, objektif ve kaliteli olmasını ifade etmektedir¹⁸. Denetçi denetime başladığında işletme hakkında herhangi bir görüşe sahip olmadan yani önyargısız bir şekilde denetim faaliyetini yürütmeli ve görüş oluşturmasında tek etken tarafsızca toplamış olduğu kanıtlar olmalıdır. Denetim görüşü, kanıtların toplanmasından önce ortaya çıkmamalıdır. Ayrıca toplanmış olan kanıtlar uygun şekilde çalışma kağıtları haline getirmeli ve dosyalamalıdır¹⁹.

1.2.2.5. Denetimin İlgili Duanlara Raporlanması

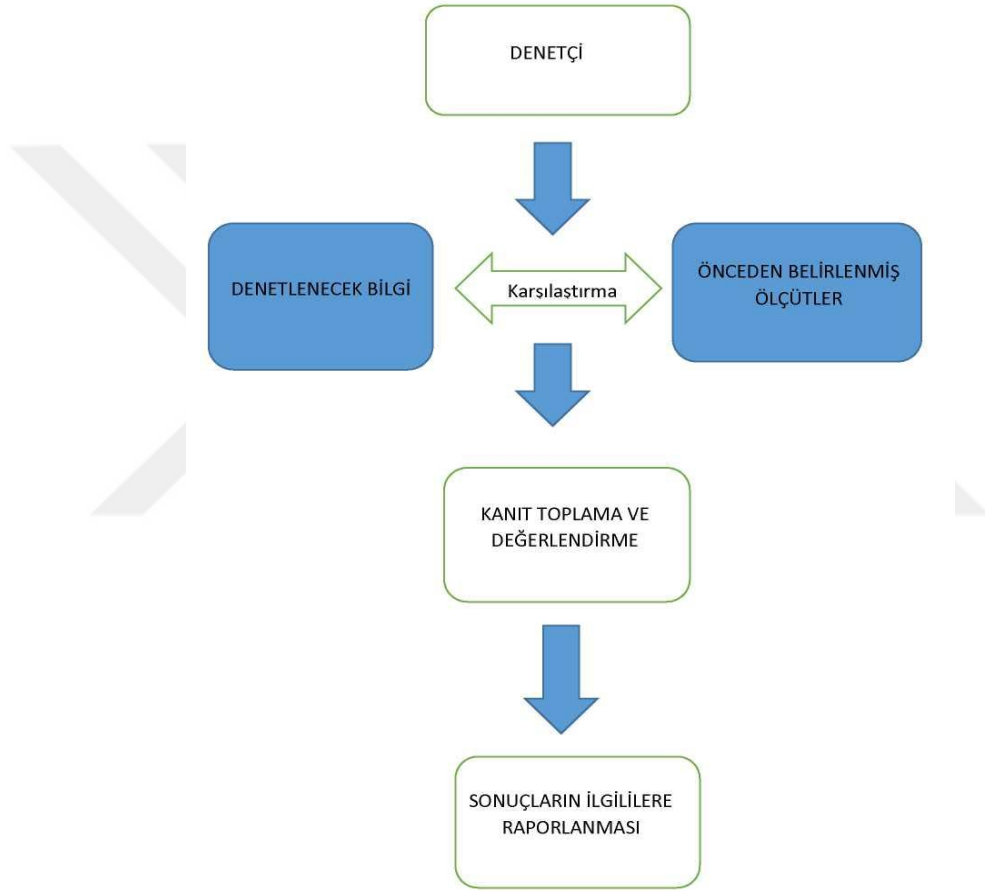
Denetim işinin yapılma amacı, ilgili duyanlara işletmenin mali tablolarında yer alan bilgilerin doğruluğu, gerçeği ne ölçüde yansıttığı hususunda, denetçinin elde ettiği bulguları özetleyerek iletmesi için yapılmaktadır. Denetim sürecinin önemli aşamalarından birisi de denetimin raporlanması olarak göze çarpmaktadır. Raporlama olmadan yapılan denetimin hiçbir anlamı olmayacaktır. İşletmeye ilgili duyanlar işletme hakkında bilgi almak istediklerinde başvuracakları kaynak finansal raporlarla birlikte

¹⁷ Çömlekçi, F., Yılcı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş, Selimoğlu, S., Kaya, E., (2007), a.g.e.

¹⁸ WEB_7, (2012), "BDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları Ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi", <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016.

¹⁹ Duman, Ö., (2008), a.g.e. 12-13.

denetim raporudur. Denetçi, gerçekleştirdiği denetim işlemleri neticesinde elde ettiği sonuçları yazılı bir şekilde hazırlamakta ve uygun şekilde kamuya açıklanmasını takip etmektedir. Denetim raporu denetçinin görüşünü beyan ettiği belgedir ve denetimin son aşamasıdır.²⁰ Denetim raporuna ilgi duyanlar; mevcut ve potansiyel yatırımcılar, ortaklar, işletme yönetimi, kredi kurumları, devlet, borsa vb. sayılabilir. Bu rapor her bir kullanıcı için farklı açılardan değerlendirilmektedir. Hazırlanacak denetim raporunun belli bir şekil şartı olmamakla birlikte ihtiva etmesi gerekli belli hususları mevcuttur²¹.

Şekil 1.1. Denetim Akış Şeması

²⁰ Bozkurt, N., (2015), a.g.e.

²¹ Erdoğan, M., (2006), ‘‘Denetim Kavramsal Ve Teknolojik Yapı’’, Maliye Ve Hukuk Yayınları, Eskişehir, Türkiye,

1.2.3. Bağımsız Denetimin Amacı

Avrupa ve Amerika'da kurulmuş olan ve denetim mesleğinin daha sağlıklı yürütülebilmesi için standartları oluşturan kuruluşlar olan Amerikan Yeminli Hesap Uzmanları Enstitüsü Denetim Standartları Kurulu (American Institute of Certified Public Accountants) ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) denetimin açık bir tanımını yapmak yerine denetimin amacının ne olduğu belirtilmiştir. Buradan hareketle denetimin genel olarak amacı, bağımsız denetime tabi olan işletmelerin hazırlamış oldukları finansal raporların, belirlenmiş olan finansal raporlama çerçevesine, önceden belirlenmiş olan ölçütlere uygunluğunun derecesini araştırmak ve finansal raporlarda belirtilen bilgilerin gerçeği ne derecede yansıtıp yansıtmadığı hususunda bir görüş beyan edilmesidir²².

Denetimin amacı ve kapsamı ile denetçinin amacı birbiriyle çok yakın ifadeler içermektedir. Bağımsız denetçi finansal raporlarla ilgili makul güvencenin oluşup oluşmadığına bakmaktadır. Bu makul güvenceyi de hata ve hile kaynaklı önemli bir yanlışlık olup olmadığı konusunda vermeye çalışmaktadır. Ayrıca finansal raporların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ve geçerli bir finansal raporlama çerçevesine uygun olup olmadığını da bağımsız denetim raporuna aktarmaya çalışmaktadır²³.

1.2.4. Denetim Ve Benzeri Kavramlar

Denetim kavramının daha iyi anlaşılabilmesi, sürecin daha sağlıklı takip edilebilmesi için günlük hayatta çoğu zaman aynı anlamda kullanılan kontrol, teftiş, revizyon gibi kavramların, denetim kavramına yakın anlamlar taşımalarına rağmen denetimden farklı anlamlar taşıdıkları, yapılan işlemlerin ve yapılma zamanları bakımından farklılıklarının ortaya konması gerekmektedir. Bu kavramlar;

1.2.4.1. Kontrol

Kontrol, yoklama, denetleme, bir şeyin gerçeğe uygunluğuna bakma anlamlarında da kullanılan bir kavramdır. Esasen denetimden daha geniş bir kavram olmakla birlikte denetim faaliyetleri çerçevesinde düşünüldüğünde denetimden önce başlangıç

²² Çelik, O., (2014), '*Muhasebe Ve Finansal Raporlama*', Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil Ve Eğitim Kuruluşu, Ankara, Türkiye

²³ WEB_7, (2012), '*BDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları Ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi*', <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016.

aşamasında yapılan bir faaliyettir. Faaliyetler yapılmadan önce ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi esnasında devrede olan kontrol işlemleri önlem almak için kullanılabilir. Denetimle aralarındaki en büyük farkta buradan ileri gelmektedir. Bağımsız denetim faaliyetler bittikten veya bitime yakın zamanda devreye girerek önceden belirlenen ölçütlere ne derecede uyulduğunun tespit edilmesidir. Kontrol işlemlerinde ise faaliyetlere başlamadan önce amaçlar ve hedefler tespit edilir. Bu hedeflerden sapmalara sebep olabilecek unsurların tespitine çalışılır. Tespit edilen düzensizlikler için önlemler alınır. İşte bu alınan önlemler kontrol işlemleridir.

1.2.4.2. Teftiş

Türk Dil Kurumu ‘teftiş’ ve ‘denetim’ kavramıyla aynı anlamda tanımlamaktadır. Arapça ‘fetş’ kökünden türemiş olan teftiş denetimden daha dar bir anlam taşımaktadır. Teftiş, bir şeyin geneli için yapılan denetimin küçük, özel bir parçası için yapılmaktadır. Teftiş gerçekleştirilen faaliyetlerin iyi yürütülüp yürütülmediğinin incelenmesidir. Bu bakımdan iç denetime denk gelmektedir²⁴.

Teftiş ve bağımsız denetimin farklarına bakıldığında teftişte ölçüt olarak daha çok üst yönetimin kararları alınır ve belli amaçlar dahilinde yapılır. Bağımsız denetim genel olarak finansal verilerle ilgilenirken teftiş hem finansal hem de finansal olmayan verileri kapsamına almaktadır. Bir diğer fark ise teftiş ve denetimi gerçekleştiren kişilerden kaynaklanmaktadır. Teftiş işletme personeli tarafından yapılır ve müfettiş adını alırken bağımsız denetim bağımsız denetçilerce gerçekleştirilir.

1.2.4.3. Revizyon

Revizyon, yeniden gözden geçirmek, yeniden incelemek anlamına gelmektedir. Görüldüğü üzere gözden geçirme veya inceleme işlemi ilk kez değil tekrar, yeniden yapılmaktadır. Doğal olarak ilki kadar kapsamlı ve ayrıntılı olmayacaktır. Bu yüzden revizyonda yapılan incelemeler eleştirel bir şekilde yapılmaktadır. Revizyon, muhasebe kayıtları tamamlandıktan sonra ve finansal raporlar hazırlanmadan önce hesapların yasal mevzuata uygunluğunun bir kez daha eleştirel bir yaklaşımla incelenmesidir²⁵.

²⁴ Okur, Y., (2010), ‘Türkiye’de Teftiş Ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler Ve Hayatla Yüzleşme’, Maliye Dergisi, Ocak-Haziran, Sayı:158, 573-574.

²⁵ WEB_16, (2012), ‘Spk Bağımsız Denetimde Revizyon’, <http://www.bagimsizdenetim.gen.tr>, 20.03.2018.

1.2.5. Denetimin Faydaları

Finansal raporların bağımsız denetimden geçmesi toplumun farklı gruplarına farklı faydalar sağlamaktadır. Bağımsız denetim tarafından sağlanan bu faydaları üç başlık altında inceleyebiliriz;

1.2.5.1. Denetlenen İşletmeye Faydaları:²⁶

- İşletmenin finansal raporlarına duyulan güveni arttırır,
- İşletmenin daha rahat kredi kullanmasını sağlar,
- İşletme çalışanlarının ve yöneticilerinin sahtekârlık yapma eğilimlerini azaltır,
- Bağımsız denetimden geçmiş finansal raporlara devlet tarafından vergi denetimi yapılma olasılığı azaltılmış olur,

1.2.5.2. Ekonomi İçerisindeki Diğer Bilgi Kullanıcılarına Faydaları:²⁷

- Mevcut ve potansiyel yatırımcıların yatırım kararlarında yardımcı olur
- Kredi kurumlarının kredi verme kararlarında yardımcı olur
- Bağımsız denetimden geçmiş finansal raporlar, işçi ve işveren sendikalarının ortak karar almaları gereken durumlarda objektif bilgiler sunar,
- Şirket birleşmeleri, devir, bölünme gibi durumlarda alıcı ve satıcı taraflara objektif bilgiler sunar,
- Genel ekonomi içerisindeki firmaların mali verilerinin gerçeğe en uygun şekilde sunulmasını sağlayacağından piyasa içerisindeki aktörlerin daha sağlıklı karar almalarına yardımcı olur.

1.2.5.3. Kamu kuruluşlarına sağladığı faydalar:²⁸

Kamu kurumlarının, bağımsız denetimden geçmiş olan mali tablolar ile hazırlanmış vergi beyannamelerine güvenlerini arttırır,

Kamunun faydası için faaliyetlerini sürdürmekte olan kuruluşların mali tablolarının bağımsız denetimden geçmesi neticesinde, devletin yetkili organlarınca yapılacak olan denetimin kapsamı daraltılır,

Bağımsız denetimden geçmiş mali tablolar adli mercilere güvenilir bilgi sağlar.

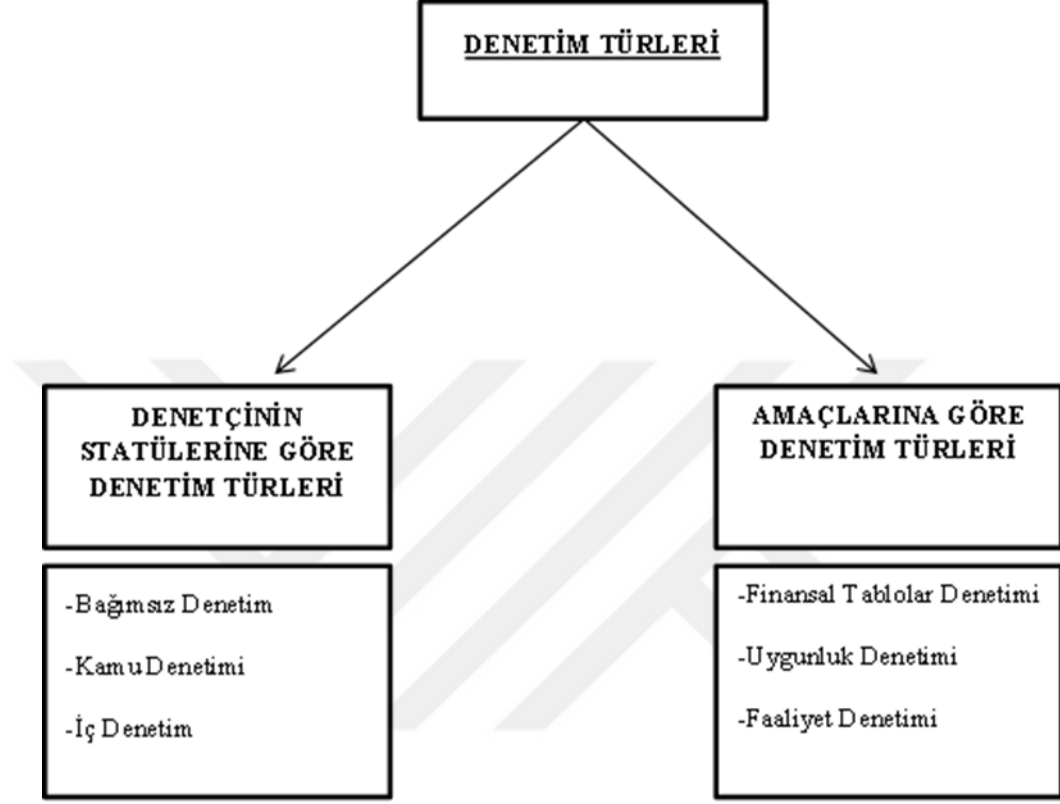
²⁶ Duman, Ö., (2008), a.g.e. 40.

²⁷ Duman, Ö., (2008), a.g.e. 40-41.

²⁸ Duman, Ö., (2008), a.g.e. 41.

1.3. DENETİM TÜRLERİ

Denetim çok çeşitli türlere ayrılabilmeyle birlikte temel olarak iki ana grupta incelemek mümkündür.

Şekil 1.2. Denetim Türleri

1.3.1. Denetçinin statüsüne göre denetim türleri

Bağımsız denetimi yapan denetçilere göre yapılan ayırmada denetim üçe ayrılmaktadır.

1.3.1.1. Bağımsız Denetim

Muhasebe denetimi, dış denetim gibi isimlerde verilen Bağımsız Denetimde amaç işletme ilgilileri olan mevcut ve potansiyel yatırımcılar, işletme sahip ve ortakları, sendikalar gibi işletmenin mali verilerine bakarak işletme hakkında karar vermeye çalışacakların daha sağlıklı karar vermelerini sağlayabilmektir. Bunun için mali verilerin önceden belirlenmiş olan ölçütlere uygun olarak hazırlanması ve gerçeği yansıtması beklenmektedir. İşte bağımsız denetim bu aşamada devreye girerek mali tabloların önceden belirlenmiş ölçüt olan genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı ve karar verecek olanların kararlarını yanlış şekilde

yönlendirebilecek hata ve hile kaynaklı yanlışlıkların olup olmadığı hususunda görüş vermektir. Bağımsız denetçi görüşünü bağımsız denetim raporunda yazılı olarak sunmaktadır. Beyan öncesinde tarafsızca kanıt toplayarak değerlendirmektedir.

Bağımsız denetim raporunda olumlu görüş beyan edilmiş olması işletmenin karda olduğu, yatırım yapılabilir olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Denetim raporunun olumlu olması hazırlanan finansal raporların belirlenmiş ölçütlere uygun olduğu ve büyük oranda gerçeği yansıttığını göstermektedir. Ancak denetimin doğasından gelen, kanıt toplama aşamasında örneklem kullanılmasından ve denetimin insan faktörü ile yerine getirilmesi gibi sebeplerden dolayı yüzde yüz bir güven düzeyi de ortaya çıkmamaktadır. Bağımsız denetimde makul güven düzeyi hedeflenmektedir.

Piyasadaki firmalar tarafından hazırlanan finansal raporlar bazen işletme paydaşlarını yanlış yönlendirmek amacıyla işletmeyi olduğundan farklı göstermek için düzenlenebilmektedir. Özellikle halka açık işletmeler tarafından küçük yatırımcıları yönlendirmek için bu tür faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Dünya da büyük yankılar uyandıran ‘Enron Skandalında’ olduğu gibi durumlarla karşılaşılabilir. Yatırımcılar işletme hakkında bilgi almak istediklerinde ellerine geçebilecek en büyük bilgi kaynağı işletmenin mali tabloları olmaktadır. Bu mali tablolara olan güvenin artırılabilmesi için bağımsız denetim devreye girmekte, işletme ile iş ve herhangi bir şekilde bağı olmayan bağımsız denetçiler tarafından yürütülmektedir. Amaç finansal raporlara duyulan güveni arttırmaktır.²⁹

1.3.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi, denetim türleri içerisinde en dar kapsamlı olan buna karşılık en çok kullanılan denetim türü olma özelliği taşımaktadır. Uygunluk denetimi kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerin tamamında uygunluk denetimlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Uygunluk denetiminde de önceden tespit olunan kriterler mevcuttur. Bunlar işletme içerisinde belirlenen ve özellikle üst yönetim tarafından alınan kararlar olabileceği gibi devlet tarafından belirlenmiş olan kanunlar, tüzükler, KHK’ler, yönetmelikler de olabilmektedir. Devlet tarafından yapılan kamu denetimleri de uygunluk denetimleri içerisinde değerlendirilmektedir. Maliye müfettişlerinin özel sektör firmalarının vergi

²⁹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 41.

kanunlarına uygun olarak hareket edip etmediklerini kontrol etmesi veya BDDK'nın murakıpl olarak adlandırılan müfettişlerinin bankaların BDDK kurallarına uygun olarak işlemlerini yerine getirip getirmediğinin denetimi de uygunluk denetimi olarak kabul görmektedir.

1.3.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi, işletme içerisindeki kaynakların kullanımının denetlenmesi işlemleridir. Bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve işletme faaliyetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin denetlenmesidir. Faaliyet denetiminde diğer denetim türlerinden farklı olarak önceden tespit edilmiş ölçüt kullanmak pek mümkün olmamaktadır. İşletmeden işletmeye, sektörden sektöre, kullanılan hammaddeye göre işçiliğe göre farklılıklar gösterebileceğinden dolayı denetim faaliyetini yerine getiren denetçileri zorlamaktadır. Faaliyet denetiminde kullanılacak ölçütler sektör ve sanayi standart oranları, başarı performans ölçüleri, bütçeler gibi soyut kavramlardır.

Bu denetim türü sadece muhasebe işlemleri ile değil işletmenin diğer birimlerinde yapılan faaliyetlerinde denetimini yapmaktadır. Pazarlama faaliyetleri, üretim yönetimi, satın alma, kalite kontrol vb. alanlarında denetimi yapılabilmektedir.

1.3.2. SPK'ya Göre Denetim Türleri

Sermaye Piyasası Kurulu'na göre denetim türleri üç tanedir. Bunlar "Sürekli Denetim", "Sınırlı Denetim" ve "Özel Denetim" olarak sayılmaktadır.

1.3.2.1. Sürekli Denetim

Yıllık Denetim olarak da anılan sürekli denetim Sermaye Piyasası Kuruluna tabi olan işletmeler ile halka açık şirketlerin, BDDK'YA tabi şirketlerin, sigorta ve reasürans şirketlerinin her yıl sonunda yaptırması gereken denetim türüdür. Sürekli denetimde sınırlama olmadığından finansal raporların GKGMİ'ne uygunluğu konusunda beyan edilen görüşün güven derecesi yüksektir³⁰.

³⁰ Gündoğdu, A., Münyas, T., (2012), 'Muhasebe Denetim Ve Etik Kurallar', Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, Türkiye., s.87

1.3.2.2. Sınırlı Denetim

Sınırlı denetim, ara mali tabloların denetlenmesidir. 3,6 ve 9.ay sonlarında mali tablo hazırlamak zorunda olan işletmelerin 6.ay sonunda hazırladıkları ara mali tablolarının denetlenmesi işlemleridir. Bu işletmeler, yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları, halka açık anonim şirketler, aracı kurumlar ve emeklilik yatırım fonlarıdır. Bu denetim türünün ‘‘Sınırlı Denetim’’ olarak isimlendirilmesinin sebebi kanıt toplama aşamasının süre ile sınırlandırılmış olmasıdır. Bu sebeple sınırlı denetimin güven düzeyi sürekli denetime göre daha düşük bir orandadır. Stok sayımının dönem içerisinde yapılabilmesinin güçlüğü, amortisman hesaplamalarının tahminler üzerinden yapılmak zorunda kalınması, alıcılar ve satıcılarla yapılması gereken mutabakatların dönem içerisinde sağlıklı sonuçlar vermemesi, gönderilen mektupların cevaplarının zamanında elde edilememesi gibi sebeplerle denetçi tarafından dolaylı bir güvence verilmektedir³¹.

1.3.2.3. Özel Denetim

Özel denetim, tasfiye, devir, birleşme, bölünme gibi işletmelerin sürekli karşılaşmayacağı özel durumlar ile ilk defa halka arz olunacak işletmelerin finansal raporlarının doğruluğu konusunda güven oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen denetim şeklidir.

1.4. DENETÇİ TÜRLERİ

Denetimi gerçekleştirecek olan denetçilerde temel olarak üç gruba ayrılabilir.

1.4.1. Bağımsız Denetçi

Dış denetçi olarak da isimlendirilen bu denetçiler denetim sürecinin en önemli unsurlarından birisini teşkil etmektedirler. Bağımsız denetçiler gerekli olan mesleki tecrübe, eğitim ve sınav şartını yerine getirebilen kişilerdir. Bağımsız denetçi adı ile anılmalarının sebebi denetledikleri işletme ile iş sözleşmesine dayalı bir bağlılığının olmamasından kaynaklanmaktadır. Bağımsız denetçilerin görüşlerini beyan ettikleri raporların yayınlanması ve tüm toplum tarafından kullanılması bu kişilerin sorumluluklarının sadece denetlenen işletmeye veya devlete karşı olmadığını, aynı zamanda topluma karşı da ciddi sorumlulukları olduğunu bir göstergesi olmaktadır. Bu

³¹ Gündoğdu, A., Münyas, T., (2012), a.g.e. 88.

sebeple bağımsız denetçiler için etik ilkeler, ahlaki kurallar net bir biçimde belirlenmektedir.

1.4.2. İç Denetçi

İç denetim, özellikle Avrupa ve Amerika'daki büyük şirketlerde yaşanan skandallardan sonra önemi artmaya başlayan ve günümüzde de önem kazanmaya devam eden bir süreç yaşamaktadır. İç denetim esasen güvence ve danışmanlık hizmetidir. İç denetim sadece muhasebe işlemleri ile ilgilenmek yerine işletmenin yürütmüş olduğu faaliyetlerine de değer katmayı amaçlar. Sadece sistemin var olan işlevinin yerine getirilmesini ve aksayan kısımlarının revizyonu ile ilgilenmemektedir. Sistemin işlevli olmaması durumunda tamamen değiştirilmesi, yeniden dizayn edilmesi gibi önerilerde de bulunabilmektedir.

Bu faaliyetler "İç Denetçiler" tarafından yürütülmektedir. İç denetçiler işletmenin kendi bünyesinde istihdam edilmiş, genellikle üst yönetim kadrolarına, yönetim kuruluna bağlı olarak faaliyetlerini yürüten kişilerdir. Bağımsız hareket etmeleri istenmektedir. Bunun en büyük sebebi ise çalışmalarında kısıtlamalara maruz kalmadan, tarafsızca ve sadece işletme çıkarlarını gözeterek çalışmalarının beklenmesidir. Kamu ve/veya özel sektör işletmelerinde de görülebilmektedirler.³²

1.4.3. Kamu Denetçisi

Devlet tarafından, devletin işlevlerini yerine getiren kamu kurum ve kuruluşlarının işleyişlerinin denetimini yapan, aynı zamanda da devlet tarafından konmuş olan yasalara uygun olarak özel sektör firmalarının uyup uymadığını kontrol eden denetçiler "Kamu Denetçileri" olarak adlandırılmaktadır. Kamunun her bir birimi kendi içerisinde istihdam ettiği kamu denetçileri ile hem kendi işleyişini hem de kendisine tabi olarak faaliyetlerini yürüten işletmelerin denetimlerini gerçekleştirmektedir. Kamusal denetim ve kamu içi iç denetim olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Örneğin Maliye Bakanlığı'nda görevli maliye müfettişleri Maliye Bakanlığı'na bağlı olan vergi dairelerinin denetimlerini gerçekleştirmelerinin yanı sıra özel sektörde faaliyette bulunan işletmelerinde vergi

³² Kepekçi, C., (1982), "İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğini Sağlamada İç Denetimin Rolü", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 251/17, 40.

kanunlarına uygun olarak işlemlerini gerçekleştirip gerçekleştirmediklerinin denetimini yapmaktadırlar.³³

1.5. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI

Piyasaların her geçen gün şeffaflaşması, piyasada faaliyet gösteren aktörlerin artması, bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, küreselleşme gibi etkenlerden dolayı firmaların finansal bilgilerinin kullanımı artmaktadır. Bu noktada en önemli ihtiyaçlardan birisi de bu finansal bilgilere olan güvenin artırılması gereğidir. Finansal bilgiye olan güveni arttırmaksa denetim işini yürütmekte olan denetçilere düşmektedir. Ayrıca finansal bilgilerin incelemesini yapan denetçilere ve denetim mesleğine olan güvenin de artırılması gerekmektedir. Denetim işleminin kaliteli bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği gibi, denetçilerinde kaliteli bir denetim yapabilecek niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. İşte bu ihtiyaç neticesinde ortaya çıkan en büyük gelişme kuşkusuz ‘‘Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları’’dır. Özellikle son yıllarda yaşanan büyük şirketlerin iflası gibi krizler neticesinde denetimin önemi daha da ön plana çıkmaktadır³⁴.

GKGDS’ları 1947 yılında Amerika da ‘‘AICPA’’ (Amerikan Yeminli Hesap Uzmanları Enstitüsü Denetim Standartları Kurulu) tarafından yazılmış ve bugüne büyük bir değişikliğe uğramadan gelmiştir. GKGDS’nın başlıca amacı denetim işini yürütmekte olan denetçilere yol göstermek ve denetimin kalitesini mümkün olduğunca üst seviyelere çıkarmaktır. Sadece denetim süreci değil denetim işini yürütmekte olan kişilerinde bu mesleği icra edebilmeleri için taşınmaları gereken özelliklerin de neler olması gerektiğini belirtmektedir³⁵.

Genel kabul görmüş denetim standartları üç başlık altında toplam on maddeden oluşmaktadır.

³³ Erdoğan, M., (2006), a.g.e. 8.

³⁴ Kepekçi, C., (2004), ‘‘Bağımsız Denetim’’, Avcıol Basım Yayın, 5. Baskı, İstanbul, Türkiye, 16.

³⁵ Bozkurt, N., (1995), ‘‘Mali Tabloların Bağımsız Denetimi Açısından Bağımsız Denetçi ve İç Denetçi İlişkisi’’, Yaklaşım Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 27, 34-35.

1.5.1. Genel Standartlar

Genel standartlar üç maddeden oluşmakta ve denetçinin kendisi ile ilgili konuları içermektedir. Bir denetçinin, denetim mesleğini icra edebilmesi için taşıması gereken niteliklerin neler olduğu gibi konular bu standardın içerisine girmektedir. Bu standardın maddeleri şunlardır;

1.5.1.1. Mesleki Eğitim ve Deneyim

Birçok meslek ve sektörde olduğu gibi denetim mesleği içinde deneyim çok önemlidir. Bir denetçinin ileri düzeyde muhasebe bilgisi yanında piyasa bilgisinin de ileri düzeyde olması gerekmektedir. Ayrıca bilgi teknolojileri, sektörler, reel piyasalar, istatistik, matematik gibi alanlarda da bilgi sahibi olması meslekteki başarısı için kaçınılmazdır. Kanunlarda yapılan değişikliklerin uygulama alanlarına yansımalarından dolayı ve her geçen gün yeni yöntemlerin icadı dolayısıyla denetçinin kendisini sürekli güncel tutmasını zorunlu kılmaktadır. Denetçilerin meslek mensubu olması, ayrıca gerekli sınav şartlarını yerine getirmelerinin yanı sıra belli bir mesleki tecrübeye de sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda denetçi olmak birbirini tamamlayan iki aşamadan meydana geldiği düşünülebilir. Mesleki eğitim ve deneyim.

1.5.1.2. Mesleki Özen Ve Titizlik

Denetim mesleğinden elde edilen çıktıların diğer kullanıcılar tarafından veri olarak kullanılacak olması denetimin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu sebeple denetçilerden işlerini gerekli titizlikle yerine getirmeleri beklenmektedir. Gerektiği kadar ayrıntıya girilmesi ancak gereksiz ayrıntılarla da denetimin zamanının boşa harcanmaması gerekmektedir. Denetimin ne çok yüzeysel yapılması, ne de çok ayrıntılı olması beklenmemektedir. Kullanıcıların işlerine yarayacak bilgilerin mümkün olan en kısa sürede ve en özet şekilde hazırlanması beklenmektedir.

1.5.1.3. Denetçinin Bağımsızlığı

Bağımsızlık özellikle denetçilerin tarafsız olmalarını anlatmaktadır. Denetim çalışmalarında ve denetim raporunda yapmış oldukları incelemeleri her hangi bir kişinin ya da herhangi bir kurumun çıkarlarını gözeterek yapmamaları, inceleme sonucunda elde ettikleri bulguları olduğu gibi aktarmalarını ifade etmektedir. Denetim işi insan unsuruyla gerçekleştirilmesi gereken bir meslek olmasından dolayı denetçilerin etik kurallara

uymaları, ahlaklı kişiler olmaları bağımsız davranmalarında önemli rol oynamaktadır. Denetçilerin mesleklerinin bilincinde ve tüm toplumun çıkarlarını gözetecek şekilde denetim yapmaları istenmektedir.³⁶

1.5.2. Çalışma Alanı Standartları

Çalışma alanı standartları denetim yapılacak firma ve denetim esnasında neler yapılması gerektiğini ortaya koyan üç adet maddeden oluşmaktadır. Denetimin süresi ve maliyeti gibi önemli adımları da içerisinde barındıran çalışma alanı standartları şunlardır;

1.5.2.1. Planlama ve Gözetim

Denetim işinde başlangıç niteliğinde olacak şekilde bir planlama yapılması hayati öneme sahip olmaktadır. Denetimin ne kadar süreceği, ne kadar kanıt toplanacağı, kimlerle çalışılacağı, denetime hangi tarihte başlanacağı gibi soruların cevap bulması bu planlama adımına bağlıdır. İyi bir planlama, denetimin sürecinin kontrol altında tutulmasını ve denetçilerin süreci rahatlıkla yönlendirebilmesini sağlar. Kanıtların yeterli sayıda ve istenilen nitelikte olması, denetimin maliyetinin belli bir seviyede tutulması hem denetleyen hem de denetlenen müşteriler açısından önemli olmaktadır. Planlama öncesinde de bazı işlemler yapılmasına karşın planlama denetimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu standardın diğer bir parçası olan gözetim unsuru ise özellikle denetim ekibinin başındaki kişiler tarafından yerine getirilen bir faaliyettir. Hem mevcut denetim işinin kalitesinin kontrolü için, hem de yeni yetiştirilmekte olan denetçi yardımcılarının mesleki deneyim kazanmalarını sağlamaktadır.³⁷

1.5.2.2. İç Kontrol

Denetimde ne kadar ücret alınacağını belirleyen iki önemli etken bulunmaktadır. Bunlar denetimin maliyeti ve denetimin zamanıdır. Bu iki etkenin belirlenmesi ise elde edilmesi gereken kanıtlara bağlıdır. Bu kanıtlarında sayısının ne olacağı, kalitesinin nasıl olması gerektiği işletmenin barındırdığı riskle doğru orantılıdır. İşletmelerin risklerini azaltmalarının yolu ise iç kontrol mekanizmalarından geçmektedir. İç kontrol bir işletmede ne kadar etkin ise o işletmeden elde edilmesi gereken kanıtların sayısı da o oranda azaltılabilir. Dolayısı ile denetimin süresi kısalmalı ve denetimin maliyeti de

³⁶ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 43-44.

³⁷ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 20-21.

azaltılabilir. İşte bu doğrultuda denetçinin müşteri işletmenin iç kontrolünü iyi anlaması işletmeyi tanıması açısından önemlidir. İç kontrolün var olup olmadığının yanı sıra iç kontrolün etkin olup olmadığı ve bu etkinliğin ne boyutta olduğunun da ortaya konması gerekmektedir.³⁸

1.5.2.3. Kanıt Toplama ve Kanıtların Değerlendirilmesi

Denetimde denetçinin görüşüne etki edebilecek unsur, tarafsızca toplanmış ve tarafsızca değerlendirilmiş kanıtlardır. Kanıtların istenilen kalitede ve yeterli sayıda olması denetimin kalitesini ve başarısını ortaya koymaktadır. Kanıtlar için uygun kanıt toplama prosedürlerinin kullanılması gerekmektedir. Kanıtların ne kadar toplanması gerektiği, niteliklerinin ne ölçüde olması gibi kararlar denetçinin mesleki tecrübesine ve mesleki muhakemesine bırakılmaktadır.

1.5.3. Raporlama Standartları

Denetim işinin neticelendirilmesi ve denetim sürecinde denetçinin edinmiş olduğu görüşünü ilgili kullanıcılara denetim raporu vasıtası ile sunması gerekmektedir. Bu standart hazırlanacak denetim raporunun nasıl hazırlanması ve nasıl olması gerektiğini, rapor yazımına başlamadan önce tekrar gözden geçirilmesi gereken alanların neler olduğunun ortaya konmasını amaçlamaktadır. Toplam dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şunlardır;³⁹

1.5.3.1. Uyum

Bu aşamada denetçiden beklenen incelemiş olduğu firmanın finansal raporlarının GKGMİ (Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri)'ne uygunluğunu tespit etmesidir. Finansal raporların kullanıcılar tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesi için belli bir düzen içerisinde hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu yüzden denetçilerin titizlikle incelemeleri gereken konulardan biri konumundadır.

³⁸ Selimoğlu, S. K., Uzay, Ş., (2011), '*Muhasebe Denetimi*', Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye, 24.

³⁹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 46-47.

1.5.3.2. Tutarlılık

Tutarlılık standardı ile öncelikle finansal raporların karşılaştırılabilir olması hedeflenmektedir. İşletmeler çeşitli sebeplerle muhasebe politikalarında değişikliğe gidebilmektedirler. Bu politikalar değiştirildiğinde işletmenin başta karlılığı olmak üzere birçok kaleminde değişikliğe sebep olabilmektedir. Bu değişiklikler de kullanıcıların işletme hakkında çok farklı kararlar almasına, işletmeyi çok farklı bir şekilde tanınmasına sebep olabilmektedir. İşletmelerden beklenen mümkün olduğunca muhasebe sistemi ve muhasebe politikalarında değişikliğe gitmemeleri ancak gidilecekse de bu değişikliğin etkilerinin kullanıcılara iletilmesidir. Denetçiler bu aşamada finansal raporlarda fiktif kar gibi unsurların bulunup bulunmadığını, yapılan değişikliklerin kullanıcılara iletilip iletilmediği gibi konuları titizlikle incelemek durumundadırlar.

1.5.3.3. Tam Açıklama

Bir önceki standartta belirtilen durumlar başta olmak üzere kullanıcılara kararlarında yol gösterecek olan bilgilerin yeterli olması, açıkça ve makul düzeyde muhasebe bilgisine sahip kişiler tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Finansal raporlar hazırlanırken sayısal olmayan verilerinde kullanıcılara aktarılması gerektiğinde anlaşılır bir şekilde mali tabloların dipnotlarında yer verilmelidir. Denetçi hem mali tabloları incelerken hem de denetim raporunu hazırlarken bu standardı göz önünde bulundurmalıdır.

1.5.3.4. Denetçinin Görüşü

Denetçiler kanıt toplama ve bu kanıtları değerlendirme işlemlerini bitirdiklerinde sıra denetim raporuna gelmektedir. Denetçinin müşteri işletmede yapmış olduğu çalışmaların sonucunun ne olduğunun anlaşılacağı belge denetim raporudur. Denetçi gerekli kontrollerini yaptıktan sonra edinmiş olduğu görüşünü denetim raporu ile ilgili kullanıcılara iletmektedir. Denetçilerin işletme hakkında sahip olabileceği dört tür görüş bulunmaktadır. Denetçiler bu görüşlerden en uygun olanını tarafsız ve bağımsız bir şekilde tespit etmelidir. Denetçilerin beyan edebilecekleri görüşler, olumlu, şartlı olumlu, görüş bildirmekten kaçınma ve olumsuz görüş olabilir.

BÖLÜM 2 DENETİM SÜRECİ

Bağımsız denetimin bir süreç olduğu denetimin ilkeleri içerisinde de vurgulanmaktadır. Denetimin süreç olmasından kastedilen birbirini takip eden işlemlerin belli bir sıra ve düzen içerisinde yerine getirilmesidir. Müşteri işletmenin teklifi ile başlayan süreç denetçinin görüşünü beyan ettiği denetim raporu ile nihayete ermektedir. Rapor sonrasında da denetim raporunun kurula iletilmesi, denetçinin genel kurula katılması, müşteri işletme tarafından yayınlanan denetim raporunun doğru rapor olduğunun kontrolü gibi faaliyetlerde mevcuttur. Denetim sürecini daha iyi kavrayabilmek için dört aşamaya ayırmak mümkündür⁴⁰.

2.1. DENETİM İŞİNİN ALINMASI

Denetim firmaları kendilerine teklif edilen her işi hemen kabul edememektedirler. Öncelikle müşteri işletmenin araştırılması gibi bir dizi işlemin yerine getirilmesi gerekmektedir. Denetim firmaları bu sebeple müşteri kabul politikası oluşturmakta ve denetim işini kabul etmeden önce bu politikaları uygulamaktadırlar. Bu amaçla yerine getirilen faaliyetler üç başlık altında ele alınabilir;

2.1.1. Müşteri Kabulü

Denetim firmaları denetimini gerçekleştireceği işletmeyi seçerken veya kendisine gelen bir teklifi kabul etme aşamasında müşteri işletmenin tamamen risksiz olması gibi bir beklenti içerisine girmemektedirler. Burada önemli olan müşterinin taşıdığı riskin boyutudur. Denetim firmaları önceden belirledikleri kabul politikasına istinaden gerekli incelemelerini yerine getirirler ve müşterinin riskini ortaya çıkarmaya çalışırlar. Denetim firmaları için risk, piyasadaki itibarlarını kaybetmek gibi ciddi durumlara sebep

⁴⁰ Erdoğan, M., Erdoğan, N., Cömert, N., Uzun, A. K., Yılcı, M., (2012), “Denetim”, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2618 – Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1586, 1. Baskı, Eskişehir, Türkiye, 47.

olabileceğinden dolayı bazı durumlarda müşteri işletmenin büyüklüğü bile risk unsuru olarak algılanabilmektedir⁴¹.

2.1.2. Müşteri İşletmenin Araştırılması

Müşteri işletmenin araştırılması faaliyeti genelden özele mantığı ile gerçekleştirilmektedir. Öncelikle genel ekonomik durum göz önünde bulundurulur ki işletmeler ekonomik kriz ortamlarında çok farklı tutumlar sergileyebilmektedirler. Sektör araştırması yapılmak sureti ile o sektörde daha önceden deneyim sahibi olan denetçi personeline sahip olunup olunmadığı incelenmektedir. Bazı sektörlerde has olan kronik hata ve hileler ortaya çıkabilmektedir. İşletmenin çevresinden bilgi toplanmaya çalışılmaktadır. Burada işletmenin müşterilerine, tedarikçilerine ve çevresine karşı tutumu değerlendirilmekte, ayrıca işletmenin yönetiminin güvenilir olup olmadığı, yasa dışı işlere eğilimli olup olmadıkları konularında bir fikir oluşturulmaya çalışılmaktadır. Sonraki aşamada mümkünse işletmenin biraz daha özeline girilerek işletmeyi içeriden tanımaya çalışılmakta, bu amaçla işletmenin iç kontrolünün ne durumda olduğu incelenmektedir. Ayrıca finansal raporlarında hata ve/veya hile kaynaklı yanlışlıkların olması ihtimali üzerinde durulmaktadır. Finansal raporlarda tespit edilebilecek olan hatalara karşı işletme yönetiminin alabileceği tavırda denetim firması için elzem konulardan birini teşkil etmektedir. Bu amaçla önceki denetçi görüşülmekte ve işletme ve işletmenin tepe yönetimi hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır⁴².

2.1.3. Denetim Sözleşmesinin Yapılması

Denetim işini kabul eden denetim firması müşteri işletmeye imzalamış olduğu bir mektup ile teklifi kabul ettiğini bildirir. Bu sebeple denetim sözleşmesine ‘‘Denetim Anlaşma Mektubu’’ ismi de verilmektedir. Denetim sözleşmesinde güvence ile ilgili bir açıklama açıkça belirtilmemiş ise ‘‘Bağımsız Denetim Yönetmeliği’’ nin 5. Maddesinde belirtildiği üzere güvencenin makul güvence olacağı taraflarca anlaşılmaktadır. Sınırlı güvence söz konusu olduğu takdirde bu durum sözleşmede açıkça belirtilmelidir. ⁴³Aynı yönetmeliğin 29. Maddesi Bağımsız Denetim Sözleşmesinde bulunması zorunlu olan

⁴¹ Güredin, E., (2014), ‘‘Denetim ve Güvence Hizmetleri’’, Türkmen Kitabevi, 14.Baskı, İstanbul, Türkiye, 178-179.

⁴² Güredin, E., (2014), a.g.e. 180.

⁴³ WEB_35, (2012), ‘‘Resmi Gazete Sayısı:28509, Bağımsız Denetim Yönetmeliği’’, 11.04.2018.

asgari unsurları da sıralamaktadır. Bu unsurlar, denetimin amacı ve kapsamı, denetimin konusu, denetimin dönemi, denetim firmasının standartlara uygun olarak denetimi gerçekleştireceği ibaresi denetim firmasının sorumluluğu olarak, denetimle alakalı her türlü bilgi ve belgeye denetçilerin erişimlerinin sağlanacağı hükmü de denetlenen işletmenin sorumluluğu olarak sözleşmede yer almaktadır. Ayrıca denetim ekibi, denetimin zamanı, ne zaman başlayacağı ve denetim raporunun teslim tarihi sözleşmedeki diğer maddelerdir. Önemli maddelerden bir diğeri ise piyasa koşullarına uygun olarak belirlenen denetim ücreti de sözleşmede bulunması zorunlu hususlardandır.⁴⁴

2.2. DENETİMİN PLANLANMASI

Denetim planlaması bünyesinde genel denetim stratejisini, denetim planını ve bu planın uygulamadaki karşılığı olan denetim programlarını barındırmaktadır. Denetimin hemen hemen her aşamasında olduğu gibi genelden özele doğru planlama aşaması oluşturulmaktadır. Tanım olarak bakıldığında denetim planı, toplanması gereken kanıtların denetlenen işletmenin nerelerinden, hangi denetim prosedürleri uygulanarak ve kimler tarafından toplanacağını yazılı bir şekle dönüştürülmesi denebilir. Denetimde iki önemli engel olan zaman ve maliyet unsurlarının kontrol altında tutulabilmesi, belli bir seviyeyi aşmalarının önüne geçilebilmesinin birinci adımı denetim planının sağlıklı bir şekilde yapılmasına bağlı olmaktadır.⁴⁵

2.2.1. İşletme ve İşletme Sektörü Hakkında Bilgi Toplanması

Denetlenecek olan işletme ve bu işletmenin sektörü ve çevresi hakkındaki araştırmalar daha önceki aşamalarda da yapılmaktadır. Buradaki fark daha önce yapılan araştırmanın zaman kısıtlamasının daha fazla olmasından dolayı daha yüzeysel kalmasındandır. Denetimin bu aşamasında yapılan inceleme ise daha detaylı ve daha sağlıklı sonuçlar verebilmektedir. Denetçinin müşteri işletmeyi tanımaya çalışırken en başlıca amacı

⁴⁴ WEB_33, ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri:X, No:22’’, ‘‘Bağımsız denetim sözleşmesi ve asgari unsurları’’,md:5/2/g.

⁴⁵ Kaval, H., (2005), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Gazi Kitabevi, 2.Baskı, Ankara, Türkiye, s.78.

işletmede karşılaşma ihtimali olan risk unsurlarını erkenden tespit edebilmek ve denetimin ortasında veya sonunda bir sürprizle karşılaşmamaktır.⁴⁶

2.2.2. İç Kontrolün İncelenmesi

2001 yılında yaşanan Enron Skandalı gibi denetim alanında ciddi sorunlara ve sorgulamalara sebep olan olayların sonucu olarak, hem denetim alanı hem de iç kontrol uygulamaları mercek altına alınmıştır. COSO (Commite Of Sponsoring Organizations Of The Treadway Commission) veCOCO gibi uluslararası birliklerin iç kontrol uygulamalarını tekrar gözden geçirmeleri neticesinde ise iç kontrol hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda ilk versiyonu yayınlandıktan sonra denetim skandallarının da büyük etkisi ile 2013 yılında yeni versiyonu yayınlanmıştır. Önceleri üç adet sıralanan iç kontrol unsurları beşe çıkartılmıştır.⁴⁷

Bağımsız denetimin temel kavramlarından birisi olan yeterli ve denetim kanıtı elde edilebilmesinin yolu denetlenen işletmenin daha yakından tanınmasından geçmektedir.⁴⁸ Denetlenen işletmenin yeterince tanınabilmesinin yolu ise işletmelerde kurulan etkin iç kontrol mekanizması ile sağlanabilmektedir. Bu sebeple denetim işini üstlenenlerin titizlikle incelemesi, etkinliğinin derecesini doğru tespit etmesi ehemmiyet arz etmektedir.

İç kontrol sisteminin tanımına bakıldığında iç kontrolün hem işletme için hem de bağımsız denetim için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçlar şöyle sıralanabilir;

- İşletmenin varlıklarının korunmasına yardımcı olmak,
- Hile ve hata kaynaklı yanlışlıklara karşı caydırıcı bir etki yaratmak, bu yanlışlıklara karşı önlem almak, ortaya çıktıktan sonra da bulmak ve düzeltmek,
- İşletmede yürütülen faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması, işletme yönetiminin belirlemiş olduğu amaçlar doğrultusunda yürütülmesine yardımcı olmak,
- Kanun ve düzenlemelere uygunluğu sağlamak,

⁴⁶ Mercanoğlu, S., (2007), “Denetim Planlaması Ve Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 16-17.

⁴⁷ WEB_9, “Türkiye İç Denetim Enstitüsü”, www.tide.org.tr, 20.02.2018.

⁴⁸ Alagöz, A., (2008), “İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi Ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata Ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü”, Tablet Yayınları, Konya, Türkiye, 98.

- Muhasebede hazırlanan bilgilerin doğru, zamanlı ve güvenilirliğinin sağlanmasına yardımcı olmak gibi unsurlar iç kontrolün amaçları arasında sayılmaktadır.⁴⁹

İşletmelerde bir kültür olarak algılanması gereken iç kontrol, en alt birim personelinde işletmenin en üst yöneticilerine kadar herkesi kapsamaktadır. Denetçiler tarafından iç kontrolün varlığının araştırılması kadar iç kontrolün etkinliğinin de araştırılması gerekmektedir. Etkin bir iç kontrol için denetçinin incelemesi gereken unsurlar şöyle sıralanabilir;

- İşletmede görevler ayrılığı ilkesine uygun olarak hareket ediliyor mu?
- İşletmede yetkilendirme kurumsal yönetim uygun olarak, profesyonellik çerçevesinde yapılıyor mu?
- Muhasebede uygulanan kayıt düzeni ve belgelendirme kurallarına uygun hareket ediliyor mu? İşlemler sonrasında gerekli kontroller yapılıyor mu?
- Fiziki kontroller varlıklara ve muhasebe belgelerine uygulanıyor mu? Periyodik olarak kontroller sağlanıyor mu?
- Gerekli mutabakatlar sağlanıyor mu? Kayıtlar ve fiziki varlıkların uyumu kayıt aşamasında ve sonrasında periyodik olarak kontrol ediliyor mu?

Bağımsız denetçi yukarıdaki sorulara bulduğu cevaplar neticesinde iç kontrolün etkinliğinin derecesini tespit etmek suretiyle işletmenin riskini ölçmektedir. Riskin derecesine göre de toplanması gereken kanıtların sayısını ve niteliğini belirler. Dolaylı olarak denetimin zamanlaması ve maliyeti de ortaya çıkmış olur.⁵⁰

2.2.3. Analitik İnceleme Prosedürlerine İlişkin Ön Belirleme

Denetimin her aşamasında analitik inceleme prosedürlerinden yararlanılabilmektedir. Planlama aşamasında analitik inceleme prosedürlerinin kullanılması denetçinin ilerleyen aşamalarda, işletmenin hangi alanlara yoğunlaşmasını sağlayarak, daha sağlıklı bir planlamaya olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra analitik prosedürlerin denetimin planlanması aşamasında kullanılmasının başlıca sebepleri şunlardır;⁵¹

- İşletmeyi daha iyi tanıyabilmeyi sağlamaktadır.

⁴⁹ Türedi, H., (2007), “Denetim”, Celepler Matbaacılık, Trabzon, Türkiye, 124-125.

⁵⁰ Külte, M., (2013), “İşletmelerde Denetim Komitesinin Bağımsız Denetim Ve İç Denetimi Gözetimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 8-10.

⁵¹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 155.

- Denetçilerin müdahalede bulunamadığı, önemli yanlışlık risklerini meydana getiren risk unsurlarının anlaşılmasını sağlamaktadır.
- Muhasebe de kullanılan politika ve prosedürlerin ne olduğu, kullanılan tahmin yöntemlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır.
- İşletmenin risk ve önemlilik seviyesinin belirlenebilmesinde yardımcı olmaktadır.
- Diğer aşamalarda kullanılması gereken denetim tekniklerinin neler olması gerektiği ve hangi alanlarda kullanılacağı, kapsamlarının ne kadar olacağı gibi bilgilere erişimi sağlamaktadır.

Bağımsız denetimde kaliteli bir planlama yapılmadığında daha sonraki aşamalarda yapılan denetim çalışmalarının kaliteli olması da beklenemeyecektir. Planlamanın kaliteli ve sağlıklı olabilmesinde ciddi faydaları olan bir yardımcı konumunda analitik inceleme prosedürleri kullanılmaktadır.

2.2.4. Denetim Stratejisi Ve Denetim Programının Oluşturulması

Denetimin planlanması çerçevesinde genel denetim stratejisi, denetim planı ve denetim programı hazırlanmaktadır. Denetimin planlama çalışmaları genel tanımlamalarla başlamakta daha sonraki aşamalarda planlama ayrıntılandırılmaktadır.

2.2.4.1. Denetim Stratejisi

Genel denetim stratejisi ile işletmede gerçekleştirilecek olan denetim çalışmalarının çerçevesinin belirlenmesi, zaman ve maliyet planlaması gibi önemli unsurların daha sağlıklı belirlenebilmesi amacıyla hazırlanmaktadır. Denetim planına göre daha yüzeysel, ayrıntıya inilmeden denetim çalışmalarının nelerden oluşması gerektiği gibi bilgilerden meydana gelmektedir. Esasen denetim plan ve programı için bir hazırlık aşaması gibi kullanılmaktadır. Denetim işlemlerinin genel çerçevesinin belirlenmesi ile planlama, kanıt toplama gibi uzun zaman alıcı işlemlerin daha kısa sürelerde ve daha az maliyetle tamamlanabilmesine yardımcı olmaktadır.⁵²

İşletmeyi tanıyarak işletmenin riskini belirleyebilmek, işletmenin içerisinde bulunduğu sektörü tanıyarak bu sektör ve işletmeye özel olarak hazırlık yapılması gerekli

⁵² WEB_36, (2016), “Smmm Yeterlilik Sınavları 2016 2.Dönem Muhasebe Denetimi Cevap:2”, www.tesmer.org.tr. 11.04.2018.

mi? Denetim esnasında işletmede muhatap alınacak olan kişilerin kimler olduğu gibi sorular cevap bulmaktadır.⁵³

2.2.4.2. Denetim Planı

Genel denetim stratejisi ile amacı ve kapsamı belirlenen denetimde, sonraki aşama ayrıntılı planın hazırlanmasıdır. Ayrıntılı plan ile işletmenin öncelikle risk düzeyi tespit edilmeye çalışılmaktadır. Önemlilik seviyesinin belirlenmesi ile ana kütlelerin nasıl belirleneceği, ana kütlelerin içerisinde örneklerin seçilmesinde hangi tekniklerin kullanılacağı, denetim ekibinde yer alacak olan asil ve yedek denetim elemanlarının kimler olacağı gibi bilgiler denetim planı çerçevesinde hazırlanmaktadır. Ayrıntılı plan hazırlama aşamasının verimli geçmesi, denetimin diğer aşamalarında da verimli çalışmayı beraberinde getirecektir. Bu sayede hem maliyet ve zaman tasarrufu sağlanırken hem de kaliteli bir denetim yapılabilecektir.

Bu aşamada işletmenin tanınması için faaliyetler daha derinlemesine yürütülmektedir. İşletmenin önce dışarıdan tanınması daha sonra da içeriden tanınması için faaliyetler yürütülmektedir. Dışarıdan işletmenin sektörü ve çevresi tanınmaya çalışılırken içeriden işletmenin özellikle iç kontrol mekanizması anlaşılmasına çalışılır ve yönetim anlayışı kavranmaya çalışılmaktadır. Denetim sürecine etkisinin olabileceği düşünülen durumlar değerlendirmeye alınmaktadır. Böylece işletmenin riski tespit edilmeye çalışılmaktadır.⁵⁴

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında denetim planı hazırlanırken yer verilmesi gereken konular şöyle sıralanabilir;⁵⁵

- Denetimde uygulanması gereken işlemlerin çerçevesinin nasıl olacağı, izlenecek olan politikaların neler olacağı.
- Denetimin planının iletilmesini sağlayacak olan programların hazırlanması.
- Denetim ekibinde yer alacak olan asil ve yedek üyelerin belirlenmesi.
- Denetimin zamanının belirlenmesi ve maliyetlerinin ne kadar olacağını ayrıntıları ile hesaplanması.

⁵³ WEB_27, (1942), "Strateji Ve Denetim", "Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği", <http://www.tmud.org.tr>, 04.04.2018.

⁵⁴ WEB_28, "İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası", "Denetim Süreci pdf", <http://ismmmo.org.tr>, 04.04.2018, 128.

⁵⁵ Özçelik, D., (2015), "Muhasebe Denetiminde Kullanılan Kanıt Toplama Teknikleri", Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 46.

- İşletmenin iç kontrolünün olup olmadığı ve varsa ne kadar etkin olduğunun tespit edilmesi ve ne ölçüde faydalanılacağı.
- Denetim ekibine dâhil edilmesi gereken uzmanlara gerek olup olmadığı ve dışarıdan bilgisine başvurulacak uzmanların belirlenmesi.

2.2.4.3. Denetim Programı

Denetimde ayrıntılı plan hazırlandıktan sonra sıradaki aşama bu planın, planı uygulayacak olan denetim elemanlarına iletilmesi aşamasıdır. Bu iletimin yazılı şekilde hazırlanması ve planın ayrıntılı bir şekilde nasıl uygulanması gerektiğinin anlatılması son derece önemlidir. Öyle ki bağımsız denetçiler denetim sürecinde işletmenin hangi alanlarını denetleyeceklerini, ne kadar kanıt toplayacaklarını, hangi denetim alanında hangi teknikleri kullanmaları gerektiğini, zaman ve maliyet kısıtlarının sınırlarının neler olduğunu ellerine geçen denetim programı vasıtası ile öğrenebileceklerdir. Ayrıca bağımsız denetçilerin gözlemlenmesi esnasında denetçilerin neler yapması gerektiğinin ve devamında neler yaptığının anlaşılabilmesi içinde yine denetim programına ihtiyaç olacaktır. Bağımsız denetçiler denetim programında yazılı olan işlemleri gerçekleştirerek elde ettikleri sonuçları çalışma kâğıtlarına aktarmaktadırlar.⁵⁶

2.3. DENETİM PROGRAMININ UYGULANMASI

Denetim programlarının uygulama aşamasına bakıldığında denetimin en çok vakit alan, en çok maliyet unsurunun ortaya çıktığı alan olduğu görülmektedir. Genel olarak kanıt toplama aşaması olarak da değerlendirilebilmektedir. Daha önce gerçekleştirilmiş olan denetim planı dâhilinde işletmenin hangi alanlarına daha fazla ehemmiyet verileceği, hangi alanlarda hangi teknikler yardımı ile ne kadar kanıt elde edilmesi gerektiği ortaya konmuştur. Genel bir değerlendirme neticesinde kanıt toplama işlemlerine geçilmektedir.

2.3.1. Denetim Programının Gözden Geçirilmesi

Bağımsız denetçilerin her birisi için hangi alanlarda hangi işlemleri gerçekleştirerek ne kadar kanıt toplamaları gerektiğini öğrenebilecekleri bir belge olarak denetim programları hazırlanmaktadır. Bu programların sonucunda denetçiler kanıt toplama aşamasına geçmektedirler. Kanıt toplama aşamasına geçilmeden önce programların bir

⁵⁶ Özçelik, D., (2015), *a.g.t.* 45 - 46.

kez daha gözden geçirilmesi, uygun olup olmadıkları, ilgili programlar için ayrılan sürenin yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi aşamasıdır.⁵⁷

2.3.2. Hesap Bakiyelerinin Kontrol Edilmesi

Bağımsız denetimde kanıt toplanırken asıl amaç yönetimin beyanlarının doğruluğunun kontrol edilmesidir. Yönetimin beyanları da esasen finansal tablolarda yer alan hesap bakiyelerinden oluşmaktadır. Bağımsız denetçiler sunulmuş olan finansal raporlardaki bilgilerin yani hesap kalanlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını belirleyebilmek amacıyla kanıt toplamaktadırlar. Bu aşamada çeşitli testler uygulamak sureti ile hesap bakiyelerini test etmektedirler. Daha sonra kanıt toplama aşamasına geçmektedirler.⁵⁸

2.3.3. Kanıt toplama

Bağımsız denetimi tamamlayan denetçiler işletme hakkında edindikleri bilgilere istinaden bir görüş beyan etmektedirler. Bu görüşlerine etkisi olan her türlü bilgi ve belge kullanılmaktadır. İşte bu bilgi ve belgelerin tamamına denetim kanıtları adı verilmektedir.⁵⁹

Planlama aşamasına nazaran daha derinlemesine yapılan iç kontrolün etkinliğinin değerlendirilmesi neticesinde planlama aşaması ile karşılaştırıldığında çok büyük farklar meydana çıkmışsa denetçi denetim programında bazı revizyonlara gitmek zorunda kalabilmektedir. Bu da netice itibari ile toplanması gereken kanıtların sayısında ve miktarında değişimlere sebep olmaktadır.⁶⁰

Bağımsız denetimde finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğu konusunda araştırma yapılması yanı sıra, bu bilgilerin nasıl meydana geldiği, hangi belgelere dayandığı ve bu belgelerin hazırlanması öncesinde mali niteliği olan işlemin gerçekleşip gerçekleşmediğinin de ortaya konması gerekmektedir. Denetçiler bu amaçla kanıt

⁵⁷ Kardeş, S., (1995), “Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı Ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye, 18-19.

⁵⁸ Kardeş, S., (1995), a.g.t. 18.

⁵⁹ Acar, O., (2015), “Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Bağımsız Denetimdeki Düzenlemelerin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi: Tr22 Bölgesinde Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye, 22-23.

⁶⁰ Deha Yayınları Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Yeterlilik, (2006), “Muhasebe Denetimi”, Kitap Matbaacılık, İstanbul, Türkiye, 16.

toplamaktadırlar. Elde edilmesi gereken kanıtların kaynaklarına bakıldığında şöyle bir ayrıma tabi tutulabilmektedirler;⁶¹

2.3.3.1. Dış kaynaklardan elde edilen kanıtlar

Kanıt elde edilirken işletme içerisinde elde edilenlere nazaran daha güvenilir olan kanıtlar dış kaynaklardan elde edilmektedir. Dışarıdan, üçüncü kişilerden edinilen bilgi ve belgeleri sunacak olanların işletme ile ilgili herhangi bir çıkar grubuna dahil olmamaları, ellerindeki mevcut bilgileri paylaşmaları anlamına geldiği düşünülmektedir. Örneğin; alıcılar ve satıcılar ile yapılan doğrulamalar, bankalardan alınabilecek olan ekstreler ve bakiyelerin doğrulama mektupları, karşı tarafın işletmeye düzenlemiş olduğu faturalar vb.

2.3.3.2. İç kaynaklardan elde edilen kanıtlar

Bu grupta elde edilen kanıtlar bizzat işletmede üretilmiş olan kanıtlardır. İşletmenin yapmış olduğu işlemlerin neticesinde oluşturulan bilgi ve belgelerdir. Teyitlerinin genellikle iç kaynaklardan yapılması gerekmesine rağmen dış kaynaklarla desteklenmesi daha faydalı bir uygulama olacaktır. Zira içeriden elde edilen bilgilerde çıkar gruplarının kendi amaçları doğrultusunda bilgi ve belge oluşturması olası bir durumdur. Bu tip kanıtlara örnek olarak, satış faturaları, finansal raporlar, işletmenin günlük defteri, defteri kebir ve belli aralıklarla hazırlanan mizanları gösterilebilir.

2.3.3.3. Asıl Kanıtlar

Başka bir ayrımda elde edilen kanıtların muhasebe sisteminden elde edilmesi veya muhasebe sistemi dışından elde edilmesi şeklindedir. İşletmenin muhasebe sistemi içerisinde elde edilen ve özellikle muhasebe defterlerinden edinilen belge ve bilgilerin asıl kanıtlar olduğu kabul edilmektedir.

2.3.3.4. Destekleyici kanıtlar

İşletmede oluşturulmamış olan, muhasebe dışından elde edilen kanıtlar ise destekleyici kanıtların içerisinde değerlendirilmektedir.

⁶¹ Acar, O., (2015), a.g.t. 23.

2.3.4. Kanıtların Değerlendirilmesi

Bağımsız denetçilerin, yapmış oldukları bağımsız denetimin amacına uygun nitelikte ve yeterli sayıda denetim kanıtı elde etmeleri gerekmektedir. İşletmede elde edilen hangi bilgi ve belgenin kanıt niteliği taşıyacağı hangilerinin dikkate alınmaması gerektiği tamamen denetçinin mesleki tecrübesine bağlı olan bir durumdur. Önemlilik düzeyinin altında kalan belgeler genel olarak incelemeye dahil edilmemekle birlikte denetçiler önemlilik düzeyinin doğru bir noktada olup olmadığını da değerlendirmeye tabi tutmaktadırlar.⁶²

Bu aşamaya kadar elde edilmiş olan kanıtlar ile denetçi bir görüş oluşturmaya çalışmaktadır.

2.4 DENETİMİ TAMAMLAMA ÇALIŞMALARI VE DENETİM RAPORUNUN HAZIRLANMASI

Denetim faaliyetlerinin kanıt toplama aşaması sona erdikten sonra denetimin tamamlanması ve ardından raporlama işlemlerine geçilmektedir. Denetim faaliyetlerinin tamamlanması ve denetim sonuçlarının değerlendirilmesi olarak iki ana başlık altında incelenebilecek bu bölüm, denetim raporunun hazırlanması ile kanıt toplama aşamasının arasında köprü vazifesi görmektedir.⁶³ Denetimin son bir defa gözden geçirilmesi olarak da değerlendirilebilmektedir.

2.4.1 Denetim Faaliyetlerinin Tamamlanması

Denetçi bu aşamada son bir değerlendirme yaparak, yapılan denetim faaliyetlerinin yeterli olup olmadığının değerlendirmesini yapmaktadır. Denetimde toplanan kanıtların yeterli olup olmadığı, uygulanan testlerin yeterli olup olmadığı değerlendirilir.⁶⁴ Denetçi bu aşamada denetimde gerçekleştirilen işlemlerin yeterli olduğu kanaatine varırsa rapor aşamasında geçer, yeterli olmadığı, eksik kalan kısımların olduğunu düşündüğünde ise ek denetim prosedürlerini uygulamaya geçer.

⁶² Dönmez, A., (2008), “Bağımsız Denetim Sürecinde Kullanılan Analitik İnceleme Prosedürlerinin Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi Ve Türkiye’de Spk’dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, Türkiye, 47.

⁶³ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.351.

⁶⁴ WEB_30, Can Öztürk, ‘Muhasebe Denetimi’, <http://slideplayer.biz.tr>, 08.04.2018.

2.4.1.1. Gelecekteki Olası Belirsizliklerin İncelenmesi

İşletmenin dışındaki kişi ya da kuruluşlarla arasında olan ve bilanço tarihi itibari ile halen netleştirilememiş olaylar gelecekteki olası belirsizlikler ve şarta bağlı koşullu borçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu grupta değerlendirilen olaylar işletmeyi zarara uğratabilecek, işletmeye açılmış davalar gibi durumlar için incelenmektedir. İşletmenin buradan bir menfaat elde edebilecek olması ‘‘İhtiyatlılık Kavramı’’ gereği her hangi bir işlem gerektirmemekle birlikte, işletmenin ciddi tazminatlar ödemek zorunda olması işletme hakkında karar verecek olan ekonomik karar vericilerin kararlarına da etki edebilmektedir. Denetinin bu durumu değerlendirmesi önem arz etmektedir.⁶⁵

‘‘Şarta bağlı veya koşullu borçlar’’ grubunda değerlendirilecek olan durumların ortaya çıkması için bazı gerekliliklerin olması gerekmektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir;⁶⁶

- Netleşmeyen durumdan dolayı ileriki bir tarihte işletmenin bir borca girebilme ihtimalinin olması,
- Muhtemel olarak ortaya çıkabilecek borcun tutarının tahmin edilememesi,
- Bu borcun ortaya çıkabilmesi için öncesinde bir durumun meydana gelmesine bağlı olması,

Şarta bağlı olan borçlar için verilebilecek bazı örnekler şöyle sıralanabilir;

- İşletmeden alacağı olduğunu düşünenlerin açtığı tazminat davaları,
- Özellikle vergisel durumlardan dolayı devlet kurumları ile olan anlaşmazlıklar,
- İşletmenin üstlenmiş olduğu bir iş dolayısıyla yükümlülük altına girdiği anlaşma ve sözleşmeler,
- İşletmenin üçüncü kişiler için kefil olduğu durumlar,

Bu durumların muhtemel olması işletme için değerlendirme dışı bırakılması anlamına gelmemektedir. Bazı durumlarda bu olaylar meydana geldiğinde işletme çok ciddi tazminatlar ödemek zorunda kalabilir hatta işletmenin son bulmasına bile sebep olabilmektedir. Bu nedenle denetçiler tarafından titizlikle incelenmesi gereken konulardan birisidir. Ayrıca denetçiler bu durumların yönetim tarafından kendisine

⁶⁵ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.352.

⁶⁶ WEB_30, Can Öztürk, ‘‘Muhasebe Denetimi’’, <http://slideplayer.biz.tr>, 08.04.2018.

iletilmesini beklemeden, denetim planlaması içerisinde bu durumların nasıl araştırılması gerektiği konusunda bir çalışma yapılmalıdır.⁶⁷

2.4.1.2. Bilanço Sonrası Olayların İncelenmesi

Denetim faaliyetinin sürdürülmesi gereken tarih aralığı genellikle yılsonu ile denetim raporunun yazılması aşamasına kadar geçen sürede, bir önceki yılda yapılan işlemlerin denetlenmesi, ‘‘GKGMİ’’lerine uygun olarak işlemlerin yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesidir. Burada incelenen işlemler her ne kadar bitmiş dönem olsa da takip eden dönemde, denetim raporunun hazırlanmasına kadar geçen süre içerisinde karar vericilerin kararlarında etkisi olabilecek durumlar ortaya çıkabilmektedir. Denetimin kapsamı içerisinde görünmemesine karşın denetçiler tarafından inceleme altına alınması gereken bir süreci kapsamaktadır.⁶⁸

Bağımsız denetçilerin sorumluluk alanları sadece denetimin yapıldığı bir yıllık süreyi kapsamayacaktır. Takip eden dönemde de mali tabloları etkileme ihtimali olan olaylar gerçekleşebilmektedir. Bu sebeple bağımsız denetçiler denetimin tamamlanması aşamasına kadar meydana gelen olayları da inceleme altına almak zorundadırlar.⁶⁹ Bu olayların bazıları sadece finansal raporların dipnotlarında açıklanmak sureti ile yapılabilirken, daha büyük ve önemli olaylarda finansal raporlarda düzeltme yapılması gerekebilmektedir. Bu sebeple bilanço sonrasında meydana gelen olaylar iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

2.4.1.3. Finansal Raporlarda Açıklama Gerektiren Olaylar

Bilanço tarihinden sonra meydana gelen olaylar denetçi tarafından değerlendirildiğinde olayın büyüklüğü, önemliliği gibi unsurların yanı sıra finansal tablo kalemlerine bir etkisinin olup olmadığını da değerlendirmektedir. Finansal tablo kalemlerinde bir etkiye sahip olmayan unsurlar için herhangi bir düzeltme yapılmasına gerek olmayabilir. Ancak denetçi tarafından yine de önemli olduğu ve finansal tablolarla birlikte karşı taraflara açıklanması gereken bir durum varsa bu duruma dipnotlarda yer verilmesini istemektedir.⁷⁰ Bu durumlara örnek olarak şu durumlar açıklanabilir;

⁶⁷ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.354.

⁶⁸ Dönmez, A., (2010), ‘‘Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olayların Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi’’, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:99, 15.

⁶⁹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.354-355.

⁷⁰ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 17.

- İşletmenin yapmış olduğu yatırımların piyasa değerlerinde meydana gelen değer azalışları,⁷¹
- İşletmenin başka bir işletme ile birleşmesi,⁷²
- Bağlı ortaklık dâhilinde önemli bir yer tutan varlığın elden çıkarılması
- Önemli olabilecek bir varlık alışı veya satışının yapılması,
- İşletmenin çalışan personelleri ve/veya sendikaları ile yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle grev ve lokavt gibi durumların ortaya çıkması,
- Bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan bir sebepten dolayı davaya taraf olunması,⁷³
- Yangın, sel gibi doğal afetler sebebiyle işletme varlıklarının bir kısmının zarara uğraması,⁷⁴

2.4.1.4. Finansal Raporlarda Değişim Gerektiren Olaylar

Bilanço tarihinde var olan ancak netleşmemiş olan, netleştiğinde de finansal raporlardaki bazı hesap kalemlerini etkileme ihtimali yüksek olan olayları kapsamaktadır. Bu olaylar ortaya çıktığında ya da durumları netleştiğinde finansal tablolarda bazı kalemlerin düzeltilmesini gerektirmektedir. Eğer durum daha önce hiç kayıt altına alınmamış ise bu sefer finansal tablolara kaydedilmek sureti ile düzeltme işlemi gerçekleştirilmektedir.⁷⁵

Bilanço sonrasındaki olaylarda düzeltme gerektiren durumlara aşağıdaki örnekler verilebilir;⁷⁶

- Firmanın büyük alacağının olduğu karşı firmanın iflasını açıklaması
- Hile ve hata kaynaklı yanlışlıkların bu tarih itibari ile meydana gelmesi ve denetçi tarafından bulunması

⁷¹ WEB_31, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 05.04.2018.Paragraf:11.

⁷² WEB_31, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 05.04.2018. Paragraf:22.

⁷³ WEB_31, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 05.04.2018., Paragraf:22.

⁷⁴ Pamukçu, F., Pamukçu., N., (2009), ‘‘Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar (Tms-10) Ve Finansal Tablolara Etkileri’’, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:91, s.76.

⁷⁵ Tekşen, Ö., Büyükarıkan, U.,(2015), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olayların Muhasebe Açısından İncelenmesi’’, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:13, 464.

⁷⁶ Tüm, K., Memiş, M., (2015), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar Standardı Ve Bağımsız Denetçilerin Sorumlulukları’’, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:24, Sayı:1, 325.

- Kasa ve stoklar gibi hesaplar için ‘‘sayım ve tesellüm noksanlarının’’ sebeplerinin ortaya çıkması
- İşletme personeline ücret haricinde ödenmesi gereken payları ve ikramiye gibi tutarların netleşmesi,
- Aktiflerin alışı veya satışı dolayısı ile ortaya çıkması beklenen tutarların netleşmesi,
- Stokların ederinin çok altında satılması,
- Firmanın aktiflerinde kayıtlı olan bir gayrimenkulün piyasa değerinin çok altında veya çok üzerinde elden çıkarılması,

2.4.1.5. Yönetim Beyan Mektubu

Bağımsız denetim işlemleri gerçekleştirildiğinde bağımsız denetçilerin sorumlu olmaları yanında firmanın yönetiminin de bazı sorumlulukları mevcuttur. Finansal raporlar, bağımsız denetimden geçmiş olsa da yine de hata ve hilelerin sebep olduğu yanlışlıkları barındırıyor olabilirler. Finansal raporlar her ne kadar bağımsız denetimden geçmiş olsa da barındıracağı yanlışlıklardan ve risklerden birinci derecede sorumluluk sahibi olanlar işletmenin yöneticileridir. Bu durum firma ile sözleşme aşamasında imzalanan denetim sözleşmesinde bulunması zorunlu olan hususlar kapsamında da belirtilmektedir.

Yönetimden talep edilen beyan mektubu ile yönetimin sorumluluklarının neler olduğu ve denetçilerin sorumluluklarının neler olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ayrıca yönetimin sorumlulukları için belirtilmiş olan hususların belirtildiği şekliyle anlaşıldığı konusunda denetçiler emin olmalıdır. Bilanço sonrası olaylardan ve diğer sebeplerden dolayı işletmenin devamlılığının sorgulanması durumlarında denetçiler için bir kanıt özelliği teşkil edecektir. Denetçiler birazda kendilerini sağlama alabilmek için bu mektuba ihtiyaç duymaktadırlar.

2.4.1.6. Analitik Testler

Analitik inceleme prosedürleri denetimin hemen hemen her aşamasında kullanılabilen tekniklerdir. Özellikle firmaya yukarıdan bakılabilmesini ve işletme hakkında genel olarak bir inceleme yapılabilmesini sağlamak konusunda yardımcı olmaktadır. Denetimin sonuna gelindiğinde, her hangi bir aşamada eksik kalabilecek bir durumun olup olmadığı

araştırıldığında, bünyesindeki analiz teknikleri ile bu durum değerlendirilmeye çalışılmaktadır.⁷⁷

2.4.2. Sonuçların Değerlendirilmesi

Denetimin içerisinde gerçekleştirilen en son aşama bu aşamadır. Sonuçların nihai olarak değerlendirilmesi amacı ile bazı işlemler yapılmaktadır. Bu aşamada daha çok yapılan denetim işlemlerinin gözden geçirilmesi, eksik kalan bir durumun var olup olmadığının tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. Denetimin kalitesini düşürebilecek durumların varlığının tespiti temel amaçlar arasındadır. Elde edilen kanıtlarının denetim programları ile karşılaştırılması sureti ile eksik alanlar rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Ayrıca elde edilmiş olan kanıtların yeterliliğinin ve uygun derecede olup olmadıklarının kontrol edilmesi ile nihai sonuca ulaşmak ve işletme hakkında bir görüş oluşturmak bu aşamada gerçekleştirilmesi gereken bir işlemdir.⁷⁸

2.4.2.1. Denetim Programının Gözden Geçirilmesi

Denetim programı, bağımsız denetçilerin denetimin hangi alanlarında görev alacaklarını, hangi teknikler ile ne kadar kanıt toplamaları gerektiğini öğrendikleri ve her bir denetçi için ayrıca hazırlanan bir belgedir. Denetimin son aşamasında tekrar gözden geçirilmesindeki maksat ilgili alan için hazırlanan programda bir eksikliğin bulunup bulunmadığını tespite yöneliktir. Burada bir eksikliğin tespit edilmesi durumunda ek denetim prosedürleri uygulanmak sureti ile yeni kanıtlara ihtiyaç duyulacaktır. Ayrıca elde edilen kanıtların kaydedildiği çalışma kağıtları ile denetim programları karşılaştırılarak ilgili alanda yeterince kanıt toplanıp toplanmadığının da kararı verilebilmektedir.

2.4.2.2. Önemlilik Seviyesinin ve Riskin Tekrar Gözden Geçirilmesi

Bilindiği üzere önemlilik düzeyi ve işletmenin riskli olan alanları denetimin en başında tespit edilmeye çalışılan ve denetim için ehemmiyeti yüksek olan unsurlardır. Denetimin son aşamasında ve denetim esnasında da sıklıkla kontrol altında tutulması gereken hususlardır. Denetimin bu aşamasında yapılan çalışmada belirlenen önemlilik seviyesinin çok yüksek olup olmadığının tespit edilmesini sağlamaktır. Bazı durumlarda hesap

⁷⁷ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.355-356.

⁷⁸ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.357.

kalanlarına tekabül eden önemlilik düzeyinin yüksek seviyelerde kaldığı ve denetim esnasında fark edilemediği görülmektedir. Bu aşamada böyle bir durumla karşılaşıldığında ilgili hesap kalanı için özel önemliliğin belirlenmesi ve ek denetim prosedürleri ile yeni kanıtlar elde edilmesi gerekmektedir.

2.4.2.3. Çalışma Kâğıtlarının Gözden Geçirilmesi

Denetim firmaları, çalışma kâğıtlarının gözden geçirilmesi aşamasında hem gerçekleştirilen denetimin kalitesini hem de denetim personelinin başarısını ve performansını değerlendirme şansı bulmaktadırlar. Denetim programları ile elde edilen çalışma kâğıtları karşılaştırılarak, yeterince titizlikle denetimin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği konusunda fikir sahibi olabilmektedirler. Ayrıca gerçekleştirilen denetimin kalitesini de ölçme imkânı sağlanabilmektedir.⁷⁹

2.4.3. Denetçi Görüşü ve Raporlama

Bağımsız denetimde hazırlanan ‘‘Denetim Raporu’’ bağımsız denetçinin işletme için tarafsızca toplamış olduğu kanıtları yine tarafsız bir şekilde değerlendirmek sureti ile edinmiş olduğu görüşünü belirttiği bir belgedir. İşletmenin denetiminden elde edilen sonuca ihtiyacı olan bilgi kullanıcıları bu belge vasıtası ile istedikleri bilgiye ulaşabilmektedirler. Bir nevi işletmenin denetçilerinin bilgi kullanıcıları ile irtibatı bu belge sayesinde sağlanabilmektedir.⁸⁰

Bağımsız denetim raporları ‘‘Kısa Şekilli Denetim Raporları’’ ve ‘‘Uzun Şekilli Denetim Raporları’’ olmak üzere iki şekilde hazırlanabilmektedir. Kısa şekilli rapor özet olarak hazırlanmaktadır. Denetim esnasında yapılan çalışmalar kısa ve özet şekilde anlatılmakta, detaya girilmemektedir. Denetçinin beyan ettiği görüşte yine kısaca belirtilmektedir. Genel olarak hazırlanan raporlar kısa şekilli raporlardır. Uzun olan denetim raporlarında yapılan tüm işlemler detaylı olarak aktarılmaktadır. Denetçiler sadece görüşlerini belirterek bırakmamakta, ayrıca yorumlarını da beyan etmektedirler. Aralarındaki farklara bakıldığında uzun bir şekilde hazırlanan raporların işletme dışından bilgi edinmeye çalışanlar için uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu tür raporlar işletme içerisindeki bilgi kullanıcıları için daha uygun olduğu görülebilmektedir. Ayrıca

⁷⁹ WEB_30, Can Öztürk, ‘‘Muhasebe Denetimi’’, <http://slideplayer.biz.tr>, 08.04.2018.

⁸⁰ Kara, H., (2016), ‘‘Bağımsız Denetim Raporunun İlgililerine Sağladığı Fayda Ve Bunlar Üzerindeki Rolü’’, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, Türkiye, 19.

dışarıdan bilgi sahibi olmaya çalışanlar için denetim raporunun mümkün olduğunca kısa ve anlaşılır hazırlanması son derece önemlidir.⁸¹

Denetim raporu hazırlanırken raporda bulunması zorunlu olan hususların neler olduğu ‘‘BDS 700’’ standardında açıkça belirtilmektedir. İlgili standart uyarınca denetim sözleşmesinin yazılı olarak hazırlanması gerektiği de belirtilmektedir. Yazılı olmasından kastedilen denetim raporları kâğıt ortamında basılan raporlar ve elektronik ortamda hazırlanmış olan raporları kapsamaktadır.⁸²

Bağımsız denetim raporunda bulunması zorunlu olan hususlar şöyle sıralanabilir;

- Bağımsız denetim raporunun başlık bölümünde, bu belgenin ‘‘Bağımsız Denetim Raporu’’ olduğu bu cümle ile özellikle belirtilmelidir.⁸³
- İkinci olarak muhatap bölümünün bulunması gerekmektedir. Denetim raporu uygun muhataba yönelik olarak yazılmalıdır. Uygun muhatap sözleşmede belirtilmiş ise belirtilen muhataba yönelik yazılır. Genellikle bu muhatap işletmenin genel kurulu veya yönetimi olmaktadır.⁸⁴
- Bağımsız denetim raporunun yukarıdaki bilgilerden sonra kapsam bölümü oluşturulmaktadır. Bu bölüm denetim raporunun ilk paragrafıdır. Kapsam paragrafında olması gereken bilgiler özetle, denetlenen işletmenin tanıtıldığı bölümdür. Denetim işlemlerinin yapıldığı işletmenin ünvanı, denetime tabi tutulan finansal raporların neler olduğu, bu finansal raporların hangi döneme ait oldukları, denetimin GKGMİ çerçevesinde yürütüldüğü belirtilmektedir.⁸⁵
- Sorumlulukların yer aldığı paragrafta işletme yönetiminin sorumlulukları ve denetçilerin sorumlulukları açıkça ifade edilmektedir. Burada işletme yönetiminin sorumlulukları denetçilerin denetim için ihtiyacı olan bilgi ve belgeleri sunması, denetimden geçmiş olsa bile finansal tabloların sorumluluğunun yönetime ait olduğu bilgileri yer almaktadır. Denetçilerin sorumluluğu ise denetimi ‘‘Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları’’ dahilinde yürütmek ve gerekli etik ilkelere uygun hareket etmektir.

⁸¹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.362.

⁸² WEB_32, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, paragraf A.18.

⁸³ WEB_32, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, Paragraf: 21.

⁸⁴ WEB_32, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, Paragraf: 22.

⁸⁵ WEB_29, (2006), ‘‘Denetim Ders Notları 8’’, <http://smmmser.blogcu.com>, 08.04.2018.

- Görüş paragrafına gelindiğinde BDS 700 uyarınca ‘‘görüşümüze göre, ilişikteki finansal tablolar’’ ifadesi ile başlayan ve ilgili finansal raporların geçerli bir finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca ilgili finansal raporların büyük oranda gerçeği yansıttığı hususu da belirtilmektedir.⁸⁶
- Sonraki paragraf görüşe dayanak paragrafını oluşturmaktadır. Genellikle standart olumlu denetim raporunda bu bölüme yer verilmemektedir. Olumlu görüş haricinde bir görüş oluştuğunda bu görüşün oluşmasına sebep olan etkenler bu bölümde belirtilmektedir.⁸⁷
- Son kısım ise denetim firması ile ilgili bilgiler imza kısımlarıdır. Sorumlu denetçinin imzalaması gereken bölüm burada yer almaktadır. Denetim firmasının iletişim bilgileri ve denetimin bitiş tarihi de yine bu bölümde yer almaktadır.⁸⁸

Raporlama standartlarına bakıldığında ise dört standart ile karşılaşılmaktadır. Bu standartlar şöyledir;

2.4.3.1. Uyum

Uyum standardı ile işletmenin hazırlayıp sunmuş olduğu finansal raporlarının ‘‘Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri’ne’’ uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının incelenmesi yapılmaktadır. Burada denetçiler hali hazırdaki finansal raporların ilkelere ne derece uygun olarak hazırlandığı konusunda görüş belirtmektedirler.⁸⁹

2.4.3.2. Tutarlılık

Muhasebenin temel kavramlarından birisi olan ‘‘Tutarlılık Kavramı’’ işletmede uygulana gelen muhasebe politikalarının değiştirilmeden uygulanması gerektiğini, eğer işletmede kullanılan muhasebe politikalarında bir değişiklik yapılmak istenirse bunun finansal raporlara etkileri ile birlikte finansal raporların dipnotlarında iletilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bağımsız denetçi bu bağlamda konuyu incelemektedir. Yapılan değişikliklere dipnotlarda yer verilip verilmediği araştırılmaktadır.

⁸⁶ WEB_32, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, Paragraf: 25.

⁸⁷ WEB_32, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, Paragraf: 28.

⁸⁸ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.365.

⁸⁹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.46.

2.4.3.3. Tam Açıklama

Tam açıklama kavramı muhasebede hazırlanan finansal raporlar içinde geçerli olan ifadeleri içermektedir. Oluşturulan bilgilerin “yeterli, açık ve anlaşılır” bir şekilde sunulmasını, teknik kavramlara yer verilmemesini, makul düzeyde muhasebe bilgisine sahip kişiler tarafından da rahatlıkla algılanabilir bir şekilde hazırlanmasını ifade etmektedir.

2.4.3.4. Görüş

Bağımsız denetimin olmazsa olmaz koşulları arasında denetçinin görüşü yer almaktadır. Elde edilen kanıtlar neticesinde ulaşılan görüşün ilgililere sunulması gerekmektedir. Denetçilerin bu aşamada sunabileceği dört tür görüş bulunmaktadır. Bu görüşler en olumlu olan görüşten en olumsuz doğru şöyle sıralanmaktadır;

- Olumlu görüş
- Şartlı (sınırlı olumlu) görüş
- Görüş bildirmekten kaçınma
- Olumsuz görüş.

BÖLÜM 3 DENETİMDE ÖNEMLİLİK KAVRAMI VE RİSK KAVRAMI

Önemlilik, muhasebede ve denetimde aynı anlamda kullanılan bir kavramdır. Karar verecek olanların kararlarında etkili olan her unsur hem denetçi tarafından hem de muhasebeciler tarafından önemli olarak kabul görmektedir.⁹⁰

Risk ise denetçinin en büyük düşmanıdır. Denetçilerin riski iyi analiz etmesi, hangi risk türlerine karşı nasıl bir savunma yapması gerektiğini iyi öğrenmiş olması denetimin kalitesi açısından son derece önemlidir.

Denetim riski, finansal raporları denetleyen denetçilerin yanlış yönde karar vermeleri anlamına gelmektedir. Finansal raporlarda karar vericilerin kararlarında etkili olabilecek hatalar olmasına rağmen denetçinin önemli bir yoktur şeklinde beyanda bulunması veya bu durumun tam tersi şekilde beyanda bulunması denetim riskini ortaya çıkarmaktadır.⁹¹

3.1. DENETİMDE ÖNEMLİLİK

Bağımsız denetimde en önemli unsurlardan birisi kanıt toplamaktır. Denetimin maliyetinin ne kadar olacağı, süresinin ne kadar olacağı gibi önemli unsurlar belirlenmeye çalışılırken en son nokta ne kadar kanıt toplanacağı konusu olmaktadır. Kanıtların elde edilmesi ve elde edilen kanıtların tarafsız bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulması denetim sürecinin yapı taşını oluşturmaktadır.⁹² Denetimi ilgilendiren tüm araştırmalar kanıt toplama temeline oturmaktadır. Buradan hareketle ne kadar kanıt elde edilmesi gerektiği denetimde cevabı bulunması gereken birinci soru konumuna gelmektedir. Diğer aşamalar bu amaca hizmet etme doğrultusunda hareket edecektir. Kanıtların elde edilme aşamasından önce ana kütlelin çerçevesinin belirlenmesi, risk ve önemlilik düzeylerinin tespit edilmesi gibi durumlar önem kazanmaktadır. Kanıtların elde edilmesine

⁹⁰ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 44.

⁹¹ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 45.

⁹² Şirin, M., (2006), “Denetimde Kanıt Teorisi Ve Gelişimi”, Sayıştay Dergisi, Nisan-Haziran, Sayı: 61, 24.

başlanmadan önce bir ön hazırlık gibi düşünülebilen önemlilik ve risk kavramları denetimin planlanması aşamasında tespit edilmekte ve denetim sürecinde de sürekli revize edilerek kontrol altında tutulmaktadır.

3.1.1. Denetimde Önemliliğin Anlaşılması ve Tanımı

Önemliliğe tanım olarak bakıldığında genelde nokta üzerinde durulmaktadır. Finansal raporlara bakarak karar alacak olan ekonomik karar vericiler odak noktamız olacaktır. Bu karar vericilerin kararlarını değiştirmelerine sebep olabilecek her türlü durumun önemli sayılması gerektiği anlatılmaktadır.⁹³ Ancak bu kişilerin tamamının etkilenmediği durumların ise tamamen önemsiz kabul edilmemesi gerektiği de göz ardı edilmemelidir. Denetçi mümkün mertebe incelemesini derinleştirmelidir. Önemlilik kavramı sadece denetimde kullanılan bir terim değildir. Muhasebenin anayasası gibi kullanılan muhasebenin temel kavramları içerisinde de hemen hemen aynı tanımlama ile kullanılmaktadır⁹⁴.

Dünya çapında yaşanan büyük şirketlerin batışı ile sonuçlanan ve etkilerinin tüm dünyada hissedildiği olaylar incelendiğinde bu şirketlerin finansal tablolarına onay veren, inceleyen denetim şirketlerinin önemlilik kavramını dikkate almadıkları gözlenmektedir. Bu tür olaylar sonucunda doğal olarak devletlerin düzenleyici kurulları tarafından yapılan düzenlemeler ile göz ardı edilen hususa vurgu yapılmak üzere yeni düzenlemelerde peşi sıra gelmektedir. Önemliliğin göz ardı edilmesi sonucunda da ortaya çıkan düzenlemeler bağımsız denetim standartlarında görülmektedir. BDS 320 ve BDS 450 önemlilik ile ilgili düzenlemeleri içermekte ve denetimin hangi aşamalarında nasıl önemlilik kavramının kullanılması gerektiğini açıklamaktadır⁹⁵. BDS 320 bağımsız denetçilerin denetim esnasında önemlilik kavramını kullanmaları konusunu düzenlemektedir. Özellikle önemliliğin denetimin planlanması aşamasında ve denetimin kanıt toplama aşamasında uygulanmasını düzenlemektedir⁹⁶. Bağımsız denetim işinin kabul edilmesi aşamasında denetçinin dikkat edeceği hususlardan birisi de işletmenin geçerli bir finansal raporlama

⁹³ WEB_13, (2018), “Muhasebe Denetimi ile İlgili Ders Notları”, <https://alonot.com>, 18.03.2018.

⁹⁴ WEB_14, (2002), Hüseyin Üst, “Smmm Hüseyin Üst Web Sitesi”, “Önemlilik Düzeyi”, <http://www.huseyinust.com>, 18.03.2018.

⁹⁵ Cömert, N., (2012), “Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler”, Mali Çözüm Dergisi, İ.S.M.M.M.O. Yayınları, Ocak-Şubat, 31.

⁹⁶ Taş, O., İnaltong, C., (2015), “Bağımsız Denetim Sürecinde Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi Ve Bir Uygulama”, Vergi Dünyası Dergisi, Ocak, Sayı:401, 77.

çerçevesinin olup olmadığıdır. Geçerli bir finansal raporlama çerçevesine sahip olmayan işlemin denetim işi kabul edilmemektedir. Ülkemizde uygulanan farklı finansal raporlama çerçeveleri mevcuttur. Bu çerçeveler önemlilik kavramına değişik açılardan yaklaşımlarına rağmen temelde aynı noktalara vurgu yapmaktadırlar. Özetle anlatılan konular;⁹⁷

Önemlilik kavramı işletmeden işletmeye, sektörden sektöre farklılık gösterebilen bir kavramdır. Bu sebeple işletmenin içinde bulunduğu durumun öncelikle değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

Bir kavramın, bir hesabın veya bir hesap grubunun önemli olup olmadığı konusu değerlendirilirken alınacak olan kriter bu çalışma ile hazırlanacak olan finansal raporları kullanacak olan kişi yada kurumların alacakları kararlarında bu durumdan etkilenebilmeleridir. Eğer karar vericileri etkileyebilecek bir durumdan söz edilmekte ise bu durum önemli kabul edilmelidir.

Finansal raporlar hazırlanırken az sayıda kullanıcıya hitap etmek yerine genel kullanıcılar için mali tabloların hazırlanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Çoğunluğun ekonomik kararlarında kullanabileceği mali tablolar diğer kullanıcılarında işlerini görebilecektir.

Bağımsız denetimde önemlilik düzeyi denetimin kalitesini önemli ölçüde etkileyen unsurlar arasında sayılmaktadır. Önemlilik kavramı temel olarak göreceli bir kavram olması sebebi ile bir standardını oluşturmak oldukça güçtür. Ayrıca denetçilerin mesleki muhakeme yapabilme güçlerini de farklı yönde etkileyebilme riskinden dolayı konu ile ilgili bir önermede de bulunmaktan kaçınılmaktadır. Sadece denetçilerin yararlanabileceği aktif toplamının belli bir yüzdesi, net satışların belli bir oranı gibi teknikler geliştirilmiştir⁹⁸. Önemlilik düzeyinin belirlenmesi aşamasında bağımsız denetçilerin edinmiş olduğu mesleki tecrübelerini konuya yansıtılmaları istenmekte olan bir durumdur⁹⁹. Uygulamada denetçilerin mesleki tecrübelerini kullanarak önemlilik düzeyinde bazı değişikliklere gittikleri de görülmektedir. Örneğin önemlilik düzeyinin hesap kalanlarına dağıtılmasında Alınan Çekler hesabı için belirlenen tutarın 3000 TL olması ve işletmede elde edilen çek miktarının yüzde doksanın bu tutarın altında olması

⁹⁷ WEB_6, (2012), ‘‘BDS 320 Bağımsız Denetimin Planlanması Ve Yürütülmesinde Önemlilik’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016.

⁹⁸ Cömert, N., (2012), a.g.m. 31.

⁹⁹ WEB_6, (2012), ‘‘BDS 320 Bağımsız Denetimin Planlanması Ve Yürütülmesinde Önemlilik’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016, paragraf 4.

durumunda önemlilik düzeyi yüksek olacaktır. Bu durumda denetçi mesleki yargısını kullanarak ana kütleyi genişletmek adına bu rakamı biraz daha aşağı seviyelere çekebilecek ve böylece denetimin kalitesini de arttırmış olacaktır.

3.1.2. Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi

Bağımsız denetçiler işletme için genel denetim stratejisini belirleme aşamasında finansal raporlar için genel bir önemlilik seviyesi belirlemektedirler. Daha sonra bu seviyeyi hesap grupları ve hesap kalanlarına uygun ölçüler kullanmak sureti ile dağıtmaktadırlar. Burada yüzeysel olarak bakıldığında bir seviye tutar olarak belirlenmekte ve bu seviyenin altında gerçekleşme ihtimali bulunan hata ve hile kaynaklı yanlışlıkların karar vericilerin kararlarını etkilemeyeceği varsayımı ile hareket edilmektedir. Bu genel tanımlama ile bazı hesap kalanlarının diğerlerine oranla daha önemli olması bu hesap kalanlarındaki önemlilik seviyesinin aşağı çekilmesi anlamına gelmektedir. Denetçi için önemlilik seviyesinin üzerinde kalan işlemler denetimin asıl alanı yani ana kütesini oluşturmaktadır. Bu ana kütle içerisinde seçilecek olan örneklem üzerinde kanıt toplama işlemleri gerçekleştirilecektir.

Önemlilik seviyesinin altında kalmakla birlikte tek başına bir önem arz etmemesine rağmen diğer hata ve hile kaynaklı yanlışlıklar ile birleştiklerinde önemli olabilecek unsurlarda mevcuttur. Böyle bir risk unsurunun farkında olan denetçi önemlilik düzeyinin altında ayrı bir önemlilik düzeyi daha belirlemektedir. Performans önemliliği adı verilen bu seviyenin amacı önemlilik düzeyine yakın olan hatalardan dolayı oluşabilecek risklerin önüne geçebilmektir¹⁰⁰. Denetçi mesleki tecrübesi ile belirleyebileceği bu durumu denetimin herhangi bir aşamasında fark edebilir. Denetçi farkına vardığı anda bu ikinci seviyenin hazırlanması üzerinde çalışabilir¹⁰¹. Performans önemliliğinin belirlenmesi daha önce belirlenen ana kütenin büyümesi, buradan hareketle örneklem büyümesi ve dolayısı ile de toplanacak kanıtların sayısının artması anlamına gelecektir. Böylece denetimin kalitesi de arttırılmış olacaktır. Unutulmaması gereken bir hususta bu

¹⁰⁰ WEB_6, (2012), “BDS 320 Bağımsız Denetimin Planlanması Ve Yürütülmesinde Önemlilik”, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016, paragraf 9.

¹⁰¹ Cömert, N., (2012), a.g.m. 31.

durumun denetimin süresini uzatacağı ve aynı zamanda denetimin maliyetini arttıracaktır.

Bağımsız denetimde karşımıza bir seviye daha çıkmaktadır. Önemlilik seviyesi hesap kalanlarına dağıtıldığında her hesap hemen hemen aynı öneme sahip gibi işlem yapılmaktadır. Ancak bazı hesapların tutarları göz ardı edildiğinde dahi yapıları itibari ile önemli kalemlerdir. Örneğin kasa, yurtiçi satışlar, stoklar gibi hesaplar. Bu hesaplar denetçi tarafından her zaman incelenmesi gereken hesaplardandır. Tutar dağıtımları neticesinde önemlilik seviyesi dağıtıldığında bazı hesaplar için ayrıca bir önemlilik düzeyi belirlemek gerekebilir. Belirlenen bu seviye sadece o hesapla ilgili olup diğer hesaplardan herhangi birini ilgilendirmemekte ve başka bir hesabın incelenmesinde kullanılmamaktadır. Özel önemlilik adı verilen bu seviyenin genel önemlilik seviyesi ile bağlantılı olması da beklenmemektedir. Finansal raporlar içerisinde özellikli birkaç hesap için yapılmaktadır. Tüm hesaplar için uygulanması zaman alıcı ve oldukça maliyetli olmaktadır¹⁰².

3.1.3. Önemlilik Düzeyinin Finansal Tablo Hesaplarına Dağıtımı ve Kullanılabilecek Yöntemler

Önemlilik seviyesinin öncelikle işletme genelini ilgilendiren finansal raporlar için belirlendiği daha sonra bu genel raporların işlem sınıfları ve mali tablolarda yer alan hesap kalemlerinin kalanlarına kadar indirildiğinden bahsedilmiştir. Önemlilik düzeyinin belirlenmesi esnasında sadece sayısal verilerin kullanıldığı algısı yanıltıcı olabilir. Denetçiler sayısal olmayan verileri de göz önünde bulundurmak sureti ile önemlilik düzeyini belirlemektedirler. Esasen göreceli bir kavram olan önemlilik kavramı denetçinin mesleki tecrübesinden mesleki yargısından denetim yaptığı işletmeyi ve sektörü tanımasından direkt olarak etkilenmektedir¹⁰³. Kanıt toplama aşamasında ilgili hesap kalemi için ne kadar kanıt toplanması gerektiği ve bu kanıtların kapsamının ne olması gerektiği konuları direkt olarak önemlilik düzeyi ile ilgilidir. İlgili hesap kalanının önemlilik seviyesinin belirlenmesi aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle sıralanabilir¹⁰⁴;

¹⁰² Taş, O., İnaltong, C., (2015), a.g.m. 82.

¹⁰³ Soyer, S., (2005), ‘‘Uluslararası Denetim Standartları’’, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 94.

¹⁰⁴ Akün, L. K., (1988), ‘‘Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Önemlilik Faktörü Ve Değerlemesi’’, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Nisan, Cilt:17, Sayı:1, 6.

- Önemlilik seviyesi için bir başlangıç kriterinin belirlenmesi,
- Belirlenen bu kriterin denetim alanlarına dağıtılması ikinci aşamamızı teşkil etmektedir,
- Üçüncü aşama olarak denetim alanlarında ayrı ayrı ortaya çıkan hataların tespit edilmesi ve bu hataların toplanması gelmektedir,
- Dördüncü aşamada ise denetim alanlarındaki hataların bir araya getirilerek genel hata düzeyinin tespit edilmesi,
- Son aşamada ise bu iki kriter yani başlangıç niteliğindeki önemlilik seviyesi ve hesaplanmış olan hata düzeyinin karşılaştırılması işlemleri yapılmaktadır.

Önemlilik seviyesinin tespit edilmesinde bir standardın oluşturulmasının güç olduğu, önemlilik seviyesinin göreceli bir kavram olduğu daha önce vurgulanmıştır. Buna rağmen önemlilik düzeyinin belirlenmesinde yararlanılan bazı tekniklerde mevcuttur. Sayısal bilgilerin yanı sıra yararlanılabilecek finansal olmayan verilerde mevcuttur¹⁰⁵. Bu seviyenin belirlenmesinde başlangıç noktasının nasıl oluşturulacağı belirlenmesi gerekmektedir. Finansal verilerden oluşan teknikler şöyle sıralanabilir¹⁰⁶;

- Vergi öncesindeki dönem net karının % 5'i ile % 10'u, ilgili hesabın kalanı vergi öncesindeki karın yüzde onunun üzerinde ise önemli olduğu, yüzde beşinin altında ise önemli olarak değerlendirilmeyeceği kanısına varılabilir.
- Aktif toplamının yüzde 0,5 ile yüzde 1'inin başlangıç seviyesi olarak belirlenmesi,
- Öz kaynakların yüzde biri
- Brüt satış karının yüzde 0,5 ile % 1'i.

Denetçi buradaki kriterleri baz alarak bir tutar belirleyebileceği gibi mesleki tecrübesini kullanarak bu rakamlardan daha az veya daha yüksek bir seviyede belirleyebilir. Buradaki kriterlerden hangisi veya hangilerini ne tür işletmeler için kullanması gerektiği konusu da yine denetçinin mesleki muhakemesi ile alakalı bir durumdur¹⁰⁷.

Önemlilik düzeyinin belirlenmesinde finansal nitelikte olmayan verilerinde dikkate alınması gerektiği daha öncede belirtilmişti. Finansal raporlarda yer alan hesap

¹⁰⁵ Akün, L. K., (1988), a.g.m. 7.

¹⁰⁶ Cömert, N., (2012), a.g.m. 38.

¹⁰⁷ WEB_6, (2012), "BDS 320 Bağımsız Denetimin Planlanması Ve Yürütülmesinde Önemlilik", <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016, paragraf A8.

kalanlarının bazıları diğerlerine göre hata ve hile kaynaklı yanlışlık içerme bakımından diğer hesap kalanlarına göre daha önemli konumdadırlar. Örneğin kasa hesabı ile binalar hesabını ele aldığımızda kasa hesabında hata veya hile yapılma ihtimali binalar hesabından daha fazladır. Bu nedenle üzerinde daha fazla inceleme yapmak gerekmektedir. Bunların yanı sıra hesabın dönem içerisinde ne kadar işlem gördüğü, doğrulanabilirliği ve hesap ile ilgili yolsuzluk yapılabilme ihtimalinin kuvvetli olup olmaması gibi etkenlerinde değerlendirmeye alınması faydalı bir zorunluluk olarak kabul edilebilir¹⁰⁸.

Bağımsız denetçiler önemlilik düzeyi ile ilgili tespit etmiş olduğu hata ve hile kaynaklı yanlışlıkları işletmenin gerekli birimlerine iletebilirler ve bu yanlışlıkların düzeltilmesini talep edebilirler. Düzeltilemeyen kısımlar denetim raporlarında hiç yer almayabilirken düzeltilmemiş olan kısımlara denetim raporlarında yer verilebilir ve hatta önemli kabul edilebilecek durumlar söz konusu olduğunda ise denetçi görüşünü bile değiştirme yoluna gidebilmektedir¹⁰⁹.

Mali tablolarda ortaya çıkarılmış bir hatanın başka bir hata ile ortadan kaldırılması, elimine edilmesi düşünülemez. Örneğin gelir kalemleri içerisinde fazladan kaydedilmiş bir tutarın bir gider hesabı ile elimine edilmesi gibi bir durum kabul edilemez. İlgili hesap kalanının etkileyebileceği başka hesaplar olabileceği gibi analiz oranlarında da bazı sapmalara sebep olacak ve işletmenin olduğundan farklı bir durumda görünmesine sebep olabilecektir¹¹⁰.

3.1.4. Önemlilik Düzeyine Göre Hata Tahminlerinin Belirlenmesi

Bağımsız denetçi tarafından belirlenen önemlilik düzeyinin üstünde kalan hesapları ana kitle olarak kabul edilecektir. Bu ana kitle içerisinde ana kitleyi tam olarak temsil ettiğine inandığı bir örneklem seçilecektir. Bu örnek kütle üzerinde uygulanacak olan teknikler ile tespit edilen yanlışlıklar ana kütleye oranlanarak toplam hata tahmininde bulunulmaktadır. Elde edilen toplam hata tahmin sonucu en başta hesaplanan kriter tutarı

¹⁰⁸ Akün, L. K., (1988), a.g.m. 7-8.

¹⁰⁹ WEB_34, (2012), ‘BDS 450 Bağımsız Denetimin Yürütülmesi Sırasında Belirlenen Yanlışlıkların Değerlendirilmesi’, <http://www.kgk.gov.tr>, 11.04.2018, paragraf A7.

¹¹⁰ WEB_34, (2012), ‘BDS 450 Bağımsız Denetimin Yürütülmesi Sırasında Belirlenen Yanlışlıkların Değerlendirilmesi’, <http://www.kgk.gov.tr>, 11.04.2018, paragraf A14.

ile yani ilgili hesap kalemi için kabul edilebilen yanlışlık tutarı ile karşılaştırılarak buradaki sapmanın derecesi tespit edilmeye çalışılır. Başlangıçta tespit edilen tutardan daha fazla bir hata tutarına ulaşılmış ise denetçi denetim alanını genişleterek ilgili alan ile ilgili daha fazla kanıt toplamak zorunda kalacaktır¹¹¹.

3.2. DENETİMDE RİSK KAVRAMI

İşletmeler ilk kurulduklarında sonsuza kadar devam edecekmiş gibi kurulurlar. Bundan sonraki faaliyetlerini de bu amaç doğrultusunda devam ettirirler. Dönemler itibari ile belirlenen hedeflerini yerine getirerek işletmenin sürekliliğini sağlamaya çalışırlar. İşletmeleri bu hedeflerinden saptıracak bazı unsurlarla da karşılaşırlar. İşte bu unsurlar risk olarak tanımlanmaktadır¹¹². İşletmelerde bu risklere karşıda gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. İşletmeler piyasanın risklerini ve fırsatlarını değerlendirerek bu riskler ve fırsatlar arasında kendisine yer edinmeye çalışmaktadırlar. İşletmelerde riskin yönetimi başlı başına uğraş gerektiren bir durumdur. Bu sebeple risklere karşı önlem almadan önce risklerin iyi tanınması gerekmektedir. Risk unsurları ne kadar iyi tanınırsa alınacak önlem de o derece yerinde ve sağlıklı olacaktır.

3.2.1. Riskin Tanımı ve Denetim Riski

Risk bağımsız denetim açısından değerlendirildiğinde denetim riski kavramı karşımıza çıkmaktadır. Denetim faaliyetleri risk kavramı üzerine odaklanan bir süreçtir. Denetçinin en büyük düşmanı işletmede karşılaşılabileceği risklerdir. Denetçinin bu riskleri önceden tahmin ederek bunlara karşı önlem almaya, bu risk unsurlarından dolayı denetimin kalitesini düşürmemeye, hazırlayacağı denetim raporu ile en doğru bilgiyi karar alıcılara ulaştırmaya çalışmaktadır. O halde denetçinin öncelikle yapması gereken riski tanımdır. Denetim riskine odaklanılmakla birlikte öncelikle denetim riskinin hangi risk unsurları içerisinde olduğunu tespit etmek gerekmektedir. Denetçilerin denetim esnasında karşılaşma ihtimali olan risk unsurlarına bakıldığında üç çeşit risk başlığı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

¹¹¹ Akün, L. K., (1988), a.g.m. 8-9.

¹¹² Keskin, D. A., (2010), ‘İşletmelerin Sürekliliğini Sağlamada Kritik Öneme Sahip Risk Yönetimi Ve Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı’, Denetişim Dergisi, sayı:4, 38.

3.2.1.1. Ticari Risk

Firmaların önceden belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşmaları karşısında engel teşkil eden her türlü olarak değerlendirilmektedir¹¹³. İş hayatında karşılaşılan riskler olarak genel anlamda tanımlanan bir risk unsurudur. Sadece işletmeler için değil iş hayatında faaliyet gösteren her bir enstrümanın karşılaşma ihtimali olan risklerdir. Örneğin çalışanların riski beklemedikleri bir anda işten çıkarılmaktır. İşletmeler için ise belirlemiş oldukları hedeflerine ulaşmalarını engelleyebilecek her türlü durum olarak tanımlanabilir. Ayrıca işletmelerin yeni bir ürünü piyasaya sürme kararı, yeni kampanya dahilinde promosyon dağıtması, piyasada kendine yer edinebilmek için fiyat politikasında ciddi indirimlere gitmesi gibi işletmeyi derinden etkileyebilecek olan stratejik kararlarında uygulama hataları yapabilme ihtimalleri gibi unsurlar ticari risk kapsamında değerlendirilmektedir.¹¹⁴ Bu riskler iyi tanınmaz ve gerekli önlemler alınmaz ise işletmenin son bulmasına bile sebep olabilecek sonuçlar doğurabilmektedirler. Bağımsız denetçiler içinde bir ticari risk mevcuttur. Diğer piyasa elemanlarına göre bedeli çok daha ağır olabilecek bu riskte denetçi piyasanın güvenini kaybedebilir, itibarı zedelenen denetçinin aynı mesleği icra etmesi pek mümkün olmamaktadır¹¹⁵. Bağımsız denetçinin işini kuralına uygun olarak yapmış olması bile bu risk unsurunu ortadan kaldırmamaktadır. Örneğin denetçiler için açılmış bir dava denetçinin herhangi bir kabahati olmamasına rağmen sürekli karşısına çıkabilecek bir durumdur.

3.2.1.2. Hile Riski

Hile riskini iyi anlayabilmek hileyi anlamakla mümkündür. Hile ise hata ile birlikte değerlendirilmeli ve farkları ortaya konmalıdır. Hata ile hile arasındaki en bariz fark hatanın kasıt olmadan yapılması, hilenin bilerek isteyerek yapılmasıdır. Burada denetçi için finansal raporlara aksetmiş bir yanlışlığın hata veya hile kaynaklı olması çok büyük önem arz etmemektedir. Şöyle ki yapılmış bir hile tespit edildiğinde denetçi bu konuyu karar vericiler yönünden değerlendirecektir. Karar vericilerin kararlarında dikkate bile almayacakları küçük bir hilenin peşine düşmektense farkında olmadan yapılan, işletmeyi olduğundan çok farklı bir durumda lanse edebilecek bir hatanın araştırılması daha sağlıklı

¹¹³ WEB_5, (2012), “BDS 315 İşletme Ve Çevresini Tanımak Suretiyle “Önemli Yanlışlık” Risklerinin Belirlenmesi Ve Değerlendirilmesi”, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016, paragraf 4.

¹¹⁴ WEB_8, (2017), “Muhasebe ve Finansal Raporlama”, Lisanslama Sınavları Ders Notları Ders Kodu 1016, <https://www.spl.com.tr>, 03.01.2018, 304-305.

¹¹⁵ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 38.

olacaktır. Denetçinin hatayı da hileyi de iyi analiz ederek tanınması çok önemlidir. Peşine düşeceği konuya hâkim olmalıdır. Hile uygulayan kişiler açısından işletmelerde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birinci durum genellikle işletme sahipleri veya yöneticiler tarafından yapılan finansal raporların kendi çıkarları doğrultusunda makyajlanması veya maskelenmesidir. İkinci durum ise işletmenin sahip olduğu varlıkların kötüye kullanılmasıdır. Bu durumda genellikle daha alt kademe personeller tarafından gerçekleştirilmektedir. Hileyi yapan kişinin yetkisi arttıkça hilenin boyutu da büyümektedir¹¹⁶.

Hileyi ortaya çıkaran unsurları incelediğimizde üç durumla karşılaşmaktayız. Baskı, fırsat ve bahane olarak karşımıza çıkan bu unsurların varlığı ile hile ortaya çıkmaktadır. Hile yapacak kişi öncelikle bir baskı hissetmektedir. Bu baskı psikolojik olabileceği gibi çevresel veya ailevi de olabilmektedir. Aile fertlerinden birinin hastalığından dolayı paraya ihtiyaç duyulması, lüks yaşam tutkusu, akranlarının daha rahat bir yaşam sürüyor olması veya alkol, kumar, uyuşturucu gibi bağımlılıklar gibi sebeplerden dolayı kişi üzerinde bir baskı hisseder. Sonraki adımda fırsat karşısına çıkmaktadır. Esasen bu fırsat herkesin karşısına her zaman çıkmaktadır. Ancak aile terbiyesi, ahlak belki de dini inanış sebebiyle bu durum bastırılabilir. Baskı altında olan kişilerin bu fırsatları değerlendirme dışı bırakması pek mümkün olmamaktadır. Fırsat bu anlamda değerlendirildiğinde yani bir varlık zimmete geçirildiğinde ya da farklı bir şekilde hile yapıldığında sonraki adıma da geçilmiş olmaktadır. Bu aşama da hileyi yapan kişi kendisini haklı gösterecek sebepler üretme çabasına girmektedirler. İşletmesinden hakkını alamadığını düşünmek, kendisinin bu hileyi yapmaya mecbur olduğunu düşünmek gibi bahaneler üretmektedirler. Konumuz dâhilinde denetçiler bu hile konusunun neresinde olmaları gerektiği önemli bir konudur. Baskı hisseden kişilerin tespiti için çeşitli çalışmalar yapılabilmektedir. Denetçiler hile denetimi konusunda özel bir eğitimden geçmemektedirler. Hilenin denetçi tarafından tespit edilmesi, ortaya çıkartılması durumu denetçinin mesleki tecrübesi ile doğru orantılı bir durumdur. İşletmelerde hileyi doğurabilecek fırsat unsurlarının tespiti konusunda bir çalışmada hem bağımsız denetçiler hem de iç denetçiler tarafından yapılabilmektedir. Örneğin satın

¹¹⁶ Altıntaş, N. N., (2010), ‘‘Denetimde Hata Ve Hile’’, Sosyal Bilimler Dergisi, 152.

alma, kalite kontrol ve finansman gibi stratejik birimlerin tek bir kişiye teslim edilmemesi ciddi bir önlem olarak değerlendirilebilmektedir¹¹⁷.

İşletmelerde hile yapanların karakter analizleri yapıldığında bu kişilerin sahip oldukları bazı özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklere sahip kişiler mutlaka hile yaparlar anlamına gelmese de denetçiler ve iç denetçiler tarafından gözlem altına alınmalarında fayda görülmektedir. Bu özellikler¹¹⁸;

- Bu kişilerin dörtte üçünün cinsiyeti erkektir.
- Sürekli tekrarlanan işlerden sıkılan zeki insanlardır.
- Bencildirler, üstlerini genellikle küçümserler ve yaptıkları işleri beğenmezler.
- Çalışkandırılar. İşletmeye ilk gelen ve en son çıkan kişilerdir. Nadiren izne çıkarlar.
- Genellikle bir bağımlılıkları vardır. Alkol, kumar uyuşturucu olabileceği gibi lüks yaşama tutkuları da olabilir.
- Çalıştıkları işletmeden hak ettiklerini alamadıklarını düşünürler ve sürekli şikâyet ederler.
- Kazançlarına oranla çok fazla harcama yaparlar.
- İşletmenin müşterileri ve tedarikçileri ile çok yakın ilişki kurma eğilimindedirler.
- Muhasebe işletmede en fazla hilenin yapıldığı departman olarak tespit edilmiştir.
- Bu kişiler genellikle işletmenin a'dan z'ye her türlü işlemiyle ilgilenen ve üstleri tarafından güvenilir olan kişilerdir.

Denetçi açısından hile yapan kişiler kadar hilenin gerçekleştirildiği işletmede önem arz etmektedir. Elbette her işletmede aynı şekilde aynı düzende hile yapmak olanaklı değildir. İşletmelerin hile riskine karşı ne gibi önlemler aldıkları da denetçiler tarafından özenle incelenmesi gereken konulardandır. Genellikle hile yapılabilen işletmelerin belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir;¹¹⁹

- Etkin bir iç kontrol hile riskine karşı çok önemli bir engeldir. İnsan bedenindeki bağışıklık sistemi gibidir. İç kontrolde profesyonelleşme ne kadar ileri düzeyde ise bu işletmenin eylemlerinin kontrol altına alınması da o derece kolay olacaktır.

¹¹⁷ WEB_15, (2013), 'Hilenin Nedenleri ve Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri', <http://www.vergi.tc.19.03.2018>.

¹¹⁸ Altıntaş, N. N., (2010), a.g.m. 153.

¹¹⁹ WEB_17, Alptekin Müjder, 'İşletmede Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri', www.muhasabetr.com, 20.03.2018.

- Firmanın etik değerlerinin olmaması, ilgili personellerin aidiyet duygusundan yoksun bir şekilde çalışmalarını sağlamakla birlikte hileye eğilimi de arttıracaktır.
- Emegin karşılığı olan ücret aidiyetin gelişmesinde birinci sırada olmasa da yaşamın devam edebilmesi için olmazsa olmaz bir unsurdur. Çalışan işletmenin ücretlendirme sisteminden mutlu değilse hile eğiliminde olması daha kolay olmaktadır.
- Aidiyet duygusunun gelişimindeki en önemli etken yöneticilerin tavırlarıdır. Çok katı kurallarla yönetilmeye çalışılan işletmelerde çalışanların bu kuralları delme çabasında olması kaçınılmazdır.
- Çalışanın kazancını işletmenin kazancı ile kıyaslaması da çok sık karşılaşılan durumlardandır. İşletmenin büyümesi ile birlikte çalışanda elde ettiği menfaatlerinin aynı oranda artmasını beklemektedir.
- Firmada yaşanan aksaklıkların çalışanları rahatsız etmesine, rahat bir çalışma ortamı sağlamamasına rağmen yönetim tarafından önemsenmemesi, çalışanın kendisini önemsiz hissetmesine sebep olmaktadır. Kendisini değersiz hisseden personeller de firmadan hile yoluyla intikam almaya çalışma eğiliminde olabilmektedirler.
- Firma personelinin çalıştığı kurumda yükselme olanaklarının belirlenmesi, çeşitli mesleki ve kişiler eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi çalışanın aidiyet duygusunu geliştirici unsurlardır.
- Personel sirkülasyonunun fazla olduğu işletmelerde yukarıda sayılan maddelerin birçoğunun görülme olasılığı yüksektir. Çalıştığı işletmede geleceğini göremeyen personel ne işini layıkıyla yapmakta ne de etik ilkeler doğrultusunda hareket etmektedir.

İşletmelerde hile riskini minimize etmenin yolu fırsat unsurlarını ortadan kaldırarak, çalışanların aidiyet duygularına hitap edebilecek bir yönetim anlayışı ile olabilmektedir. Elbette yeterli olmayacaktır. Ayrıca hileyi gerçekleştiren veya bu eğilimde olanlardan daha iyi analiz etmek gerekmektedir. İşletmelerin kazançlarının yüzde yedisinin hile kaynaklı olarak kaybedildiği düşünüldüğünde özellikle denetim elemanlarının hile konusunu ne kadar önemsemeleri gerektiği anlaşılabilir.¹²⁰

¹²⁰ WEB_18, (2009), Nejat Bozkurt, “Şirket Gelirlerinin Yüzde 7’si Çalışan Hileleri İle Eriyor”, <https://www.haberler.com>, 20.03.2018.

3.2.2. Denetim Risk Bileşenleri

Denetim riski, kabul edilebilir denetim riski olarak da adlandırılmaktadır. Bunun sebebi bağımsız denetimde yüzde yüz güven düzeyini oluşturabilmenin güç olmasındandır. Bu riskin sifıra indirilmesi zaman ve maliyet gibi kısıtlardan dolayı pek mümkün görülmemektedir¹²¹. Kabul edilebilir makul bir derecede güven sağlanmaya çalışılmaktadır. Denetim riskinin genel risk unsurları içerisindeki yerini inceledikten sonra denetim riskini parçalarına ayırmak ve daha iyi anlamak gerekmektedir. Bu amaçla denetim risk bileşenlerinin tek tek incelenmesi ve her birinin titizlikle üzerinde durulması gerekmektedir.

İşletmenin finansal raporlarında hata veya hile kaynaklı yanlışlıkların olması ancak denetçi tarafından olmadığı kanısına varılması, ya da bu durumun tam tersi finansal raporlarda karar vericilerin ekonomik kararlarını etkileyebilecek yanlışlıkların olmaması ancak denetçinin var olduğuna kanaat getirmesi gibi durumlar denetim riski olarak kabul edilmektedir¹²².

3.2.2.1. Doğal Risk

Yapısal risk olarak da adlandırılmakta olan doğal risk bağımsız denetçilerin ve işletme yöneticilerinin müdahalede bulunamadıkları, işletmenin, sektörün veya çevresel faktörlerden dolayı ortaya çıkan risk unsurlarıdır. İç kontrolün hiç olmadığı varsayımı altında ortaya çıkan risk unsurları olarak değerlendirilmektedir¹²³. Denetçinin yapısal riske müdahalede bulunması, bu riski azaltmak için önlem alması gibi bir durum söz konusu değildir. Denetçiler işletmelerin özellikle dış etkenlerden etkilenebilme durumlarını incelemek sureti ile doğal riskin derecesini tespit etmeye çalışmaktadırlar. Denetçinin işletme yönetimine güven düzeyinin artması diğer risk unsurlarını daha rahat değerleyebilmesi anlamına gelmektedir. Yapısal riskin işletmede ne derece var olduğunu tespit ederken bazı ipuçları elde edilebilir. Bu durumlar;

- Firmanın sektör ortalamalarına göre karlılığının tutarsız rakamlar içermesi,
- Firmanın ekonomik dalgalanmalardan çok fazla etkilenmesi,

¹²¹ WEB_19, ‘Smmm Staja Giriş Ve Yeterlilik Hazırlık’, ‘Denetim Riskleri’, <http://www.smmmdershanesi.com>, 20.03.2018.

¹²² Güredin, E., (2014), a.g.e. 225-226.

¹²³ WEB_33, ‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ’, ‘Doğal Risk’, seri:X, no:22, md:8, paragraf:A.

- Teknoloji alanında yaşanan değişimler tüm firmaları etkilemekte ve firmaların bu gelişmelere karşı hızlıca ayak uydurmaları önem arz etmektedir. Piyasa ile rekabet edebilmelerinin birincil amaçları arasında sayılabilmektedir.
- Firmanın devamlılığının sağlanması ile ilgili ciddi şüphelerin olması.
- Daha evvelki yıllarda yapılan denetimler neticesinde tespit edilen yanlışlıkların yeniden ortaya çıkma ihtimali vardır. Gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı denetçiler tarafından değerlendirilmelidir.
- Firmanın geleceği ile ilgili istikrarlı kararları işletme yönetiminden geçmektedir. Her yeni yönetici yeni stratejik kararlar anlamına da gelebilmektedir. Sürekli stratejik kararların değiştirilmesi işletmenin piyasaya karşı sürekli esnemesi anlamına gelmektedir. Her yeni yönetici yeni bir yönetim anlayışı demektir. İşletmenin diğer birimlerinin bu duruma adaptasyonu bazı sorunlara sebep olabilmektedir. Piyasaya karşı da daha güçsüz bir görünüm oluşmaktadır.
- İşletmede önemli birimlerdeki yöneticilerin yetersiz kişilerden seçilmesi, özellikle akrabalık, ahabalık ilişkisinden dolayı muhasebe, satın alma, finans gibi görevlere getirilmeleri ileride ciddi sorunların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.

Bazı örnekleri verilmiş olan bu gibi durumlar işletmelerde denetim riskinin artmasına sebep olabilecek etkenlerdir. Denetçiler mevcut işletmelerinde bu durumları değerlendirmek konusunda önceki yıllardan dolayı tecrübeli olacaklardır. Ancak yeni gelen firmaların denetim önerileri kabul edilmeden önce bu gibi durumların mümkün olduğunca tespit edilmeye çalışılması gerekmektedir. Bazı hesaplar yapıları itibari ile de doğal risk barındırabilmektedir. Hesabın çok fazla işlem görmesi, hata ve hileye müsait olması durumlarda buralar denetçiler tarafından çok daha fazla incelenmeli, daha fazla kaynak ayrılmalıdır. Örneğin kasa, stoklar, hasılat hesapları hata ve hilelerin çok daha fazla görüldüğü hesap kalemleridir. Tutar olarak çok büyük olmamaları önemsiz oldukları anlamına gelmemelidir¹²⁴.

3.2.2.2. Kontrol Riski

Kontrol riski denetçinin müdahalesinin mümkün olmadığı diğer bir risk unsurudur. Denetçi müdahale edememesine rağmen işletme yönetiminin müdahale etmesi, bu risk unsurundan dolayı ortaya çıkabilecek yanlışlıkları azaltması mümkündür. Kontrol riski iç

¹²⁴ Güredin, E., (2014), a.g.e. 227.

kontrolün etkin olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yapısal olarak ortaya çıkması muhtemel riskler için işletmede bir iç kontrol mekanizması oluşturulur. Firmanın hazırlamış olduğu finansal raporlar içerisinde hata ve hile kaynaklı yanlışlıkların işletmenin iç kontrolü tarafından zamanında fark edilememesi ve sonrasında ortaya çıkarılamaması riski kontrol riskini oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile iç kontrol tarafından tespit edilemeyen doğal risklere kontrol riski adı verilmektedir. İşletmelerde etkin bir iç kontrol mekanizması kurmak ve sürekli gelişimini temin etmek görevi işletme yönetimine ait bir görevdir. Bu bağlamda yönetim iç kontrol mekanizmasının etkinliği için şu önlemleri alabilir;

- Yapılan işlemlerin belgelendirilmesi, işletmede belgesiz eyleme geçilmemesi önemli bir önlemdir. Bürokratik süreci uzatmış olsa da işletmede kimin ne yaptığı, ne zaman yaptığı ve bir hata olduğunda bu hatanın nedeninin bulunması gibi işlemlerin tespitini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca konunun uzmanı veya sorumluları tarafından onay verilmeyen işlemler gerçekleşmeyeceği için hata yapılma olasılığı da azalacaktır¹²⁵.
- Stokların takibinde aralıklı envanter yönteminin tercih edilmesi kırılan, çalınan vb. malların miktarı için yıl sonu veya dönem sonunu beklemek gerekmektedir. Barkodlu sistemlerin kullanımına geçilmesi iç kontrolün etkinliğini önemli ölçüde arttırmaktadır.
- Muhasebe bilgi sistemine erişimin kısıtlanmaması, bu sisteme kayıt yapan veya değişiklik yapanların tespit edilemediği bir sistemin kullanılması ileride sorunlara yol açabilmektedir.
- Nakit ödemeleri yapan birimin başındaki kişi ile özellikle satın alma departmanının başındaki kişinin aynı kişi olması da hile kaynaklı yanlışlıkların yapılmasına imkan tanıyabilir¹²⁶.
- İşletmenin varlıklarının korunması amacıyla satın alma işlemlerinin nasıl yapılacağı, üretim sürecinin yapılandırılması ve üretim için gerekli olan koşulların etkinliğinin sağlanması da yine iç kontrolün etkinliğini arttırmaktadır¹²⁷.
- Muhasebede kullanılan programlar başta olmak üzere gerekli teknolojik teçhizatın sağlanması konusunda da gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir¹²⁸.

¹²⁵ Güredin, E., (2014), a.g.e. 228.

¹²⁶ Güredin, E., (2014), a.g.e. 228.

¹²⁷ Erdoğan, M., (2006), a.g.e. 84.

¹²⁸ Erdoğan, M., (2006), a.g.e. 85.

- İç kontrol ücret tahakkuk sistemine izinsiz ve yetkisiz girişleri engelleyebilecek bir sistem kuralmalı ve çalışanların tümünün sigortalı olması ve işletmede çalışmayan sigortalı olmaması konusunda gerekli önlemleri almalıdır.
- Muhasebe ile direkt ilişkisi olmayan ancak işletmeyi ilgilendiren yasa ve düzenlemelere de uyum konusunda gerekli önlemler alınmalıdır¹²⁹.

3.2.2.3. Tespit (Bulgu) Riski

Bağımsız denetçiler işletmelerde yaptıkları denetimlerde mali tablolarda yer alan hataların hilelerin tamamını bulmaya araştırmaya odaklanamazlar. Zaman ve maliyet kısıtlamasından dolayı mutlak bir güvence düzeyi hedeflenememektedir. Ancak bu durum denetçinin denetim işlemlerini yaparken yüzeysel bir denetim yapması anlamına gelmemektedir. Gerektiği kadar ayrıntıya inilerek mümkün olduğunca yüksek bir güven düzeyinde denetimin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Her ne kadar finansal raporlar denetçiler tarafından denetlenmiş olsa bile yine de ortaya çıkartılamayan yanlışlıkların finansal raporlarda yer alması kaçınılmazdır. İşte bu denetçinin gözünden kaçabilen yanlışlıkların oluşturmuş olduğu risk ‘‘Bulma Riski’’, ‘‘Bulgu Riski’’ veya ‘‘Bulamama Riski’’ olarak ortaya çıkmaktadır¹³⁰.

Denetim risk modeli içerisinde denetçinin müdahale imkanı bulabildiği tek risk unsuru bulgu riskidir. Denetçi denetim riskini düşürebilmek için bulgu riskinin derecesinde oynama yapabilir. Bulgu riskinin azaltılması denetimin güven düzeyinin artması anlamına gelmektedir. Ancak bulgu riskinin düşürülmesi aynı zamanda da elde edilmesi gereken kanıtların sayılarında artış anlamına da gelmektedir. Kanıt sayısının ve niteliğinin artması da denetimin maliyetinin artması ve denetim zamanının da uzamasına sebebiyet vermektedir¹³¹.

3.2.3. Denetim Risk Modeli

Bağımsız denetimde denetçiler tarafından sıkça kullanılan araçlardan birisi de denetim risk modelidir. Denetim riskinin derecesinin tespit edilmesi için kullanılmakta olan bu model ile denetimin risk düzeyi belirlenebilmektedir. Dolayısı ile denetimin güven düzeyi

¹²⁹ Erdoğan, M., (2006), a.g.e. 85.

¹³⁰ WEB_20, ‘‘Kamu Finans Haberleri’’, ‘‘Tespit (Bulgu) Riski Nedir?’’, <http://www.kamufinans.com>, 23.03.2018.

¹³¹ Altıntaş, N. N., (2010), a.g.m. 157.

de ortaya çıkmış olmaktadır. Örneğin denetim riski yüzde dört belirlenmiş olan bir denetim faaliyetinde, denetimin güven düzeyi yüzde doksan altı olacaktır. Denetim risk modeli olarak adlandırılan sistemle elde edilen formül aşağıdaki şekilde olacaktır;

Kabul edilebilir denetim riski = doğal risk * kontrol riski * tespit riski

Formülden de anlaşılacağı üzere denetim riski tek başına ele alınabilecek bir unsur değildir. Esasen denetim riskini ortaya çıkaran birçok etkenin aynı anda değerlendirilmesi ve sonuç olarak denetim riskine ulaşılması gerekmektedir¹³².

Modelin kullanım şekline bakıldığında öncelikle denetçi denetimde ulaşmak istediği güven düzeyini belirlemektedir. Örneğin yüzde doksansekiz bir güven düzeyi amaçlamış ise denetim riskinin yüzde iki olması gerekmektedir. Denetçinin herhangi bir şekilde müdahalede bulunamadığı iki risk unsuru da modelde mevcuttur. Bu riskler doğal risk ve kontrol riskleridir. Denetçi yaptığı incelemeler neticesinde bu riskler için bir derece belirlemeye çalışmaktadır. Bu iki bileşen yanlış beyan riski olarak da adlandırılmaktadır. Denetçinin cevabını incelemeleri neticesinde bulamayacağı tek risk unsuru aslında tespit riskidir. O halde denetçi uygulamada denetim risk modelini şu şekilde değiştirecektir;

Tespit riski= kabul edilebilir denetim riski / yanlış beyan riski

Buradan hareketle kabul edilebileceği denetim riskini beklentileri doğrultusunda tespit eden denetçi için yapılacak işlem yanlış beyan riskini meydana getiren yapısal ve kontrol risklerinin derecelerini tespit etmektir. İşletmenin ve çevresinin incelenmesi ile yapısal riski, işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliğinin tespiti ile de kontrol riskinin derecelerini tespit etmektir. Sonuç olarak ortaya çıkacak olan tespit riski ile denetimi ne kadar derine indirmesi gerektiğini, ne kadar kanıt toplanması gerektiğini, daha sonraki denetim uygulamalarının kapsamını, denetimde çalışılacak denetim personellerinin tecrübe düzeylerinin tespiti gibi denetimin her alanını ilgilendiren soruların cevaplarına ulaşılabilecektir¹³³.

Denetim risk modelinin kullanımı bu kadar kolay görünmesine rağmen uygulanabilmesinde bazı önemli sınırlamalarda mevcuttur. Bu sınırlamaları şöyle sıralamak mümkündür¹³⁴;

¹³² Varıcı, İ., Karakaş, E., (2017), ‘Kazanç Temelli Değişkenlerin Denetim Riski Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi’, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 13, 195.

¹³³ Erdoğan, M., (2006), a.g.e. 54.

¹³⁴ Karavardar, A., (2016), ‘Bilanço Düzeyindeki Denetim Riskinin Kanıtsal Ağ Yaklaşımı İle Gösterimi: Türkiye’de Bir Uygulama’, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 45, Sayı:2, 96-108, 97.

- Kabul edilebilir denetim riski objektif bir unsur değildir, hazırlayanın mesleki tecrübesine, bilgisine göre farklılık gösterebilmektedir.
- Modelde yer alan unsurlar esasen birbirleri ile etkileşim halinde olan unsurlardır. Buna rağmen modeldeki yerlerine yazıldıklarında her birisi bağımsız değişkenler olarak dikkate alınmaktadır.
- Denetimde teknolojik yapılanmadan çok yargısal, sezgisel unsurlar, mesleki tecrübe, mesleki muhakeme gibi unsurlar daha ön planda olmaktadır. Bu bakımdan model içerisinde yer alan risk unsurlarının tamamen doğru olarak ortaya çıkarılması güç bir durumdur.
- Bazı işlemler ve bazı hesaplar diğerlerine nazaran hata ve hile kaynaklı yanlışlıklara karşı duyarlılık düzeyleri yüksektir. Bu sebeple doğal risk gibi unsurların barındırdığı finansal olmayan etkiler tam olarak tespit edilememektedir.

BÖLÜM 4 DENETİM KANITLARI VE KANIT TOPLAMA TEKNİKLERİ

Bağımsız denetimde elde edilecek kanıtlar, denetçinin risklere karşı koymasını kolaylaştırıcı unsurlardır. Denetçilerin kararlarına etki edebilecek her türlü bilgi, belge denetim kanıtı niteliği taşıyabilir. Bir bilginin kanıt olabileceğine yine denetçi kendisi karar verecektir. Bu sebeple denetçinin mesleki tecrübesi son derece önemli bir unsur olmaktadır. Yeterince elde edilmiş kanıtların tarafsızca değerlendirilmesi sonucu denetçiler işletmenin finansal raporları hakkında bir görüşe varmaktadırlar.¹³⁵

4.1. DENETİM KANITLARI

Denetimdeki kanıtlar, yönetimin beyan ettiği bilgilerin doğruluğunu ve önceden belirlenmiş olan kriterlere uygunluğunu ölçmek için denetçi tarafından elde edilen bilgi ve belgelerdir. Bağımsız denetçiler kanıt toplama işlemine denetim boyunca devam etmektedir.

Firmadan elde edilen finansal raporların içeriğindeki her türlü bilgi denetçiye sunulan birer yönetim beyanı niteliğindedir. Bağımsız denetim işi de esasen finansal raporların gerçeğe uygunluğunu değerlendirmek ve işin sonucunda bir denetim görüşü elde etmek ve karar vericilere bu görüşü iletmek işlemlerinin bütünüdür. Burada denetçiden beklenen ulaşılmış olduğu görüşe nasıl karar verdiğinin açıklanması, bu amaçla yapmış olduğu işlemlerin neler olduğudur. Kısaca denetçiyi sonuca götüren yol ve yöntemlerin neler olduğunu belgeleyebilmektir. Denetçi kanıt toplama teknikleri ile denetim kanıtları elde eder, bir görüşe varır ve denetim sonunda hazırlayacağı denetim raporunda açıklar. Denetimde elde edilen kanıtların yeterli sayıda olması ve denetim yapılan alan ile ilgili olmasına özen gösterilmelidir. Bu özen denetimin kalitesini de arttırmak için bir yol olarak görülebilir¹³⁶.

¹³⁵ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 101.

¹³⁶ Toroslu, M. V., (2007), ‘‘Denetim Kanıtları Ve Kanıt Toplama Teknikleri’’, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı:45, 197.

4.1.1. Kanıtın Özellikleri

Denetim kanıtları ile denetçinin ulaşılmış olduğu görüş arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Bağımsız denetçinin hazırlamış olduğu raporda belirtmiş olduğu görüşü denetim sürecinde elde etmiş olduğu kanıtlar neticesinde kafasında oluşturmuş olduğu görüşüdür. Denetçinin görüşüne etki edebilecek tek etken denetim esnasında elde edilen kanıtlardır. Bu sebeple kanıt elde etme işlemi titizlikle yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur.

Denetçinin amacı, denetim faaliyetini en az maliyetle, mümkün olan en kısa zamanda ve gerçeğe en yakın değeri ile tespit etmektir. Bu amaçla önceden belirlenmiş kriterlere uygun olarak finansal tabloların hazırlandığı konusunda makul güvence sağlayabilecek şekilde kanıt toplayarak elde edilen sonuçları bir rapor vasıtası ile ilgili kullanıcılara iletmektedir.¹³⁷ Denetçi denetim çalışması boyunca zaman ve maliyet baskısı altındadır. Bu baskı nedeni ile tüm hesap kalemlerini tek tek inceleme yoluna gidemeyeceği için örnekleme yöntemini kullanmaya mecbur kalır. Örnekleme yönteminde kullanacağı doneler ise denetçinin seçmiş olduğu kanıtlardır. Burada kanıtların özelliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Elde edilmiş olan kanıtların; güvenilir, yeterli sayıda, uygun ve denetim alanı ile ilgili olması gerekmektedir. Denetçi, maliyeti ve zaman sınırını dikkate alarak kanıtlarını elde etmektedir. Ancak denetçinin dikkat etmesi gereken bir diğer hususta bu kısıtlamalardan dolayı denetime gereken özeni gösterememe riskidir. Denetçi bu kısıtlamalar ile denetimin kalitesi arasındaki o ince çizgi arasında kalmaktadır. Burada yapacağı planlama neticesinde en az maliyetle en kısa sürede en sağlıklı sonuçlara denetimin kalitesinden ödün vermeden ulaşmaya çalışması gerekmektedir.¹³⁸

4.1.2. Denetim Kanıtının Güvenirliliği

Denetçi denetim kanıtını, nasıl bir kaynaktan elde ettiğine dikkat etmelidir. İlgili kanıt işletme içinden elde ettiyse kanıtın güvenirliliği tehlikelidir. Yanlı ve yanlış bilgi olma olasılığı yüksektir. Örneğin; denetçi denetlediği dönem için işletmenin stok mevcudunu

¹³⁷ WEB_21, ‘Bağımsız Denetim Nedir’, <http://www.denetim24.com>, 24.03.2018.

¹³⁸ WEB_11, ‘Muhasebe Denetimi ile İlgili Ders Notları’, <http://www.moodle.baskent.edu.tr>, 08.03.2018.

muhasebe kayıtlarına bakarak oluşturmamalı, ayrıca stok sayımında da fiilen bulunmaya gayret etmelidir. Eğer stok sayımı işletmenin kontrolünde gerçekleşirse güvenilir bir kanıt elde etme olasılığı oldukça düşer.

Denetçi kanıtlarını tek bir kaynaktan elde etmek yerine birden fazla kaynaktan aynı kanıtı doğrulama yoluna gitmelidir. Bu elde edilen kanıtı duyulan güvenin artmasını sağlamaktadır. Kanıtların güvenilirliğini arttırmak için denetçinin kullanabileceği farklı yollarda mevcuttur. Güven düzeyi düşük olan kanıtların elde eden denetçinin bu kanıtlara ek kanıtlar elde etmesi veya ilgili kanıtı teyit edebilecek başkaca bilgilere de ulaşmaya çalışmalıdır. Güvenilir kanıtlarla oluşturulmuş bir denetim görüşü, denetimin etkili bir şekilde yapıldığı ve kaliteli bir çalışma olduğunun da göstergesidir¹³⁹.

Elde edilen kanıtların güvenilirliğini etkileyen ve birbirlerine karşı üstünlüklerini gösteren faktörler şöyle sıralanabilir;¹⁴⁰

- İşletme dışından elde edilen kanıtların tarafsızlığının daha fazla olacağı düşüncesi ile işletme içinden elde edilen, yönetim tarafından sunulan kanıtlara nazaran daha güvenilirdir.
- İç denetimi ve iç kontrolü etkin çalışan işletmelerden elde edilecek olan kanıtların iç kontrolü hiç olmayan veya olmasına rağmen etkin çalışmayan işletmeden elde edilen kanıtlara nazaran daha güvenilirdir.
- Denetçinin doğrudan kendisinin elde etmiş olduğu kanıtlar, dolaylı olarak elde edilen kanıtlara nazaran daha güvenilirdir. Örneğin amortismanların tutarları işletmede mevcut personeller tarafından da hesaplanmaktadır. Ancak denetçi böyle bir durumda amortisman tablolarını edinerek kendisinin yeniden hesaplama yapması ve mevcut hesaplamalar sonucu elde edilen sonuçla karşılaştırması yerinde olacaktır.
- Denetçiler bazı durumlarda işletme yönetiminden ve işletmenin diğer personellerinden sözlü beyanlarda alabilirler. Bunları kanıt olarak kullanmaları da olası bir durumdur. Sözlü olarak elde edilen kanıtların yazılı bir belgeye dayandırılması daha yerinde bir durum olacaktır. Yazılı belgeler sözlü kanıtlara nazaran daha fazla güvenilir kaynaklardır.

¹³⁹ Yılmaz, S. Ö., (2015), “*Uluslararası Denetim Standartlarına Göre Denetim Kanıtları Ve Kanıt Toplama Teknikleri*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 63.

¹⁴⁰ Şirin, M., (2006), a.g.m. 28.

- Denetçiler bazı durumlarda orijinal belgelere ulaşmakta zorlanabilirler. Hatta bazı durumlarda işletmelerde belgenin orijinali olmadan işlem yapmak zorunda kalabilirler. Bu durumda işletmenin ilerleyen zamanlarda belgenin orijinalini temin etmesi önemli bir husustur. Aynı şekilde denetçilerde mümkün olduğunca orijinal belgeler üzerinden denetim faaliyetlerini gerçekleştirmek konusunda gereken özeni göstermek zorundadırlar.

4.1.3. Kanıtların Yeterliliği ve Geçerliliği

Bağımsız denetimin makul derecede gerçekleştirildiğine karar verirken elde edilen kanıtların yeterli ve uygun olması kavramları kullanılmaktadır. Yeterli ve uygun denetim kanıtının elde edilmesi ile gerekli makul güven düzeyine ulaşıldığı düşünülmektedir. Kanıtın yeterli olmasından kastedilen kanıtların sayı olarak yeterli olmasını ifade etmektedir. Kanıtların uygunluğundan kastedilen ise elde edilen kanıtın ihtiyaç duyulan bilgiyi yansıtması ve kanıtın niteliğinin, kalitesinin ölçüsü olarak değerlendirilmektedir¹⁴¹. Denetim kanıtının kalitesinin yüksek olması daha az kanıt ile daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabileceği anlamına gelmektedir. Bununla beraber zamandan ve maliyetten tasarruf etme imkânı da sunmaktadır.

Kanıtın miktarı, denetçinin belirlediği denetim risk modelinde yer alan doğal risk ve kontrol risklerinin birleşiminin düzeyine göre tespit edilmektedir. Belirlenen önemli yanlışlık düzeyine göre kanıtların yeterliliği hakkında yorum yapılmaktadır. Ancak yeterlilik denetim kanıtlarının kalitesinden de etkilenecektir. Kanıtın kalitesinin ölçüsü ise uygunlukla ilişki içindedir. Az ama güvenilir ve ihtiyaca uygun kanıtlarda kaliteyi arttıracak ve yeterlilik hakkında denetçiye fikir verecektir. Kanıtların kalitesi arttığında kanıtların sayısı azaltılabilirken tam tersi durumda kanıtların sayılarının arttırılması her zaman kanıtların ve denetimin kalitesini arttırmayabilir. Denetçinin dikkat etmesi gereken hususlardan birisi de bu durumdur.¹⁴²

Denetim kanıtlarının yeterliliği ve uygunluğunun belirlenmesinde denetçinin mesleki bilgi ve deneyime sahip olması çok önemlidir. En nihayetinde bu ölçüt denetçinin mesleki yargısına göre belirlenecektir. Daha önceki tecrübelerine istinaden elde etmiş olduğu

¹⁴¹ WEB_2, (2012), "BDS 500 Bağımsız Denetim Kanıtları", <http://www.kgk.gov.tr>, 14.12.2016, Tanımlar, 4.

¹⁴² WEB_2, (2012), "BDS 500 Bağımsız Denetim Kanıtları", <http://www.kgk.gov.tr>, 14.12.2016 Paragraf A4, 7.

kanıtların yeterliliğini belirlemektedir. Burada denetçilerden beklenen etik ilkeler çerçevesinde hareket etmeleridir. Sırf maliyetleri arttıracak, denetimin zamanını uzatacak diye elde edilmesi zorunlu olan kanıtlardan vazgeçmemesidir.¹⁴³

Denetim kanıtlarının sayısını ve kanıtların güvenilirliğini etkileyen başkaca unsurlarda mevcuttur. Kanıtların sayısını etkileyebilecek unsurlar şöyle sıralanabilir;

4.1.3.1. Önemlilik

Önemlilik seviyesi ile elde edilen kanıt sayısı arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Önemlilik seviyesi aşağı çekildiğinde incelenmesi gereken ana kitle artacak ve dolayısı ile ana kitle içerisinde seçilmesi gereken örneklemin de sayısı artacaktır. Önemlilik ile önemlilik seviyesinin birbirinden farklı kavramlar olduğu da unutulmamalıdır. Finansal raporlar içerisindeki kalemlerin de birbirleri arasında önem dereceleri mevcuttur. Ve aynı mantıkla önemli olan bir hesap kalemi için toplanacak kanıt miktarı daha önemsiz durumda olan hesap kalemine nazaran daha fazla olması beklenmektedir¹⁴⁴.

Yapılan bir araştırmaya göre, önemlilik seviyesi ile elde edilen kanıtların niteliği arasında bir ilişkinin var olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan denetçilerin yüzde altmış önemli düzeyde ile elde edilen kanıtlar arasında ters yönlü bir ilişkinin mevcut olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Önemlilik düzeyinin düşmesi neticesinde ana kütlelerin büyümesi ve büyüyen ana kütlelerden alınacak örnekleminde büyüyeceği varsayımı ile bu düşüncede olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun denetimden elde edilen kanıtların niteliğini de arttıracak görüşündedirler. Kanıtların sayısı arttıkça kanıtların kalitesinin de artacağını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların yüzde otuzu ise önemlilik seviyesinin denetimden elde edilen kanıtların güvenilirliği konusunda veri sunamayacağını, sadece kanıtların miktarının artıp azalmasına etki edeceğini belirtmektedirler. Aynı araştırmaya göre birleşilen ortak payda önemlilik ve önemlilik düzeyinin denetimden elde edilen kanıtların miktarını doğrudan etkilediği yönündedir¹⁴⁵.

¹⁴³ WEB_7, (2012), "BDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları Ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi", <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016, Paragraf A23, 18.

¹⁴⁴ Güredin, E., (2014), a.g.e. 253.

¹⁴⁵ Çetinkaya, N., (2017), "Risk Odaklı Denetimde Denetim Kanıtının Kalitesinin Önemi Ve Bir Araştırma", Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, sayı:19, 109-133, 128.

4.1.3.2. Risk

Risk, denetçinin titizlikle incelemesi gereken bir husustur. En nihayetinde işletmenin barındırmış olduğu risklere karşı kanıt toplamak sureti ile önlem alınmaya çalışılacaktır. Risk genel olarak düşünülebileceği gibi hesap kalanları bazına kadar indirgenebilir. Bazı hesaplar diğerlerine göre daha fazla işlem görmelerinden dolayı daha fazla risk barındırma ihtimalleri yüksektir. Bazı hesaplar nitelikleri itibari ile risklidirler. Örneğin, kasa ve stoklar gibi hesaplar her zaman risk unsuru barındırmaktadır. Riski fazla olan hesap kalemleri için toplanması gereken kanıt miktarının da fazla olması beklenmektedir. Dolayısı ile doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Risk artarsa kanıt sayısının artırılması, riski düşük olduğunda ise kanıtların arttırılmaması yoluna gidilebilir.¹⁴⁶

Risk sadece hesap kalanları bazında düşünülmemektedir. Denetim alanları bazında da risk hesaplaması yapılabilmektedir. Bazı sektörlerde bazı döngülerin risk barındırma olasılığının yüksek olmasından kaynaklı olarak elde edilmesi gereken kanıt miktarının arttırılması yerinde olacaktır. Örneğin nakit tahsilat yapılabilen perakende sektörlerinde faturasız satış yapılabilmesi imkanı, merkezi kayıt sistemi ile iş yapan, çok şubeli marketlere göre daha kolaydır.¹⁴⁷

2000'li yıllar ile birlikte "Risk Temelli Denetim" yaklaşımının denetim dünyasına girmesi ve halen risk tabanlı olarak denetim faaliyetlerinin devam ettirilmesi denetimde risk unsurunun önemini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan "BDS 315 İşletme Ve Çevresini Tanımak Sureti İle Önemli Yanlışlık Risklerinin Belirlenmesi Ve Değerlendirilmesi" ve "BDS 330 bağımsız denetçinin risk olarak değerlendirilmiş hususlara karşı yapacağı işler" başlıklı standartlar ile riskin önemi üzerinde durulmaktadır. Risk unsuru denetimin hemen hemen her alanında ele alınması ve üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur¹⁴⁸.

4.1.3.3. Nitelik

Kanıtların niteliği ile kastedilen durum kanıtların kalitesidir. Kanıtların kalitesi, kanıtlara duyulan güvenin bir fonksiyonudur. Kanıt sayısı ile kanıtların niteliğini değerlendirdiğimizde ters yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şöyle ki kanıtların

¹⁴⁶ Güredin, E., (2014), a.g.e. 253.

¹⁴⁷ WEB_37, (2012), Smmm Temel Karaman web sitesi, "Denetim Riskleri", <http://temelmuhasebe.weebly.com>, 15.04.2018.

¹⁴⁸ Acar, A., (2016), "Risk Odaklı Denetim", Muhasebe Ve Denetim Dünyası, Yıl:1, Nisan & Haziran, sayı:1, 56.

niteliği yani kalitesi arttırıldığında elde edilmesi gereken kanıtların sayısının daha az olduğu görülmektedir. Daha az ancak daha kaliteli kanıtla daha doğru sonuçlara ulaşılabilmektedir¹⁴⁹.

Finansal raporların tarihi verilerden oluşması sebebi ile bu bilgilerin hangi işlemler neticesinde ortaya çıktığı ile ilgilenmek yerine bu finansal raporlarda sunulan verinin doğruluğu konusunda kanıt toplanmaya çalışılmaktadır. Kesinlik içeren kanıt elde etmek yerine kanıtların ikna edici olması beklenmektedir. Kanıtların objektif olması istenmesine rağmen yapısı gereği kanıtlar sübjektiflik özelliği göstermektedirler. Bir bilginin kanıt olarak değerlendirilebilmesi tamamen denetim işini gerçekleştiren denetçinin mesleki muhakemesi, mesleki tecrübesi, firmayı ve çevresini iyi analiz etmesiyle belirleyebileceği bir durumdur.¹⁵⁰

4.1.3.4. Ekonomiklik

Ekonomik etkenler ile kastedilen denetimin maliyetidir. Daha önce de değinildiği üzere denetimin maliyetinin belli bir seviyede tutulması, bu seviyenin de denetimin başında belirlenmesi gerekmektedir. Denetimden elde edilecek olan gelir ile denetimde ortaya çıkabilecek olan maliyet denetimin sözleşme aşamasında belirlenmeye çalışılmakta ve bu rakamlar çevresinde sonuçlandırılması amaçlanmaktadır. Maliyetlerin belirlenen seviyenin altında kalması denetimin kalitesi konusunda bir soru işareti oluştururken, belirlenen maliyetlerin üzerinde gerçekleşmesi de denetimden beklenen getirinin elde edilememesi anlamına gelmektedir. Denetçi burada maliyet ile denetimin kalitesi arasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu ince çizginin iki tarafına da mümkün olduğunca taşmamalıdır¹⁵¹.

Bağımsız denetçiler kanıt elde etme aşamasında elde edilecek kanıtı değerlendirirken fayda – maliyet ilişkisini göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Sırf maliyetli olduğu için gerekli olan bir kanıttan vazgeçmemeleri gerektiği gibi, sırf denetimin güvencesini yüzde yüze yaklaştırmak için gereksiz olan kanıtlarla denetimin süresini uzatmamalı ve denetimin maliyetinin de artmasına sebep olmamalıdırlar.¹⁵²

¹⁴⁹ Güredin, E., (2014), a.g.e. 254.

¹⁵⁰ Yılmaz, S. Ö., (2015), a.g.t. 23.

¹⁵¹ Güredin, E., (2014), a.g.e. 255.

¹⁵² Yılmaz, S. Ö., (2015), a.g.t. 43.

Denetim esnasında denetçinin bazı kısıtlamalar ile karşı karşıya olduğundan daha önce bahsedilmiştir. Bu kısıtlamalardan birisi de denetimin maliyetidir. Belli bir seviyede tutulması, çok aşırı yükselmemesi ve çok aşırı düşmemesi beklenmektedir. Elde edilecek kanıtların sayısı denetimin maliyetini etkilediği gibi denetimin maliyeti de kanıt sayısını etkilemektedir. Ancak maliyetin etkilendiği tek unsur kanıtların sayısı değildir. Denetim ekibinin tecrübeli olması, denetim esnasında uzman personellerden yararlanılması gibi birçok unsur denetimin maliyetini etkilemektedir.

Denetimin riski de denetim maliyetini etkileyebilecek unsurlardan birisidir. Yüksek risk barındıran bir işletmede daha fazla kanıt elde edilmesi icap edeceğinden dolayı denetimin maliyeti de artacaktır. Denetim firmaları denetim işini kabul edecekleri işletmelerin sıfır riskli olmasını beklememekle birlikte, mevcut olan risklerinden dolayı ortaya çıkabilecek olan hata ve hileleri elimine edip edememe durumuna bakacaklardır. İşletmenin mevcut riskleri konusunda yeterli tecrübeye sahip personelinin olup olmaması da yine diğer bir etken olacaktır.¹⁵³

4.1.3.5. Ana kitle

Ana kütleliğin büyüklüğü de denetim kanıtlarının sayısını direkt olarak etkileyebilecek unsurlardan biridir. Ana kütle büyüdükçe ana kütlede seçilmesi gereken örneklem büyüyecektir. Dolayısıyla örneklem büyüdüğü için elde edilmesi gereken kanıt miktarı da artacaktır. Denetimde her zaman örnekleme yöntemi kullanılmamaktadır. Örneklem denetçinin mecbur olduğu durumda başvurduğu bir yöntemdir. Maliyet ve zaman kısıtlarından dolayı işletmenin bir dönem boyu yapmış olduğu işlemleri, birkaç bağımsız denetçinin kısıtlı bir sürede inceleyebilmesi pek mümkün değildir. Bundan dolayı bağımsız denetçiler örneklem yöntemini kullanmaktadırlar. Olasılık teorisi adı verilen bu yöntemde temel varsayım örnekleme uygulanan tekniklerin ana kütleliğin tamamına uygulandığında da aynı sonuçlara ulaşılabilecek olması varsayımdır. Örneklem seçmek için kullanılan iki temel yöntem mevcuttur. Bunlar iradi örneklem ve istatistikî örneklemdir. İradi örneklemede tamamen örnekleme seçmesi gereken kişinin iradesine bağlı olarak örneklemin seçilmesi temeline dayanır. İkinci yöntemde ise istatistikî veriler ışığında hareket edilerek örneklem seçilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus denetçinin mesleki tecrübesinin denetimin tamamında göz önünde bulundurularak

¹⁵³ Acar, D., Usul, H., Ünal, G. F., (2013), ‘‘Bağımsız Denetim Maliyetinin İşbirlikçi Oyun Modeli Yaklaşımıyla Minimizasyonu’’, Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi, Cilt 9, Sayı:18, 2.

denetimin gerçekleştirilmesidir. Ancak istatistiki örneklem yönteminin kullanılması denetçinin mesleki muhakeme yeteneğini tamamen göz ardı etmesi anlamına gelmemektedir.¹⁵⁴

4.1.4. Kanıtların Güvenilirliğini Etkileyen Unsurlar

Kanıtların güvenilirliği yani kalitesini etkileyen unsurlar kanıtların zamanlı olması, kanıtların denetim yapılan alanla ilgililiği, kanıtların elde edildiği kaynağı ve kanıtların objektifliği olarak sayılmaktadır.¹⁵⁵

4.1.4.1. Zamanlılık

Bilginin geçerli ve değerli olabilmesinin koşullarından birisi de o bilgiye zamanında ulaşmak ile mümkün olmaktadır. Zamanında elde edilemeyen bilgi önemini yitirecektir. Denetimde ayrıca kanıtın zamanlılığından kastedilen mevcut verilerin cari dönem ile ilgili olmasıdır. Özellikler finansal raporlara alınmış olan verinin bilanço tarihi itibari ile işletmenin gerçek durumunu yansıtır olması beklenmektedir. Özellikle fiziki inceleme gerektiren durumlarda bu fiziki incelemenin bilanço tarihine mümkün olan en yakın zamanda yapılması da büyük önem arz etmektedir. Örneğin stok sayımı ve kasanın fiili sayım sonuçlarına ulaşılmak istendiği durumlarda bilanço tarihi itibari ile sayım yapıldığında en sağlıklı sonuca ulaşılabilecektir. Sürekli değişim halinde olan kasa ve stoklar gibi hesapların sayımları daha ileri tarihlere ertelendiğinde ilk durumdakine nazaran daha güvensiz denetim kanıtı elde edilmiş olacaktır.¹⁵⁶

4.1.4.2. İlgililik

Kanıtların ilgili olması denetim yapılan alan ile ve elde edilmek istenen bilgi ile ilgili olması kastedilmektedir. Ayrıca elde edilen bilginin denetçinin görüşünü değiştirebilme gücünü de ifade etmektedir. Denetçinin görüşüne etkisi olan bir bilgi ilgili bir kanıt olarak değerlendirilebilmektedir. Örneğin denetçi işletmenin finansal raporlarında stokların çok fazla olduğu konusunda şüpheye düşmüştür. İşletmenin bu kadar stoku yerleştirebileceği bir deposunun olup olmadığı gibi bir durumun değerlendirmesini yapmaya çalışmaktadır. İşletme yönetiminden stokların miktar olarak ve çeşitleri konusunda bilgi istemektedir.

¹⁵⁴ Yıldırım, H., İnel, M. N., (2012), "Muhasebe Denetiminde Örneklem Tekniklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: I, 263-265.

¹⁵⁵ WEB_22, 'Turmob – Tesmer Mesleki Uyum Eğitimi', "Denetim", www.selcuk.edu.tr, 25.03.2018.

¹⁵⁶ Güredin, E., (2014), a.g.e. 257.

Yönetimden konuyla ilgili gelen bilgi stokların tutar olarak ederinin bildirilmesi olduğunda gelen bilgi denetim amacı ile ilgili bir kanıt olmayacaktır. Dolayısı ile denetçinin görüşüne herhangi bir etkisi olmayacaktır. Kanıtın ilgililiği özelliği geçersiz kalacaktır.¹⁵⁷

Bir bilginin kanıt olarak değerlendirilebilmesi için kanıtın yeterli güvenilirlikte ve denetim alanıyla ilgili olması beklenmektedir. Bu durumda elde edilen kanıtın denetçinin görüşüne de etki edebileceği düşünülmektedir.¹⁵⁸

4.1.4.3. Kaynak

Kanıtların elde edilmesindeki diğer bir husus kanıtın elde edildiği yerdir. Kanıtların birbirlerine olan üstünlüklerinin anlatıldığı bölümde konu ile ilgili açıklama yapılmıştır. Kanıtlar elde edildikleri yer bakımından birbirlerine üstünlük sağlayabilmektedirler. Örneğin işletmenin dışından üçüncü kişilerden elde edilen kanıtların işletmenin içerisinden elde edilen kanıtlara bir üstünlüğü olduğu görüşü hâkimdir. Bunun sebebi dışarıdaki kişilerden bilgi istendiğinde verecekleri bilginin doğru ya da yanlış olmasının onlara herhangi bir çıkar sağlamayacak olmasından dolayı tarafsızca sunulacak olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir örnekte ise denetçi kanıtlara mümkün olduğunca direkt kendisi ulaşmak istemektedir. Dolaylı olarak elde edilen kanıtlardan daha güvenilir bilgiyi kendisinin bizzat elde ettiği kanıt sunmaktadır. Örneğin kasa miktarının öğrenilmesi istendiğinde kasa sayım sonucunu kasadan sorumlu olan kişinin sözlü veya yazılı olarak sunmasındansa, denetçi bizzat kasadan sorumlu kişi ile birlikte kasaya giderek fiilen sayım yapma yoluna gitmeyi tercih edecektir.¹⁵⁹

4.1.4.4. Objektiflik

Bağımsız denetim neticesinde ulaşılmak istenen durumlarda birisi de ekonomik karar vericilere işletmenin finansal raporları ile ilgili objektif ve güvenilir veri iletebilmektir. Burada kastedilen verinin objektifliği tarafsızca hazırlanmış olması, nesnel olmasıdır.¹⁶⁰ Kanıtların nesneliliği ile kastedilen durum ise denetçiden denetçiye farklılık arz etmeyen, hemen hemen her denetçi için hemen hemen aynı şekilde değerlendirilebilen

¹⁵⁷ Güredin, E., (2014), a.g.e. 256.

¹⁵⁸ Şirin, M., (2006), a.g.m. 28.

¹⁵⁹ Güredin, E., (2014), a.g.e. 256.

¹⁶⁰ Sekizsu, B., (2017), “Şirketlerin Bağımsız Denetim Raporlarının Analizi: Borsa İstanbul’da Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, Türkiye, 19.

kanıtların objektif kanıt oldukları düşünülmektedir. Burada nokta atışı aynı sonuçlara ulaşılması beklenmemekle birlikte göz ardı edilebilecek sapmalarla aynı sonuca ulaşılabilmesi veya denetçilerin görüşlerini aynı şekilde değiştirmelerine sebep olması yeterli görülmektedir.¹⁶¹

4.1.5. Kanıtların Sınıflandırılması

Denetim kanıtlarının sınıflandırılması olarak uygulama da net bir görüşe rastlanılmamaktadır. Ancak muhasebe sisteminden elde edilen veriler ve destekleyici kanıtlar olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

Muhasebe sisteminden elde edilen veriler; yevmiye defteri, defteri kebir, yardımcı defterler, muavin defter kayıtları, bilanço, gelir tablosu, genel ve alt hesaplar, dipnotlar vb. sayılabilir. Genel olarak muhasebe sistemi tarafından oluşturulmuş olan kanıtlardır. Ancak bunlar yönetim tarafından tutulmuş kayıtlar olacağı için mesleki şüphecilikle yaklaşılması gerekmektedir. Bağımsız denetçinin buradaki verilerin doğruluğunu değerlendirmek için denetim yaptığı unutulmamalıdır. Bu yüzden tek başlarına kanıt olarak yeterli görülmemeleri ayrıca destekleyici kanıtlarında denetim sürecine dahil edilmeleri gerekmektedir.¹⁶²

Denetlenen işletmenin mali verilerinde kayıtlı olan bilgilerin doğrulanmasına yardımcı olan kanıtlar ‘*destekleyici denetim kanıtları*’ olarak değerlendirilmektedir. Destekleyici kanıtlara da çekler, faturalar, sözleşmeler, toplantı tutanakları, uzmanlarca yapılmış analiz sonuçları, dış doğrulama, fiziki sayım sonuçları, gözlem, soruşturma, görsel ve sözlü kanıtlar, matematiksel kanıtlar, yeniden hesaplama, analitik kanıtlar örnek verilebilir.¹⁶³

4.1.6. Kanıt Toplama Teknikleri

Bağımsız denetim sürecinin en fazla zaman alan aşaması kanıt toplama aşamasıdır. Bu aşamada kanıt elde edebilmek için kullanılan bazı geleneksel yöntemler mevcuttur. Genel

¹⁶¹ Güredin, E., (2014), a.g.e. 257.

¹⁶² Şirin, M., (2006), a.g.m. 25.

¹⁶³ WEB_23, (2011), Selçuk Öztürk, ‘*Denetim Teknikleri*’, ‘*Mali Denetçi Bağımsız Mali Denetim Hizmetleri*’, “<http://www.malidenetci.net>, 25.03.2018.

olarak destekleyici kanıt türlerinin elde edilebilmesinde başvurulan yöntemler şöyle sıralanabilmektedir;¹⁶⁴

4.1.6.1. Fiziksel İnceleme

Bu yöntemde denetlenen firmanın finansal raporları ile sunmuş olduğu kayıtlardan hareketle sunulan bilgilerin gerçeklikle ilişkisi araştırılır. Bu inceleme tekniği fiziksel bir yapıya sahip olan kalemlerin sayılmak veya sayım yapan kişiyi gözlemlemek sureti ile gerçekleştirilmektedir. Bağımsız denetçi tarafından fiilen gerçekleştirilmekte veya bilfiil hazır bulunmaktadır. İşletmenin sahip olduğu varlıkların sayım sonuçları ile finansal tablolarda yer alan kayıtlı veriler karşılaştırılmaktadır.¹⁶⁵

Başka bir ifade ile fiziksel inceleme, firmanın varlıklarını teşkil eden değerlerin işletmede var olup olmadığının incelenmesidir. Bu yöntemin güven düzeyi denetçinin bizzat yapması veya bilfiil işin başında olmasından dolayı oldukça yüksektir. Kasa sayımı, stok sayımı, menkul kıymetler, demirbaşlar gibi fiziki bir yapıya sahip olan kalemler için kullanılmaktadır. Örneğin, denetçi işletmenin Taşıtlar hesabında kayıtlı bulunan araçların gerçekten işletmede var olup olmadığı konusunu araştırmak için fiili sayım yapabilir. Gerçek durum ile kayıtlı durum arasındaki farkı inceler. İşletme yönetiminin veya işletme sahiplerinin akrabalarının özel ihtiyaçları için kullandıkları araçları işletme faaliyetlerinde kullanıyormuş gibi kayıtlı göstermeleri çok sık karşılaşılan bir durumdur.¹⁶⁶ Aynı şekilde işletme sahiplerinin işletmeden çekmiş olduğu nakitlerden dolayı kasanın aşırı şişkin olması, ancak işletmenin fiili kasasında böyle bir tutarın olmaması da yine sık karşılaşılan durumlara örnek gösterilebilir.

4.1.6.2. Yeniden Uygulama

Yeniden uygulama tekniği ile denetçi işletmede mevcut bir sistemin işleyişini test etmek amaçındadır. İşleyen sisteme gerekli verileri sağlayarak denetçi tarafından bilinen sonuçlara sisteminde ulaşım ulaşamadığı kontrol edilmektedir. Sapmaların olması

¹⁶⁴ Güredin, E., (2014), a.g.e. 267.

¹⁶⁵ Uzun, S., (2016), ‘‘Bağımsız Denetimde İç Kontrol Ve İç Denetimin Rolü’’, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 44.

¹⁶⁶ Toroslu, M. V., (2007), a.g.m. 200.

durumunda bu sapmaların sebepleri araştırılmaktadır. Bağımsız denetçiler bu tekniği genellikle işletmenin iç kontrol sistemleri için kullanmaktadırlar.¹⁶⁷

4.1.6.3. Yeniden Hesaplama

Bu yöntemde denetçi hesap makinesini önüne alarak fiili olarak hesaplama yapmak sureti ile denetim için kanıt toplamaktadır. Matematiksel olarak yapılmış işlemlerin doğru olup olmadıklarının kontrolü yapılmaktadır.¹⁶⁸ Günümüzde bazı bilgisayar yazılımları yardımı ile elle yapılması gereken işlemlerin daha hızlı ve daha güvenilir bir şekilde gerçekleştirilebildiği bilinmektedir. Özellikle amortismanların döneme tekabül eden tutarlarının hesaplanması işletme muhasebecileri tarafından yapılmaktadır. Bunun doğruluğunun kontrolü için yeniden hesaplama yöntemi ideal bir yöntemdir. Muhasebe defterlerinin genel toplamalarının alınması, reeskontların hesaplanması, personeller ile alakalı kıdem ve ihbar tazminatı gibi rakamların hesaplamalarının doğrulukları konuları da kullanım alanları içerisine girmektedir.¹⁶⁹

4.1.6.4. Doğrulama

Bu teknikte işletmenin finansal raporlarında yer alan bazı verilerin işletme dışından teyit edilebilmesi amaçlanmaktadır. Finansal raporlarda bu duruma müsait olan hesapların başında ‘‘Alicılar ve Satıcılar’’ hesapları gelmektedir. Güven düzeyi oldukça yüksek bir teknik olarak bilinmektedir. Bunun sebebi ise dışarıdan teyit yapılmak istenen kişi ya da kuruluşun her hangi bir çıkarının olmamasından dolayı kendisinde mevcut olan bilgiyi olduğu gibi iletceği varsayımından kaynaklanmaktadır. Dışarıdan teyit yapılırken yazılı şekilde yapılmaktadır.¹⁷⁰

İşletmenin tarafı olduğu davalar hakkında da işletme dışından bilgi toplanmaya çalışılmaktadır ancak dava konuları dış teyitler içerisinde değerlendirilmemektedir.¹⁷¹

¹⁶⁷ Ünal, A. G., (2015), ‘‘Bağımsız Denetim Firmalarının Kanıt Toplamada İstatistikî Örneklem Yöntemini Kullanması’’, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 18.

¹⁶⁸ Ünal, A. G., (2015), a.g.t. 17.

¹⁶⁹ Kömür, S., (2015), ‘‘Bağımsız Denetime Tabi Olan Anonim Şirketlerde Finansal Tabloların Denetim Uygulaması’’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 21.

¹⁷⁰ Güredin, E., (2014),a.g.e. 272.

¹⁷¹ WEB_1, (2012), ‘‘BDS 505 Dış Teyitler’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 17.12.2016, Kapsam Bölümü, Paragraf 1.

Dışarıdan yapılabilen teyitlerde denetçinin zamanlamayı dikkate alarak yaptığı üç türü bulunmaktadır. Bunlar;

4.1.6.4.1. Olumlu Doğrulama

Karşıdan taraftan, verilen bilginin doğru olup olmamasına bakılmaksızın, her durumda cevap vermesinin beklendiği dış teyit türüdür. Denetçinin çok önem verdiği bir bilgiyi edinmek istediği, bu bilgiyi bekleyebileceği kadar da zamanı olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Denetçi gerekli teyit mektubunu karşı tarafa gönderir ve her şekilde dönüş beklemektedir.¹⁷²

4.1.6.4.2. Olumsuz Doğrulama

Olumsuz doğrulama türünde, olumsuzsa yanıtla emri iletilmektedir. Karşı taraftan iletilmiş olan bilginin hatalı olması durumunda cevap beklenmektedir. Denetçiler bu doğrulama türüne fazla zamanları kalmadığında başvurumaktadırlar. Genellikle gönderilen formun alt kısmına belli bir süre içerisinde geri dönüş olmadığında gönderilmiş olan form ya da mektupta yazılı olan tutarların doğru kabul edileceği ve bu şekilde işlemlere devam edileceği bilgisi verilmektedir. Örneğin; “bir hafta içerisinde geri dönüş sağlanmadığı takdirde yukarıda yazılı olan bilgilerin doğru olduğu kabul edilecektir ibaresi” gibi.

4.1.6.4.3. Boş Bakiyeli Doğrulama

Bu doğrulamada ise karşı tarafa form boş olarak gönderilir. Bakiye kısmını karşı tarafın doldurarak geri dönüş sağlanması istenmektedir. Örneğin; denetçi satıcılar cari hesabında yer alan bir satıcının bakiyesi ile ilgili bir şüpheyi düşüğünde, karşı tarafında vereceği cevabın tarafı olabileceği gibi bir durumda olabileceğinden şüpheleniyorsa bu doğrulama türüne başvurabilmektedir.

6.1.6.5. Belgelerin İncelenmesi

Bağımsız denetçilerin sıklıkla kullandıkları bir yöntem olan belge incelemesinde denetçiler destekleyici kanıt niteliğinde olan kanıt toplamaya çalışmaktadırlar. Sonuçlarının bilindiği işlemlerin hangi belgelere dayandırıldığının tespiti için kullanılmaktadır. Geriye doğru bir inceleme çeşididir. Yani finansal raporlarda görülen

¹⁷² Ünal, A. G., (2015), a.g.t. 17.

rakamların defterlerde, defterlerde görülen rakamlarında belgelerde olması gerekmekte olduğundan kaynağa inilerek inceleme yapılmaktadır.¹⁷³

6.1.6.6. Analitik Yordamlar

Analitik yordamların temelinde karşılaştırma esası yatmaktadır. Denetçiler işletmenin içerisinden ve/veya işletmenin dışından elde ettikleri veriler ile işletmenin finansal raporlarında yer alan verileri karşılaştırmak sureti ile kayıtlarda bir anormallik durumunun söz konusu olup olmadığını araştırmaktadırlar. Yöntemin en önemli avantajlarından birisi de sadece finansal verilere dayalı olarak araştırma yapılmaması, finansal olmayan verilerinde incelemeye dahil edilebilmesidir. Özellikle mantıklılık analizleri yapılarak denetçilerin mesleki tecrübelerini kullanabilecekleri bir ortam sağlamaktadır.

6.1.6.7. Soruşturma

Kanıt toplama aşamasının denetimin belli bir seviyesinden sonra başladığı denetim süreci incelendiğinde görülmektedir. Ancak denetimin her aşamasında edinilen bilgiler denetimin sonraki aşamalarına ışık tutabilmektedir. Soruşturmalar yolu ile bilgi edinimi de bu amaç doğrultusunda kullanılabilir. Denetim çevreleri tarafından sıklıkla söylenegelen işletmenin en çok bilgi sahiplerinin şoförler ve çaycıların olduğu kanısı da buradan ileri gelmektedir. Denetçiler sistematik bir şekilde soruşturma tekniğini kullanmanın yanı sıra aralarda sohbet amaçlı konuşmalar neticesinde de denetim ile alakalı bilgi edinebilmektedirler. Sözlü olarak yapılan soruşturmaların kanıt niteliği taşıyabilmesi için yazılı hale getirilmesi ve bilgiyi veren kişinin imzası karşılığında denetim dosyasına eklenmesi, ileride yaşanabilecek bazı sorunların önüne geçilebilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Denetçiler yazılı hale getiremedikleri bilgileri başka denetim teknikleri vasıtası ile kanıtlanabilir hale getirebilmektedirler. Örneğin bağımsız denetçi bir sohbet esnasında işletmenin kilit niteliği taşıyan satın alma departmanında yetkili olarak çalışan bay A'nın pahalı denilebilecek bir mülk satın aldığını öğrenmiştir. Bu mülkü nasıl satın aldığını resmi olarak sorması pek mümkün olmamakla birlikte o kişinin çalışma alanı için belirleyeceği risk oranını arttırarak daha fazla inceleme altına alabilecektir. Daha önce de değinildiği üzere hile kaynaklı fırsatların varlığını tespit

¹⁷³ Güredin, E., (2014), a.g.e. 272.

amaçlı daha fazla kanıt toplama, daha fazla o alana kaynak ayırması gerektiğini düşünecektir.¹⁷⁴

6.1.6.8. Gözlem

Gözlem fiziki inceleme ile birlikte düşünülebilecek bir tekniktir. Fiziki incelemede denetçi fiili olarak özellikle sayım işlemini kendisi yaparken gözlem tekniğinde fiilen hazır bulunmaktadır. Örneğin stoklar bağımsız denetçinin tek başına sayabileceğinden fazla olduğu durumlarda denetçiye yardımcı olabilecek işletme personelleri de denetçi ile birlikte hazır bulunur. İlgili personeller sayım işlemini gerçekleştirirken denetçi de bu işlemlerin doğruluğunu gözlemleyerek tespite çalışmaktadır. Stok sayımı denetimde önemli adımlardan bir tanesidir. İşletmenin karlılığını direkt etkileyebilecek olan satılan malların maliyetinin hesaplanmasında stok sayımları ile işlemler yapılmaktadır. Bazı işletmelerin karlarını istedikleri seviyelerde tutabilmek için stok sonuçlarını yanıltıcı beyan ettikleri bilinen bir uygulamadır. Bu sebeple stoklar konusu ile ilgili ayrı bir denetim standardı da mevcuttur.¹⁷⁵

İlgili standartta stok sayımının bizzat denetçi tarafından yapılması, bu mümkün değilse bile bilfiil hazır bulunması gerektiği açıkça belirtilmektedir. Stok sayımının kapanış tarihi itibari ile denetçinin gözetiminde yapılması anlatılmaktadır. Denetçi stok sayımında hazır bulunamamış ve stok sayımı gerçekleştirilmiş ise denetçi farklı bir tarihte stok sayımını gerçekleştirmelidir. Bunun neticesinde elde etmiş olduğu sayım sonucu ile işletmeden edindiği sayım sonuçlarını karşılaştırmalı ve farklar varsa sebeplerini araştırmalıdır. Stokların sayımı kadar stokların değerlemesi de önemli unsurlardan birisidir. Gözlem neticesinde elde edilen sonuçların değerlemesinin de doğru bir şekilde yapıldığının incelenmesi gerekmektedir.¹⁷⁶

Ayrıca ileride sıkıntı doğurabilecek kasa sayımı gibi işlemlerde mutlaka denetçinin yanı sıra işletmeden birilerinin de hazır bulunması faydalı olacaktır. Kasa sayımı yapılırken denetçi kasadan sorumlu olan kişi ile birlikte kasaya gider, kasadan sorumlu kişi denetçinin gözetiminde kasadaki fiili para ve çek gibi unsurları sayar. Denetçi sayım sonuçlarını bir tutanak ile yazılı hale getirir ve kasa sorumlusuna imzalattırır. Artık

¹⁷⁴ Kömür, S., (2015), a.g.t. 22.

¹⁷⁵ Güredin, E., (2014), a.g.e. 268.

¹⁷⁶ WEB_3, (2012), “BDS 501 Bağımsız Denetimi Kanıtları - Belirli Kalemler için Dikkate Alınması Gereken Özel Hususlar”, <http://www.kgk.gov.tr>, 14.12.2016, Paragraf 4.5.6.7.8.

denetçinin elinde kanıt niteliği taşıyan bir belge vardır. Belgedeki sayım sonuçları ile finansal raporlarda yer alan bilgi karşılaştırılarak denetim sürecine devam edilir.

4.2. ÇALIŞMA KÂĞITLARI

Bağımsız denetimde elde edilen kanıtların belli bir sistematik içerisinde kayıt altına alınması gerekmektedir. Denetimde elde edilen her türlü bilgi ve belge, yazılı veya sözlü olmasına bakılmaksızın çalışma kâğıtlarına kaydedilmektedir. Bağımsız denetim esnasında ve sonraki yıllarda da denetçiler tarafından kullanılmaları gerekebileceğinden iyi bir arşivleme yapılmış olmaktadır.¹⁷⁷

4.2.1. Çalışma Kâğıtlarının Tanımı

Çalışma kâğıtları bağımsız denetçilerin görüşlerine dayanak oluşturan kanıtların neler olduğunu, ne zaman toplandığını, kaynağının neresi olduğunu, uyguladığı denetim tekniğinin neler olduğunu, bu teknikler neticesinde elde etmiş olduğu sonuçları göstermesine yarayan ve ilgili denetim firmalarının kendileri için belirledikleri belli bir standardı olan yazılı belgelerdir.¹⁷⁸ Esasen denetim kanıtlarının belgelendirilmiş halleri olarak da değerlendirilebilir. Çalışma kâğıtlarında bu belgeyi kimin düzenlediği, tarihi, daha sonrasında bir değişiklik yapıp yapılmadığı, yapılmış ise kim tarafından yapıldığı gibi bilgiler yer almaktadır. Genel bir standardı bulunmamaktadır. Ancak denetim firmaları genellikle bir format belirlemektedirler. Bağımsız denetçilerin denetimi yürütürken uymaları gereken standartların mevcut olduğu bilinmektedir. Bağımsız denetçiler bu standartlara uygun olarak denetim faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu yolla elde ettikleri kanıtlara istinaden bir denetim görüşü oluşturmaktadırlar. İşte bu kanıtların neler olduğunun da kanıtlanması gerekmektedir. Bu işlev de çalışma kâğıtları ile yerine getirilmektedir.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Güredin, E., (2014), a.g.e. 287.

¹⁷⁸ Ateşli, M., (2017), ‘‘Türkiye’de 2000-2016 Yılları Arasında Bağımsız Denetim Ve İç Denetim Alanında Yayımlanan Lisans Üstü Tezler Yönelik İçerik Analizi’’, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Türkiye, s.44

¹⁷⁹ WEB_38, (2012), ‘‘BDS 230 Bağımsız Denetimin Belgelendirilmesi’’, <http://www.kgk.gov.tr> 15.04.2018, Paragraf 2.

4.2.2. Çalışma KÂĞITLARININ Sağlayabileceği Faydalar

Çalışma kâğıtları denetimin yapıldığı cari dönemde ve denetim tamamlandıktan sonraki yıllarda bağımsız denetçilere çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar şöyle sıralanabilir;

- Denetimin belli alanlara ayrılması ve ayrılan bu bölümlerde planlamanın ve denetim ekibinin yöneltilmesi faaliyetlerinin daha sağlıklı yapılabilmesine yardımcı olur.¹⁸⁰
- Bağımsız denetçinin görüşünün yer aldığı raporun hazırlanmasına yardımcı olur.
- En önemli işlevlerinden birisi de ileriki yıllarda denetim raporu ile ilgili denetçinin görüşü sorgulandığında bağımsız denetçilerin savunma aracı olarak görev üstlenebilirler.
- Daha sonraki dönemlerde aynı işletmenin denetimi yapılacak olursa, denetimin sürecinin kısaltılmasını ve planlamanın daha sağlıklı yapılmasına yardımcı olur.¹⁸¹
- Devlet kuruluşları tarafından istenebilecek olan izahatların ve belgelerin hazırlanabilmesini kolaylaştırır.¹⁸²

4.2.3. Çalışma Mizanı

Bağımsız denetim faaliyetinin işletme tarafından hazırlanmış olan finansal raporlar üzerinden yapıldığı, özellikle bu tablolarda sunulan bilgilerin doğruluğunu ve gerçeği yansıtmayı yansıtmadığını araştırdığını daha önceki bölümlerde anlatılmıştı. Ancak denetimin tamamlanması için belirlenen son tarih denetimin başlaması için geçerli değildir. Bazı durumlarda bağımsız denetim faaliyeti finansal raporlar hazırlanmadan önce de başlayabilmektedir. Finansal raporları hazır olmayan işletmede de denetçi için bir başlangıç noktası gerekmektedir. İşte bu açığı "Denetim Mizanı" adı verilen belge tamamlamaktadır. Mizan finansal tablo yerine geçebilecek bir belge olarak bu aşamada kullanılmaktadır.¹⁸³

¹⁸⁰ Hüner, D. B., (2014), "Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye. s.53.

¹⁸¹ Gönen, S., (2016), "Bağımsız Denetimde Çalışma Kağıtlarının 230 No'lu Türkiye Denetim Standardı Açısından İncelenmesi", İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 7, 1797.

¹⁸² Güredin, E., (2014), a.g.e. 289.

¹⁸³ Güredin, E., (2014), a.g.e. 294.

4.2.4. Çalışma Kâğıtlarının Dosyalanması

Bağımsız denetimde hazırlanan çalışma kâğıtlarının düzgün bir arşivleme sistemi içerisinde dosyalanması önemli bir husustur. Çalışma kâğıtları temel olarak iki ayrı dosya şeklinde hazırlanmaktadır. Bu ayrım çalışma kâğıtlarının zamanlaması ile ilgili olarak yapılmaktadır. Bazı belgeler denetim yapılan dönemde kullanılabilirken bazı belgeler ise denetim döneminden sonraki dönemlerde de kullanılabilir. Bu dosyalar;¹⁸⁴

4.2.4.1. Cari Dosyalar

İlgili dönemde kullanılabilen ve ilerleyen dönemlerde denetçilerin ihtiyaç duymayacağı bilgilerin yer aldığı belgeler bu dosya içerisinde muhafaza edilmektedir.

Cari dosya içerisinde yer alabilecek belli başlı belgeler şunlardır;¹⁸⁵

- Bağımsız denetçinin ilgili dönem için hazırlamış olduğu denetim raporu
- İlgili dönemde kullanılan denetim mizanı
- Hazırlanmış ve kullanılmış olan denetim planı, işletmenin iç kontrolünün etkinliğinin değerlendirilmesi için yapılmış çalışmaların sonuçları
- Soruşturma belgeleri, iş akış diyagramları
- Dış teyitlerden elde edilmiş olan sonuçlar
- Denetim programları

4.2.4.2. Sürekli Dosyalar

Sürekli dosyalarda yer alan bilgiler sadece cari dönemde değil ilerleyen yıllarda yapılacak olan denetimlerde de kullanılabilir, işletmeyi her zaman ilgilendirebilen bilgileri içermektedir. Sadece bağımsız denetçiler tarafından değil diğer ilgililer tarafından da kullanımına ihtiyaç duyulabilen bilgilerdir. Bunlar;

- Firmanın ana sözleşmesi ve daha sonrasında varsa yapılan değişiklikler, ortaklık yapısının değişimi vb.
- İşletmenin organizasyonunun gösterildiği şeması
- İmza sirküleri
- Üçüncü taraflarla yapılmış olan franchise gibi anlaşmalar,
- İşletme faaliyetlerinde kullanılması için hazırlanmış olan vekâletnameler

¹⁸⁴ Gönen, S., (2016), a.g.m. 1801.

¹⁸⁵ Hüner, D. B., (2014), a.g.t. 54.

➤ Toplantı tutanakları

Sürekli dosyalar hangi yıl kullanılırsa kullanılınsınlar aynı öneme sahip bilgiler içerirler. Cari dosya bilgi ve belgeleri ise cari yılda önemli ilerleyen yıllarda ise önemini yitiren bilgiler içermektedirler.¹⁸⁶

4.2.5. Çalışma Kâğıtlarının Saklanması

Elektronik veya yazılı olarak hazırlanabilecek olan bu kâğıtların en az 10 yıl boyunca saklanması gerekmektedir.¹⁸⁷

4.2.6. Çalışma Kâğıtlarının Mülkiyeti

Çalışma kâğıtları denetim firmaları bünyesinde denetim elemanları hazırlamaktadır. Dolayısı ile çalışma kâğıtlarının sahipleri de denetim firmalarıdır. Ancak burada unutulmaması gereken bir husus, çalışma kâğıtlarında yer alan bilgilerin işletmenin ticari sır niteliğinde olan bilgilerini de içermektedir. Bu sebeple denetlenen firmanın izni olmadan herhangi bir üçüncü tarafa iletilmesi kesinlikle yasaktır. Denetim firmasının titizlikle üzerinde durması gereken konulardan birisidir.

4.2.7. Çalışma Kâğıtlarının Gizliliği

Çalışma kâğıtlarına kaydedilmiş olan bilgiler bağımsız denetçinin elde ettiği kanıtlardaki bilgiler olması yanında aynı zamanda denetlenen işletmenin bilgileridir. Bunların içerisinde "Ticari Sır" niteliğinde olan bilgilerinde olma ihtimali yüksektir. Bu sebeple denetim firmalarının çalışma kâğıtlarını herkesin kolayca ulaşamayacağı bir şekilde saklaması gerekmektedir.¹⁸⁸

Ayrıca çalışma kâğıtları bağımsız denetçinin denetim esnasında uygulamış olduğu teknikleri de göstermektedir. Bağımsız denetim firmaları da kendilerine ait olan bazı teknikler geliştirerek rakiplerine karşı fark yaratmak niyetinde olabilirler. Ve bu bilgilerin başkalarının eline geçmesini istemeyebilirler. Bu sebepler genellikle çalışma kâğıtlarına

¹⁸⁶ Çite, A., (2017), "Adli Muhasebe Ve Bağımsız Denetime Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 73.

¹⁸⁷ Göksu, S., (2017), "Bankacılık Sektöründe Muhasebe Ve Bağımsız Denetim Uygulamaları Sektörde Karşılaşılan Riskler Ve Alınan Önlemler Ve 2001-2016 Yılları Arasında Tmsf'ye Devr Olan Bankaların İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.39.

¹⁸⁸ Urkan, E., (2015), "Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Ve Bağımsız Denetimden Kaynaklanan Sorumluluk", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 159.

erişim kontrollü olarak gerçekleştirilmektedir. Denetim firmalarında çalışmakta olan her denetçinin bile istediği çalışma kâğıdına erişmesine izin verilmemektedir. Denetlenen işletmelerin yöneticileri de bu belgelere ulaşmak istediklerinde sadece kendi alanları ile ilgili olan belgelere ve denetim firmasının izni ile ulaşabilmektedirler. Çalışma kâğıtlarının firmanın izni aranmaksızın üçüncü bir tarafa iletilmesi söz konusu değildir. Bu durumun istisnası ise bağımsız mahkemelerin bu belgeleri talep etmesidir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Güredin, E., (2014), a.g.e. 308.

BÖLÜM 5 ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİ

Muhasebe bilgi kullanıcıları işletmeleri tanıma aşamasında işletmelerde üretilmiş olan finansal verileri kullanmaktaydılar. Teknolojik gelişmeler, küreselleşme akımları, çevresel faktörler, muhasebe sistemlerinin gelişimi ve karmaşıklaşması, matematik ve özellikle istatistik verilerin kullanılması gibi sebeplerden dolayı artık finansal veriler tek başlarına bilgi ihtiyacını karşılayamaz duruma gelmişlerdir. Günümüz koşullarında piyasayı takip etmek ve ayak uydurmak isteyenlerin hızlı karar alma ve bu kararlar neticesinde hızlı manevra kabiliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Bu da beraberinde finansal verilerin yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Analitik inceleme prosedürleri finansal verilerin aralarında anlamlı ilişkiler kurmasının yanı sıra finansal olmayan verilerle de bilgi üretilebilmesine olanak vermektedir¹⁹⁰. Bağımsız denetim için hayati öneme sahip olan maliyet, zaman, işletmenin riskli alanlarının tespiti gibi konularda sıklıkla başvurulan bir yöntem haline almıştır. Analitik incelemeler denetimin tüm aşamalarında kullanılmakla birlikte her aşamada farklı amaçlar ve farklı şekillerde uygulanmaktadır¹⁹¹. En basit tabiri ile bir erken uyarı sistemi vazifesi görerek işletmenin riskli alanlarının tespit edilmesi, denetim ekibinin denetlenen işletmenin hangi alanlarına odaklanması gerektiğini belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. ¹⁹²

5.1. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN TANIMI

Analitik inceleme prosedürleri için yapılan çok sayıda tanım mevcuttur. Bu tanımların ortak noktasına bakıldığında karşılaştırma yapmak olduğu görülmektedir. Bu karşılaştırmalar esnasında işletmenin çeşitli noktalarında meydana gelmiş olan

¹⁹⁰ Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), ‘Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri: Türkiye’de Spk’dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma’, Ahmet Yesevi Üniversitesi Dergisi, Kış, Sayı:56, 122.

¹⁹¹ Kardeş, S., (1995), a.g.t. 49.

¹⁹² Çalış, Y. E., (2011), ‘Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri’, Denetim Dergisi, Sayı:8, 31.

dalgalanmalar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Önceden belirlenmiş standart oranlar olabilecek dalgalanmaların sınırlarını belirlemede, hangi sapmaların normal kabul edilebileceği konusunda denetçiye yol göstermektedir¹⁹³.

Analitik inceleme prosedürlerinde kullanılmakta olan oranlar çok çeşitli kaynaktan elde edilebilmektedir. Ülkemizde Sanayi Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından sektörel bazda standart oranlar tespit edilmekte ve yayınlanmaktadır. Ayrıca denetim yapan denetçiler tarafından da bazı oranlar belirlenmek sureti ile işletmenin mevcut verileri ile karşılaştırılabilmektedir. Yöneticilerin belirlemiş oldukları gelecek yıl hedefleri de yine karşılaştırma yapılabilecek oranlar arasında sayılabilmektedir. Yöneticiler tarafından ulaşılmak istenen hedefler ile işletmenin gerçekleşmiş verileri karşılaştırılarak bu hedeflerden ne kadar sapma olduğu analiz edilmektedir. Birebir uyuşan rakamlar beklenmemekte, makul kabul edilebilecek sapmaların olabileceği göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca denetçinin odak noktası işletmenin her bir noktasının denetimi olamayacağı için sapmaların da her birini ayrı ayrı değerlendirmesi beklenmemektedir. Denetçi gözle görülür şekilde büyük olan sapmalara odaklanmak suretiyle denetim çalışmasına yön vermektedir.¹⁹⁴

Analitik inceleme prosedürlerini diğer denetim tekniklerinden ayıran en büyük özelliği finansal verilerin yanı sıra finansal olmayan verilerinde kullanımına imkan vermesidir. Ussallık analizleri sonucunda işletmede mantık çerçevesine sığmayan durumları sayısal olarak açıklama yoluna gidilmeden riskli alanların tespitini sağlayabilmektedir¹⁹⁵. Parasal değerlerin haricinde metre, kilo, litre gibi ölçüm yöntemleri de kullanılabilir. Ayrıca hiçbir şekilde sayısal veri içermeyen durumlar hakkında da denetçiye mesleki tecrübesini kullanma imkanı sağlamaktadır.¹⁹⁶

¹⁹³ Usul, H., (2013), ‘‘Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamalı Bağımsız Denetim’’, Detay Yayıncılık, Ankara, Türkiye, 59.

¹⁹⁴ Toroslu, M. V., (2012), ‘‘Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Finansal Tabloların Denetimi’’, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, Türkiye, 280.

¹⁹⁵ Çözeli, G., (2008), ‘‘Uluslararası Denetim Ve Güvence Standartları: Analitik Prosedürler’’, Mali Ufuklar Dergisi, Ekim-Aralık, 28-29.

¹⁹⁶ Sağlam, N., Yolcu, M., (2014), ‘‘Türkiye Denetim Standartlarına Göre Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi Ve Raporlanması’’, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Türkiye, 249.

5.2. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN UYGULANMA ZAMANI

Analitik inceleme prosedürlerinin denetimin her aşamasında kullanılabilmesine yukarıda yer verilmişti. Ayrıca her aşamada uygulanacak analitik inceleme tekniğinin aynı nitelikte olamayacağı da kaçınılmaz bir gerçektir. Denetimi planlama, yürütme ve denetimin tamamlanması olarak üç ana başlık olarak değerlendirdiğimizde analitik inceleme prosedürlerinden beklentide değişiklik göstermektedir. Her aşama için farklı amaçlara hizmet eden prosedürlerin uygulanması gerekmektedir¹⁹⁷.

5.2.1. Planlama Aşamasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması

Planlama aşamasını denetimin en önemli aşaması yapan faktör diğer aşamalar için temel teşkil etmesindedir. Titizlikle hazırlanmış bir denetim planı olmaksızın denetimin sağlıklı sonuçlar vermesi beklenmemelidir. İyi bir planlama ile denetimin odaklandığı zamanlama, uygun maliyetleme, riskli alan tespiti, denetim personelinin koordinasyonu, uygun ve sayıca yeterli kanıt toplama gibi sayılabilecek birçok denetim aşamasında sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmektedir. AICPA yayınlamış olduğu Analitik Prosedürler Yönetmeliği ile planlama aşamasında analitik inceleme prosedürlerinin kullanılmasını mecburi kılmıştır. Denetlenen işletmede özellik arz eden risk alanlarının tespit edilebilmesinin yolu olarak analitik inceleme prosedürleri gösterilmektedir.(SAS No:56, paragraf 6-8)¹⁹⁸.

Analitik inceleme prosedürlerinin denetimin her aşamasında farklı amaçlarla kullanıldığı daha önce açıklanmıştı. Ana amaç işletmenin hem çevresel olarak hem de içeriden tanınmaya çalışılması olmakla birlikte planlama aşamasında kullanılan analitik inceleme prosedürlerinden beklentiler şu şekilde sıralanabilir,¹⁹⁹

- Denetlenecek olan işletmenin iç kontrol yapısının ve yönetim anlayışının kavranabilmesi ve hata ve hile kaynaklı yanlışlıklara karşı yaklaşımlarının tahmin edilebilmesi,

¹⁹⁷ Güredin, E., (1998), '*Denetim*', Beta Basım Dağıtım, İstanbul, Türkiye, 76.

¹⁹⁸ Dönmez, A., (2008), a.g.t. 49.

¹⁹⁹ Bozkurt, N., (2006), '*Muhasebe Denetimi*', Alfa Yayınları, İstanbul, Türkiye, 256.

- Bağımsız denetçilerin müdahale edemedikleri riskler olan yapısal ve kontrol risklerinin finansal tablo bakiyelerinde oluşturabileceği durumları anlayabilmek,
- Denetlenen işletmede kullanılmakta olan muhasebe politikası ve prosedürlerini kavrayabilmek,
- İşletmede genel ve işlem sınıfları düzeyinde önemlilik seviyesini belirleyebilmek,
- Bağımsız denetimin diğer adımlarında uygulanacak olan politikaları belirleyebilmek, denetimin amaç ve kapsamını ortaya koyabilmek,

Denetimin özü itibari ile işletmede yapılan tüm işlemlerin, tüm belgelerin incelenmesi, tüm olayların irdelenmesi zaman ve maliyet kısıtlarından dolayı pek mümkün olmamaktadır. Bu sebeple denetçilerin zamanlarını iyi organize etmeleri, kaynaklarını verimli kullanmaları çok önemli olmaktadır. Bu sebeple iyi bir planlama yaparak bu kısıtların oluşturduğu olumsuz etki ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. İyi bir planlama için işletmenin mümkün olduğunca iyi incelenmesi gerekmektedir. İşletme, denetçi tarafından ne kadar anlaşılabilirse planlama da daha sonraki aşamalarda o kadar sağlıklı sonuçlar verebilir. Denetimin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi planlama ile mümkündür. İşte bu noktada analitik inceleme prosedürleri devreye girmektedir. Denetçileri işletmenin riskli alanlarına yönlendirerek, denetçinin gereksiz alanlarda hem zamanlarını hem de kaynaklarını harcamalarının önüne geçilmiş olur. Bu aşama analitik inceleme prosedürleri ile çok daha hızlı gerçekleştirilebilmektedir²⁰⁰.

Bağımsız denetimin planlanmasında analitik inceleme prosedürleri ile bazı avantajlar elde edilebilmektedir. Bu avantajlar şöyle sayılabilir;

- İşletmede risk unsuru olan alanların daha kısa sürede tespit edilebilmesini sağlar,
- İşletmedeki etkin olmayan faaliyetlerin tespitini sağlar.
- Mali tablolardaki hesap kalanlarının uyumluluğunun denetimini kolaylaştırır,
- Finansal raporlardaki ilişkili hesapların uygunluğunun tespit edilebilmesini sağlar,
- Denetimin diğer aşamalarında uygulanması gereken prosedürlerin kapsamının belirlenmesini sağlar,
- Denetim alanının daha iyi tanımayı sağlar.²⁰¹

²⁰⁰ Dönmez, A., (2008), a.g.t. 50-51.

²⁰¹ Kardeş, S., (1995), a.g.t. 59-60.

5.2.2. Denetimin Devamında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması

Denetimin devamında yapılan faaliyetler esasen denetimin en çok zaman alan bölümüdür. Bu aşamada gerçekleştirilen faaliyetlerin neler olduğu bu çalışmanın yukarısında açıklanmıştır. İyi bir planlama süreci geçirildikten sonra sıra bu planlama neticesinde programların oluşturulması ve uygulamaya geçiş aşamasına gelmiş demektir. Bu aşamada bağımsız denetçiler oluşturulan ayrıntılı denetim programında belirtilen yönergelerle hareket ederek, işletmenin muhasebe verilerinden ve diğer bölgelerinden kanıt toplarlar. Denetim elemanları kanıt toplama aşamasında bazı denetim tekniklerini uygulamaktadırlar. Bu tekniklere daha önce değinilmişti. AICPA'nın yayınlamış olduğu 56 nolu yönetmelikte analitik inceleme prosedürlerinin kanıt toplama ve değerlendirme aşamalarında kullanımını zorunlu kılmamıştır. Planlama aşamasında zorunlu olarak kullanılması gerektiği adı geçen yönetmelikte belirtilmektedir.

Analitik inceleme prosedürleri genellikle tek başlarına kullanıldıklarında kanıt olma özelliği gösterebilecek belge sunmamaktadırlar²⁰². Ancak bu durum analitik prosedürlerin önemsiz olduğu algısı yaratmamalıdır. Analitik inceleme prosedürleri herhangi bir durum ile ilgili toplanması gereken kanıtların zaman zaman sayı olarak yeterli olma durumunu, zaman zaman da elde edilen kanıtın nitelik olarak yeterliliğini belirleyebilmektedir²⁰³.

Kanıt toplama aşamasında herhangi bir testin uygulanması veya herhangi bir kanıt toplama tekniğinin kullanılması analitik inceleme prosedürlerinin gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bu aşamada zorunlu olmamasına rağmen denetçilerin bu aşamada analitik inceleme prosedürlerinden faydalanmalarının başlıca sebepleri şöyle sıralanabilir;

- İşletmeyi tanıyarak riskli alanlarını belirlemek, bu alanlara göre denetim alanlarını tespit etmek ve denetim için ana kitleleri belirleyebilmek,
- Kanıt toplama aşamasının önemli adımlarından olan kanıtların sayı olarak belirlenebilmesi için örneklem büyüklüğünü tespit edebilmek

²⁰² Erdoğan, M., Erdoğan, N., Cömert, N., Uzun, A. K., Yılcı, M., (2012), a.g.e. 39.

²⁰³ Savaş, B., (2015), "Denetimde Kanıt Toplama Teknikleri Ve Vergi Uygulamaları İle İlişkilendirilmesi" Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye, 54-55.

- Kanıt toplamak için kullanılacak olan tekniklerin neler olması ve nasıl kullanılmaları gerektiğini belirleyebilmek,

Tablo 5.1. Denetim Testleri Matrisi

Denetim Test Türleri	Denetim Testleri		
		Maddi Doğruluk Testleri	Uygunluk Testleri
	Hesap Kalanları	Uygulanabilir	Uygulanamaz
	İşlem Sınıfları	Uygulanabilir	Uygulanabilir
	Analitik İnceleme Prosedürleri	Uygulanabilir	Uygulanamaz

Kaynak: Kardeş Seval, 1995, a.g.t., s.49.

Denetim testleri genel olarak incelendiğinde Kontrol Testleri ve Maddi Doğruluk Testleri olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Maddi doğruluk testleri ise aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere üç başlık altında incelenmektedir. Analitik inceleme prosedürleri de bu başlıklardan bir tanesi olarak denetim testleri içerisinde yer almaktadır. Analitik inceleme prosedürlerini diğer test tekniklerinden ayıran özellik ise sadece finansal raporlarda yer alan tutarların doğruluğu üzerine kanıt sunmamasıdır. Bu nedenle analitik inceleme prosedürleri ile elde edilecek bulgular diğer tekniklere nazaran daha güvenilir sonuçlar doğurmaktadır. Buradan hareketle analitik inceleme prosedürlerine denetim içerisinde yeterince yer verilmesi ile aynı grupta yer alan ve hesap kalanlarının test edilmesini amaçlayan tekniğin kapsamının daraltılmasını sağlayabilmekte ve bu sayede daha az kanıtle daha kısa sürede daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Ayrıca işlem sınıfları testleri hem maddi doğruluk testlerinde hem de uygunluk testlerinde kullanılabilmesinden dolayı bu testlere çift taraflı testler de denilmektedir ²⁰⁴.

²⁰⁴ Kardeş, S., (1995), a.g.t. 49.

5.2.3. Denetimin Tamamlanması ve Raporlama Aşamasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Uygulanması

Denetimin son aşamasında uygulanan faaliyetlerin iki bölümde incelendiği hususuna bu çalışmanın daha önceki kısımlarında değinilmiştir. Bu bölümlerden birincisi denetimin tamamlanması aşamasıdır. Denetimin tamamlanması aşamasında gelecekteki olası belirsizliklerin incelenmesi, bilanço tarihi sonrasında meydana gelmiş olayların incelenmesi, yönetimden beyan mektubunun alınması ve genel analitik testlerin uygulanması aşamaları yer almaktadır. Bu aşamalarda analitik inceleme prosedürlerinden nasıl yararlandığına bakıldığında her aşamada farklı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamalar;

5.2.3.1. Denetimin Tamamlanması Aşaması

Denetimin tamamlanması aşamasında da analitik inceleme prosedürleri kullanılmaktadır. İşletmede yapılan denetim çalışmalarına son bir bakış açısı tanınması açısından önemlidir.

5.2.3.1.1. Gelecekteki Olası Belirsizliklerde Analitik İnceleme Prosedürleri

Gelecekteki olası belirsizlikler işletmenin ileride karşılaşma ihtimali olan ve raporun yazıldığı tarihte netleşmemiş durumları belirtmektedir. Bu durumlar işletme hakkında bilgi sahibi olmak isteyen bilgi kullanıcılarının kararlarını etkileyebilecek olan belirsiz durumları içermektedir²⁰⁵. İşletmenin sürekliliğinin değerlendirildiği bu aşamada denetçinin denetim yaparken bu durumları tespit ederek denetim raporunda yer vermesi ve finansal bilgi kullanıcılarını bilgilendirmesi gerekmektedir. Gelecekte ortaya çıkması muhtemel olaylar temel olarak işletmeyi maddi tazminat ödemek zorunda bırakabilecek olan işletmeye açılmış tazminat davalarını, şarta bağlı borçları, vergi uyumsuzluklarını, işletmenin yapmış olduğu anlaşmalar ve sözleşmeler neticesinde vermiş olduğu taahhütleri ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

5.2.3.1.2. Bilanço sonrası olayların incelenmesinde analitik inceleme prosedürleri

Denetim faaliyetleri başladığında genellikle denetlenecek dönem faaliyetleri bitmiştir. Denetçiler işletmelerin 1 Ocak ile 31 Aralık tarihi arasında yapmış oldukları işlemlerin denetimini yapmaktadırlar. Dönem bitmiş olmasına rağmen finansal raporlar genellikle

²⁰⁵ WEB_22, ‘Turmob – Tesmer Mesleki Uyum Eğitimi’, ‘Denetim’, www.selcuk.edu.tr, 25.03.2018.

daha ortaya çıkmamış ve yetkililerden onaylar alınmamış durumdadır. Denetçiler 31 Aralık ile denetim raporunun hazırlanmasına kadar geçen süre içerisinde işletmenin finansal bilgilerine ihtiyaç duyan karar vericilerin kararlarını değiştirmesine sebep olabilecek olaylar meydana gelebilir. Denetçilerin böyle bir durumda bu olayları tespit etmek, mali tablolara olan etkisini ortaya koymak ve bu durum karşısında işletme yönetiminin nasıl bir tavır sergilediğini incelemek ve takip etmek zorundadır²⁰⁶. Finansal raporlar genellikle normal bir faaliyet dönemi için hazırlanmaktadır. Bu dönem yılsonunda bitmekte ve hesaplar bazında işlemler durdurulmuş gibi kayıtlar kapatılmaktadır. İlgili cari yılın sonuçları da ilgili bilgi kullanıcılarına sunulmak üzere mali tablolara aktarılmaktadır. Yılı sonu bitmesine rağmen mali tabloların hazırlanması birkaç ay sürmektedir. Bu arada mali tablolarda ciddi değişimlere sebep olabilecek olaylar meydana gelmiş ise bu durum ya mali tablolar değiştirilerek ya da ilgili mali tabloların dipnotlarında ilgililere iletilmelidir²⁰⁷. Ayrıca finansal bilgi kullanıcılarının finansal tabloların hangi tarih itibari ile kesinleştiğini bilmeleri ve buna kararlarına yön vermeleri önemlidir. Bu sebeple finansal raporların dipnotlarında finansal tablonun kesinleşti tarihin yazılması gerekmektedir²⁰⁸.

Denetçiler bilanço tarihi sonrası olaylardan da sorumlu tutulmaktadır. Yani denetçiler mali tabloları etkileyebilecek önemli olaylar meydana geldiğinde bunları da incelemek zorundadırlar. AICPA (Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Kurumu) tarafından yayınlanan yönetmelikle bilanço sonrası olayların denetçiler tarafından dikkatle incelenmesi gereken hususlardan birisi olduğu açıklanmıştır. Ayrıca IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) tarafından yayınlanan Uluslararası Denetim Standardı 560 ile bilanço sonrası olayların önemli olduğu ve denetçiler tarafından incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ülkemizde SPK'nın yayınlamış olduğu ve kapsamlı bir şekilde denetim faaliyetinde neler yapılması gerektiğinin anlatıldığı seri:X no:22 sayılı tebliğde yine bilanço sonrası olaylara değinilmektedir²⁰⁹.

Bilanço sonrası olaylar düzeltme gerektiren ve açıklama gerektiren olaylar olarak iki gruba ayrılabilir. Düzeltme gerektiren olaylara bakıldığında ilgili olayın bilanço tarihi itibari ile var olması, bilinmesi ancak kesinleşmemiş olması ve bu durumun var

²⁰⁶ Kardeş, S., (1995), a.g.t. 136-137.

²⁰⁷ Kaval, H., (2003), "Muhasebe Denetimi", Yaklaşım Yayınları, Ankara, Türkiye, 130-131.

²⁰⁸ Pamukçu, F., Pamukçu, N., (2009), a.g.m. 71.

²⁰⁹ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 15-16

olduğuna dair geçerli kanıtların bulunması gerekmektedir²¹⁰. Bu duruma örnek vermek gerekirse;

- Finansal raporlarda yer alan kalemlerdeki bilgiler ile fiili durumlar arasında farkların olması ve bu farkların önemli boyutta olması. Örneğin stoklar hesabının denetçinin yapmış olduğu sayım sonucu ile finansal raporlarda yer alan tutarların farklılık gstermesi²¹¹.
- İşletmenin kazanabileceğini dşunerek ilgili dönemde karşılık ayırmadığı bir davadan dolayı yüklü miktarda tazminat ödemek zorunda kalması finansal raporlarında düzeltme gerektiren bir olaydır²¹².
- Dönem sonu itibari ile işletmenin varlıkları içerisinde yer alan ve üretim faaliyetlerinde kullanmış olduğu önemli ve pahalı bir makinesinin ocak ayı içerisinde arızalanması ve bu arızanın giderilmesinin mümkün olmadığı bir durumda mali tablolar hala onaylanmadığı için düzeltme gerektiren bir durum olarak deđerlendirilmelidir²¹³.
- İşletmenin kendisini karlı gösterebilmek için dönem içerisinde yapılan bazı giderlerini kayıtlarına almaması da düzeltme gerektirebilecek bir durumdur.
- İşletmenin yüklü bir alacağının bulunduğu firmanın bilanço tarihi itibari ile bir sorununun olmaması ancak bilanço tarihi sonrasında iflasını açıklaması durumunda ilgili firmadan alacakların tahsil edilememesi gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Bu durumda düzeltme gerektiren bir husustur²¹⁴.

Bilanço sonrası olaylar incelendiğinde diğer bir hususta açıklama gerektiren ancak düzeltme gerektirmeyen durumlardır. Bilanço tarihi itibari ile bilinmeyen ancak bilanço tarihi geçtikten sonra ortaya çıkan durumların bilanço tarihinden sonra ortaya çıktığını kanıtlayan kanıtların olması durumudur. Bu durumlarla karşılaşıldığında işletmenin finansal raporlarındaki kalemlerde herhangi bir değişiklik yapılmamaktadır. Ancak ilgili finansal raporların dipnotlarında gerekli açıklamalar yapılarak ilgili bilgi kullanıcıları bilgilendirilmektedir²¹⁵. Bu duruma örnek vermek gerekirse;

²¹⁰ WEB_31, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, 2.

²¹¹ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 16.

²¹² Pamukçu, F., Pamukçu., N., (2009), a.g.m. 72.

²¹³ Pamukçu, F., Pamukçu., N., (2009), a.g.m. 72.

²¹⁴ WEB_31, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, 3.

²¹⁵ WEB_12, (2010), ‘ ‘Atılım Smm Ortaklık Bürosu’ ’, <http://www.atilimmuhasebe.com>, 11.03.2018.

- Bilanço sonrası olayların gerçekleştiği tarih aralığında işletmenin yatırımlarındaki değer düşüklükleri düzeltme gerektirmeyen bir durumdur. Bu durum finansal raporlarda yer alan rakamların değiştirilmesini gerektiren bir durum değildir zira bilanço tarihi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu sebeple finansal raporlarda herhangi bir düzeltme işlemi yapılmamaktadır²¹⁶.
- Bilanço tarihi sonrasında meydana gelen ve işletmenin bağlı ortaklıklarından birisini elden çıkarması veya başka bir işletme ile birleşmesi de bilanço tarihinde belli olmadığından sadece açıklama yapılmasını gerektiren bir durumdur²¹⁷.
- Düzeltme gerektiren durumda açıklanan örneğe benzer bir dava konusunun söz konusu olması durumunda bu durum bilanço tarihi sonrasında ortaya çıkmış ise sadece düzeltme yapılacaktır²¹⁸.
- İşletmede yangın sel gibi doğal afetler sonucu stokların önemli ölçüde zarar görmesi durumu²¹⁹.
- Başka bir firmanın satın alınması, tahvil ihraç edilmesi, hisse senetleri ile ilgili sermayeyi alakadar eden diğer durumlar²²⁰.
- Vergi oranlarında değişiklik yapılması veya yeni düzenlemeler yapılacağına bildirilmesi, garanti sözleşmeleri yapılması, koşullu borç altına girilmesi, taahhütte bulunulması, varlık ve döviz kurlarındaki önemli değişmelerin meydana gelmesi gibi durumlarda sadece açıklama yapılmasını gerektiren durumlara örnek olarak verilebilir. Bağımsız denetçiler bilanço sonrası olayların incelemesini yukarıda bazı örnek durumlarda olduğu gibi tespitte çalışmaktadırlar. Bunun için diğer denetim tekniklerinin de analitik inceleme prosedürleri ile birlikte kullanılması faydalı olacaktır. Denetçiler bilanço sonrası olayların tespitine yönelik olarak çalışmalarını denetim rapor tarihine mümkün olduğunca yakın bir tarihte yapmaya çalışmaktadırlar. Denetçilerin bu aşamada gerçekleştirebileceği bazı teknikler şöyle sayılabilir,²²¹
- İşletmenin ara finansal raporlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir.
- Soruşturmalar yapılarak özellikle üst düzey yöneticilerden bilgi alınmalıdır.

²¹⁶ WEB_31, (2012), “Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar”, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, paragraf 11.

²¹⁷ WEB_31, (2012), “Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar”, <http://www.kgk.gov.tr>, 08.04.2018, paragraf 22.

²¹⁸ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 17.

²¹⁹ Pamukçu, F., Pamukçu, N., (2009), a.g.m. 76.

²²⁰ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 19.

²²¹ Dönmez, A., (2010), a.g.m. 20-21.

- İşletmenin üstlenmiş olduğu önemli bir şarta bağlı borç veya yükümlülük altına girip girmediğinin, önemli bir taahhütte bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.
- İşletmenin net işletme sermayesinde, kısa ve uzun vadeli borçlarında ve/veya hisse senetlerine tabi olan sermayesinde önemli bir farklılığın bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.
- İşletmenin tarafı olduğu davalar konusunda işletmenin hukuki danışmanı veya üst düzey yöneticilerden bilgi alınması ve gerekli açıklamaların yapılıp yapılmadığının tespitinin yapılması gerekmektedir.
- İşletmenin gerçekleştirmiş olduğu toplantı tutanaklarının incelenmesi gerekmektedir.
- Aktif kalemlerinin durumlarının incelenmesi gerekmektedir.
- İşletme tarafından yapılan düzeltmelerin incelenmesi ve olağan olmayan bir durumun var olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

Denetçi yukarıda belli başlı sayılmış olan durumlar hakkında bilgi elde etmeye çalışmakta ve bu sayede bilanço sonrası olayları çözümlenerek rapor sonrasında yaşanabilecek eksikliklerin önüne geçmeye çalışacaktır.

5.2.3.1.3. Yönetimden beyan mektubu alınması

Denetçiler denetim süresi boyunca işletmenin yöneticileri ve diğer personelleri ile soruşturma yaparlar. Bu soruşturmalar neticesinde işletme hakkında çeşitli bilgiler edinirler. Bu soruşturmalar sözlü olarak yapıldığından dolayı ilgili beyanların ispat edilebilmesi için yazılı hale getirilmesi gerekmektedir. Genellikle süreç içerisinde sorulan her soru için bir yazılı beyan istenmesi çok uygulanabilir olmadığından dolayı denetimin tamamlanma aşamasında toplu olarak hazırlanacak olan bir beyan mektubu işletmenin yöneticilerinden talep edilmektedir. Beyan mektubu ile yöneticiler esasen hazırlanmış olan finansal raporların "Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine" vergi yasalarına ve diğer uyulması gereken esaslara uygun olarak hazırladığını beyan etmektedir. Ayrıca finansal raporlarla ilgili sorumluluğun işletme yönetimine ait olduğunu, finansal raporların bağımsız denetimden geçmiş olsalar bile yine de hata ve hile kaynaklı yanlışlıklar içerebileceğini de kabul etmiş olurlar. Süreç içerisinde denetçilere vermiş

oldukları sözlü beyanlarında teyidi anlamına gelmektedir. Sözlü olarak ifade edildiğinde yanlış anlamalara sebep olabilecek durumlarında böylece önüne geçilmiş olmaktadır²²².

Yönetimden talep edilen beyan mektubu yönetim tarafından denetçilere verilmez ise bu durum denetçilerin görüşünü etkileyebilecek bir durumdur. Ve bu hususla ilgili denetçilerin şartlı görüş vermelerine bile sebep olabilmektedir.

5.2.3.1.4. Genel Analitik Testlerin Uygulanması

Denetimi tamamlama aşamasında yapılacak işlemlerden sonra analitik testler genel olarak uygulanmak sureti ile gözden kaçan herhangi bir noktanın var olup olmadığı araştırılmaktadır. Denetçi beyanını raporlara aktarmadan önce son aşama olarak değerlendirilebilir. Denetim esnasında analitik testler detay şekilde uygulandığından dolayı bu aşamada ayrıntılı bir inceleme gerekmemektedir ayrıca zaman kısıtlaması da olduğundan denetçi genel testler yapılmaktadır. Bu aşamada basit analiz teknikleri kullanılarak bazı durumlar değerlendirilmekte ve işletmeye işletmenin dışından genel bir bakış açısı ile inceleme olanağı elde edilmektedir. Dikey ve yatay analiz teknikleri yanı sıra işletmenin yıllar itibari ile bazı kalemlerinde meydana gelmiş olan değişimler gözden geçirilmektedir²²³.

5.2.3.2. Denetim Sonuçlarının Değerlendirilmesi;

Bağımsız denetçilerin denetim raporunu hazırlamadan önce en son aşaması elde edilmiş olan sonuçların değerlendirilmesi ve anlamlı sonuçlar çıkarılarak denetim raporuna aktarılması aşamasıdır. Bu aşamada izlenebilecek adımlar;

5.2.3.2.1. Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilip edilmediğinin incelenmesi

Denetim kanıtlarının yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi, incelenmesi gereken tüm alanların incelenip incelenmediğinin kontrol edilmesi için yapılan bir çalışmadır. Bu inceleme neticesinde yeterli sayıda ve kalitede denetim kanıtına ulaşıp ulaşılmadığına bakılmaktadır.²²⁴ Analitik inceleme prosedürleri genel bir bakış ile işletmede yapılan işlemlerin gözden geçirilmesini sağlamaktadır. Önemli alanların incelenmesi, yeterli sayıda ve gerekli kalitede kanıt elde edilmiş olması gerekmektedir. Aksi halde bağımsız

²²² Kardeş, S., (1995), a.g.t. 142.

²²³ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 355-356.

²²⁴ Kepekçi, C., (2004), a.g.e. 226.

denetçinin eksiklik olduğuna kanaat getirdiği alanlarda yeni kanıtlar elde etmesi gerekecektir.

5.2.3.2.2. Denetimin önemlilik seviyesinin ve denetim riskinin gözden geçirilmesi

Denetimde önemli unsurlardan birisi de denetimin önemlilik düzeyidir. İyi hesap edilemeyen önemlilik düzeyi denetimin kalitesini, maliyetini ve zamanlamasını doğrudan etkileyebilecek bir unsurdur. Bazı durumlarda bu seviye çok yukarıda kalmakta ve elde edilmesi gereken kanıtların yetersiz olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda da denetim çok yüzeysel kalmakta ve denetimin kalitesi düşmektedir. Denetim riskinin gözden

5.3. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN YARARLARI

Analitik İnceleme Prosedürleri riskli alanları belirlemede, denetim faaliyetlerine rehberlik etmede hatırı sayılır bir güçtür ve diğer kanıt toplama tekniklerine oranla düşük maliyetli prosedürler olması dolayısıyla denetimin etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir.

Analitik inceleme prosedürleri diğer geleneksel denetim testleri ile karşılaştırıldığında bazı avantajlar sunar. Bunlar;

- Zamandan tasarruf, kısa zamanda doğru ve güçlü kontrol sonuçları,
- Daha nesnel yaklaşımla kontrol oluşturma
- Anahtar faktörleri ve müşteri ilişkilerini daha iyi anlama,
- Karar prosedürlerinde daha iyi dökümantasyon yapılmasını sağlar,
- Denetleme sahasının tanımlanmasını destekler,
- Potansiyel problem olan bölgelerde dikkati odaklar,
- İlgili çalışmayı kolaylaştırır,
- Risk analizlerinin daha iyi yapılmasını sağlar.
- Denetçiye denetim süresinin, yapacağı incelemenin ve uygulayacağı diğer tekniklerin planlanmasında yardımcı olur.
- Belirli konularda denetim delili olur.
- Denetimin sonuç aşamasında genel bir değerlendirme yapmada yardımcı olur.²²⁵

²²⁵ Çalış, Y. E., (2011), a.g.m. 31.

5.4. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN TÜRLERİ

Analitik inceleme prosedürlerinin anlatıldığı ‘‘BDS 520 Analitik Prosedürler’’ standardında analitik inceleme tekniklerinin türleri olarak aşağıdaki beş ana başlık sayılmaktadır.²²⁶ Karşılaştırmalar yapmak üzerine odaklanan analitik teknikler işletmenin sahip olduğu mevcut verileri ile çeşitli verilerin karşılaştırılarak anlamlı ilişkiler kurulmaya çalışılmaktadır. Kapsam olarak çok geniş olmasına rağmen denetimin ilerleyen aşamalarındaki ayrıntıların nasıl şekilleneceğinin belirlenebildiği bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Denetçi aşağıda sayılan karşılaştırmaları gerçekleştirmek sureti ile daha sonraki aşamalarda hangi denetim tekniklerini kullanacağına, bu teknikleri işletmenin hangi birimlerinde ve ne sıklıkla kullanacağına karar vermeyi amaçlamaktadır.

5.4.1. İşletme Verileri İle Sektör Ortalamalarının Karşılaştırılması

Sektör ortalamaları T.C. Merkez Bankası ve Sanayi Odasının her yıl aynı sektörde faaliyet gösteren işletme verileri kullanılarak belirlenmektedir. İşletmenin bir yılla ilgili verileri ortaya çıktığında bu veriler sektördeki diğer işletmelerin verileri ile karşılaştırılmaktadır. İşletmeler aynı sektörde faaliyet gösterdiklerinden dolayı aynı ekonomik, politik ve çevresel koşullara sahiptirler. Burada beklenen, işletmenin sektör işletmeleri gibi hareket ettiği varsayımı ile verilerindeki değişimlerin hemen hemen aynı yönde olacağıdır. Sektör ortalamalarında sapmalar olabileceği gibi burada tamamen aynı sonuçların olması beklenmemektedir. Sadece ciddi sapmalar varsa sebepleri araştırılmalıdır. Bu sapmaların mantıklı sebeplerinin olup olmadığı araştırılmaktadır. Bazı durumlarda işletmenin verileri ile sektör verilerinde ciddi sapmalar olmasına rağmen, işletmenin yeni kurulması, büyük bir yatırım yapması, işletmenin büyümesi, küçülmesi gibi işletme yapısını derinden etkileyebilecek durumlar neticesinde makul karşılanabilmektedir²²⁷.

Sektör karşılaştırmaları sadece denetimde kullanılan bir teknik olmamakla birlikte işletmelerde sektör içerisindeki durumlarının tespitinde bu verilerden yararlanmaktadırlar. Özellikle karlılık oranları, devir hızları gibi oranlar ile başarı

²²⁶ WEB_4, (2012), ‘‘BDS 520 Analitik Prosedürler’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 22.12.2016.

²²⁷ WEB_10, (2013), ‘‘Bağımsız Denetimle İlgili Bilgiler’’, <http://www.denetimnet.net>, 08.03.2018.

durumlarını tespit edebilmektedirler²²⁸. Sektör oranlarında kullanılan klasik formüller olmasına rağmen bu oranlar sektörden sektöre farklılık göstermektedir. O sektörün o dönemde ne kadar büyüdüğü veya küçüldüğü, ne kadar borçlanmaya gidildiği, sermaye yapılarının ne durumda olduğu gibi çok kullanışlı bilgilerde elde edilebilmektedir²²⁹.

5.4.2. İşletme Verileri İle Önceki Dönem Verilerinin Karşılaştırılması

İşletmenin mevcut verileri ile önceki dönemlerde ortaya çıkan sonuçları karşılaştırılarak işletmenin nereden nereye geldiği tespit edilmeye çalışılır. Buradan elde edilecek sonuca göre ileride nerede olunabileceği tahmin edilmeye çalışılır. İşletmeler tarafından da sıklıkla başvurulan yöntemlerden birisidir. İşletme kendi verilerini kullanarak hangi noktalarda başarılı olduğunu hangi noktalarda eksik olduğunu görebilme imkanına sahip olabilir. İşletme verileri ne kadar fazla yılı kapsamakta ise o kadar sağlıklı bir takip yapılabilir. İşletmenin ivmesi daha sağlıklı tespit edilebilir. Tarihi veriler kullanılırken kaç yılın verilerinin kullanılması gerektiği ile ilgili bir standart olmamasına karşın en az beş dönemlik verinin karşılaştırmasının yapılması trendin görülebilmesi açısından önerilmektedir. Özellikle birbirini takip eden yıllarda ortaya çıkan veriler kullanılmaktadır²³⁰.

Denetçiler işletmelerin önceki dönem verilerini karşılaştırmak sureti ile anormal sapmaları tespit etmeye çalışmaktadırlar. Son dönemde karın aşırı artışı veya azalışı, herhangi bir gider unsurunda meydana gelen aşırı artış ya da azalışlar denetçi tarafından risk unsuru olarak kabul edilmekte ve kanıt toplama aşamasında bu sapmanın sebebi araştırılmaktadır²³¹.

Yöneticilerin başarı durumlarının değerlendirilmesinde de kullanılan bu yöntemde önemli noktalardan birisi de karşılaştırılan kalemlerin veya tutarların birbiriyle ilişkili

²²⁸ Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), a.g.m. 125.

²²⁹ WEB 11, ‘Muhasebe Denetimi ile İlgili Ders Notları’, <http://www.moodle.baskent.edu.tr>, 08.03.2018.

²³⁰ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), ‘Finansal Tablolar Analizi’, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2996, Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri, Eskişehir, Türkiye, 51.

²³¹ Karimi, K., (2014), ‘Muhasebe Denetiminde Analitik İnceleme Prosedürleri Ve Bir Uygulama’, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, Türkiye, 16-17.

olmasıdır. Anlamlı ilişkiler kurulabilecek olan hesapların nereden nereye geldiği bilgisi sağlıklı sonuçlar verebilecek analiz yapılmasını sağlamaktadır²³².

Bağımsız denetçiler finansal tablo verilerini karşılaştırma aşamasında çeşitli yöntemler kullanabilirler. Finansal tablolarda farklı gruplarda bulunan bazı hesaplar birbirleri ile uyumlu ilişkiler kurularak farklı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Bir hesabın cari yıldaki durumu ile önceki yıllarda mali verilerde yer alan tutarları karşılaştırılabilir örneğin Ortaklara Borçlar veya Ortaklardan Alacaklar hesaplarının karşılaştırılması gibi, belli bir hesap grubu toplamı önceki yıllardaki durumları ile karşılaştırılabilir örneğin Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar hesap grubunun yıllar itibari ile durumu incelenebilir. Ayrıca hesaplanan bazı oranların karşılaştırılması da yapılabilir. Örneğin Cari Oran, Nakit Oran gibi oranlar ile işletmenin likidite durumu incelenebilmektedir.²³³

5.4.3. İşletme Verileri İle İşletme Hedeflerinin Karşılaştırılması

Firmaların gelecekle ilgili olarak hazırladıkları planların parasal karşılığı olarak bütçeler oluşturulmaktadır. Hazırlanan bu bütçeler aynı zamanda işletmenin hedeflerini de oluşturmaktadır. Denetçi tarafından incelenen işletmenin bütçesinin hazırlanıp hazırlanmadığı cevaplanması gereken bir soru olarak algılanmaktadır. Zira bütçe hazırlamayan, hedef belirlemeyen işletmenin varlığını devam ettirmemek gibi bir amacı olma ihtimali yüksektir. Denetçi açısından riskli bir durum olarak değerlendirilebilecek bu durumun netleştirilmesi önem arz etmektedir. İkinci aşama olarak işletmenin dönem başında belirlemiş olduğu bütçe hedeflerine ne ölçüde uygun sonuçlara sahip olduğunun tespit edilmesidir. İşletmenin belirlemiş olduğu hedeflerinden elbette bazı sapmalar meydana gelebilir. Ancak buradaki sapmaların boyutları ve sebepleri önem arz etmektedir. Satışların belirlenen hedeflerden oldukça az gerçekleşmesi işletmenin faturasız yapmış olabileceğini, giderlerin hedeflerden yüksek gerçekleşmesi de işletmeye ait olmayan giderlerin işletmenin giderleri gibi kayıt altına alındığı şüphesine sebep olabilmektedir²³⁴. Ayrıca işletmeler sadece karını az gösterebilmek için bu tür işlemlere başvuramazlar. Bazı durumlarda işletmeler durumlarını iyi gösterebilmek için de olmamış işlemleri olmuş gibi gösterebilmektedirler. Örneğin işletmenin satışlarının beklentilerin

²³² Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), a.g.m. 123-124.

²³³ Bozkurt, N., (2000), '*Muhasebe Denetimi*', Alfa Yayınları, İstanbul, Türkiye, 157-158.

²³⁴ Karimi, K., (2014), a.g.t. 16.

çok üzerinde gerçekleşmiş olması satış yapılmayan işletmelere de fatura kesildiği anlamına gelebilmektedir. Buradaki önemli noktalardan birisi de bu senaryoların sadece bir şüphe olduğudur. Çalışmamızda sürekli vurgu yaptığımız gibi analitik inceleme prosedürleri sadece şüphe oluşturur. Konunun netleştirilebilmesi için somut kanıtlara ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır²³⁵.

5.4.4. İşletme Verileri İle Denetçinin Belirlediği Beklenen Verilerin Karşılaştırılması

Denetçiler işletmeyi denetlemeden önce işletmeyi tanıma aşamasında bazı veriler elde ederler. Burada denetçiler bazı hesapların ve grupların karmaşık olmayan yöntemlerle tahmin etmeye çalışmaktadırlar. Denetçiler bu tahminleri yaparken bazı durumlarda işletmenin tarihi verilerini kullanmaktadırlar bazı durumlarda ise birbirleri ile yakın ilişkisi olan hesap kalemleri arasındaki bağlantıyı kullanabilmektedirler²³⁶. Örneğin işletmedeki personel sayılarında belirgin farklılıklar yoksa makul bir artışla personel giderlerinin ne kadar olabileceği tahmin edilebilir. Denetçi bu beklediği personel giderlerinin işletmede gerçekleşen rakamlarla uyumunu değerlendirmektedir²³⁷. Aynı şekilde işletmenin kullanmış olduğu krediler için ne kadar finansman giderine maruz kaldığı da denetçi tarafından hesaplanabilir. Özetle denetçi finansal tablolarda yer alan bazı bilgileri basit hesaplarla tahmin etmeye çalışır ve işletmede gerçekleşen rakamlarla karşılaştırır. Belirgin farklılıkların olması durumunda bu farklılıkların sebeplerini araştırma yoluna gidebilir. Örneğin işletmenin finansman giderlerinin belirgin bir şekilde az olması işletmenin kara geçmek istemesinden dolayı bu giderlerini finansal raporlarının dışında tutmasından kaynaklanabilir²³⁸.

5.4.5. İşletmenin Finansal ve Finansal Olmayan Verilerinin Karşılaştırılması

Denetçiler bu aşamada da bazı tahminler yapmaktadırlar. Burada tahmin yaparken kullandıkları veriler finansal olmayan verilerdir. Denetçiler karşılaştırma yapabilmek için bazı basit hesaplamalar yapmak durumunda kalmaktadırlar. Örneğin işletmenin enerji

²³⁵ Bozkurt, Z., (2007), ‘‘Muhasebe Denetimi Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri’’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 71-72.

²³⁶ Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), a.g.m. 124.

²³⁷ WEB_4, (2012), ‘‘BDS 520 Analitik Prosedürler’’, <http://www.kgk.gov.tr>, 22.12.2016.

²³⁸ Bozkurt, Z., (2007), a.g.t. 72.

verileri kullanılmak sureti ile işletmenin üretebileceği mamul miktarı tahmin edilmeye çalışılır ve gerçekleşmiş olan üretim miktarı ile karşılaştırma yapılabilir²³⁹. Aynı şekilde bazı işletmelerde aynı hammaddeler farklı ürünlerin üretiminde kullanılabilir. Örneğin bir otel aldığı et ürünlerini çok çeşitli yemeklerin yapımında kullanabilir. Burada her bir ürün için belirlenen reçeteler vasıtası ile miktar kullanımları yapılmaktadır. Denetçiler bu aşamada satılan ürünlerin miktarlarına ulaşarak ne kadar hammadde kullanılmış olabileceğini tahmin edebilirler. Stok sayım sonuçlarını da kullanarak ilgili hammadde maliyetinin ne kadar olabileceğini tahmin edebilirler ve finansal tablolardaki verilerle karşılaştırma yapabilirler. Yine işletmenin stoklarına bakarak bu stok miktarını alabilecek kapasitede bir deponun olup olmadığı gibi daha basit bir şekilde de kontrol yapılabilmektedir. Bazı durumlarda işletmelerin fiili stok miktarı ile finansal tablolarda yer alan stok miktarları arasında da çeşitli sebeplerden dolayı farklılıklar olabilmektedir. Denetçinin bu gibi durumlara da hazırlıklı olması faydalı olacaktır²⁴⁰.

5.5. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN KULLANIM ALANLARI

Analitik inceleme prosedürleri tüm denetim çeşitlerinde kullanılabilir. Kapsam olarak çok geniş olmasından dolayı iç denetçilerinde bağımsız dış denetçilerinde rahatlıkla kullanılabileceği bir yardımcı konumundadır. Elbette her bir denetim çeşidinde farklı şekillerde ve amaçlarla kullanılacak bir tekniktir.

5.5.1. Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı

Bağımsız denetimde analitik inceleme prosedürlerinin nasıl ve ne amaçla kullanılabildiği bu çalışmanın önceki kısımlarında ayrıntıları ile anlatılmıştır. Özetle bağımsız denetimde maliyetlerin belli bir seviyede tutulabilmesi, zaman tasarrufu sağlanabilmesi, denetim personelinin sağlıklı bir şekilde yönlendirilebilmesi için kullanılmaktadır. Diğer kanıt toplama tekniklerine ilave olarak denetçilere yardımcı olmaktadır. Finansal olmayan verilerinde işin içerisine katılabilmesinden dolayı denetimin vazgeçilmez unsurlarından birisi olarak sayılabilir.

²³⁹ Bozkurt, N., (2000), a.g.e. 158-159.

²⁴⁰ Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), a.g.m. 125.

5.5.2. İç Kontrolde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı

İç kontrol bağımsız denetimin önemli unsurlarından bir tanesidir. İç kontrolü sağlıklı çalışan bir işletmede bağımsız denetçiler daha az kanıtlarla daha kısa sürede daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda iç kontrolün var olması ve işletmede etkin bir şekilde çalışıyor olması önem arz etmektedir. İç kontrol denetimin öncesinde gerçekleştirilen ve işletmede ortaya çıkması muhtemel olan yanlışlıkların ilk defa karşılaşılabileceği, hatta önlenebileceği bir kalkan vazifesi görmektedir. Ayrıca işletme varlıklarının korunması konusunda bağımsız denetime nazaran daha fazla caydırıcı etkiye sahiptir. İç kontrol işletmenin tamamını ilgilendiren faaliyetleri kapsamaktadır²⁴¹. İç denetim ile birlikte hataları önceden tespit edebilme ve önlem alabilme yeteneğine de sahiptir. Örneğin muhasebe departmanına yeni alınmış personelin tecrübesi konusunda tereddüt yaşanması durumunda ilgili personelin yaptığı işlemlerin sonuçlarının başka bir personel tarafından daha kontrol edilmesi sağlanabilir ve olası bir hatalı işlemin önüne geçilebilir.

İç kontrolde de bağımsız denetimde olduğu gibi mutlak bir güvence düzeyi aranmamaktadır. Kabul edilebilir bir güvence düzeyi yeterli görülmektedir. Bu duruma sebep olan faktörler genellikle dış etkenlerdir. Dünya üzerinde yaşanan krizler, ülkenin içerisinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar, hükümetlerin vergisel ve ekonomi politikaları gibi etkenler işletme tarafından değiştirilemeyen unsurlardır. İşletmeler bu gibi durumlara sadece ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Bununla ilk adımı iç kontrol mekanizmasının bu değişkenler doğrultusunda yeniden programlanması olarak değerlendirilebilir²⁴². Her geçen gün önemi biraz daha artan iç kontrolü işletmenin içerisinde oluşturulmaya çalışılan bir anlayış bir kültür olarak değerlendirmek gerekmektedir. Her ne kadar iç kontrolün etkinliği için çalışan personeller olsa da, işletmenin tüm çalışanları iç kontrol yapısının bir unsuru olarak görevlidirler.

Analitik incelemelerin iç kontrol mekanizmasında kullanımı durumu incelendiğinde bağımsız denetimden çok daha fazla kullanım alanı bulunabileceği görülmektedir. Bağımsız denetimde kısıtlı bir sürede gerçekleştirilmeye çalışılan işlemler için daha bol

²⁴¹ Hüner, D. B., (2014), a.g.t. 72-73.

²⁴² Akyel, R., (2010), "Türkiye'de İç Kontrol Kavramı, Unsurları Ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi", Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Manisa, Cilt:17, Sayı:1, 86.

zaman dilimi mevcuttur. Ayrıca kaynak olarak bağımsız denetime nazaran daha fazla kaynağa sahip olunmaktadır. Analitik inceleme prosedürlerinde yapılan karşılaştırmalar ve mantıklılık analizleri ile iç kontrol içerisinde hatalar daha ortaya çıkmadan elimine edilebilir.

İç kontrolde analitik inceleme prosedürlerinin türleri bağlamında ne gibi faaliyetlerin yapılabileceğini incelediğimizde şu durumlar karşımıza çıkmaktadır;

İşletmeler içinde buldukları sektörün neresinde olduklarını her zaman öğrenmek istemektedirler. Bu amaçla sadece bu işi amaç edinmiş danışmanlık firmalarına da başvurdukları sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Bağımsız denetimden farklı olarak gerçekleştirilebilecek uygulama bağımsız denetim bir yıllık sonuçların karşılaştırmasını yaparken iç kontrolde bu zaman dilimi daha kısa tutulabilmektedir. Merkez Bankası ve Sanayi Bakanlığının ilgili birimleri tarafından hesaplanan veriler sadece yıllık olarak hazırlanmamaktadır. Ara dönemler içinde veriler oluşturulmaktadır. İşletmenin hangi alanlarda doğru hareket ettiği, hangi alanlarda hatalar yaptığını görebilmesi açısından dikkat edilmesi gereken bir husustur. Ayrıca iç kontrol unsurları tabi oldukları sektörü daha iyi tanıma ve analiz etme fırsatına da sahiptirler. Sektörün gerçek anlamda büyük firmalarını, işlerinde dikkatli olan, personel yapısı olarak güçlü olan firmaları daha iyi bilmektedirler. Bu bilgilerin bazıları finansal raporlardan edinilebilmesine rağmen işletmenin beşeri sermayesi gibi durumlar finansal olmayan ve ölçümü yapılamayan verilerdir. İç kontrol bu durumları da değerlendirebilme imkanına sahiptirler.

En sık uygulanan yöntemlerden birisi de işletmenin tarihi verileri ile cari dönem verilerinin karşılaştırılmasıdır. İşletmenin bir yıl için yapacağı planların aylara bölünmesi ile hatalı yapılan işlemler anında fark edilebilmektedir. Örneğin bir önceki yılın aynı döneminde gerçekleşmiş olan satışların ve maliyetlerin cari dönem ile karşılaştırılması sonucu maliyetlerin satışlara nazaran çok daha fazla artması bir an önce incelenmesi ve önlem alınması gereken bir durum olarak değerlendirilecektir.

Ayrıca işletme faaliyetlerinin işletme yönetiminin belirlemiş olduğu hedefler doğrultusunda devam ettirilmesi de gerekmektedir. Bu hedefler bütçeleme süreci ile meydana çıkmaktadır. Satış bütçesi ve takibinde üretim bütçesi ile satın alma bütçeleri oluşturulur. İşletmenin tamamının hedeflere dahil edildiği bir planlama yapılmaktadır. İşletmenin her bir departmanı her bir bireyi bu hedeflerden üzerine düşeni yerine

getirmeye çalışmaktadırlar. İç kontrol ve iç denetim mekanizmaları ise bu unsurların bu hedefler doğrultusunda daha etkin çalışabilmelerini sağlamayı hedeflemektedirler.

5.5.3. İç Denetimde Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı

İç denetim ile ilgili ayrıntılı açıklamalar bu çalışmanın önceki bölümlerinde yapılmıştır. İç denetimde öncelikli olarak bakılması gereken konu raporlamanın üst yönetime yapılacak olmasıdır. İç denetçilerin işletme içerisinde karşılaşmış olduğu aksaklıklar, olası riskli durumlar üst yönetime raporlandığında bu durum karşısında yönetimin tavrı önem arz etmektedir. Kurumsal yapılanması tam olarak sağlanamamış bir işletmede iç denetim elemanlarının tespit edeceği durumlarda pek bir önemi olmayacaktır²⁴³.

İç denetim aynı zamanda faaliyetlere değer katma misyonu da üstlenmektedir. Bu bağlamda işletmenin tüm fonksiyonlarında aksayan bir durum tespit edildiğinde bunun eliminasyonu için gerekli önlemleri alarak uygulamaya geçmesi gerekmektedir.

İç denetim çalışmaları halen daha gelişimini tamamlayamamış durumdadır. Her geçen gün yeni uygulamalar, yeni çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İç denetimde bu yeni uygulamalar dahilinde evrilmektedir. İç denetçiler için bazen risk bazen de fırsat olarak değerlendirilebilecek durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumlardan bazıları ve alınabilecek önlemler şöyle sıralanabilir;

İşletmede ortaya çıkarılmış olan verilerin güvenli bir şekilde korunmasının sağlanması, günümüzün en önemli sorunlarından birini teşkil etmektedir. Büyük şirketlerin özellikle mali verilerinin yedeklerinin sıklıkla alınması, korunaklı bir ortamda saklanması, bu veriler kaybolduğunda tekrar kullanımlarına hazır tutulabilir. Hatta bu verilerin yanlış kişilerin ellerine geçmemesi için iç denetim tarafından gerekli önlemlerin alınması önem arz etmektedir.

Globalleşmenin beraberinde getirdiği uluslararası standartlar ve bu standartlara uyumlu hareket edilmesi de önemli konular arasında değerlendirilmektedir. İç denetçiler mevcut veriler ile uluslararası standartları karşılaştırmak sureti ile uyumlu olarak hareket edilip edilmediğini tespit edebilirler.

²⁴³ Bozkurt, C., (2010), ‘Risk Kurumsal Risk Yönetimi Ve İç Denetim’, Denetişim Dergisi, sayı: 4, 27.

İşletmelerin muhasebe sistemlerinin üretmiş olduğu veriler ile denetimde uygulanacak olan tekniklerin karşılaştırmasını yapmak sureti ile muhasebe verilerinin uluslararası standartlara ve diğer yasal uygulamalara uyumu konusunda da gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

İç denetçiler her ne kadar üst yönetime raporlama yapsalar da artık müşteri odaklı iş süreçlerinin oluşturulması, işletme faaliyetlerine değer katmaları, işletmelerdeki risk yönetimi konularında işletme yöneticilerine yardımcı olma konularına da eğilmek durumundadırlar.

İç denetçiler tarafından gerçekleştirilmesi beklenen bu durumlarda iç denetçiler analitik inceleme prosedürlerinin özellikle karşılaştırma ve ussallık analizlerini kullanarak başarılarını arttırmaları söz konusu olabilmektedir²⁴⁴.

5.6. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNİN KULLANILMASI SÜRECİ

Analitik inceleme prosedürlerinin kullanımı denetimin her aşaması için geçerlidir. Kullanılacak bilginin doğru analiz edilebilmesi ile doğru sonuçlar ortaya çıkacak ve doğru bir raporlama ile ilgili kullanıcıların kararlarına ışık tutabilecek bilgi üretilabilecektir. Bilginin doğru analiz edilebilmesinin öncesinde bazı durumlarında ortaya konması gerekmektedir. Bu durumlar şöyle sıralanabilir;

5.6.1. Mevcut verilerin güvenilir olması

Analitik inceleme prosedürlerinde kullanılacak olan bilginin sağlıklı analiz edilebilmesi kadar bu verinin doğru olması da önemlidir. Doğru olarak raporlanmamış, hata ve hile kaynaklı yanlışlıklar içeren bir finansal rapordan alınan veri ile istenildiği kadar sağlıklı analiz ve yorum yapılsın doğru sonuçlara ulaşılma şansı olmayacaktır.

²⁴⁴ Demirbaş, M., (2005), ‘İç Kontrol Ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler’, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, Sayı:7, 173.

5.6.2. Mevcut verilerin karşılaştırılabilir olması

Analiz yapılırken genel olarak bir karşılaştırma yapılmaktadır. Bu karşılaştırma iki ayrı dönem verisinin birbirleri arasındaki ilişkinin sistematik bir şekilde oranlanması ve oran sonuçlarının değerlendirilmesini içermektedir. Bu sebeple karşılaştırılacak verilerin aynı şekilde, aynı etkenlere bağlı olarak hazırlanması son derece önemlidir. Özellikle finansal raporların hazırlanmasına dayanak teşkil eden muhasebe verilerinde bazı tahmini rakamların kullanılması veya tercih yapılabilecek farklı uygulamaların olması gibi durumlarda farklı nitelikte verileri karşılaştırmak zorunda kalılabilmektedir. Örneğin amortisman hesaplama yöntemi olarak “Normal Amortisman” seçilebileceği gibi “Azalan Bakiyeler Üzerinden Amortisman” yöntemi de seçilebilir. Aynı şekilde dava ve icra safhasındaki işlemler için ne kadar karşılık ayrılması gerektiğinin net bir şekilde tespiti güçtür. Enflasyonun da finansal raporların üzerindeki etkisinin unutulmaması gerekmektedir. Denetçi açısından bakıldığında bu gibi durumların finansal rapor kalemlerini ne şekilde etkileyebileceğinin ortaya konması ile bu durumun olumsuz etkileri azaltılabilir.

Verilerin güvenilirliğinden ve karşılaştırılabilir olduğundan emin olan bağımsız denetçi artık analitik inceleme prosedürleri için gerekli süreci izleyecektir. Bu süreç şöyle sıralanabilir;

5.6.3. Hedeflerin Belirlenmesi

Analitik prosedürlerin denetimin her aşamasında fayda sağlayabileceği ve kullanılabilirliğinden daha önce bahsedilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus her aşamada aynı şekilde uygulama yapılamayacağıdır. Bu sebeple denetimin belli bölümlere ayrılması ve bu bölümlerde hangi prosedürlerin ne şekilde kullanılması gerektiğinin belirlenmesi ilk aşama olarak değerlendirilmelidir. Bu aşamalar “denetimin planlanması”, “denetimin yürütülmesi” yani kanıt toplama ve “denetimin tamamlanması” yani raporlama aşamalarıdır.²⁴⁵

²⁴⁵ Kırlioğlu, H., Ceyhan, İ. F., (2014), “Mali Tablo Denetiminde Ön Analitik İnceleme Tekniği Olarak Veri Madenciliğinin Kullanımı: Borsa İstanbul Uygulaması”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 21.

5.6.4. Hangi Analitik Prosedürlerinden Yararlanılması Gerektiğinin Belirlenmesi

Analitik prosedürler denetimin sürecindeki aşamalara göre farklılık gösterirken aynı zamanda da denetlenecek olan hesap kalanı ve işlem sınıfına göre de farklılıklar gösterecektir. Denetçinin bu aşamada hangi işlem sınıfları ve hesap kalanı için hangi analitik prosedürlerin kullanılması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir. Birinci aşamada belirlenen hedefe ulaşabilmek için gerekli olan prosedürü seçmektedir.²⁴⁶

5.6.5. Uygun Bilgilerin Kullanımı

Analitik incelemelerden sağlıklı sonuçların elde edilebilmesinin şartlarının başında bu incelemeler esnasında kullanılan bilgilerin bazı özellikleri taşıyor olması gelmektedir. Bu şartlar daha önce de bahsedilen ‘*verilerin güvenilir ve ilgili olması*’, ‘*verilerin karşılaştırmaya uygun bilgiler olması*’ gerekmektedir. Ayrıca ‘*eğilim yüzdeleri analizi*’ yapılmak isteniyorsa gerektiği kadar tarihi verinin kullanılması gerekmektedir. Eğilimin sağlıklı bir şekilde görülebilmesi için ideal sürenin geçmiş beş yıllık verinin kullanılarak elde edilmesi gerekmektedir.²⁴⁷

5.6.6. Karar Aşamasında Başvurulacak Kriterlerin Belirlenmesi

Burada bahsi geçen kriter daha önce belirtilmiş olan ‘*önemlilik seviyesi*’ nin analitik prosedürler kapsamında kullanılmasıdır. Denetçi bu aşamada karşılaştırmış olduğu veriler arasında anlamlı ilişkilerin olduğu varsayımı ile hareket etmektedir. Aralarında anlamlı, makul artış veya azalışların olması gerekirken bazı sapmalarında olması kaçınılmazdır. Denetçi burada sapmaların boyutu ile ilgilenmek sureti ile büyük sapmaların olduğu hesap kalanı ve/veya işlem sınıflarında hata ve hile kaynaklı yanlışlıkların olabileceğini düşünmektedir. Bu alanlar üzerinde gerçekleştireceği denetim faaliyetlerinin alanını genişletmek veya daha derinlemesine denetim yaparak şüphelerinin yerli veya yersiz olduğuna karar vermeye çalışmaktadır. Bu aşamada denetçi iki şekilde sapmaların boyutunu belirlemeye çalışmaktadır. Bu iki durum;

²⁴⁶ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. , s.163.

²⁴⁷ Şahmaroğlu, S. T., (2016), ‘*Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürleri Ve Uygulaması*’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 77-78.

5.6.6.1. Sapmaların tutar olarak ele alınması

Denetçi sapmaları tutarsal olarak ele almak istediğinde bir önemlilik eşiği belirlemeye çalışır. Bu eşiğin altında gerçekleşen sapmaların önemsiz veya üzerinde çok fazla durulması gerekmediğine karar verebilir. Bunun neticesinde ilgili alanda daha az, yüzeysel denebilecek bir faaliyet gerçekleştirir veya ilgili alanın niteliğine göre hiç denetim yapmayabilir.

5.6.6.2. Sapmaların Oran Olarak Ele Alınması

Tutar olarak ele alınan alanla arasındaki tek fark, sapmaların tutarı ile ilgilenmek yerine veriler arasında oranlama yapılmak sureti ile elde edilen sonuçların arasında yine oran olarak ne kadar sapma olduğu ile ilgilenmesidir. Özü itibari ile hangi yöntemin daha sağlıklı sonuçlar vereceğinin tartışılması yersizdir. Denetçinin her iki yöntemi de kullandığı durumlar olduğu gibi ilgili işlemin niteliğine göre sadece tek yöntemi kullanarak da denetimine yön verebilmektedir. Örneğin aktif toplamı içerisinde yüzde 0,5 gibi bir orana sahip olan hesap için sapmanın hesaplanmasının yapılmasının doğru olmayacağı düşünülebilir ancak işletmenin aktif büyüklüğünün de dikkate alınması gerekmektedir. Bazı durumlarda da oransal olarak çok büyük görünmesine rağmen denetim yapılmasına değmeyecek durumlarda olabilir. Örneğin işletmenin önceki yıl menkul kıymetleri 1.000 TL'dir, cari dönemde bu tutar 3.000 TL'ye çıkmıştır. Artış oransal olarak yüzde ikiyüz gerçekleşmiş olmasına rağmen, denetçi tarafından üzerinde durulmasına gerek olmadığına karar verilebilir.²⁴⁸

5.6.7. Hesaplamaların Gerçekleştirilmesi

Bu aşama analitik prosedürlerin uygulama aşamasıdır. Analitik prosedürlerin uygulamasında karşılaştırılması gereken iki verinin elde edilmesi işlemleri gerçekleştirilmektedir.²⁴⁹

5.6.8. Elde Edilen Sonuçların Değerlendirilmesi

Bu aşamaya kadar hedefler tespit edildi, kullanılacak analitik yöntem belirlendi, önemlilik düzeyi hesaplandı ve karşılaştırılması gereken de elde edildi. Artık bu verilerin

²⁴⁸ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 165.

²⁴⁹ Karimi, K., (2014), a.g.t. 22-23.

karşılaştırılması ve sapmaların değerlendirilmesi yapılabilecektir. Bu aşamada denetçi sadece bu verileri değil diğer bütün etkenleri de dikkate alarak bir değerlendirme yapmalıdır. Bu etkenler, firmanın yapısal riski, denetimin diğer aşamalarında elde edilen sonuçlar, denetçinin firmayı tanıma aşamasında sahip olduğu veriler, firma yönetiminin denetçiye ilettiği veriler olarak sayılabilir.

5.6.9. Karar Verme

Bağımsız denetçi elde ettiği sonuçlara göre daha sonraki denetim işlemlerinin nasıl olması, ne kadar kanıt toplanması gerektiği, denetimin hangi alanlarda yoğunlaştırılması gerektiği gibi sorulara yanıt aramaktadır. Burada üç türlü durumla karşılaşmaktadır.

- Önemlilik düzeyinin altında çıkan sonuçlar için uygulama yapılmaz.
- Önemlilik düzeyinin üzerinde belirlenen durumlar var ancak işletme yönetimi bu durumu mantıklı bir şekilde açıklayabiliyor.
- Önemlilik düzeyinin üzerinde işlemler tespit edilmiş ve işletme yönetiminden tatmin edici bir açıklama yapılamıyor.

Birinci durumda denetçi her hangi bir denetim işlemi gerçekleştirmemektedir. İkinci durumda denetim işlemi gerçekleştirilmekle birlikte ayrıntılı işlemlere gerek duyulmamaktadır. Üçüncü durumda ise kapsamlı bir denetim yürütülmektedir.²⁵⁰

5.7. ANALİTİK İNCELEME PROSEDÜRLERİNDE KULLANILAN ANALİZ TEKNİKLERİ

Muhasebe denetimi, teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak dijital sistemleri bünyesine dahil etmeye başlamıştır. Esasen insan temelli çalışma zorunluluğunun olduğu bağımsız denetimde dijital olarak veri analizlerini yapabilen sistemlerin kullanımı bağımsız denetimin etkinliğinin artmasında hatırı sayılır bir yere sahip olmaya başlamıştır. Temelinde ‘Benford Yaklaşımı’²⁵⁰ nı barındıran sistemlerin çalışma prensibi süreklilik arz eden hesaplar, değişimi aşırı olan, aynı hesap grubu içerisinde hemen fark edilebilen tutarlara odaklanmaktır. Bağımsız denetçiler bu yöntem ile mali niteliği

²⁵⁰ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 166.

olmadan yapılmış olan kayıtların tespit edilebilmesinde, ana kütle içerisinde örneklem kapsamının belirlenebilmesinde yararlanmaktadır.²⁵¹

Bağımsız denetimde ‘‘analitik inceleme prosedürleri’’ çerçevesinde kullanım alanı bulunan ve dijital veri analizleri gibi yeni olmayan tekniklerde mevcuttur. Özellikle finansal tablo analizlerinin kullanımı oldukça yaygındır. Denetim firmalarında excel tabanlı olarak bağımsız denetçiler tarafından yapılan formülasyonlara dayanan tablolar hazırlanabildiği gibi paket programlar şeklinde kullanılan programlarda mevcuttur. Bu analizler denetçilere daha sonraki adımlarda en azından hangi alanlara yoğunlaşmaları gerektiği konusunda fikir vermektedir. Bu analizler şöyle sıralanabilir,²⁵²

5.7.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Bağımsız denetim faaliyetinde bulunan denetçiler işletmenin cari dönemde mevcut olan verileri üzerinde denetim yapmaktadırlar. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin nerelerden geldiği, nasıl ortaya çıktığı son derece önemlidir. Ancak denetimde sadece bu veriler üzerinden işlem yapmak ve işletme hakkında bu yolla bir görüşe sahip olmak çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Aynı zamanda bu verilerin önceki dönemlerde ne durumda olduğunun da sorgulanması ve aradaki değişimin mantıklı olup olmadığının da araştırılması gerekmektedir.²⁵³

Karşılaştırmalı (yatay) analiz, birden fazla yılı kapsamından dolayı kapsamına göre dinamik olan analiz türleri içerisinde kabul edilmektedir. Tekniğin kullanım şekline bakıldığında ise önceki yılda ve cari yılda finansal raporlarda mevcut olan veriler karşılaştırılmakta ve artışlar ile azalışlar hem tutarsal olarak hem de oransal olarak hesaplanmaktadır.²⁵⁴ Burada analizi yapmak ve sayıları ortaya çıkarmak yeterli değildir. Bu sayıların ne anlama geldiğinin de yorumlanması gerekmektedir. Denetçinin burada aradığı anormal derecede artışlar veya azalışlardır. Böyle bir durumla karşılaşıldığında bunun sebeplerini araştırmaktadır. Öncelikle yönetimden konu ile ilgili soruşturma yaparak bilgi edinmeye çalışılmaktadır. Eğer yönetim mantıklı bir şekilde durumu açıklığa kavuşturursa bu alanla ilgili denetçiler genellikle başka bir işlem yapmazlar.

²⁵¹ Alagöz, A., Ay, M., (2002), ‘‘Muhasebe Denetiminde Benford Kanunu Temelli Dijital Analiz’’, Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2(4), 59-76.

²⁵² Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 167.

²⁵³ Dönmez, A., (2008), a.g.t. 146-147.

²⁵⁴ Altay, A., (2018), ‘‘Mali Analiz Teknikleri Ve Sektörel Farklılıkları Alanında Kavramsal Bir İnceleme’’, Bankacılık Ve Finansal Araştırmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 20.

Dikkat edilmesi gereken diğerk bir hususta ilgili hesap için sadece tutarına veya sadece oranına bakarak yorum yapmamaktır. Bu tür analiz tekniklerinde her ne kadar finansal raporun her bir hesap kalanı veya işlem sınıfı için hesaplama yapılsa da bu tabloların bir bütün olduğu unutulmamalıdır. Yapılması gereken yorumlarda bu doğrultuda yapılmalıdır. Örneğin işletmenin kasa mevcudu önceki dönemde 550 TL ve aktif büyüklüğü ise 15.000.000 TL'dir. Cari dönemde ise aktif büyüklüğü 18.000.000 TL olmuş ve kasasında görünen tutar ise 55.000 TL olmuştur. Bu durumda kasanın yüzde on bin oranında büyümüş olması önceki dönemde kasa mevcudunun çok düşük kalmasından kaynaklandığı, cari dönemde bile aktif büyüklüğüne göre oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Burada bağımsız denetçi sektör ortalamaları, mesleki tecrübe gibi birçok durumu göz önünde bulundurarak kasanın artışının sebebini değil neden bu kadar düşük kaldığının araştırmasını yapması daha yerinde olacaktır.²⁵⁵

Bu analiz tekniğinde kullanılmakta olan genel formül şöyledir;

$$((\text{Cari yıl} - \text{önceki yıl}) / \text{önceki yıl}) * 100 = \text{oransal (\%)} \text{ değişim}$$

Burada temel amaç önceki yıl ile cari yıl arasındaki farkı bulmak ve yorumlamak daha sonrasında bu farkın önceki yılın yüzde kaç olduğunu, yüzde kaç arttığı veya yüzde kaç azaldığını ortaya çıkarmaktır. Denetçinin ortaya çıkan sayılar ve yüzdeler üzerinden yapacağı yorumların kalitesi tamamen denetçinin mesleki tecrübesi ile ilgili bir durumdur.²⁵⁶

Karşılaştırmalı tablolar analizi yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı durumlar mevcuttur. Bu durumlar;

- Karşılaştırma yapılacak mali tabloların aynı dönemler için hazırlanmış olması gerekmektedir.²⁵⁷
- Muhasebede bazı tahminlere yer verilirken bazı durumlarda da seçimlik olarak yapılabilen işlemler mevcuttur. Örneğin amortisman yöntemi olarak normal amortisman olduğu gibi azalan bakiyelerinde kullanılabilmesi gibi. Karşılaştırmannın sağlıklı olabilmesi için iki farklı mali tablonun aynı muhasebe politika ve prosedürleri ile hazırlanmış olması veya etkilerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.²⁵⁸

²⁵⁵ Şahmaroğlu, S. T., (2016), a.g.t. 95-97.

²⁵⁶ Şahmaroğlu, S. T., (2016), a.g.t. 95.

²⁵⁷ Sağlam, N., Yolcu, M., (2014), a.g.e. 671.

²⁵⁸ Sağlam, N., Yolcu, M., (2014), a.g.e. 671.

- Enflasyonun finansal tablolar üzerinde yıkıcı bir etkisi mevcuttur. Finansal tablolar üzerinde analiz yapılacağı zaman bu etkinin mümkün olduğu kadar elimine edilmesi gerekmektedir.
- Temel finansal raporlar olan bilanço ve gelir tablosunun yanı sıra diğer finansal raporlar üzerinde de bu teknik uygulanabilir.²⁵⁹
- Aynı işletmenin farklı dönemlerinin karşılaştırması yapılabildiği gibi farklı işletmelerinde aynı dönemleri karşılaştırılabilir.
- Cari dönemde ortaya çıkmış sonuçlar işletmenin bütçeleme ile ortaya çıkarmış olduğu rakamlar ile karşılaştırılarak farkların analizleri yapılabilir.²⁶⁰
- Bu teknik kullanılırken dönem olarak bir takvim yılı alınmak zorunda değildir. Üçer aylık ve altışar aylık dönemlerde karşılaştırmaya tabi tutulabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus örneğin işletmede ikinci üç aylık dönemin karşılaştırması yapılacaksa önceki üç aylık dönemin alınması ve karşılaştırılması veya bir önceki yılın aynı üç aylık döneminin alınması ve karşılaştırmalı tablolar analizinin bu şekilde yapılması gerekmektedir.²⁶¹

5.7.2. Dikey Yüzdeler Yöntemiyle Analiz

Dikey analiz kapsamına göre yapılan ayrıma göre hem statik analizler içerisinde hem de dinamik analizler içerisinde sayılmaktadır. Bilanço için yapılan dikey analizin mantığı, analizi yapılacak bir kalemin hem içerisinde bulunduğu grubun ne kadarını hem genel toplamın ne kadarı olduğunun saptanmasıdır. Dikey analizi diğer temel mali tablo olan gelir tablosuna uygulandığında ise ilgili kalemin net satışların ne kadarı olduğu veya yüzde kaçı olduğunun tespit edilmesinde kullanılmaktadır.²⁶² Örneğin menkul kıymetler için dikey analiz yapılmak istendiğinde menkul kıymetlerin içinde bulunduğu grup olan dönen varlıkların yüzde kaçı olduğunun hesabı yapılmakla birlikte menkul kıymetlerin aktif toplamının da yüzde kaçı olduğu hesaplanmaktadır. Grup için inceleme yapıldığında ilgili grup 100 olarak kabul edilmekte, aktifler içerisindeki payı hesaplanmak istendiğinde ise aktif toplamı 100 kabul edilmektedir. Gelir tablosu için yapılan analizde ise baz alınacak nokta ‘Net Satışlar’ kalemidir ve 100 olarak kabul edilmektedir.

²⁵⁹ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 52.

²⁶⁰ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 52.

²⁶¹ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 52.

²⁶² Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 58.

Bu teknikte kullanılmakta olan formüller şöyledir;²⁶³

➤ Bilanço için;

Grup toplamı içerisindeki yüzde payı = ilgili kalem / grup toplamı x 100

Genel toplam içerisindeki yüzde payı = ilgili kalem / aktif toplamı x 100

➤ Gelir tablosu için;

Gelir tablosundaki yüzde payı = ilgili kalem / net satışlar x 100

Bilanço için verilen formüller genel toplam ve grup toplamaları için hesaplamalarda kullanılmaktadır. İhtiyaç halinde daha alt gruplar içinde aynı formüllerden yeni formüller üretilebilmektedir. Örneğin, kasa hesabının hazır değerlerin yüzde kaç olduğunu hesaplanması gibi.

Dikey analiz tekniğinin hem statik hem de dinamik bir analiz olduğundan daha önce bahsedilmiştir. Burada dikey analiz tek bir dönem için hesaplandıktan sonra farklı dönemler ile karşılaştırma yapılarak yüzdeler üzerinden değişimler incelenebilmektedir. Aynı zamanda farklı işletmelerin aynı dönemleri dikey yüzdeler yöntemi ile karşılaştırılabilir. İşletmeler için önemli unsurlardan bir diğeri olarak sektör içerisindeki durumun değerlendirilmesidir. Dikey yüzdeler analizi bu duruma da imkan tanıyan çok yönlü bir analiz tekniğidir.²⁶⁴

Enflasyonun yıkıcı etkisinden mali tabloların arındırılması gerektiğinden daha önce bahsedilmiştir. Bu durum yapılan analizlerin tümü için geçerli bir durumdur. Ancak 5024 nolu yasa ile getirilen enflasyon düzeltme zorunluluğu sadece bilanço için geçerli bir durumdur. Gelir tablosu için böyle bir düzeltme söz konusu değildir. Gelir tablosunda enflasyon düzeltmeleri yapılmadan gerçekleştirilen analiz sonuçlarında ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu sebeple analizden sağlıklı sonuçlar alabilmek için bilanço da yapılan düzeltmeler gibi gelir tablosunda da enflasyonun etkisinin azaltılması gerekmektedir.²⁶⁵

Dikey analiz yapılırken mali tablolar önce genel olarak değerlendirilir. Öncelikle aktifler değerlendirmeye alınmaktadır. Aktiflerin içerisinde dönen ve duran varlıkların durumları incelenmektedir. Dönen varlıkların duran varlıklardan fazla olması durumunda işletmenin ticaret işletmesi görünümünde olduğu anlamına gelebilmektedir. Tam tersi

²⁶³ WEB_26, 'Mali Analiz Teknikleri', <http://www.moodle.baskent.edu.tr>, 01.04.2018.

²⁶⁴ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 58.

²⁶⁵ Gökçen, G., (2004), 'Enflasyonun Mali Tablolar Analizine Etkileri', Mali Çözüm Dergisi, sayı:69, 20.

durumda ise işletmenin yatırımlarını duran varlıklarda yoğunlaştırdığı ve sanayi işletmesi olabileceği yorumu yapılmaktadır. İkinci durumda bilançonun kaynak tarafında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmaktadır. Yabancı kaynakların pasiflerin yüzde kaçına denk geldiği, bunların ne kadarının kısa vadeli ne kadarının uzun vadeli olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Üçüncü durumda ise aktifler ve pasifler arasındaki bağlantı incelenmeye çalışılmaktadır. Genel olarak dönen varlıkların finansmanında kısa vadeli yabancı kaynaklar, duran varlıkların finansmanında ise uzun vadeli borçlar ve öz kaynaklar kullanılması beklenmektedir. Bunların aksi bir durum söz konusu olabilir, bu durumda denetçi bu durumların sebeplerini araştırma yoluna gidecektir.²⁶⁶

Analiz yapıldığında unutulmaması gereken noktalardan bir tanesi de tek bir analiz sonucuna bakılarak yorum yapmamaktır. Birkaç tane sonuç birlikte değerlendirilmeli ve sonrasında yorum yapılmalıdır.

5.7.3. Eğilim (Trend) Yüzdeleri Analizi

Trend analizinde finansal raporlarda yer alan kalemlerde yıllar itibari ile ne gibi değişimler meydana gelmiş, bu değişimler işletme için olumlu mu yoksa olumsuz mudur? Bağlantılı olan hesaplar arasındaki ilişkilerde dikkate alınmak sureti ile hesaplanmaktadır. Trend analizinde analize dahil edilen yıllar ne kadar uzunsa ilgili hesap kalemi için eğilimi görmekte o kadar sağlıklı olacaktır. Belli bir zaman dilimi sınırlaması olmamasına rağmen en az beş yıllık verinin kullanılması eğilim açısından önemli kabul edilmektedir.²⁶⁷

Trend analizinin uygulama şekline bakıldığında önemli bir noktanın baz yıl seçmek olduğu görülmektedir. Diğer yılların verilerinin baz yıla durumlarına bakılarak yüzdesel olarak ne durumda oldukları tespit edilmeye ve yorumlanmaya çalışılmaktadır. Baz yıl belirlenirken normal bir yıl olmasına gayret edilmelidir. Enflasyonun daha az hissedildiği, kur farklarının etkilerinin daha az olduğu, kriz gibi, doğal afetler gibi, savaş gibi durumlardan dolayı meydana gelen ekonomiyi etkileyen durumların olmadığı bir yıl seçilebilmesi önemlidir. Diğer yıllar değerlendirilirken baz yıla göre değerlendirmeye alınacaktır. Baz yıla göre artış veya azalışlar yorumlanacaktır. Bu tür etkilerin fazlasıyla hissedildiği bir yıl baz yıl olarak alınır ise normal yıllarda meydana gelen normal

²⁶⁶ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 172.

²⁶⁷ WEB_25, 'Borsa, Trend Analizi', <http://www.angelfire.com>, 01.04.2018.

durumlar aşırı bir durumun varlığına sebep olabilecektir. Baz yılda mevcut olan hesap kalanlarının tüm tutarları 100 olarak kabul edilmektedir. İncelenecek yıldaki veri de baz yıldaki 100'e göre yorumlanacaktır. Örneğin cari yılda 120 olan bir kalem için yüzde yirmi arttığı yorumu yapılırken 70 olarak görünen bir hesabın kalanı için baz yıla göre yüzde otuz azaldığı yorumu yapılmaktadır.²⁶⁸

Trend analizinde iki ayrı yöntem kullanılmaktadır. Bunlar "baz yıla göre" ve "önceki yıla göre" yapılan hesaplamalardır.²⁶⁹ Eğilim yüzdelerinde analiz yapılırken, birbiri ile bağlantısı olan iki hesap kaleminin eğilimleri birlikte ele alınmaktadır. Yorum yapılırken bu durum dikkate alınmaktadır. Örneğin net satışlar ile stoklar hesaplarının trend analizine göre analizi yapılırken öncelikle hesapların tek başlarına eğilimleri tespit edilmektedir. Eğilimin artış mı azalış mı olduğu ortaya konmaktadır. İlgili hesabın artışının veya azalışının olumlu olup olmadığı değerlendirilir. Daha sonra hesaplar arasındaki ilişki incelenir. Örnekteki net satışlar ve stoklar hesapları arasındaki bağlantıda net satışların artış eğiliminde olması stokların ise net satışlardan daha az artış eğiliminde olması beklenebilmektedir. Stoklardaki artışın çok fazla olmaması gerekmektedir. Stoklama maliyetlerini arttırıcı etkisinden dolayı, net satışlar artarken stokların daha fazla artması durumunda işletme satabildiğinden daha fazlasını almaktadır yorumu yapılabilir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere işletmenin tek bir noktasına bakarak doğru sonuçlara ulaşmak oldukça zordur. Örnekteki işletmenin piyasadan çok ucuza mamul temin ettiği ve ciddi bir fiyat avantajı yakalayabilmek için stoklarını arttırdığı durumda yapılacak yorum çok sağlıklı olmayacaktır.

Trend analizinde kullanılan formül şöyledir;

$$\text{Eğilim yüzdesi} = \text{cari yıl} / \text{baz yıl} \times 100$$

Eğilim yüzdelerinde negatif eğim olmamaktadır. Baz yılda belirlenen 100 değeri cari yılda en düşük sıfır olabilmekte ve negatif tutar olmamaktadır.

Trend analizi yapılırken şu sıra izlenerek analiz gerçekleştirilebilir;²⁷⁰

1. Analizin gerçekleştirileceği yıllar tespit edilir.
2. Baz yıl olarak yıllardan bir tanesi tespit edilir.
3. Baz yıl değerleri 100 kabul edilerek finansal tablo tutarlarından yüzdeler belirlenir.

²⁶⁸ Çömlekçi, F., Yılcı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş, Selimoğlu, S., Kaya, E., (2007), a.g.e. 203.

²⁶⁹ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 54.

²⁷⁰ Çömlekçi, F., Yılcı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş, Selimoğlu, S., Kaya, E., (2007), a.g.e. 204.

4. Elde edilen analiz sonuçları yorumlanarak ilgililere veriler oluşturulur.

5.7.4. Oran (Rasyo) Analizleri

Oran analizleri ile işletmenin finansal tabloları içerisinde yer alan hesaplar arasında matematiksel oranlar tespit edilmekte ve bu oranlar neticesinde işletmenin çeşitli durumları konusunda yargıya varılmaya çalışılmaktadır. Bu çeşitli konular şöyle sıralanabilmektedir;²⁷¹

- İşletmenin likiditesi
- İşletmenin faaliyet yapısı (varlık kullanım)
- İşletmenin finansal durumu (kaldıraç oranları)
- İşletmenin karlılık durumu
- İşletmenin borsa performansı

Finansal tablolar içerisindeki tüm hesaplar kullanılarak bunların birbirleri karşısında ne durumda olduklarının tespiti için oran hesaplanabilmektedir. Yorumu da yapılmasına karşın mantıklı bir karşılığı olmayan veya ekonomik olarak bir işe yaramayacak oranlar da ortaya çıkabilmektedir. Oran analizi yapılacağı sırada belirlenen amaca göre kullanılacak hesapların iyi tespit edilmesi gereksiz hesaplamalar ve vakit kaybını önlemeye yardımcı olabilecektir.²⁷²

Oran analizinde a/b şeklinde yazılan ifadelerin ne anlama geldiğinin tespit edilmesi son derece önemlidir. Burada a, b'nin kaç katı veya yüzde kaç şeklinde bir araştırmaya gidilmektedir. Bulunan sonuca göre ve ilgili hesapların aralarındaki ilişkiye göre yorum yapılacaktır. İşletme verileri ile belirlenen bir oran ile işletme hakkında hüküm verilmemelidir.²⁷³ Resmin bütünü gözden kaçırılmamalıdır. Burada bulunan oran resmin küçük bir parçası olduğu unutulmamalıdır.

Oran analizleri yapılırken gözden kaçırılmaması gereken durumlar şöyle sıralanabilir;²⁷⁴

- Birbiriyle oranlama yapıldığında anlamlı bir sonuç vermeyecek hesaplar üzerinde çalışılmamalıdır.

²⁷¹ Bozkurt, N., (2015), a.g.e. 174.

²⁷² Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 62.

²⁷³ WEB_24, (2017), Yunus Şahin, 'Temel Analiz: Finansal Yapı Oranları', <https://medium.com>, 01.04.2018.

²⁷⁴ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 63.

- Belirlenen oranların yorumlanması sırasında amaçlara hizmet edecek şekilde yorum yapılmalıdır.
- Çevresel etkilerden kaynaklı sapmaların boyutlarının tespit edilmesi son derece önemli bir husustur. Örneğin, kur farkı dalgalanmaları, konjonktür dalgalanmaları, mevsimsel değişimler vb. gibi.
- Yıllar itibari ile ortaya çıkan oranlardaki meydana gelmiş olan farklılıkların sebeplerinin araştırılması ve işletmeyi ne derece etkilediğinin tespit edilmesi gerekmektedir.
- Oran analizi ile elde edilen sonuçlar sadece işletme verileri ile karşılaştırılmamalı, özellikle sektör ve sanayi standart oranları ile de karşılaştırılarak piyasada ne durumda olduğunun görülmesi sağlanmalıdır.
- En önemli konulardan birisi de işletmenin tarihi verilerine bakılarak işletmenin geleceği hakkında tahminde bulunulmaya çalışılmalıdır. Alınması gereken önlemler konusunda önemli bilgiler edinilebilmektedir.

5.7.4.1. Likidite Oranları

Firmalarda dönen varlıklar ile öncelikle kısa vadeli yabancı kaynaklar ödenmeye çalışılmakta ve kalan kısım ile işletmenin günlük faaliyetlerini sürdürebilmesi için kullanılmaktadır. İşletmelerde kısa vadeli borçların karşılığı dönen varlıklarda mevcutsa ve üste hala bazı değerler kalabiliyorsa bu işletmenin likit bir işletme olduğundan söz edilebilmektedir. İşletmenin net işletme sermayesinin olup olmadığı değerlendirilmekte ve aynı zamanda işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilecek bir durumda olup olmadığının değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmaktadır. Buradaki likidite paraya yakın olmak anlamında kullanılmaktadır.²⁷⁵ Likidite oranları içerisinde en sık kullanılan üç orandan söz edilebilmektedir. Bu oranlar cari, likidite ve nakit oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Tümünü işletmenin likidite durumunu değerlendirmektedir. Aralarındaki fark ise daha yüzeysel hesaplamalardan daha detaylı incelemeye doğru ortaya çıkmaktadır.

5.7.4.1.1. Cari Oran

İşletmenin döner varlıkları ile kısa vadeli borçlarının arasında genel bir bağ kurmaktadır. Formüle edildiğinde şu formül karşımıza çıkmaktadır.

²⁷⁵ Gökçen, G., (2004), a.g.m. 21-22.

$$\text{Cari Oran} = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Cari oran ile işletmenin dönen varlıkları ile kısa vadeli yabancı kaynaklarını ne ölçüde karşılayabildiği, üstüne ne kadar net işletme sermayesinin kaldığı, kısa vadeli borçlarını ödemede ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. İşletmenin üstlenmiş olduğu 1 liralık borcunu karşılayabilecek ne kadarlık dönen varlığının olduğunu göstermektedir.²⁷⁶ İdeal oran 1,5 – 2 arasındadır. Oranın birin altına inmesi işletme için ileride zor durumların olacağı, net işletme sermayesi açığının olduğu ve finansman kaynağı bulması gerektiği anlamına gelmektedir. Oran 1 – 1,5 arasında ise işletme için dikkat edilmesi gereken bir durum olarak görülmeli ve borçlanma konusuna önem verilmelidir. Esasen zor bir durum teşkil etmemekle birlikte bire yakın bir oranın olması tehlike çanlarının çalması anlamına gelebilir. Oranın 1,5 – 2 arasında olması ideal bir durum olarak karşılanmaktadır. İşletmenin kısa vadeli borçlarının 1,5 – 2 katı arasında dönen varlığı olduğu anlamına gelmektedir. Oranın ikinin üzerinde olduğu durumlarda olabilir. Bu durum da işletmenin elinde atıl parasının olduğu, işletmenin çok fazla nakit kaldığı yorumu yapılabilmektedir.²⁷⁷ Burada yapılan yorumlar genel yorumlar olup sektörlere göre ve işletmeden işletmeye farklılıklar gösterebilmektedir.²⁷⁸

Amerika’da yapılan ve % 18,8 oranında cevaplanan bir anket çalışmasında yeminli mali müşavirlerin en çok önemsedikleri oranın cari oran olduğu açıklanmıştır.²⁷⁹

5.7.4.1.2. Likidite Oranı

Likidite oranları içerisinde yer alan likidite (acid – test) oranı, cari oran ile hemen hemen aynı amaçla kullanılmaktadır. Tek farkı cari orana nazaran daha hassas bir hesaplama sonucu sunmasıdır. Finansal rapor içerisinde yer alan dönen varlık ile kısa vadeli yabancı kaynakların ne kadar karşılanabildiğinin hesaplaması yapılırken stokların devre dışı bırakılması ile formül oluşturulmaktadır. Oluşturulan formül şöyledir;

$$\text{Likidite Oranı} = (\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}) / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

²⁷⁶ Yener, A., (2009), ‘Finansal Tablolar Yoluyla Vergi Denetimi’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, 163.

²⁷⁷ WEB_26, ‘Mali Analiz Teknikleri’, <http://www.baskent.edu.tr>, 01.04.2018.

²⁷⁹ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 192.

Elde edilen formül incelendiğinde dönen varlıkların içerisinde likiditesi en az olan stoklar hesabının çıkarılarak kalan dönen varlıklar ile kısa vadeli borçların ne kadarının karşılanabildiğinin tespiti yapılmaya çalışılmaktadır. Beklenen genel oran 1'dir. Yani stoklar haricindeki dönen varlıkların işletmenin kısa vadeli borçlarını karşılayabilecek kadar olması beklenmektedir. Stokların hesaplamadan çıkarılmasının sebepleri arasında stokların likiditesinin az olması, paraya dönüşmede yüksek belirsizlik barındırması sayılabilir. İşletmeler kısa vadeli borçlarını ödemede stoklara mümkün olduğunca bağımlı kalmamaya çalışmaktadırlar.²⁸⁰

5.7.4.1.3. Nakit Oran

Nakit oran likidite oranları içerisinde hassasiyeti en yüksek olan orandır. Likidite oranında olduğu gibi stoklar yine hesaplamaya dahil edilmemekle birlikte aynı zamanda ticari alacaklarda hesaplamaya dahil edilmemektedir. Formül şöyledir;

$$\text{Nakit Oran} = \frac{(\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar} - \text{Ticari Alacaklar})}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

veya,

$$\text{Nakit Oran} = \frac{(\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler})}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Formüldeki verilere bakıldığında her iki formülde aynı durumu ifade etmektedir. Dönen varlıklar içerisinde en çok işlem gören hesap sınıfları hazır değerler, menkul kıymetler, ticari alacaklar ve stoklar hesap sınıflarıdır. Likidite oranları hesaplanırken likiditesi düşük ve belirsizlik içeren hesaplar her bir aşamada elimine edilerek daha hassas hesaplama yapılmaya çalışılmaktadır. Nakit oranda istenen oran yüzde yirmidir. İşletmede kısa vadeli borçların yüzde yirmisi kadar hazır değer, menkul kıymet karışımının olması yeterli olarak kabul görmektedir.²⁸¹

5.7.4.2. Faaliyet Etkinliği Oranları

İşletmenin varlık kalemleri ile gerçekleştirilen satışları arasında bir ilişki olduğu varsayımı ile belirlenen oranlar hesaplanmaktadır. Bu yolla işletme varlıklarının

²⁸⁰ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 65.

²⁸¹ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e.65.

kullanımının etkinliğinin değerlendirilmesine çalışılmaktadır.²⁸² Satışlar hesabı ile stokların, ticari alacakların, ticari borçların arasında sıkı bir bağ olduğu düşünülmektedir. Bir hesapta meydana gelen değişimin diğer hesaplarda da bir değişmeye sebep olacağı düşünülmektedir. Piyasada faaliyet etkinliği için çok sayıda formül kullanılmakla birlikte bağımsız denetimde de denetçilerin işlerine yarayan bazı formüller kullanılmaktadır. Genel olarak bakıldığında devir hızlarının hesaplanmasına çalışılmaktadır. Devir hızları için genel formül şöyledir;

$$\text{İlgili Hesap İçin Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{İlgili Hesap Kalanı}$$

Genel olarak devir hızlarında net satışlar ilgili kaleme bölünmek sureti ile ilgili hesabın devir hızı hesaplanmaktadır. Örneğin aktif devir hızı için net satışlar, aktif toplamına bölünmektedir. Analiz sonucunda ortaya çıkan rakam yılda kaç defa o işlemin gerçekleştiğini göstermektedir. Bu genel formülün istisnai durumu olarak bazı formüller karşımıza çıkmaktadır. Stok devir hızı, alacak devir hızı ve borç devir hızı farklı formüllerle de bulunabilmektedir.

5.7.4.2.1. Alacak Devir Hızı

Alacak devir hızı ile işletmenin bir yılda kaç defa alacaklarından tahsilat yaptığının belirlenebilmesi için kullanılmaktadır. Formül neticesinde 5 gibi bir rakamın çıkması yılda 5 defa tahsilat yapıldığı anlamına gelmektedir. Haliyle işletmeler mümkün olduğunca yüksek alacak devir hızı için uğraşmaktadırlar. Alacak devir hızı formülleri şöyledir;

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Alacaklar}$$

ve ya

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \text{Kredili Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Alacaklar}$$

İşletmelerin gerçekleştirdiği satışlarının tümü kredili olarak yapılmamaktadır. Satışların bir kısmı nakit olarak yapılmaktadır ve satış neticesinde alacak doğmamaktadır. Alacak devir hızının hesaplaması yapılırken de tüm satışların hesaba katılması çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Bu sebeple işletmenin kredili satışları biliniyorsa veya

²⁸² Gümüş, U. T., Bolel, N., (2017), ‘‘Rasyo Analizleri İle Finansal Performansın Ölçülmesi: Borsa İstanbul’da Faaliyet Gösteren Havayolu Şirketleri’nde Bir Uygulama’’, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 87-96, 89-90.

hesaplanabiliyorsa ikinci formülü kullanmak daha doğru bir hesaplama yapılmasını sağlayacaktır. Formülde kullanılan ortalama ticari alacakların hesaplanmasında ise yine işletmenin dönem başı ve dönem sonunda ortaya çıkan ticari alacakları biliniyor ise hesaplanacaktır. Bilinmiyor ve hesaplanamıyor ise ticari alacaklar olduğu gibi formüldeki yerine yazılacaktır. Ortalama ticari alacaklar için formül şu şekildedir;

$$\text{Ortalama Ticari Alacaklar} = \frac{\text{Dönem başı Ticari Alacaklar} + \text{Dönem sonu Ticari Alacaklar}}{2}$$

Ticari alacaklar için devir hızı belirlendikten sonra ortalama tahsilat süresi hesaplanabilmektedir. Ortalama tahsilat süresi formülü ise şöyledir;

$$\text{Ortalama tahsilat süresi} = 360 / \text{alacak devir hızı}$$

Örneğin; satışlarının yüzde altmışını kredili olarak yapan bir işletmenin net satışları 1.000.000 TL ve ortalama ticari alacakları ise 100.000 TL olan işletmenin ortalama tahsilat süresinin hesaplaması şu şekilde olacaktır;

$$\text{Alacak devir hızı} = (1.000.000 \times \%60) / 100.000$$

$$\text{Alacak devir hızı} = 6 \text{ (yılda 6 defa tahsilat anlamına gelmektedir)}$$

$$\text{Ortalama tahsilat süresi} = 360 / 6$$

Ortalama tahsilat süresi = 60 gün olarak bulunacaktır. İşletme her altmış günde bir defa tahsilat yapmaktadır.

5.7.4.2.1. Stok Devir Hızı

Stok devir hızının hesaplanması ile işletmenin satış yaptıkça stoklarında nasıl bir hareketlilik olduğu, stoklarının kaç defa devir yaptığı hesaplanmaya çalışılmaktadır. İşletmeler ellerinde bulunan nakit para ile ticari mal almakta, ticari mallarını sattıklarında bir kısmı tekrar nakde dönmekte bir kısmı ise alacağa dönüşmektedir. Alacakların tahsil edilmesi ile tekrar nakde dönen alacaklarla birlikte tekrar ticari mal alınmakta ve bu döngü sürekli devam etmektedir. ‘‘faaliyet döngüsü’’ adı verilen bu döngünün her seferi için işletme kar elde etmektedir. İşletmelerde bu döngünün çok sayıda gerçekleşmesi genel olarak kar birikiminin yüksek olması anlamına gelmektedir. Stok devir hızını da yakından ilgilendiren bir durumdur. Öyle ki stoklar depodan satış için her çıkışından bu

döngü gerçekleşmektedir denebilir. O halde işletmeler stok devir hızlarının da fazla olmasını istemektedirler. Stok devir hızı yüksek olan işletme fiyatlarını daha aşağı seviyelere çekerek faaliyet döngülerinin sayısını daha fazla arttırabilir ve düşük kar marjına rağmen kar tutarlarını arttırma imkanına sahip olabilirler. Devir hızları içerisinde istisnai durum teşkil eden stok devir hızının formülü ise şöyledir;

$$\text{Stok Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Stoklar}$$

Veya

$$\text{Stok Devir Hızı} = \text{Satılan Mamul Maliyeti} / \text{Ortalama Stoklar}$$

Formüller incelendiğinde alacak devir hızında karşılaşılan duruma benzer bir durum söz konusudur. İşletmenin satılan mamul maliyeti bilinmekte veya hesaplanabilmekte ise ikinci formülün kullanımı daha sağlıklı sonuçlar vermektedir. Ortalama stokların hesaplanmasında da yine dönem başı ve dönem sonu stok tutarları bilinmekte ise kullanılmaktadır. Şöyle ki;

$$\text{Ortalama Stoklar} = (\text{Dönem Başı Stok} + \text{Dönem Sonu Stok}) / 2$$

Stok devir hızının bulunması ile birlikte stokların devir süreleri de hesaplanabilmektedir. Formülü şöyledir;

$$\text{Stok Devir Süresi} = 360 / \text{Stok Devir Hızı}$$

Bulunan stok devir süresi stokların kaç gün işletmenin deposunda kaldığını ortalama olarak vermektedir.

Örneğin; işletmenin satılan mamul maliyeti 600.000 TL, ortalama stoklarının ise 75.000 TL olduğu varsayıldığında;

$$\text{Stok devir hızı} = 600.000 / 75.000$$

$$\text{Stok devir hızı} = 8 \text{ (yılda 8 defa stoklar sıfırlanmaktadır)}$$

$$\text{Stok devir süresi} = 360 / 8$$

$$\text{Stok devir süresi} = 45 \text{ gün (stokların depoda kalma süresi ortalama 45 gündür)}$$

5.7.4.3. Finansal (Mali) Durum Oranları

Finansal durumu, mali yapıyı görmemizi sağlayan finansal rapor bilançodur. Bu grupta bilanço kalemleri arasında bir bağ oluşturulmaya çalışılmaktadır. İşletmelerde öz kaynaklar haricinde borçlanma yoluna gidilerek daha fazla kar elde edilebilmesini sağlayan kaldıraç etkisinden de ismini alarak kaldıraç oranları olarak da adlandırılmaktadır. Kaldıraç etkisinden yararlanan işletme borçlanmak sureti ile karların arttırılması söz konusu olduğu gibi zarar veya beklenen satışların çok altında satış yapılması işletmeyi çok daha fazla borç altına sokmaktadır. Bu sebeple alacak devir hızının ve stok devir hızının olabildiğince yüksek borç devir hızının ise mümkün olduğunca düşük olması sağlanmaya çalışılmaktadır.²⁸³

Örneğin; %15 kar marjı ile faaliyette bulunulan bir sektörde işletme 200 TL'lik bir sermaye ile piyasaya girdiğinde dönem sonunda 30 TL kar elde edecektir. Piyasa faiz oranının da %10 olduğu varsayılan piyasadaki işletme 600 TL'lik borçlanma yaparak aynı piyasada faaliyette bulunduğu durumda durum şöyle olacaktır;

$$\text{Sermaye} + \text{dış borçlar} = 200 + 600 = 800 \text{ TL.}$$

$$\text{Kar tutarı} = 800 \times \% 15 = 120 \text{ TL}$$

$$\text{Piyasa faizi} = 600 \times \% 10 = 60 \text{ TL (işletmenin borçlanma gideri)}$$

$$\text{Elde edilen kar} = 120 - 60 = 60 \text{ TL olacaktır.}$$

Örnek incelendiğinde ilk durumda işletme muhafazakâr davrandığında, sadece öz sermayesi ile piyasaya girdiğinde 30 TL kar elde ederken, 600 TL borçlanarak piyasaya girdiğinde karını 60 TL'ye çıkarmaktadır. Bu durumu açıklayan kavram kaldıraç etkisidir. Bu sistemin sağlıklı çalışmasının yolu piyasa kar marjının piyasa faiz oranının üzerinde olmasıdır. Tam tersi durumda işletmenin zararı katlanarak artacak ve belki de işletmenin iflasına sebep olabilecektir.

Finansal yapıyı ilgilendiren oranlar ile işletmenin ne derece borçlanabileceği ölçülmeye çalışılmaktadır. Bilançonun özellikle pasif tarafındaki dağılım incelenerek işletmenin borçlarını karşılayabilme gücü tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu oranların bazıları şöyledir;

²⁸³ Akgün, M., (2012), "İşletmelerde Etkinlik Ve Nakit Çevirme Süresi Analizi Çimento Sektöründe 1995-2001 Dönemi", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:60, 2-3.

5.7.4.3.1. Yabancı Kaynak Oranı

Bilançonun aktif tarafında yer alan varlıkların nerelerden sağlandığını bilançonun pasif tarafından görmekteyiz. Burada varlıkların ne kadarının öz kaynaklarla ne kadarının yabancı kaynaklarla finanse edildiği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Kaldıraç oranı olarak da adlandırılmaktadır. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Yabancı Kaynak Oranı} = \text{Toplam Yabancı Kaynaklar} / \text{Pasif Toplamı}$$

Formülden de görüleceği üzere pasif tarafın yüzde kaçını kadar yabancı kaynak olduğunu göstermektedir. Yabancı kaynakları toplam olarak ele almakta ve vadelerine göre bir ayırım yapılmamaktadır. Burada amaç yabancı kaynakların toplamı ile öz kaynakların birbirleri karşısındaki durumlarını tespit edebilmektir. İstenen oran %50 yani pasif tarafın yarısının öz kaynaklardan diğer yarısının ise yabancı kaynaklardan meydana gelmesidir. Yurdumuzda borçlanmanın faydalarından dolayı, piyasadaki sermayenin yetersiz olmasından dolayı bu oranın % 70'lere dayandığı görülmektedir. Dünya standartlarına bakıldığında gelişmiş ülkelerde %50 civarında olduğu, gelişmekte olan ülkelere ise biraz daha üzerinde % 60'lar civarında olduğu görülmektedir. Enflasyonun bu oranın artmasındaki rolü de göz ardı edilmemesi gereken ciddi bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸⁴

5.7.4.3.2. Öz Kaynaklar Oranı

Öz kaynaklar oranı esasen yabancı kaynak oranının tamamlayıcısı niteliğindedir. Burada da oranın % 50 olması istenmekle birlikte ülkemizde % 30'lara kadar düşmekte olduğu görülmektedir. Oranın mümkün olduğunca yüksek olması piyasa risklerinin o derece az hissedilmesi ve uzun vadeli borçların ödenmesinde işletmenin büyük sorunlarla karşılaşmaması anlamına geldiği düşünülebilir. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Öz Kaynaklar Oranı} = \text{Öz Kaynaklar} / \text{Pasif Toplamı}$$

²⁸⁴ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 66.

5.7.4.3.3. Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı

Yukarıda belirtilen oranlar yardımıyla bakıldığında oranın 1 olması arzu edilmektedir. Yani bilançonun pasif tarafında öz kaynaklar kadar yabancı kaynağın olması makul karşılanmaktadır. Oranın 1'in üzerine çıkması istenen bir durum değildir. Formülü şöyledir;

$$\text{Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı} = \text{Toplam Yabancı Kaynak} / \text{Öz Kaynaklar}$$

5.7.4.3.4. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı

Bu aşamada hesaplanmaya çalışılan oranlarda artık yabancı kaynakların dağılımları üzerinde durulmaktadır. Zira yabancı kaynakların vadeleri işletmeler için hayati öneme sahiptir. İşletmeler büyük yatırımlarını uzun vadeli yabancı kaynaklarla finanse etmeye çalışarak riski dağıtma çabası içerisinde olmaktadır. Genel olarak oranın 1/3 seviyesinde kalması mümkünse bu oranı aşmaması arzu edilmektedir. Bu oranın aşılması durumunda işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme kabiliyeti azalarak işletmenin riskini arttıracaktır. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Oranı} = \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak} / \text{Pasif Toplamı}$$

5.7.4.3.5. Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Oranı

Kısa vadeli yabancı kaynak oranı ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı kaynakların dağılımına bakıldığında oranın 1/6 olması makul karşılanmaktadır. Bu oranın daha yüksek seyretmesi tek bir şartla kabul görmektedir, o da kısa vadeli yabancı kaynakların tutarının daha aşağı seviyelere çekilmesidir. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Oranı} = \text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar} / \text{Pasif Toplamı}$$

5.7.4.3.6. Yabancı Kaynak Vade Yapısı Oranı

Kısa vadeli yabancı kaynakların ödemesinin bir yıl içerisinde yapılacak olması kısa vadeli borçları bütçeleme içerisine dahil etmekte ve öneminin büyük olduğunu göstermektedir. Kısa vadeli borçlar işletmenin gözetimi ve kontrolü altında tutulması gereken borçlarıdır. Bu sebeple toplam borçların içerisindeki oranının bilinmesi gerekmektedir. Arzu edilen oranı 2/3 olmasıdır. Bu oran üst sınır olarak düşünülmelidir. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamı} / \text{Toplam Yabancı Kaynaklar}$$

5.7.4.3.7. Borç Devir Hızı

Borç devir hızı, stok devir hızı ve alacak devir hızı ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir orandır. Amaç işletmenin kaç günde bir ticari borçlarını ödemesi gerektiğini hesaplayabileceğimiz devir hızını tespit etmektir. Burada çıkan 7 gibi bir rakam işletmenin yılda 7 defa borçlarına ödeme yapması gerektiği anlamını taşıyacaktır. Doğaldır ki işletmeler etkinlik sağlayabilmek için borçlarını mümkün olduğunca ertelemeye çalışacaklardır. Bu sebeple borç devir hızının mümkün olduğunca düşük olması arzu edilmektedir. Borç devir hızı hesaplanırken genel devir hızı formülü yanı sıra diğer bir oranda kullanılabilir. Bu formüller şöyledir;

$$\text{Borç Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Borçlar}$$

veya

$$\text{Borç Devir Hızı} = \text{Satılan Mamul Maliyeti} / \text{Ortalama Ticari Borçlar}$$

Ticari borçların devir hızlarının hesaplanmasında ‘Net Alışların ve Kredili Alışlar’ın kullanıldığı formüllerde piyasada kullanılmaktadır. Farklı rakamlar çıkmasına rağmen yapılan yorumlar ile hemen hemen aynı sonuçlara ulaşılabilmektedir.²⁸⁵ Ortalama ticari borçlar, ortalama stoklar ve ortalama ticari alacaklar ile aynı şekilde hesaplanmaktadır. Formülü şöyledir;

²⁸⁵ Önce, S., Çabuk, A., Karagül, A., Erol, C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), a.g.e. 68.

$$\text{Ortalama Ticari Borçlar} = \frac{\text{Dönem Başı Ticari Borçlar} + \text{Dönem Sonu Ticari Borçlar}}{2}$$

Ticari borç devir hızı hesaplandıktan sonra borçların ortalama ödeme süresi hesaplanmaktadır. Burada borçların kaç gün ertelenebildiği tespit edilmeye çalışılmaktadır. İşletme borçlarını ne kadar erteleyebilir ve mallarını ne kadar kısa sürede satarak alacaklarını tahsil ederse o kadar avantaj elde edecektir. Formülü ise şöyledir;

$$\text{Ticari Borç Erteleme Süresi} = 360 / \text{Ticari Borç Devir Hızı}$$

Örneğin; işletmenin satılan mamul maliyeti 600.000 TL ve ortalama ticari borçları ise 50.000 TL ise ticari borç devir hızı şöyle hesaplanabilecektir.

Ticari borç devir hızı: $600.000 / 50.000 = 12$ (yılda 12 defa ödeme yapılması gerektiği anlamına gelmektedir).

$$\text{Borç erteleme süresi} = 360 / 12$$

$$\text{Borç erteleme süresi} = 30 \text{ (işletme borçlarını 30 gün erteleyebilmektedir.)}$$

Daha önce hesaplanmış olan alacak devir hızı, stok devir hızı ve borç devir hızlarını kullanarak işletmenin nakit dönüş süresi hesaplanabilir. Nakit dönüş süresi daha önce bahsedilen faaliyet döngüsüne benzer bir şekilde kullanılabilen bir veri sunmaktadır. İşletmelerin likiditesi ve ihtiyaç duyulan finansmanın boyutlarını tespit için kullanılabilir.

$$\text{Nakit Dönüşüm Süresi} = \text{Stok Dönüş Süresi} + \text{Alacak Tahsil Süresi} - \text{Borç Erteleme Süresi}$$

Daha önce bahsi geçen oranlar için stok dönüş süresi 45 gün, alacakların tahsil süresi ise 60 gün olarak hesaplanmıştı. Bu örneklerin aynı işletmenin aynı dönemi için olduğu düşünüldüğünde şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır;

$$\text{Nakit Dönüş Süresi} = 45 + 60 - 30$$

Nakit Dönüşüm Süresi = 75 gün olarak bulunacaktır. Bunun anlamı, işletmenin elinde bulunan nakdi ile mal alması ve/veya üretim yapması 45 gün sürmektedir. Stoklarını deposundan satmak amacıyla çıkardığında bu satıştan doğan alacaklarını 60 gün sonra tahsil edebilmektedir. Borç erteleme süresi ise şöyle bir amaçla kullanılmaktadır. İşletme elindeki nakdini kasasından hemen çıkarmamakta borç erteleme süresi kadar sonra elden

çıkarmaktadır. Nakit dönüş süresi ile eldeki nakit paranın ticari mala dönüşmesi, ticari malların satılması sonucu alacağa dönüşmesi ve alacakların tahsil edilerek tekrar nakde dönüşmesi esnasında geçen toplam süreyi göstermektedir. İşletmenin nakit dönüşüm süresi boyunca kendini finanse edebilecek kadar kaynağa ihtiyacı olacaktır. İlgili örnekte olduğu gibi işletmenin aldığı stoklar deposunda 45 gün kalmakta, depoda 45 gün kalan ticari mal 60 gün vadeli olarak satılmaktadır. İşletmenin 105 günlük finansmana ihtiyacı olduğu açıktır. Ancak satıcılara hemen ödeme yapmamakta, satıcılara olan borcunu 30 gün erteleyebilmektedir. Dolayısıyla işletmenin finansman ihtiyacı 105 – 30'dan 75 gün olarak bulunmaktadır.

5.7.4.4. Karlılık Durumu Oranları

İşletmelerde yüksek gerçekleşmesi beklenen oranlardır. Karlılık oranları yöneticilerin başarılı olup olmadıklarının değerlendirilmesinde kullanılabilen en etkili oranlardandır. Karlılık oranlarını bilanço da kullanılan karlılıklar ve gelir tablosunda kullanılan karlılıklar olarak iki ana sınıfa ayırmak mümkündür. Karlılık oranları içerisinde onlarca oran bulmak mümkündür. Ancak daha önce de değinildiği üzere anlamlı sonuçlar doğurabilen formüllerin üretilmesi zaman maliyet açısından önemlidir.

5.7.4.4.1. Bilanço Karlılık Oranları

Temel mali tablolardan birisi olan bilanço içerisindeki hesaplar kullanılarak karlılık hesaplandığında dönem karı veya dönem net karı kullanılmaktadır. Bu kar kalemleri bilanço kalemlerine oranlanmak sureti ile ilgili kalemin karlılığı hesaplanabilmektedir. Örneğin;

$$\text{Özkaynak Karlılık Oranı} = \text{Dönem Karı} / \text{Özkaynaklar}$$

Bu oranlar ile birlikte bulunan sayının ne anlama geldiğinin tespit edilmesi önemli bir konudur. Örnekteki oran ile işletmeye ortak olmak konusunda karar vermeye çalışan bir yatırımcı, işletmeye dahil edeceği sermayesinin getirisinin ne kadar olduğunu görebilmektedir. Elbette bu oran ile bulunan karı elde edemeyecektir. İşletmenin ne kadarını ortaklarına dağıtmak niyetinde olduğu da bilinmelidir. Bu sebeple tek bir oran ile yorum yapmamak gerektiğini tekrarlamakta faydalı olacaktır.

Aynı oranda dönem karı yerine dönem net karıda alınabilmektedir. Bu sefer vergiden sonraki özkaynak karlılığı hesaplanabilmektedir. Dönem karı kullanıldığında vergi öncesinde son bir kontrol amacıyla da kullanılabilir.

Bu şekilde bilançoda yer alan tüm kalemler için karlılık durumları hesaplanabilmektedir. Örneğin; en sık kullanılanlar, duran varlıklar karlılık oranları, dönen varlık karlılık oranı gibi. Duran varlık karlılığı üzerinde durulacak olursa, iki dönemde de hesaplanmış olan duran varlık karlılık oranları karşılaştırılarak işletmenin yeni yatırımlarının karlılığını ne derece etkilediği görülebilmektedir.

5.7.4.4.2. Gelir Tablosu Karlılık Oranları

Gelir tablosu işletmenin faaliyetlerinin sonuçlarının görüldüğü diğer temel mali tablodur. Bünyesinde iki ana grup barındırmaktadır. Gelirler ve giderler. Biraz daha ayrıntıya inildiğinde gelir tablosu içerisinde beş tane karlılık karşımıza çıkmaktadır. Bu karlılıklar; ‘‘Brüt Satış K/Z Hesabı’’, ‘‘Faaliyet Karı/Zararı Hesabı’’, ‘‘Olağan Kar/Zarar Hesabı’’, ‘‘Dönem Karı/Zararı Hesabı’’, ‘‘Dönem Net Karı/Zararı Hesabı’’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer gelir tablosu için hesaplanan oranlarda olduğu gibi gelir tablosu için oranlama yapılırken yine baz alınacak nokta ‘‘Net Satışlar Hesabı’’ olacaktır. Belirlenen karlılıkların net satışların yüzde kaçını kadar gerçekleştiğinin tespitine çalışılmaktadır. Örneğin;

$$\text{Brüt Satış Karlılık Oranı} = \text{Brüt Satış Karı/Zararı} / \text{Net Satışlar}$$

İlgili oranlama ile elde edilen sonucu yorumlayabilmek için brüt satış karı yada zararı hesabının nasıl bulunduğunu bilmek gerekmektedir. Brüt satış karı zararı bölümünde brüt satışlardan satıştan iade ve satış iskontolarının çıkarıldığı, aynı zamanda satılan mamul maliyetinin de çıkarılmak sureti ile brüt satış karına ulaşıldığının bilinmesi gerekmektedir. Gelir tablosu karlılıklarının da olabildiğince yüksek olması arzu edilmektedir. Gelir tablosunda bulunan karlılıkların her birinin ayrı anlamları vardır ve işletme bilgi kullanıcıları tarafından farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Genel yorumlama ilkesi olarak net satışların belirlenen yüzdesi kadar ilgili kar elde edilmektedir denebilir.

Örneğin işletmenin brüt satış karı % 80, faaliyet karı % 40, olağan karı % 25, dönem karı %35 ve dönem net karının % 30 olduğu düşünülüğünde yorumlama şöyle olacaktır. İşletmenin her yüz TL’lik satışının 80 TL’si brüt satış karıdır, her yüz TL’lik satışının 40 TL’si faaliyet karı olarak elde edilmektedir şeklinde diğer oranlar içinde aynı yorumlama

yapılabilmektedir. Aynı zamanda işletmenin dönem karının olağan karının üzerinde gerçekleşmesi, işletmede olağandışı bir gelir unsurunun söz konusu olduğu anlamına gelmektedir. Gelir tablosunun şekline bakılarak ilgili karlılığın hangi hesapları kapsadığı incelenmeli ve elde edilen karlılıkla yorumlanmalıdır.

Bağımsız denetim açısından bakıldığında gelir tablosu karlılıkları denetçilere birçok veri sunmaktadır. Örneğin brüt satışlar ile net satışlar arasındaki farkın büyük olması, işletmenin iade ve iskontolarının çok olduğu anlamına gelmektedir. İşletmenin genel durumu dikkate alınarak değerlendirme yapıldığında bu iade ve iskontoların sebeplerinin araştırılması gerekebilmektedir. Bazı durumlarda işletmeler satışlarını önceki dönemde yükseltebilmek amacıyla zararda olan şirketlere mal satılmış gibi fatura kesmekte ve cari döneme gelindiğinde ise iade olarak bu mallar geri alınmış gibi işlem yapılabilmektedir. Ya da işletmenin iadelerinin çok olması işletmenin ürettiği mallarının kalitelerinin düştüğü anlamında kullanılabilirken iskontolarının artmış olması satış politikalarının kötü olduğu anlamına gelebilmektedir. İlgili dönemde “Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri”nin artmış olmasına rağmen işletmenin satıştan iskontolarının da artmış olması, burada anormal bir durumun olduğu anlamına gelebilir ve denetçiler tarafından ilgilenilmesi gereken bir alan olarak düşünülebilir. Yine işletmenin olağandışı gelirlerinin aşırı artmış olması da denetçi tarafından incelenmesi gereken bir durum teşkil edebilir. İşletme bir sonraki dönemde halka açılmak istiyorsa, piyasada kar dağıtan bir işletme konumuna gelmek istiyorsa veya yüklü yatırımlar için yüklü kredi kullanabilmek istiyorsa karlılığını arttırmak niyeti ile böyle bir işlem yapmış olabilir.

5.7.5. Ussallık Analizleri

Bağımsız denetimde de sadece finansal verilerden hareketle denetim yapmamak, incelenen işlemlerin mantık çerçevesinde incelemelerini yapmak gerekmektedir. Analitik inceleme prosedürlerini diğer denetim tekniklerinden ayıran en büyük özelliklerinden birisi de bu olsa gerek. Ussallık analizleri, analistleri de bağımsız denetçileri de finansal raporların bir tık gerisine götürerek işletmenin daha sağlıklı incelenmesini sağlamaktadır. İşletmeye genel bir bakış açısı kazandırmaktadır. Örneğin; işletme de görünürde tüm çalışan sayısının 40-50 civarında olduğu tespit edilmiş ancak işletmenin aylık personel giderlerinin 800.000 TL olduğu da finansal raporlarından anlaşıldığı durumda bağımsız denetçi basit bir şekilde personel başına masrafı hesaplayacak ve $800.000 / 50 = 16.000$

TL gibi bir sonuca ulaşacaktır. Doğaldır ki işletmede çalışan her bir personelin bu kadar yüksek bir maaşla çalışıyor olması normal değildir. Demek ki işletmede fiili çalışılmamasına rağmen işletmede çalışıyor görünen personeller mevcuttur. Bu durum daha hassas bir hesaplama ile rakamların bu örnekte olduğu kadar yüksek olmadığı durumların tespiti içinde kullanılabilir. İşletmenin ürün reçeteleri denetçilerin işlemleri için kullanılabilir. Bu reçeteler vasıtası ile maliyetlerin şişirme rakamlardan meydana gelip gelmediği konusunda denetçiye yardımcı olabilmektedir. Örneğin; işletme pasta üretimi yapmaktadır. Bir kilo pasta içerisinde 600 gr şeker ve 400 gr çikolata olduğunu düşünerek belirlediği rakamları maliyet kayıtlarına almıştır. Stok sayımını yapmadan burada bir anormallik olduğu anlaşılabilir. Pastanın içerisinde sadece şeker ve çikolata kullanılmayacağı açıktır. İşletme pastanın içerisinde kullanılması gereken diğer malzemeleri faturasız almış olabilir. Veya daha önce satılan malın maliyetine dahil etmediği ve stoklarında aşırı görünen şeker ve çikolata miktarını hesaplarından da azaltmaya çalışıyor olabilir. Yine başka bir örnekte, işletme bir otel işletmesidir. Otelde hazırlanan yemeklerde kullanılan et miktarları ürün reçetelerinde bellidir. İşletmenin ilgili dönemde satmış olduğu yemeklerin sayısı ve bu yemeklerde kullanılmış olması gereken et miktarı basit hesaplama ile elde edilebilir. İşletmenin finansal raporlarında kullanılan et miktarı yapılan hesaplamadan elde edilene göre bariz bir artış gösteriyorsa, denetçi tarafından risk unsuru olarak kabul edilecektir. İşletmenin satın alma sorumlusu ve ürünler alındığında bunların kontrollerini yapan birim inceleme altına alınmalıdır. Burada bir hile yapıldığı düşünülebilir.

Yukarıda verilmiş örneklerde yapılan çıkarımlar varsayımdan ibarettir. Bilindiği üzere analitik inceleme prosedürleri tek başlarına kanıt niteliği taşıyan bilgi vermemektedirler. Sadece işletmenin risk barındırma ihtimali olan bölümlerinin daha kısa sürede tespit edilmesini sağlamaktadırlar. Bağımsız denetçi mesleki tecrübesini kullanarak, işletmenin sektörüne, iç kontrol yapısına ve çevresel faktörlerine göre bazı hesaplamalar yapacaktır. Mesleki şüphecilik anlayışı ile bu olaylara yaklaşacak ve devamında yapacağı denetim işlemlerini şekillendirebilecektir.

BÖLÜM 6 BAĞIMSIZ DENETİMDE ANALİZ TEKNİKLERİNİN KULLANIMI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Analitik inceleme prosedürleri, bağımsız denetçilere denetimin başlangıç aşamasında, denetim esnasında ve denetimin tamamlanması aşamalarında fayda sağlamaktadır. Bağımsız denetçiler tarafından daha çok denetimin kanıt toplama aşamasında kullanımı tercih edilmektedir. Analitik inceleme prosedürlerinden elde edilen sonuçlar tek başlarına kanıt olma özelliği arz etmezler. Daha çok işletmenin riskli olan alanlarına denetçileri yöneltmek sureti ile diğer kanıt toplama tekniklerine yardımcı olmaktadır. Bu sebeple özellikle planlama aşamasında kullanıldığında denetimin daha sonraki aşamalarının daha sağlıklı olmasına yardımcı olabilmektedir.

6.1. UYGULAMANIN AMACI

Bu çalışmada amaçlanan olgu, analitik inceleme prosedürleri dahilinde kullanılan analiz tekniklerinin bağımsız denetçilere sağlamış olduğu faydaları ortaya koymaktır. Otomotiv sektöründe faaliyette bulunan “XYZ Otomotiv A.Ş.” isimli firmanın finansal raporları üzerinde inceleme yapılmak sureti ile firmanın rasyoları oluşturulmuştur. Bu analiz sonuçlarının bağımsız denetçi gözüyle yapılması ve nasıl anlamlar çıkarılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Unutulmamalıdır ki buradaki amaç işletmenin analizini yapmak değil, işletmenin analiz sonuçlarını değerlendirmek sureti ile bağımsız denetime bir yol haritası oluşturabilmektir. Bu sebeple normal olan oranlar üzerinde çok durulmadan özellikle sapmaların fazla olduğu oranlar üzerinde durularak, bu sapmaların risk unsuru oluşturduğu düşüncesi ile sapmaların sebeplerinin araştırılmasına yönelmektir. Sapmaların sebepleri birden fazla olabileceği için çeşitli varsayımlar üzerinde denetçiler tarafından durulmakta ve araştırmalar bu yönde gerçekleştirilmektedir. Denetçiler bu

varsayımlar üzerine gerekli kanıt toplama tekniklerini kullanarak tahminlerinin doğru olup olmadığını değerlendirmektedirler.

6.2. UYGULAMANIN KAPSAMI

XYZ Otomotiv A.Ş, Merkez Bankasının G45 kodu ile yayınlamış olduğu sektörde faaliyette bulunan, otomobil alım – satımı, yedek parça ticareti ve servis hizmetleri veren bir firmadır. Firmanın 2013 – 2017 verileri toplu olarak ele alınmıştır ve yıllar itibari ile trendin görülmesi amaçlanmıştır. Merkez Bankası tarafından yayınlanan ‘‘G45 Motorlu Kara Taşıtlarının Ve Motosikletlerin Toptan Ve Perakende Ticareti İle Onarımı’’ sektörüne ait 2013 – 2016 sektör ortalamaları, 266 firmanın bilançosu ve gelir tablolarının birleşimi kullanılmıştır. Gelir tablosunda dönem net karı ve aynı zamanda dönem net zararı birlikte yer almıştır. 2017 verileri Merkez Bankası tarafından henüz açıklanmadığından önceki yıllardaki artış ve azalışlar dikkate alınarak ortalaması hesaplanmıştır. Bu hesaplama neticesinde 2017 sektör ortalamaları tahmini olarak ve trende uygun olarak kullanılmıştır.

Firma verilerinde mümkün olduğunca gerçek değerlere bağlı kalınmıştır. Ancak bazı işlemlerin gösterilebilmesi için finansal raporlardaki bazı tutarlar senaryolara uygun olarak değiştirilmiştir. Tabloların parça parça verilmesinin oluşturacağı kalabalığa meydan vermemek adına mümkün olduğunca finansal raporlar bir bütün olarak sunulmuştur. Ancak finansal tabloların sadece bir bölümünü ilgilendiren analiz yapılması gerektiğinde sadece o bölüm ayrıca ilgili konu içerisinde verilerek sayfalar arasındaki gidiş geliş önlenmeye çalışılmıştır.

6.3. XYZ OTOMOTİV A.Ş.’NİN YATAY ANALİZİ

Karşılaştırmalı finansal tablolar analizi ile gerçekleştirilmeye çalışılan işlem, firmanın bir önceki yıldaki verileri ile bir sonraki yani cari yıldaki verilerinin karşılaştırılması ve anormal artış veya azalışların tespit edilmesidir. Bu işlem iki açıdan yapılmaktadır. Birinci açıdan tutarsal olarak artış veya azalış tespit edilmektedir. İkinci açıdan ise oransal olarak artış veya azalış tespit edilmektedir. Dikkat edilmesi gereken önemli bir husus olarak karşımıza çıkan bir durumdur. İlgili firmanın mali tablolarında oransal olarak yüksek olan bir tutarın tutarsal olarak kayda değer bir önemi olmayabilir. Veya tutarsal olarak bakıldığında diğer hesaplara nazaran büyük bir artış veya azalış, oransal olarak çok

küçük rakamlara tekabül edebilmektedir. Bu durumlar daha öncede ayrıntıları ile açıklanmıştır.

6.3.1. XYZ Otomotiv A.Ş.’nin Yatay Analizi İçin Bazı Açıklamalar

İşletme verileri incelendiğinde bazı noktaların ‘TANIMSIZ’ olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun sebebi formülden kaynaklanmaktadır. Önceki dönemde sıfır olan bir verinin yatay analizinin yapılmasının olanaklı olmamasından kaynaklanmaktadır. Burada XYZ Otomotiv A.Ş.’nin yatay analizi yapılırken her bir hesap ve/veya hesap grubu için açıklama yapılmayacaktır. Önemli olabilecek artış veya azalışlar üzerinde durulacaktır.

Sektör verileri ile karşılaştırılabilmesi için sektörün yatay analizi de işletme verilerinin yanı sıra sunulmuştur. Tek düzen hesap planı incelendiğinde sektör için hazırlanan mali tablolarda hemen hemen tüm hesapların kullanıldığı ancak XYZ işletmesi tarafından bazılarının kullanılmadığı görülmektedir. XYZ işletmesi tarafından kullanılmayan hesapların mali tablolarda kalabalığa sebebiyet vermemesi ve daha sade bir analiz için çıkarılmıştır. İşletme için kullanılmayan veriler sektör mali tablolarından da çıkarılmıştır. Örneğin; İşletmemizin Menkul Kıymetlerinin hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bu sebeple Menkul Kıymetlere hem işletme için hem de sektör için mali tablolar içerisinde yer verilmemiştir.

Bazı incelemeler genel olarak ele alınmak istenmesinden dolayı küsuratlar çok önemli bir değişikliğe sebep olmayacağından elimine edilmiştir. Sektör verilerini içeren tablolarda 000 eklenerek hesap yapılması gerekmektedir. İşletme verilerinde gerçek tutarlar kullanılmıştır. Sektör tutarları çok yer kaplamasından dolayı 000 sadeleştirme yapılarak kullanılmıştır.

Analize başlarken öncelikle genel bir bakış açısı tercih edilmiştir. Hesap sınıfları bazında ilk inceleme yapılacak olup daha sonra hesap sınıflarının karşılaştırılması yapılacaktır. Bu sebeple öncelikle dönen varlıklar incelenecektir. Daha sonra duran varlıklara bakılacak ardından kaynaklar(pasifler) incelenecektir. Daha sonra net işletme sermayesinin durumuna bakılacaktır. Daha sonra hesap gruplarına ve gerekli hallerde hesap kalanları bazında yorum yapılacaktır. Bilanço ve Gelir Tablosu kalemlerinde birbirleri ile ilişkileri olan hesaplar ayrıca incelenecektir.

6.3.2. XYZ Otomotiv A.Ş.’nin Bilançosunun Hesap Sınıfları Bazında Yatay Analizi

İşletme varlıkları bir önceki dönem ile mukayese edildiğinde, varlıklar % 31,3 artış göstererek 124.349.656,6 TL olmuştur. Sektör verilerine bakıldığında ise artış yüzdesinin % 22,91 olduğu görülmektedir. İşletmenin dönen varlıklarının sektöre nazaran daha fazla arttığı görülmektedir. Sektör ortalaması ile karşılaştırıldığında, varlık artış hızının sektör ortalamasından (%22,91) yaklaşık 10 puanlık artmıştır. Bu artışın sebebinin araştırılması gerekebilir. Artışa sebep olan hesap ve/veya hesapların tespit edilmesi ve artışın gerçek olup olmadığı incelenmelidir. Aktif dağılımına bakıldığında dönen varlıklardaki artışın hem tutar olarak hem de yüzde olarak daha fazla olduğu görülmektedir. İşletmenin ticaret işletmesi olmasından dolayı bu durum normal karşılanabilir. Ancak Dönen Varlıkların arttırılması ‘Net İşletme Sermayesi’ nin artmasına da sebebiyet verebileceğinden dolayı işletmenin kredi kurumları karşısında kredibilitelerini arttıran bir durumdur.

Tablo 6.1. XYZ Otomotiv A.Ş. Özet Karşılaştırmalı Bilançosu

XYZ OTOMOTİV A.Ş. ÖZET KARŞILAŞTIRMALI BİLANÇOSU				
	2016	2017	FARK TL	FARK %
DÖNEN VAR.	56.871.241	89.306.276	32.435.035	% 57,03
DURAN VAR	38.027.945	42.043.380	4.015.435	% 10,56
AKTİF TOPL.	94.899.186	124.349.656	29.450470	% 31,03
KVYK	39.417.234	28.752.559	-10.664.675	% - 27,06
UVYK	19.340.365	30.526.140	11.185.775	% 57,84
ÖZKAYNAK	36.141.585	65.070.956	28.929.371	% 80,04
PASİF TOPL.	94.899.185	124.349.657	29.450.471	% 31,03
NET İŞL.SERM.	17.454.007	60.553.717	43.099.710	% 246,93

Dönen varlıklar incelendiğinde 2016 yılında 56.871.241 olan dönen varlıkların 2017 yılında 32.435.035 TL artışla 89.306.276 olduğu ve artış oranının da % 57,03 olduğu gözlenmektedir. Sektör verilerine bakıldığında artış oranının %30,20 olduğu görülmektedir. İşletmenin dönen varlıkları sektöre nazaran çok daha fazla arttığı görülmektedir. Ticaret işletmelerinde dönen varlık yatırımlarının duran varlıklardan fazla olması beklenen bir durum olmakla birlikte XYZ işletmesindeki artış normal görünmemektedir. Net işletme sermayesinin arttırılması ve işletmenin kredi kurumları karşısında daha iyi durumda gösterilmesi için dönen varlıkların kaydi olarak arttırılması yoluna gidildiği zaman zaman karşılaşılan bir durumdur. Özellikle duran varlıklarda yer

alan bazı tutarların dönen varlıklara aktarılması piyasada çok sık karşılaşılan durumlardandır. Ticari alacaklar, diğer alacaklar gibi hesapların kısa vadeli alacaklara aktarılması gibi bir durumun olup olmadığının denetçi tarafından incelenmesi gerekmektedir. Duran varlıklardaki durumunda incelenmesi ve ayrıca dönen varlıklardaki dağılımında incelenmesi gerekmektedir. Dönen varlıklarda bu denli artışa sebep olan hesap ve/veya hesapların neler olduğunun mutlaka kontrol edilmesi, bu hesaplardaki artış ve azalışların gerçek olup olmadığı yeterli kanıt toplanarak incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 6.2. G-45 Sektörü Özet Karşılaştırmalı Bilançosu

G - 45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİN TOPTAN VE PERAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI SEKTÖRÜ ÖZET KARŞILAŞTIRMALI BİLANÇOSU (1.000 TL)				
	2016	2017	FARK TL	FARK %
DÖNEN VAR.	10.642.233	13.856.513	3.214.280	% 30,20
DURAN VAR	6.830.336	7.619.697	789.361	% 11,56
AKTİF TOPL.	17.472.569	21.476.211	4.003.642	% 22,91
KVYK	8.775.082	11.229.230	2.454.148	% 27,97
UVYK	4.668.166	4.420.092	- 248.073	% - 5,31
ÖZKAYNAK	4.029.320	5.826.888	1.797.567	% 44,61
PASİF TOPL.	17.472.569	21.476.211	4.003.642	% 22,91
NET İŞL.SERM.	1.867.151	2.627.283	760.132	% 40,71

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Duran Varlıklar incelendiğinde 2016 yılında 38.027.945 TL olan Duran Varlıkların 2017 yılında 4.015.435 TL artışla 42.043.380 TL olduğu görülmektedir. Artış oranı % 10,56 olarak gerçekleşmiştir. Duran varlıklar Dönen varlıklara nazaran daha az üzerinde kaydi işlem yapılan hesapları içermektedir. Duran varlıklar da olması gereken bir tutarın sehven ve/veya bilerek dönen varlıklara alınması işletmenin olması gerekenden farklı bir durumda görünmesine ve Net İşletme Sermayesinin olması gerekenden fazla olmasına sebep olabilmektedir. Bu durum daha çok *“Ticari Alacaklar”* ve *“Diğer Alacaklar”* hesap sınıflarında karşılaşılmaktadır.

Sektör verileri ile karşılaştırıldığında, 2016 yılında sektörde Duran Varlıklar 6.830.336.000 TL iken 2017 yılında 789.361.000 TL artışla, 7.619.697.000 TL olduğu ve artışın % 11,56 olduğu görülmektedir. İşletmenin duran varlıklarının artışı sektörün artışı ile kıyaslandığında normal karşılanabilecek bir durumdadır. Oransal olarak normal görünmesine karşın duran varlıklardaki dağılımında incelenmesi ve denetçi açısından bir risk unsuru olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Genel olarak Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklarda büyük bir yatırım yapılmadığı, yeni bir şube, fabrika veya

satış binası açılmadığı sürece kayda değer bir değişme beklenmemektedir. Denetçi olarak maddi ve maddi olmayan duran varlıkların gerçekliğinin kontrolü çok zaman almayacağından dolayı kolaylıkla ve kısa sürede yapılabilmektedir. Örneğin binaların tapu kayıtları, taşıtların sicil kayıtlarından kolaylıkla kontrol yapılabilmektedir. Ancak ‘‘220.Alıcılar Hesabı’’ gibi hesapları bünyesinde bulunduran ‘‘Ticari Alacaklar’’ ve ‘‘Diğer Alacaklar’’ gibi hesap sınıflarının denetimi daha zor ve zaman alıcıdır. Bu sebeple bu hesap sınıflarının riskinin ve önemlilik düzeylerinin belirlenebilmesi için önceki dönemlerle karşılaştırma yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu hesaplarla ilgili ‘‘Dış Teyit’’ tekniği kullanılarak doğrulama yapılması gerekmektedir. Bankalar gibi kurumlarla yapılması gereken teyit işlemlerinin geri dönüşleri müşterilerle yapılması gereken teyit işlemlerine nazaran daha kısa sürmektedir. Burada özellikle kısa vadeli alacakların sehven veya bilerek uzun vadeli alacaklara aktarılıp aktarılmadığı kontrol edilmelidir. Özellikle ‘‘Ortaklardan Alacaklar Hesabı’’nın incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Bazı işletmelerin kasalarında görünen fazla tutarlı bakiyeleri ortaklar hesaplarına aktardıkları, kısa vadeli ortaklar hesabında görünen tutarları uzun vadeli hesaplara aktardıkları veya uzun vadeli hesaplardan kısa vadeli alacak hesaplarına aktardıkları piyasadan bilinmektedir. Hatta bazı durumlarda ortaklar hesaplarının fazla şişmesinden dolayı kaydi olarak açılan cari hesap veya hesaplarda bilanço gününde kalmak üzere işlem yapıldığı yine piyasada başvurulan yöntemlerdendir.

XYZ işletmesinin KVKYK hesap sınıfı incelendiğinde 2016 yılında 39.417.234 olduğu ve 2017 yılında 10.664.675 TL azalışla 28.752.559 TL olduğu görülmektedir. Azalış oranı ise % 27,06 olarak hesaplanmaktadır. İşletmenin KVKYK’larının azalması genel olarak arzu edilen bir durumdur. Bu durum işletmenin borçlarını ödediği anlamına gelebilmektedir. İşletmenin kısa vadeli olan borçlarını ödemesi işletmenin durumunun iyiye doğru gittiği şeklinde genel bir yoruma sebep olabilmektedir. Öte yandan işletme kendisini bu durumda, yani faaliyetleri iyiye doğru giden, gelecek vaat eden bir işletme olarak göstermekte istiyor olabilir. Denetçi olarak ‘‘Mesleki Şüphencilik’’le konuya yaklaşmak yerinde olacaktır.

Öncelikle sektör verileri ile bir karşılaştırma yapmak yararlı olacaktır. Sektörde 2016 yılında KVKYK 8.775.082.000 TL olarak görülmektedir. 2017 yılında ise 2.454.148.000 TL artış gerçekleşmiş ve tutar 11.229.230.000 TL’ye yükselmiştir. Artış oranı ise % 27,97 olarak hesaplanmıştır. Denetçi olarak özellik arz eden bir durum olduğu açıkça

görülmektedir. Sektör verileri artarken işletmenin kısa vadeli borçlarının azalmış olması bu alanda riskin fazla olduğu anlamına gelebilmektedir. Piyasada bazı işletmelerin borçlarının tamamını kısa vadeli borçlarda veya tamamını uzun vadeli borçlarda takip ettikleri görülmektedir. Bazı durumlarda ise muhasebe politikası olarak borçlar faizleri ve diğer giderlerinin tamamı bilanço içerisine alınarak takip edilmekte, bazı durumlarda ise sadece anaparaları borç hesaplarında gösterilmek sureti ile takip edilmektedir. İşletmelerin çapları büyüdükçe ilk duruma pek rağbet etmedikleri, borçlarını vadelerine göre takip edebilmek için çaba sarf ettikleri görülmektedir. Ancak ikinci durumun işletmeden işletmeye farklılık gösterdiği görülmektedir. Bazı durumlarda da işletmeler kısa vadeli ve çok parça olan kredi ve diğer borçlarını kapatabilmek için tek bir yerden uzun vadeli borçlanarak kısa vadeli olan borçlarını ödedikleri de görülmektedir. Böylece işletmeler geleceklerinin planlamasını yaparken daha rahat strateji belirleyebildiklerini düşünmektedirler. XYZ işletmesinde bu gibi durumların olup olmadığının mutlak suretle incelenmesi gerekmektedir. Hesap grupları bazında inceleme yapıldığında durum daha net anlaşılacaktır. Ayrıca uzun vadeli borçlarında incelenmesi durumun ortaya çıkmasında yol gösterici olacaktır.

XYZ işletmesini UVYK açısından incelediğimizde 2016 yılında 19.340.365 TL olan uzun vadeli borçlarının 11.185.775 TL artış göstererek 30.526.140 TL olduğu görülmektedir. Artış oranı ise % 57,84 olarak gerçekleşmiştir. Oranın oldukça fazla olduğu görülmektedir. Sektör oranlarına bakıldığında sektörde 2016 yılında 4.668.166.000 TL olan uzun vadeli borçların 248.073.000 TL azalış gösterdiği ve 4.420.092.000 TL olduğu görülmektedir. Azalış oranı % 5,31 olarak gerçekleşmiştir. İşletme verilerinin özellikle uzun vadeli borçlar bazında sektörden uzaklaştığı görülmektedir. Denetçi tarafından daha ayrıntılı inceleme yapılmasını gerektiren bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Sektörün finansal olarak büyük firmaları tarafından gerçekleştirilen ve uzun vadeli borçlarını ilgilendiren işlemlerinden birisi de şöyle gerçekleşmektedir. İşletme dönen varlıklarını uzun vadeli yabancı kaynakları ile finanse etmek sureti ile hem kısa vadeli borçlanmamakta hem de nakit elde etmektedir. Özellikle ikinci el araç alış – satışlarında karşılaşılmaktadır. Örneğin;

Elinde, piyasa değeri 30.000 TL olan otomobili bulunan Satıcı B aracını otomotiv ticareti yapan firmaya getirmiştir. Firma Satıcı B'ye 25.000 TL ile aracını alabileceğini

teklif etmiştir. Satıcı B teklifi kabul etmiştir. İşletme Satıcı B'nin aracını almış ancak nakit ödeme yapmak yerine bankadan murabba kredisine benzer bir kredi alınmaktadır. Banka direkt olarak ödemeyi Satıcı B'ye yapmaktadır. Yüzde onbeş faiz oranı ile kredinin kullanıldığını düşünecek olursak işletmenin bankaya toplam borcu 3.750 TL faizle 28.750 TL olacaktır. Bu kredinin 36 taksitle alındığını ve 3 ay sonra ödemesinin başlayacağını varsaydığımızda işletmenin kısa vadeli borcu ortalama 7200 TL olacaktır. $(28.750 / 36 = 798,61 * 9 = \text{yaklaşık olarak } 7200 \text{ TL})$. İşletme birkaç ay içerisinde aracı piyasa değerinde sattığında elinde 30.000 TL nakit parası ve 36 taksitle ödenmesi gereken 28.750 TL borcu olacaktır. Bu borcunda büyük bir çoğunluğu uzun vadeli borçtur. Burada kaba taslak olarak yapılan bu hesaplamada bile işletmenin karlı olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca işletmeler çok daha uygun koşullarda borçlanabilmektedirler. Denetçi uzun vadeli borçların artışında bu durumu da değerlendirmeli ve satışlarla karşılaştırma yapmayı da ihmal etmemelidir.

İşletmenin öz kaynaklarına bakıldığında 2016 yılında 36.141.585 TL olan öz kaynaklarının 28.929.371 TL artışla 65.070.956 TL olduğu görülmektedir. Artış oranı %80,04 olarak gerçekleşmiştir. Sektör verilerine bakıldığında 2016 yılında 4.029.320.000 TL iken 2017 yılında 1.797.567.000 TL artışla 5.826.888.000 TL olduğu ve artış oranının ise % 44,61 gerçekleştiği görülmektedir. XYZ işletmesinin öz kaynaklarının artışı sektörün artışının yaklaşık iki katı gerçekleşmiştir. Öz kaynaklardaki artışın sebebi yeni ortak alınması, mevcut ortakların paylarının artırılması ve/veya işletmenin kar elde etmesinden dolayı olabilmektedir. XYZ işletmesinde hangi durumların olduğunun da incelenmesi gerekecektir. Öz kaynaklar hesap grubu incelenmesi en kolay ve zahmetsiz hesap sınıfıdır. İçerisinde çok fazla hesap barındırmayan bir gruptur. Ortaklık yapısında bir değişim olmaması durumunda genel olarak bir önceki yıllara arasında büyük bir farklılık beklenmemektedir. Ancak XYZ işletmesinin öz kaynaklarında önemli olabilecek bir artış mevcuttur.

XYZ Otomotiv A.Ş.'NİN '*Net İşletme Sermayesi*' incelendiğinde, 2016 yılında 17.454.007 TL olan net işletme sermayesi 43.099.710 TL artışla 60.553.717 TL'ye yükseldiği ve artış oranının ise % 246,93 olduğu gözlenmektedir. Artış normal bir artış gibi görünmemekle birlikte sektör verileri ile de karşılaştırmak gerekecektir. Sektörde 2016 yılında 1.867.151.000 TL iken 760.132.000 TL artışla 2.627.283.000 TL olmuştur. Sektördeki artışın % 40,71 gerçekleştiği görülmektedir. Sektörün net işletme

sermayesinin artmış olmasına rağmen işletmedeki artış sektördeki artış oranının 6 katından fazladır. Net işletme sermayesinin artmasına sebep olan etkenler dönen varlıklar ve kısa vadeli borçlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Net işletme sermayesinin artmasına sebep olan olaylar şöyle sıralanabilir;

- Dönen varlıklar sabitken kısa vadeli borçların azalması,
- Dönen varlıklar artarken kısa vadeli borçların sabit kalması,
- Dönen varlıklar artarken kısa vadeli borçların azalması,
- Her ikisi birden artarken dönen varlıkların daha fazla artması,
- Her ikisi birden azalırken kısa vadeli borçların daha fazla azalması durumlarıdır.

XYZ işletmesinin analiz verileri düşünüldüğünde dönen varlıklarının % 57,03 oranında artarken, kısa vadeli yabancı kaynaklarının % 27,06 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple XYZ işletmesinin net işletme sermayesinin aşırı bir oranla arttığı görülmektedir. Denetçinin hem dönen varlıklardaki artışı hem de kısa vadeli borçlardaki azalışı araştırması gerekecektir. Net işletme sermayesinin olması işletmeler için olumlu bir durum olarak karşılanmakla birlikte aşırı net işletme sermayesinin olması atıl para olduğu anlamına gelebilmektedir. Kredi kurumları ve bankalar tarafından net işletme sermayesinin yüksek olmasının istendiğinin denetçi tarafından unutulmaması gerekmektedir. İşletmeler rahat bir şekilde kredi kullanabilmek için kredi kurumlarının arzu ettiği ve dikkat ettiği durumlara karşı aşırı hassas oldukları bilinmektedir. Denetçinin bu durumu değerlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca net işletme sermayesi için dönen varlıkların ve kısa vadeli borçların dağılımının da gözden geçirilmesi gerekmektedir.

6.3.3. XYZ Otomotiv A.Ş.'nin Bilançosunun Ayrıntılı Yatay Analizi

Bilanço kalemlerinin yatay analizinin ayrıntılı olarak yapılması esnasında hesap kalanlarına kadar inmeye gerek olduğunda inilmeli ve ilgili hesap grubunun anormal artışına veya anormal azalışına sebep olan hesap tespit edilmelidir. İlgili hesabın neden arttığı veya azaldığı ortaya konmalı, bu artış veya azalışın etkilenebilecek diğer hesaplarında tespit edilmesi gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde bir araştırma yapılacak olup dönen varlıklardaki dağılımdan

başlanarak öz kaynaklara doğru bir akış izlenecektir. XYZ işletmesinin analizi yapılırken eş zamanlı olarak sektör karşılaştırması da gerçekleştirilecektir.

6.3.3.1. Hazır Değerler

Tablo 6.3. XYZ İşletmesi Hazır Değerler Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Hazır Değerler	415.620,8	3.235.543,7	2.819.923	678,48
1-Kasa	112.510,7	46.221,9	-66.289	-58,92
2-Alınan Çekler	0,0	2.777.447,3	2.777.447	TANIMSIZ
3- Bankalar	58.466,4	28.006,2	-30.460	-52,10
5-Diğer Hazır Değerler	244.643,7	383.868,3	139.225	56,91

İşletmenin dönen varlıklarındaki artış sektörle kıyaslandığında normal karşılanabilecek bir düzeydedir. Dağılıma bakıldığında ‘*Hazır Değerler*’ artış oranı % 678,48 olmasına rağmen tutarsal olarak anormal karşılanabilecek bir durum değildir. Kasa da yüzdesel olarak anormal bir azalış olmasına rağmen denetçi açısından sorun teşkil edecek kadar tutarsal bir azalış söz konusu değildir. Kasa sayım sonucunda bir sorun olmaması halinde incelenmesi gereken bir durum yoktur denilebilir. Ancak işletme 2016 ve öncesinde hiç çek almamış veya çekli satış yapmamıştır. 2017 yılında ise 2.777.000 TL’lik çek alarak satış yaptığı görülmektedir. Yüksek ihtimalle işletmenin satış ve tahsilat sorunundan kaynaklanabileceği düşünülebilir. Sektör verilerine bakıldığında çekli, senetli ve senetsiz alacakların 2017 yılında ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Denetçi açısından özellik arz eden bir durum gibi görünmemektedir. Hazır değerlerdeki yüksek oranlı artışın sebebi alınan çekler hesabının önceki yılda bakiyesiz olması ve cari yılda 2.777.000 TL artmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 6.4. G-45 Sektörü Hazır Değerler Hesap Grubu Kalemleri

AKTİF (VARLIKLAR)	2016	2017	FARK TL	FARK %
I-DÖNEN VARLIKLAR	10.642.233,3	13.856.513,8	3.214.280,5	30,20
A-Hazır Değerler	1.278.725,7	1.776.557,9	497.832,2	38,93
1-Kasa	48.242,4	76.176,5	27.934,1	57,90
2-Alınan Çekler	451.072,0	812.428,5	361.356,5	80,11
3- Bankalar	655.576,4	895.976,5	240.400,1	36,67
5-Diğer Hazır Değerler	194.103,2	249.006,5	54.903,3	28,29

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

6.3.3.2. Ticari Alacaklar ve Diğer Alacaklar

Ticari alacaklar hesap grubu senetli ve senetsiz olan alacakları içerisinde barındıran hesap grubudur. Denetçi açısından senetli yani belgeli olan alacakların kontrolü belgelerden olacağı için senetsiz alacaklara nazaran daha kolay görünmektedir. Verilen depozito ve teminatlar, şüpheli ticari alacaklar gibi hesap grubunun diğer hesap kalemlerinde genellikle büyük tutarlı farklılıklar beklenmemektedir.

Tablo 6.5. XYZ İşletmesi Ticari Alacaklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Ticari Alacaklar	31.900.737,2	47.116.454,8	15.215.718	47,70
1-Alicılar	19.644.225,3	24.184.754,3	4.540.529	23,11
2-Alacak Senetleri	12.120.680,1	22.794.501,8	10.673.822	88,06
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0,0	(1.647,4)	-1.647	TANIMSIZ
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	135.831,8	138.846,1	3.014	2,22
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	14.736,8	14.736,8	0	0,00
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	(14.736,8)	(14.736,8)	0	0,00
D-Diğer Alacaklar	58.477,2	27.835,4	-30.642	-52,40
5-Diğer Çeşitli Alacaklar AGİ	58.477,2	27.835,4	-30.642	-52,40

Ticari alacakların artış oranı % 47 oranında gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Sektör ortalaması ile hemen hemen aynı oranda artmıştır. Ancak dağılıma bakıldığında sektör ve işletmenin artışına sebep olan hesap kalemlerinin farklı olduğu görülmektedir. İşletmenin ‘‘Alicılar Hesabı’’nın artış oranı % 23, sektörün ‘‘Alicılar Hesabı’’ artışı ise % 48,87’dir. XYZ İşletmesinin iki katı olarak artmıştır. İşletmenin alıcılar hesabının sektörün altında artması kredi kurumları açısından değerlendirildiğinde olumlu karşılanabilecek bir durumdur. Bu sebeple denetçi tarafından incelenmesi gereken bir durumdur. Öte yandan işletmenin alacaklarını senede bağlamış olması, nakit satış yapabilmış olması da buna etken olabilir. Alacak senetleri hesabına bakıldığında sektördeki artış oranı %26 iken, işletmenin alacak senetlerindeki artış % 88 gibi anormal bir şekilde gerçekleşmiştir. Buradaki senetli alacaklar için risk düzeyinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple elde edilmesi gereken kanıt miktarının artırılması yerinde

olacaktır. Ayrıca muhasebe politikası olarak seçilen diğer bir yöntemde, çeklerde vade olmaması sebebiyle dönem sonunda ‘‘Alınan Çekler Hesabı’’ndaki bakiyenin alacak senetleri hesabına virman yapıldığı da piyasada sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durumun denetçi tarafından kontrol edilmesi alacak senetleri hesabındaki artışı açıklamak konusunda yardımcı olabilir.

Tablo 6.6. G-45 Sektörü Ticari Alacaklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Ticari Alacaklar	3.852.272,6	5.670.313,3	1.818.040,7	47,19
1-Alicılar	2.795.153,1	4.161.078,6	1.365.925,5	48,87
2-Alacak Senetleri	890.943,7	1.129.934,4	238.990,7	26,82
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	(5.214,1)	(6.362,9)	(1.148,8)	22,03
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	4.881,8	11.701,2	6.819,4	139,69
6-Diğer Ticari Alacaklar	123.270,8	348.282,7	225.012,0	182,53
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	141.985,6	180.834,2	38.848,6	27,36
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	(98.748,3)	(155.154,9)	(56.406,6)	57,12
D-Diğer Alacaklar	435.440,0	444.292,6	8.852,6	2,03
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	315.727,1	278.834,4	(36.892,7)	-11,68

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Diğer alacaklar hesabına bakıldığında sektörde bu hesabın açılımını anlayamamaktadır. XYZ işletmesinde ise asgari geçim indiriminden dolayı işletmenin devletten alacağı durumundaki tutarın bu hesapta takip edildiği anlaşılmaktadır. Hesap incelendiğinde % 52 oranında bir azalış gözlenmektedir. Asgari geçim indirimi devlet tarafından çalışan her bir personele ödenmek üzere devlet tarafından işverenlere ödenen bir tutardır. Bu tutarın ödemesi nakden yapılmamakta, işverenlerin sosyal güvenlik kurumuna olan borçlarından mahsup edilmektedir. Bu hesabın azalmış olması, azalışın % 52 oranında gerçekleşmiş olması işletmenin personellerinin yarısını işten çıkartmış anlamına gelmektedir. İşletmenin satışlarının artması, her hangi bir küçülmeye gidilmemesi durumunda böyle bir azalış anormal bir durumu ortaya çıkarmaktadır. İşletmenin küçülmeye gidip gitmediği, satışlarının hangi oranda arttığı veya azaldığı her hangi bir satış veya servis merkezinin kapatılması gibi bir durumun olup olmadığının incelenmesi

önem arz etmektedir. Ayrıca bu kadar personelin çıkarılma sebebi, çıkarılma şekli, ödenen kıdem ve ihbar tazminatlarının olup olmadığı, varsa doğru hesaplanıp hesaplanmadığı gibi durumlarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Konu ile ilgili farklı açılardan kanıt elde edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

6.3.3.3. Stoklar

Stoklar, özellikle incelenmesi gereken hesaplar içerisinde sayılabilir. Bağımsız denetçinin stok sayımına mutlak suretle katılması, stok sayımına katılmamış ise yeni bir stok sayımı yapması ve önceki sayım sonuçları ile karşılaştırma yapması gerektiği çalışmanın önceki bölümlerinde anlatılmıştır. Stoklar hesap grubunda yer alan tutarların gerçeği yansıtması önemli unsurlardandır. Piyasadaki bazı işletmelerde stok sayımlarının sağlıklı yapılmadığı, ‘‘Satılan Malın Maliyeti’’ hesap grubunun kaydı olarak arttırıldığı veya azaltıldığı, böylece ödenmesi gereken verginin istenilen seviyelerde tutulmaya çalışıldığı bilinmektedir. Şöyle ki; işletme yönetimi hesaplanan verginin fazla olduğunu düşündüğünde ya gelirlerini azaltma yoluna gidecek veya giderlerini arttırma yolunu seçecektir. Verginin hesaplanması esnasında işlemler operasyonel olarak tamamlandığından dolayı gelirleri ile ilgili elinden gelen bir şey olmayacaktır. Bu sefer ikinci yolu tercih ederek giderlerini arttırma yolunu seçecektir. Bunu yaparken satılan malların maliyetini olduğundan fazla yazacak ve bu da stoklarını olması gerekenden daha az görünmesine sebep olacaktır. Fiili stoklar artarken, hesaplarında görünen stok miktarı daha az olacaktır. Tam tersi durumda işletme karda görünmek için satılan malın maliyetini azaltmak sureti ile karını arttıracak ancak bu sefer de stoklar hesabı olması gerekenden fazla görünecektir. Devletin zaman zaman çıkarmış olduğu tebliğler ile ‘‘Stok Affi’’ bu durumda olan firmaların belli bir bedel karşılığında stoklarını normal seviyelere getirmelerini amaçlamaktadır.

Tablo 6.7. XYZ İşletmesi Stoklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-Stoklar	22.813.926,4	36.908.258,6	14.094.332	61,78
3-Mamüller	1.648.805,4	4.321.628,2	2.672.823	162,11
4-Ticari Mallar	20.246.804,8	30.820.352,0	10.573.547	52,22
5-Diğer Stoklar	313.239,6	828.627,5	515.388	164,53
7-Verilen Sipariş Avansları	605.076,6	937.650,9	332.574	54,96

XYZ işletmesinin stoklar hesap grubu bir önceki yıl verileri ile kıyaslandığında % 61,78 puanlık bir artışla 36.908.258 TL seviyelerine ulaştığı görülmektedir. Sektör ortalamalarında ise aynı dönemde % 19,93 puan artış olduğu ve işletmenin verilerinin anormal bir artış izlediği anlaşılmaktadır. Yukarıda bahsi geçen durumlardan dolayı böyle bir artış olma ihtimali yüksek görünmektedir. Stoklar hesap grubunun satışlar, satılan malın maliyeti gibi birebir ilgili olduğu hesaplar ile karşılaştırılması yerinde olacaktır. Denetçinin stok sayımlarını daha dikkatli yapması, stoklarda risk oranının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili yılda veya izleyen yılda stok affı gibi bir durumun olup olmadığı, varsa bu affın işletmenin yararlanıp yararlanmayacağı gibi konularda da ayrıca yönetimden bilgi talep edilmesi durumun netleştirilebilmesi için önem arz etmektedir.

Tablo 6.8. G-45 Sektörü Stoklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-Stoklar	4.619.384,4	5.540.222,3	920.837,9	19,93
3-Mamüller	57.788,1	114.243,0	56.454,8	97,69
4-Ticari Mallar	3.307.237,9	4.265.645,6	958.407,7	28,98
5-Diğer Stoklar	62.753,0	70.257,7	7.504,7	11,96
7-Verilen Sipariş Avansları	698.243,7	760.496,4	62.252,7	8,92

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Stoklar hesap grubundaki dağılım incelendiğinde tüm stok hesaplarında sektöre göre anormal artışlar olduğu anlaşılmaktadır. İşletmenin önceki yıllarda zararda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, işletmenin kara geçmek gibi bir çabasının olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

6.3.3.4. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

Gelecek aylara ait giderler işletmenin peşinen ödemiş olduğu ancak faydasını daha sonraki dönemlerde göreceği ve dönemsellik kavramı gereği daha sonraki dönemde gider hesaplarına aktarılmak üzere kaydedildiği hesap kalemidir. Gelir tahakkukları ise gelirin doğduğu ancak tahsil edilebilir duruma gelmediği durumlarda çalıştırılmaktadır. Genel olarak çok fazla hareket gören hesaplar değildir.

Tablo 6.9. XYZ İşletmesi Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	125.505,4	671.091,0	545.586	434,71
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	122.873,5	435.219,9	312.346	254,20
2-Gelir Tahakkukları	2.631,9	235.871,2	233.239	8.862,15

İşletmenin ilgili hesap grubunun önceki yıllara kıyaslanması sonucunda ortaya çıkan durum % 434,7 puanlık anormal bir artışla 671.000 TL seviyelerine yükselmiş olmasıdır. Aynı dönemlerde sektör verileri incelendiğinde % 12’lik bir azalış söz konusudur.

Tablo 6.10. G-45 Sektörü Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	94.875,0	83.421,9	(11.453,2)	-12,07
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	57.721,7	54.542,5	(3.179,1)	-5,51
2-Gelir Tahakkukları	37.153,4	28.879,3	(8.274,0)	-22,27

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Bu hesap kalemleri bir dönemin giderlerinin daha sonraki dönemlere aktarmakta kullanıldığı piyasadan bilinmekle birlikte içeriğinde farklı işlemlerden kaynaklanan olayları da barındırabilmektedir. Oransal olarak artış yüzdesinin çok olması bu grubun çok önemli ve yüksek risk barındıran bir grup olduğu anlamına gelmemektedir. Zira tutarsal olarak bakıldığında çok büyük tutarlar olmadığı görülmektedir. Muhtemelen denetçi bu hesap grubu için örneklemini büyütmeyecek, daha fazla kanıt ihtiyacı olmayacaktır. Yönetimin sorgulanmasının ardından elde edeceği kanıtları yeterli olacaktır.

6.3.3.5. Duran Varlık Dağılımları

Duran varlıklarda denetim açısından dönen varlıklara nazaran daha az risk olduğu düşünüldüğünden daha öncede bahsedilmişti. Duran varlıklarda özellikle üzerinde

durulması gereken hesap grubu ticari alacaklar hesap grubudur. Ticari alacaklar bir önceki yılla mukayese edildiğinde % 28,44'lük bir azalış olduğu, aynı dönemler sektör verileri için kıyaslandığında sektördeki azalışın % 27,83 olduğu görülmektedir. İşletmenin ilgili hesap grubu için sektörle hemen hemen paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Ancak sadece buradaki veriye bakılarak uzun vadeli ticari alacakların sıfır riskli olduğu söylenmemelidir. Buradaki azalış alacakların kısa vadeli alacaklara dönüşmesinden dolayı olabileceği gibi işletme tarafından bilinçli olarak da kısa vadeli alacaklara aktarılmış olabilir. İşletmenin ticari alacaklar hesap grubundaki dağılıma bakıldığında senetsiz alacakların küçük bir miktarda arttığı ancak senetli alacakların büyük oranda azaldığı görülmektedir. Denetçi açısından incelenmesi daha kolay bir durumdur. İşletmenin elinde mevcut olan senetlerinin vadelerinin kontrol edilmesi ile durum netlik kazanacaktır. Denetçi açısından çok fazla zaman alıcı bir incelemede olmayacaktır. Bu sebeple ticari alacakların önemlilik seviyesinin yüksek belirlenmesi gerektiği ve risk düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Diğer duran varlık kalemlerine bakıldığında işletmenin yeni bir yatırım yaptığı, görülmektedir. Denetçi açısından, gelecekle ilgili ciddi bir planlaması olmayan işletmenin riskli olduğu düşünüldüğünde, işletmenin geleceği açısından olumlu karşılanması gereken bir durumdur. Diğer taraftan işletmenin yatırımlarının artması nakit ihtiyacına sebebiyet verebileceğinden dolayı ilerleyen süreçte işletme kredi kurumlarına başvurmak isteyebilir. Bu sebeple de finansal tablolarında işletmeyi iyi bir durumda da göstermek istemesine de sebep olabilir.

Denetçi tarafından incelenmesi gereken bir diğer durum, işletmenin amortisman ayırmamış olduğudur. Bir önceki yıldaki birikmiş amortisman tutarı ile cari yıldaki amortisman tutarı aynıdır. Varlıkların tamamının birden amortisman sürelerinin önceki yılda bitmiş olabilmesi bir ihtimal olsa da düşündürücü bir durum olduğu da açıktır. Denetçinin bu durumu amortisman tablolarından incelemesi, ilgili kişilerle de görüşerek durumu netleştirmesi gerekecektir. Bu durum işletmenin sahip olmadığı, ekstra karlılık durumunu ortaya çıkaracaktır.

6.3.3.6. Mali borçlar

Banka kredileri işletmelerin nakit ihtiyaçları olduğunda ilk başvurdukları finansman kaynaklarından. Muhasebe işlemleri olarak bakıldığında piyasada gözlemlenen birkaç farklı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi daha çok küçük işletmeler tarafından

gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarında kredilerin vadelerine göre ayrılmasındansa sadece kısa vadeli hesaplarda tutulması ve dönemsel kavramına aykırı hareket edilse de takibinin işletme tarafından daha kolay yapılabilmesidir. İşletmeler biraz daha büyüdüğünde veya kredi kurumlarını daha sık ziyaret etmeye başladıklarında bu durumun düzeltildiği görülmektedir. Zira kredi kurumları işletmenin kredilerinin ne kadar kısa ne kadarının uzun vadeli olduğunu Merkez Bankası nezdinde rahatlıkla sorgulayabilmektedirler. Yeni kredi açma talebi geldiğinde mali verilerdeki durum rahatlıkla anlaşılabilir. Bir diğer durum ise kredilerin, özellikle taksitli kredilerin takibinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı işletmeler mali borçlar hesap grubunda sadece anapara borçlarını takip etmekte, ödeme zamanı geldiğinde ve ödeme yapıldığında faiz giderleri ve diğer giderleri kayıt altına almaktadırlar. Dolayısı ile mali tablolara bakıldığında sadece anapara kadar mali borç görünmekte vadesi gelmemiş olan faiz ve diğer giderler görünmemektedir. Diğer işletmeler ise mali borçlarında faiz ve anapara borçlarının toplamını göstermekte, vadesi gelmemiş olan faiz ve diğer giderlerini gelecek aylara ve yıllara ait giderler içerisinde takip etmektedirler. Her iki durumda vergisel açıdan bir sorun oluşturmamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum bu yöntemlerden birisi seçildikten ve bir süre kullanıldıktan sonra değiştirilirse işletmenin rasyoları bambaşka durumları ortaya koyacaktır. Böyle bir değişikliğin yapılması durumunda mutlaka dipnotlarda açıklama yapılmalıdır.

Tablo 6.11. XYZ İşletmesi Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Mali Borçlar	3.419.189,4	5.238.452,3	1.819.262,9	53,21
1-Banka Kredileri	3.058.906,5	4.775.947,5	1.717.041,0	56,13

XYZ işletmesinin kısa vadeli banka kredileri bir önceki yıllara mukayese edildiğinde % 76,48 puanlık azalma olduğu, oranın anormal olduğu, ayrıca sektörün kısa vadeli mali borçlarında artma gerçekleşirken işletmenin mali borçlarında azalma olması da anormal karşılanabilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Denetçi tarafından dikkatle incelenmesi ve ilgili alandaki kanıt sayısının artırılması yerinde olacaktır.

Tablo 6.12. G – 45 Sektörü Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Mali Borçlar	14.497.074,4	3.409.350,0	-11.087.724	-76,48
1-Banka Kredileri	14.497.074,4	3.409.350,0	-11.087.724	-76,48

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

6.3.3.7. Ticari Borçlar

Ticari borçların bünyesinde işletmenin senetli ve senetsiz borçları yer almaktadır. Piyasada senetli borçların ayrılmasında pek sorunla karşılaşılmazken senetsiz borçların vadelerine dikkat edilmediği bilinmektedir. Senetsiz borçlarda ve alacaklarda taraflar arasında genellikle ticari ilişkilerden kaynaklı olarak bir vade belirlenmemektedir. Vadenin belirlendiği durumlarda ise bu vade bir belgeye dayandırılmamışsa tespiti oldukça zordur. İşletme açısından büyük bir sorun teşkil etmese de işletmenin rasyolarının doğru okunabilmesi, durumunun daha net tespiti için bu vadenin belirlenebilmesi gerekmektedir. Özellikle kredi kurumları tarafından yapılan analizlerin önemli bir kısmını işletmenin kısa vadeli borçları oluşturmaktadır. İşletmenin kısa vadeli borçlarının uzun vadeli borçlar içerisinde gösterilmesi aktif büyüklüğü açısından bir sorun oluşturmayacaktır. Öte yandan böylesi bir durum işletmenin finansal durumunun olduğundan daha iyi görünmesine ve ilgili bilgi kullanıcılarını yanıltıcı bir etkiye sebep olacaktır.

Tablo 6.13. XYZ İşletmesi Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
B-Ticari Borçlar	12.237.003,9	16.923.427,9	4.686.424	38,30
1-Satıcılar	6.127.820,5	7.653.151,9	1.525.331	24,89
2-Borç Senetleri	6.109.183,4	10.164.897,3	4.055.714	66,39
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	0,0	(894.621,2)	-894.621	TANIMSIZ

XYZ işletmesinin kısa vadeli banka kredileri bir önceki yıllara mukayese edildiğinde % 76,48 puanlık azalma olduğu, oranın anormal olduğu, ayrıca azalma olmasının da beklenmemesinden kaynaklı olarak anormal karşılanabilecek bir durum olduğu düşünülebilir.

Tablo 6.14. G – 45 Sektörü Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
B-Ticari Borçlar	3.556.078,1	4.402.696,7	846.618,6	23,81
1-Satıcılar	2.771.693,4	3.548.347,6	776.654,2	28,02
2-Borç Senetleri	696.736,8	728.113,7	31.376,9	4,50
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	(1.481,0)	(4.266,2)	(2.785,2)	188,06

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

6.3.3.8. Diğer Borçlar

Diğer Borçlar hesap grubunun içerisinde işletmenin ortaklarına, iştiraklerine, bağlı ortaklıklarına, personeline olan borçları yer almaktadır. Ticari nitelikte olmayan borçlardır. Bu grupta özellikle dikkat edilmesi gereken hesap ‘Ortaklara Borçlar Hesabı’dır.

Tablo 6.15. XYZ İşletmesi Diğer Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Diğer Borçlar	11.097.798,3	6.550.662,2	-4.547.136	-40,97
1-Ortaklara Borçlar	10.626.425,1	6.326.284,1	-4.300.141	-40,47
4-Personele Borçlar	471.373,2	224.378,0	-246.995	-52,40

Mukayeseli tablolar analiz yöntemine göre işletmenin diğer borçlar hesap grubunun % 40,97 puan azalarak 6.550.000 seviyelerine indiği görülmektedir. Azalışın en büyük etkeni ortaklara borçlar hesabının azalmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. bu azalış normal bir azalış gibi görünmemekle birlikte, ortaklar hesabı denetçi tarafından özellikle incelenmesi gereken bir hesaptır. Denetçinin bu alandaki risk seviyesini yüksek belirlemesi yerinde bir karar olacaktır. Zira ortaklara olan borçların kısa vadeli mi yoksa uzun vadeli mi olduğunun tespiti oldukça zor bir durumdur. İşletmelerin ortaklarına resmi belgelere dayanmadan da bazı maddi aktarımlarda bulunabildikleri veya işletmeye ait giderlerinin ortaklar tarafından karşılandığı piyasadan bilinmektedir. Bazı işletmelerin ise kasada fazla birikme olması halinde kasada görünen bakiyeleri ortaklar hesaplarına virmanlamak sureti ile kasadaki bakiyeleri işletme açısından makul seviyelere indirdikleri görülmektedir. XYZ işletmesinin uzun vadeli ortaklar hesabının da incelenerek buradaki azalışın sebebinin daha net ortaya konması gerekmektedir. Denetçinin bu yönde kanıt toplaması, yönetim ile gerekli görüşmeleri yapması yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Sektör verileri incelendiğinde ise sektörde ilgili hesapta yüksek bir artış veya azalış gözlenmemekle birlikte % 6,56 puanlık bir artış meydana gelmiştir. İşletmenin verilerinin sektör verileri ile de ciddi bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 6.16. G-45 Sektörü Diğer Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Diğer Borçlar	545.748,1	556.613,4	10.865,3	1,99
1-Ortaklara Borçlar	353.437,9	376.617,6	23.179,7	6,56
2-İştiraklere Borçlar	25.366,5	48.865,6	23.499,0	92,64
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	25.664,9	987,8	(24.677,1)	-96,15
4-Personele Borçlar	24.883,3	23.956,2	(927,1)	-3,73

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

İlgili hesap grubunda yer alan diğer hesap kalemi ‘‘Personele Borçlar Hesabı’’dır. İlgili hesap personele yapılması gereken hesaplanmış ancak daha ödemesi yapılmamış olan maaş ödemelerinin takip edildiği hesaptır. Genel olarak çok yüksek sapmaların olmasının beklenmediği bir hesap kalemidir.

İşletmenin ilgili hesabı mukayeseli tablolar analiz tekniği ile incelendiğinde % 52,40 gibi yüksek bir oranda azaldığı görülmektedir. Bu azalışın tek bir açıklaması olabilir, işletme personelinin yarısını işten çıkarmıştır. Daha önceki hesap kalemlerinde de benzer bir durumla karşılaşılıyordu. Personele yapılması gereken asgari geçim indirimlerinin takip edildiği hesapta da böyle bir durum göze çarpmaktaydı. İşletmenin personelleri ile ilgili ciddi bir risk unsuru olduğu açık olarak görülmektedir.

Denetçinin, personellerle ilgili olan tüm hesap kalemlerini dikkatlice incelemesi gerekmektedir. Ayrıca işletmede çalışan personellerin sayısından emin olması, mevcut personelle devam etmekte olan işlemlerin yerine getirilmesinin mümkün olup olmadığını teyit etmesi, işten çıkarmaların veya işten ayrılan personellerin toplu olarak mı yoksa bireysel olarak mı işten ayrıldıklarını ve bu duruma sebep olan etkenleri incelemesi yerinde olacaktır.

Piyasada bazı işletmelerin, mevcut olmayan personelleri sanki bünyesinde çalıştırıyormuş gibi işlem yaptıkları, gerekli sigorta ve vergi masraflarını ilgili kişilerden tahsil ettikleri ve haksız kazanç elde etmeye çalıştıkları bilinmektedir. XYZ İşletmesinde

böyle bir durumun var olup olmadığının sorgulanması ve durumun netleştirilmesi önem arz etmektedir. Bazı durumlarda ise işletmelerin mevcut personellerini başka bir işletmede göstermesi ve görevlendirme ile kendisinde çalışıyormuş gibi göstermek sureti ile bir işletmedeki karı diğer bir işletmeye aktarmak gibi bir yöntem kullandıkları görülmektedir. Örneğin; A işletmesinde çalışan 100 personelin aylık 50.000 TL gideri olduğunu düşünelim. A işletmesinin giderlerini arttırması gerektiğinde bu personellerin bir kısmını B işletmesine devretmekte ve B işletmesinden A işletmesine hizmet faturası düzenlenmektedir. A işletmesi giderlerini arttırmak isterse düzenlenen hizmet faturaları aktarılan personelin masrafının çok üzerinde, eğer A işletmesi giderlerini azaltmak istemekte ise hizmet faturası aktarılan personelin masrafının altında olmaktadır. Bu işlemin çok uzun süreler devam ettirilmediği de ayrıca piyasadan bilinmektedir. Denetçinin bu yönde de bir araştırmaya girmesi yerinde olacaktır.

6.3.3.9. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler

Ödenecek vergi ve diğer yükümlülükler, işletmenin maliye ve sosyal güvenlik kurumuna olan borçlarının takip edildiği hesap grubudur. Genellikle tutarların net bir şekilde belirlenmesi kolay bir gruptur. Denetçiler tarafından vergilerin doğru hesaplanıp beyan edilip edilmediği muhasebe programları yardımı ile rahatlıkla kontrol edilebilmektedir. İşletmeler kar elde ettiklerinde ödedikleri vergilerle birlikte ödenmesi gereken katma değer vergisi, ödenmesi gereken stopajlar gibi işletme kar elde etmese de ortaya çıkan vergiler de mevcuttur.

Tablo 6.17. XYZ İşletmesi Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	333.917,2	184.740,0	-149.177	-44,67
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	146.215,9	85.732,2	-60.484	-41,37
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	187.701,4	89.349,4	-98.352	-52,40
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit.Vergi /Diğer Yük.	0,0	9.658,5	9.658	TANIMSIZ

İşletmenin verileri bir önceki yıllara mukayese edildiğinde ödenecek vergilerinde % 41,37 puanlık bir azalış ile ödenecek sosyal güvenlik kesintilerinde ise % 52,40 puanlık bir azalış meydana gelmiştir. Bu azalışın sebebi daha öncede belirtildiği üzere personellerinde yaşanan dalgalanmadan kaynaklı olma ihtimali yüksektir.

Tablo 6.18. G-45 Sektörü Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	332.324,7	423.421,1	91.096,5	27,41
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	270.744,4	307.056,8	36.312,4	13,41
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	31.803,8	22.444,4	(9.359,4)	-29,43
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit.Vergi /Diğer Yük.	27.427,1	9.569,6	(17.857,5)	-65,11

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Ayrıca sektör ortalamaları mukayese edildiğinde ödenecek vergilerde %13,41 puanlık artış olduğu ve ödenecek sosyal güvenlik kesintilerinde ise % 29,43 puanlık bir azalış olduğu görülmektedir. Otomotiv sektörü kriz gibi genel ekonomik sıkıntılardan çok çabuk etkilenen bir sektördür. Özellikle kriz dönemlerinde fazlaca personellerini işten çıkardıkları bilinmektedir. Devletin bu gibi durumlarda personellerin bazı giderlerinde teşvik sağlaması ile bu durumun önüne geçmeye çalıştığı görülmektedir. Son birkaç yıldır istihdamın artırılması için çeşitli teşvikler verildiği gözlenmiştir. Sektördeki sosyal güvenlik kesintilerinin azalış sebebinin bir kısmı bu sebepten kaynaklanıyor olabilir. İşletme verileri ile karşılaştırıldığında anormal bir sapmanın olduğu anlaşılmaktadır.

6.3.3.10. Uzun Vadeli Mali Borçlar

Uzun vadeli mali borçlar artması işletmenin yeni bir kredi kullandığı, azalması ise işletmenin uzun vadeli borçlarının bir kısmının vadelerinin bir yılın altına indiği ve kısa vadeli borçlar hesabına aktarıldığı anlamına gelmektedir. Kredi kurumları, işletmelerin risklerinin toplamını merkez bankası nezdinde görebilmekte, bu risklerin ne kadarının kısa vadeli ne kadarının uzun vadeli olduğunu belgelendirebilmektedir.

Tablo 6.19. XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Mali Borçlar	8.526.952,00	9.285.715,25	758.763	8,90
1-Banka Kredileri	8.526.952,0	9.285.715,3	758.763	8,90

XYZ İşletmesinin uzun vadeli banka kredileri hesabı mukayeseli tablolar analiz tekniği ile incelendiğinde % 8,9 puanlık bir artış olduğu, sektör verileri bir önceki yıllla mukayese edildiğinde ise % 5,75 puanlık bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 6.20. G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Mali Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Mali Borçlar	3.464.983,80	3.597.618,15	132.634,4	3,83
1-Banka Kredileri	3.332.852,5	3.524.610,4	191.757,9	5,75

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

İşletme verileri ile sektör verileri paralellik göstermektedir. Yine de denetçinin işletmenin risk limitlerini öğrenmesi ve doğru şekilde kayıt altına alınıp alınmadığını kontrol etmesi yerinde bir davranış olacaktır.

6.3.3.11. Uzun Vadeli Ticari Borçlar

İşletmenin satıcılarına olan borçlarının uzun vadeli olan kısımları bu hesap grubunun içerisinde yer almaktadır. Bu gibi hesapların vadelerinin tespitinin resmi bir belgeye dayandırılması denetçi açısından oldukça güçtür. Bu sebeple ilgili hesap için dış teyitler hayati önem taşımaktadır.

Tablo 6.21. XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
B-Ticari Borçlar	5.536.394,10	3.410.779,19	-2.125.615	-38,39
1-Satıcılar	5.536.394,1	3.410.779,2	-2.125.615	-38,39

Ticari borçlar bir önceki yıllla mukayese edildiğinde %38,39 puanlık bir azalış olmuştur. Bu azalışın sebebi buradaki tutarların vadesi bir yılın altına inen kısmının kısa vadeli ticari borçlara virmanlanmasından kaynaklanmaktadır. Sektör verilerinden ticari borçlar bir önceki yıllla mukayese edildiğinde % 33,08 puanlık bir azalış olmuştur. İşletme verileri ile sektör verilerinin büyük bir sapma göstermediği anlaşılmaktadır.

Tablo 6.22. G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Ticari Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
B-Ticari Borçlar	211.141,29	141.302,73	(69.838,6)	-33,08
1-Satıcılar	95.446,9	33.406,3	(62.040,6)	-65,00

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

6.3.3.12. Uzun Vadeli Diğer Borçlar

Uzun Vadeli Ortaklara borçlar hesabı bir önceki yıl ile mukayese edildiğinde % 242,7 puanlık anormal bir oranda artmış olduğu görülmektedir. Hesabın kısa vadeli ortaklara borçlar hesabı ile birlikte değerlendirilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Kısa vadeli ortaklara borçlar hesabında % 40,47 puanlık bir azalış vardı.

Tablo 6.23. XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Diğer Borçlar	5.191.737,74	17.792.122,06	12.600.384	242,70
1-Ortaklara Borçlar	5.191.737,7	17.792.122,1	12.600.384	242,70

Sektör verilerinden uzun vadeli diğer borçlar bir önceki yıllla kıyaslandığında % 9,28 puanlık bir azalma olmuştur.

Tablo 6.24. G – 45 Sektörü Uzun Vadeli Ortaklara Borçlar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
C-Diğer Borçlar	550.391,68	499.332,28	(51.059,4)	-9,28
1-Ortaklara Borçlar	313.931,6	351.491,7	37.560,1	11,96

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

İşletme verileri ile sektör verileri arasında anormal bir sapmanın olduğu anlaşılmaktadır. Kısa vadeli diğer borçlardaki azalışta göz önünde bulundurulduğunda işletmenin bir hileye başvurmuş olması yüksek bir ihtimal gibi görünmektedir. Tutar olarak da ciddi bir artış meydana gelmiştir. Denetçi tarafından riskli olarak değerlendirilmesi ve elde edilmesi gereken kanıt miktarının artırılması yerinde bir tutum olacaktır.

6.3.3.13. Borç ve Gider Karşılıkları

Borç ve gider karşılıkları grubunda yer alan “Kıdem Tazminatı Karşılıkları Hesabı” personeller ile ilgili olan hesaplarla birlikte incelenmesi gereken bir hesaptır. İşletmenin önceki yıl verileri ile karşılaştırıldığında % 56 puanlık bir azalış olmuştur. Bu azalmanın sebebi yüksek ihtimalle personelleri ile ilgili anormal düşüştür kaynaklanmaktadır.

Tablo 6.25. XYZ İşletmesi Borç ve Gider Karşılıkları Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-Borç ve Gider Karşılıkları	85.281,72	37.523,96	-47.758	-56,00
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	85.281,7	37.524,0	-47.758	-56,00

Sektör verilerinde borç ve gider karşılıkları bir önceki yıl verileri ile kıyaslandığında ise % 226,4 puanlık bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 6.26. G – 45 Sektörü Borç ve Gider Karşılıkları Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-Borç ve Gider Karşılıkları	24.084,43	48.108,50	24.024,1	99,75
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	14.755,6	48.108,5	33.352,9	226,04

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

İşletmenin ilgili hesabının azalmış olmasının sebebi, personellerinin işten çıkarılması sonucu kıdem tazminatlarının ödenmesinden kaynaklanmış olabilir. İlgili hesabı arttıran işlem mevcut personel için ayrılacak olan kıdem tazminatı karşılıklarıdır. Azaltan işlem ise personellere yapılan kıdem tazminatı ödemelerinden kaynaklanmaktadır. Personellerden kaynaklanan hesaplarda sektör ve işletme verilerinde anormal sapmalar bu hesap için de devam etmektedir. Denetçi olarak personeller ile ilgili hesapların dikkatlice incelenmesi gerekmektedir.

6.3.3.14. Özkaynaklar

Özkaynaklar hesap grubu kontrolü kolay olan, ve çok aşırı yükselmelerin ve düşmelerin beklenmediği, kısmen riskin düşük olduğu hesap grubudur. Dikkat edilmesi gereken hususlar içerisinde bazı işletmelerin geçmiş dönem zararlarının fazla olmasından dolayı, karı fazla olan ve yüksek vergi ödemesi çıkan işletmeler ile birleşmeleri gösterilebilir. Yüksek karda olan işletme, zararda olan bir işletmeyi tüm aktif ve pasifleri ile birlikte devralmakta, ilgili dönemde diğer işletmenin zararlarını da karşılamak sureti ile mevcut vergi ödemelerini düşürmektedir. Bunun haricinde kar elde eden işletmelerin

karın belli bir miktarını yedek sınırına gelinceye kadar yedek ayırmaları gerekmektedir. İşletmenin bu durumlara uygun olarak hareket edip etmediği de denetçiler tarafından incelenmektedir.

Tablo 6.27. XYZ İşletmesi Öz Kaynaklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Ödenmiş Sermaye	60.001.126,04	80.001.126,04	20.000.000	80,04
1-Sermaye	60.000.000,0	80.000.000,0	0	33,33
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	1.126,0	1.126,0	0	0,00
C-Kar Yedekleri	16.235,42	21.254,23	5.019	30,91
5-Özel Fonlar	16.235,4	21.254,2	5.019	30,91
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(15.202.795,4)	(23.875.775,9)	-8.672.981	57,05
F-Dönem Net Karı (Zararı)	(8.672.980,55)	8.924.352,62	17.597.333	-202,90

İşletmenin öz kaynaklar hesap grubu bir önceki yıl verileri ile mukayese edildiğinde % 80,04 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Sektör ortalamaları mukayeseli analiz tekniği ile kıyaslandığında, sektörün öz sermayesinde bir önceki yıla göre % 44,61 puanlık bir artış olmuştur.

İşletmenin sermayesinde % 33,33 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Bu artışın sebebi mevcut ortakların sermaye paylarının arttırılması sonucunda olabileceği gibi yeni ortak alınması veya yeni bir işletme ile birleşme sonucunda da meydana gelmiş olabilir. Yukarıda bahsedildiği gibi bir durumun var olup olmadığı denetçi tarafından araştırılmalıdır. Sektör verileri incelendiğinde sektör sermayesinde % 37,19 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Sektöre yeni giren ve sektörden çekilen işletmelerin sektör sermayesinde etkili olduğu düşünüldüğünde işletme sermayesinde meydana gelen artış azalış sebepleri olarak farklılık gösterdiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 6.28. G – 45 Sektörü Öz Kaynaklar Hesap Grubu Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-Ödenmiş Sermaye	2.871.857,69	3.922.269,93	1.050.412,2	36,58
1-Sermaye	2.695.229,3	3.697.534,5	1.002.305,2	37,19
2-Ödenmemiş Ser.(-)	(42.496,3)	(65.967,0)	(23.470,7)	55,23
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	219.396,7	296.826,0	77.429,2	35,29
C-Kar Yedekleri	637.199,13	1.219.299,92	582.100,8	91,35
5-Özel Fonlar	336.771,0	650.720,0	313.949,0	93,22
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(787.014,2)	(982.409,1)	(195.394,9)	24,83
F-Dönem Net Karı (Zararı)	140.349,63	519.606,88	379.257,3	270,22
1-Dönem Net Karı	325.292,1	613.737,7	288.445,7	88,67
2-Dönem Net Zararı (-)	(184.942,4)	(94.130,9)	90.811,6	-49,10

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Özel fonlar hesabı işletmenin bir duran varlığını yenilemek amacı ile satması sonucunda elde etmiş olduğu karını üç yıl süre ile beklettiği hesaptır. Yeni duran varlık alındığında buradaki özel fonlar hesabı azaltılarak mahsup edilmekte ve işletme ödemesi gereken vergi yükünden kurtulmaktadır. Özel fonlar hesabı bir önceki yılla mukayese edildiğinde % 30,91 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Bu artış tutarı kadar işletmenin sattığı duran varlıklardan kar elde ettiği anlamına gelmektedir. Oran yüksek görünse de tutar olarak aktif büyüklüğü karşısında pek bir önem arz etmeyecektir.

İşletmenin 2017 yılında geçmiş yıl zararlarının % 57,05 puan artış gösterdiği görülmektedir. Bu artışın sebebi bir önceki yılda gerçekleşmiş olan dönem net zararının, geçmiş yıllar zararları hesabına virmanlanmasından kaynaklanmaktadır.

Öz kaynaklar grubunda asıl üzerinde durulması gereken hesap kalemi dönem net karı hesabıdır. İlgili hesabın TL bazında incelenmesi daha yerinde olacaktır. Dönem net zararında % 100'lük bir azalış meydana gelirken dönem net karında meydana gelen artışı oransal olarak inceleme şansımız yoktur. Dönem net karı ve dönem net zararı hesapları birlikte incelendiğinde, bir önceki yılda gerçekleşmiş verileri ile kıyaslandığında bir önceki yılda işletme 8.692.000 seviyelerinde zarar ederken 2017 yılında 8.924.000 TL seviyelerinde kar elde etmiştir. Artış tutarı 17.597.000 TL seviyelerindedir. İşletmenin bir anda bu kadar zarar ederken birden bu seviyelerde kara geçmiş olması

düşündürücüdür. İşletmenin gelir ve gider kalemlerinin incelenmesi ve bu durumu ortaya çıkaran etkenlerin denetçi tarafından değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bazı dönemlerde bazı sektörlerin hareketlendirilmesi için devlet tarafından katma değer vergisi avantajı gibi teşvikler sağlandığı bilinmektedir. Devlet tarafından sektörde, ilgili dönemde bir teşvik olup olmadığı mutlaka araştırılmalıdır. Ayrıca yönetimin işletmenin ilerleyen dönemlerinde yapmış oldukları planların incelenmesi, yeni bir yatırım ve/veya büyüme kararı, yeni ve yüklü bir kredi kullanma niyeti, piyasaya yeni hisse senedi çıkarmak gibi planlarının olup olmadığı, 2018 yılının ilk aylarında yapılan işlemlerin incelenmesi ve yukarıda anılan durumlar hakkında fikir verebilecek durumların değerlendirilmesi gerekmektedir.

6.3.4. XYZ İşletmesinin Gelir Tablosunun Yatay Analizi İçin Bazı Açıklamalar

XYZ İşletmesinin gelir tablosunun mukayeseli tablolar tekniği yöntemi ile analizi yapılırken hesap grupları bazında analiz yapılmaya çalışılacaktır. Sadece gerekli görülen hallerde hesap kalemleri bazında ayrıntıya inilecektir. İnceleme yapılırken daha önce elde edilen bilanço verilerine de gerekli hallerde vurgu yapılacaktır. İşletmenin gelir tablosu incelenirken aynı zamanda sektör gelir tablosu da incelenerek, hem bir önceki dönemle hem de sektörle karşılaştırma yapılacaktır. Gelir tablosunun ayrıntıları en son da karşılaştırmalı tablolar olarak verilecek olup analiz esnasında sadece özet gelir tablosu kullanılacaktır. Yöntem olarak bir önceki yılların mukayese yöntemi kullanılacaktır. Gelir tablosunda hesaplar yukarıdan aşağı doğru birbirlerini etkileyerek tabloyu oluşturduklarından dolayı, bir önceki adımda meydana gelen değişimlerde kontrol edilerek ilerlenecektir. Analist, işletme yöneticileri veya kredi kurumları çok farklı şekilde değerlendirme yapabilirler ancak burada denetçi gözüyle bir değerlendirme yapılmaya çalışılmaktadır. Bazı hesap gruplarında piyasada yapıldığı bilinen durumlar hakkında da bilgi aktarılmaya çalışılmıştır.

6.3.5. XYZ İşletmesinin Gelir Tablosunun Mukayeseli Tablolar Yöntemi İle Analiz Edilmesi Ve Yorumlanması

Denetçi olarak gelir tablosu incelendiğinde elde edilen verilerin bilanço kalemleri ile karşılaştırılması ve riskli alanların tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca piyasa

verilerinin de incelemeye dahil edilmesi, devlet teşvikleri, kriz, enflasyon gibi durumlarında değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Bazı kalemlerde meydana gelen artışların sebebi sadece enflasyon kaynaklı da olabilmektedir. Bu çalışmada enflasyon göz ardı edilerek analiz yapılmaktadır.

Tablo 6.29. XYZ İşletmesi Karşılaştırmalı Özet Gelir Tablosu

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-BRÜT SATIŞLAR	87.006.739,86	96.660.990,89	9.654.251,03	11,10
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-4.546.593,11	-4.757.150,86	-210.557,75	4,63
C-NET SATIŞLAR	82.460.146,75	91.903.840,03	9.443.693,28	11,45
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-76.878.545,57	-76.217.464,07	661.081,50	-0,86
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	5.581.601,18	15.686.375,96	10.104.774,79	181,04
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-9.605.848,02	-6.506.164,19	3.099.683,83	-32,27
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	-4.024.246,84	9.180.211,77	13.204.458,62	-328,12
F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	3.281.453,56	5.579.078,31	2.297.624,75	70,02
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-807.981,70	-817.790,24	-9.808,54	1,21
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	-6.652.874,57	-4.843.418,01	1.809.456,56	-27,20
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	-8.203.649,55	9.098.081,83	17.301.731,39	-210,90
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	79.375,24	498.901,29	419.526,05	528,54
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-548.706,24	-672.630,50	-123.924,26	22,58
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	-8.672.980,55	8.924.352,62	17.597.333,18	-202,90
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	0,00	0,00	0,00	0,00
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	-8.672.980,55	8.924.352,62	17.597.333,18	-202,90

Tablo 6.30. G – 45 Sektörü Karşılaştırmalı Özet Gelir Tablosu

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-BRÜT SATIŞLAR	28.508.233,70	30.581.268,89	2.073.035,19	7,27
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-1.270.975,22	-1.478.588,61	-207.613,39	16,33
C-NET SATIŞLAR	27.237.258,48	29.102.680,28	1.865.421,80	6,85
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-24.237.805,17	-25.453.062,50	-1.215.257,34	5,01
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	2.999.453,31	3.649.617,78	650.164,47	21,68
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-2.090.707,74	-2.626.903,75	-536.196,00	25,65
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	908.745,57	1.022.714,03	113.968,46	12,54
F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	842.237,03	903.082,43	60.845,41	7,22
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-1.046.686,08	-1.150.720,67	-104.034,60	9,94
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	-614.811,32	-686.774,05	-71.962,74	11,70
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	89.485,20	88.301,74	-1.183,46	-1,32
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	253.132,26	289.585,86	36.453,60	14,40
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-127.831,70	-139.250,76	-11.419,06	8,93
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	214.785,77	238.636,84	23.851,07	11,10
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	-74.436,14	-47.727,37	26.708,77	-35,88
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	140.349,63	190.909,47	50.559,84	36,02

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

6.3.5.1. Brüt Satışlar ve Satış İndirimleri

İşletmenin gelir tablosu mukayeseli tablolar analiz tekniği ile analiz edildiğinde brüt satışların % 11,10 puanlık bir artış gösterdiği görülmektedir. Aynı dönemde sektör brüt satışlarında meydana gelen artış % 7,27 olarak gerçekleşmiştir.

İşletmenin satış indirimleri bir önceki dönemle mukayese edildiğinde % 4,63 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Sektörde aynı dönemde satış indirimlerinde %16,33 puanlık bir artış gerçekleşmiştir. İşletme verileri sektöre göre oldukça düşük gerçekleşmiştir. Satış indirimlerini oluşturan etken satıştan iadeler ise işletmenin ürünlerinin kalitesine bakılmalı, büyük oranda satış iskontolarından meydana gelmekte ise işletmenin satış politikası değerlendirilmelidir. Buradan hareketle işletmenin satışlarını iyileştirdiği sonucu çıkarılabilir. Ancak bilanço kalemleri incelenirken ciddi bir personel azaltımı olduğu anlaşılmıştı. Bunun sonucu olarak gelir tablosunun satış indirimlerinin bir miktar artması beklenebilirdi. Veya sektöre göre bir miktar artış olsaydı normal karşılanabilirdi. İşletmede ise tam tersi meydana gelmiş, hem satışlar artmış, hem personeli azalmış hem de satış indirimleri sektöre göre daha az artış göstermiştir. İşletmenin pazarlama satış dağıtım giderlerinin de bu bağlamda incelenmesi yerinde olacaktır. İşletmelerin dönem sonlarında, genel olarak son çeyrekte karlarını ya da zararlarını diğer işletmelere

aktarabilmek veya bir sonraki döneme aktarabilmek için bu grubu kullandığı bilinmektedir. Dönem sonunda yapılan satışlar bir sonraki dönemin başında iade ve/veya iskonto olarak geri alınmakta ve ilgili dönemin tutarları bir sonraki döneme aktarılmaktadır. Bu sebeple bilanço sonrası olaylar incelenirken denetçi tarafından dikkatle incelenmesi gereken konular içerisinde yer almaktadır.

6.3.5.2. Net Satışlarda Meydana Gelen Değişim

Gelir tablosunda analiz yapılırken baz alınan asıl nokta net satışlar grubudur. Diğer kalemlerde meydana gelen artış azalış ve hatta bilanço kalemlerinde meydana gelen artış azalışta net satışlar ile kıyaslanmaktadır.

İşletmenin net satışları bir önceki yıl ile mukayese edildiğinde % 11,45 puanlık bir artış meydana gelmiştir. Sektör verilerinde aynı dönemde % 6,85 puanlık bir artış olmuştur. İşletmenin satışları sektörün yaklaşık iki katı büyüme göstermiştir. İşletmenin satışlarının artmasına sebep olan bir etken olmalı. Denetçinin işletmenin satışlarının sektöre göre yaklaşık iki katı gerçekleşmesinin sebebini araştırması yerinde olacaktır. Bazen yeni satış ofislerinin açılması, bazen pazarlama giderlerine yatırım yapılması, pazarlama satış ekibine yeni ve kalifiye personel istihdamı, işletmenin ciddi bir satış kampanyası yürütmesi gibi sebeplerden dolayı satışlar arttırılabilmektedir. XYZ işletmesinde bu veya buna benzer sebepler var mıdır? Araştırılmalıdır.

6.3.5.3. Satışların Maliyetinde Meydana Gelen Değişim

Satışların maliyeti genellikle işletmelerin en büyük gider kalemini oluşturmaktadır. Özellikle mamul üretim ve ticareti yapan işletmelerde bu tutarın yüksek olduğu görülmektedir. İşletmenin kar marjının hesaplanmasında da yine satılan malın maliyetine ihtiyaç duyulmaktadır. Bilanço içerisindeki stoklar hesap grubu yakın ilişki içerisinde olan satışların maliyeti, stokların düzgün sayımı ile daha net bir sonuca ulaşabilmektedir. Piyasadan bilenen bir durum ise stokların net olarak tespit edilmesi ve sonrasında satışların maliyetinin hesaplanması yerine önce işletmenin vergi durumuna bakılması, vergi çok görülür ise satışların maliyeti arttırılmakta, az görülür ise satışların maliyeti azaltılmaktadır. Satışların maliyetinin arttırılması stokların defter kayıtlarında erimesine, tam tersi durumda ise stokların aşırı şişmesine sebep olmaktadır. Devletin zaman zaman çıkarmış olduğu stok affı gibi af durumlarında işletmeler stoklarını makul seviyelere çekme imkanı bulabilmektedirler. Denetçilerin stok sayımına mutlak suretle

katılmalarının ne kadar önemli olduğu çalışmanın daha önceki bölümlerinde vurgulanmıştır. Büyük çapta mal satışı yapan işletmelerde satılan malın maliyetinin tespiti küçük çaplı mal işletmelere göre daha kolaydır. Son zamanlarda daha da yaygınlaşan barkod sistemi gibi stok yöntemleri sayesinde stok sayımı ve takibi daha rahat yapılabilir.

İşletmenin satışlarının maliyeti grubu mukayeseli tablolar tekniği ile incelendiğinde % 0,86 puanlık bir azalma meydana geldiği görülmektedir. Sektörde meydana gelen satışların maliyeti incelendiğinde ise % 5,01 puanlık bir artış meydana gelmiştir. İşletmenin satışlarının artarken satışlarının maliyetinin düşüyor olması düşündürücüdür. İşletmenin kar marjını arttırarak satış yaptığı izlenimi uyandırmakla beraber yukarıda bahsedilen durumların olma ihtimali yüksektir. denetçi tarafından bu düşüş yüksek risk grubunda değerlendirilmeli ve elde edilmesi gereken kanıt sayısı arttırılmalıdır. İşletmenin önceki dönemlerde zarar etmesi ancak ilgili dönemi karla kapatmasının en belirgin sebebi bu gibi görünmektedir. İşletmenin stoklarında da % 61,78 puan gibi aşırı bir artış meydana geldiği hatırlandığında durumun ciddiyeti daha fazla ortaya çıkmaktadır.

6.3.5.4. Faaliyet Giderleri

İşletmenin ana faaliyetini yerine getirebilmesi için katlandığı giderlerinin takip edildiği hesap grubudur. Üretim maliyetlerine yüklenmeyen, dönem içerisinde 7. Grupta takibi yapılan giderlerin gelir tablosundaki karşılığı bu gruptadır. Genellikle tutarları yüksektir. Satışlar arttığında satışlara oranla bir miktar artış göstermesi makul kabul edilmekte ve beklenmektedir. Denetçinin bu kısımda sorgulaması gereken asıl konulardan bir tanesi de bu giderlerin gerçekten işletmenin giderleri olup olmadığıdır. Dönem içerisinde 7.grupta çok çeşitleri olan gider kalemleri gelir tablosunda birkaç hesapta birleştirilmektedir.

Tablo 6.31. XYZ İşletmesi Karşılaştırmalı Faaliyet Giderleri Hesap Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-	-	3.099.683,83	-32,27
	9.605.848,02	6.506.164,19		
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-	-	2.055.046,67	-42,94
	4.785.487,81	2.730.441,14		
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-	-	1.044.637,16	-21,67
	4.820.360,21	3.775.723,05		

XYZ İşletmesinin mukayeseli tablolar tekniği ile faaliyet giderleri incelendiğinde bir önceki yıla göre % 32,27 puanlık bir azalış meydana gelmiştir. Bir önceki dönemde satışların % 11,65'i faaliyet giderleri iken cari dönemde bu oran % 7,08 olmuştur. İşletmenin satışları dikkate alındığında buradaki azalışın sebeplerinin mutlaka araştırılması gerekmektedir. İşletmenin satışlarının artarken faaliyet giderlerinin azalması oldukça anormal bir durumdur. Aynı dönemde sektör ortalamalarına bakıldığında % 25,65 puanlık makul karşılanabilecek bir oranda artış gösterdiği görülmektedir. Daha önceki araştırmalar neticesinde işletmenin personellerinde ciddi bir azalışa gittiği bilinmektedir. Azalışın bir kısmı bu sebeple açıklanabilir. İşletme kara geçmek niyetinde olduğu daha da netlik kazanmaktadır.

Tablo 6.32. G – 45 Sektörü Karşılaştırmalı Faaliyet Giderleri Hesap Kalemleri

	2016	2017	FARK TL	FARK %
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-2.090.707,74	-2.626.903,75	-536.196,00	25,65
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	-1.188,59	-1.565,85	-377,26	31,74
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Gid.(-)	-1.131.454,43	-1.404.998,97	-273.544,54	24,18
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-958.064,73	-1.220.338,93	-262.274,21	27,38

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

Bu grup içerisinde önemli bir yer tutan amortismanlarında kontrol edilmesi yerinde olacaktır. Bilanço kalemlerinde birikmiş amortismanlarda kayda değer bir artış olmadığı tespit edilmişti. İşletme bu dönemde amortisman ayırmamış olabilir. Ayrıca önceki dönem giderleri ile mukayese ederken daha da ayrıntılı incelenmesi ve hangi giderlerde azalış meydana geldiği ve bu azalışın sebeplerinin araştırılması yerinde olacaktır.

6.3.5.5. Faaliyet Karı Veya Zararında Meydana Gelen Değişme

Faaliyet karı veya zararı noktası işletmenin ana faaliyetleri sonucunda ne durumda olduğunun görülmesini sağlayan önemli bir istasyondur. Buraya kadar işletme ana faaliyetleri sonucunda elde etmiş olduğu hasılatı ile ana faaliyet giderlerinin karşılaştırılması imkanı sağlanmış olmaktadır. İşletmenin bir önceki döneminde ortaya çıkan faaliyet karı veya zararı hesap grubu ile cari dönemi karşılaştırıldığında % 328,12 gibi çok anormal bir artış olduğu görülmektedir. Bir önceki dönemde işletme bu noktada zararda iken cari dönemde yüksek karlara ulaşmaktadır. Brüt satış karı veya zararında da benzer bir artış söz konusudur. İşletmenin gelirleri artmış buna karşın asıl gider kalemlerinde azalma meydana gelmiştir. Analiz açısından bakıldığında işletmelerin

giderlerinin azalması ve aynı zamanda gelirlerinin artması elbette mükemmel karşılanabilir. Ancak denetçi mesleki şüphecilik çerçevesinde yaklaşacak ve durumu bu şekilde değerlendirecektir. Bu iki durumu da ortaya çıkaran etkenleri öğrenmesi gerekmektedir. Bu durum makul seviyelerin çok üzerindedir ve işletme bu açıdan ciddi riskler barındırmaktadır.

6.3.5.6. Olağan Kar Veya Zarar Grubunda Meydana Gelen Değişim

Faaliyet karı bulunduktan sonra işletmenin ana faaliyeti ile yakından ilgili olmayan ancak süreklilik arz eden gelir ve gider kalemleri bu grupta yer almaktadır. Bazı işletmeler tarafından ellerinde atıl olarak duran nakitlerin bu grubu ilgilendiren alanlarda değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle bu grupta yer alan finansman giderleri hesabı işletmeler tarafından ve kredi kurumları tarafından dikkatle takip edilmektedir. İşletmeler kaldıraç etkisinden yararlanabilmek ve nakit ihtiyaçlarını karşılamak gibi sebeplerden dolayı kredi kurumlarından borç almakta, karşılığında ise finansman giderlerine katlanmaktadırlar. Denetçi açısından finansman giderlerinin takibi çok zaman alan bir işlem değildir. Bankalardan alınacak mutabakat yazıları ve kredilerin ödeme planları, banka ekstreleri ile rahatlıkla tutarın doğruluğu hesap edilebilmektedir. Karını azaltmak isteyen işletmelerin finansman giderlerinde bir oynama yapma imkanları pek olmamakla birlikte grup içerisindeki diğer kalemlerde işlem yapılmaya çalışıldığına daha sık rastlanmaktadır. İşletme eğer kara geçmek niyetinde ise finansman giderlerinin bir kısmını yazmamakta, vergisel açıdan sorun olmayacağı için işlemin doğru olduğunu düşünmektedirler. Denetçi açısından giderleştirilmesi gerekirken gider yazılmayan tutarlarda önemli olacaktır. Zira işletmenin mali tablolarının gerçeği yansıtmamasına sebep olacaktır.

İşletmenin bir önceki dönemi ile mukayese edildiğinde % 210,90 puanlık bir artış meydana geldiği, bir önceki dönemde olağan kar veya zarar kalemi işletmenin zararını göstermesine karşın cari dönemde işletme bu noktada karda görünmektedir. Sektör ortalamalarında bir önceki döneme göre olağan kar veya zarar grubunda % 1,32 puanlık bir azalış meydana gelmiştir. İşletmenin verileri sektör ortalamalarından anormal sapma göstermiştir. İlgili grubun dağılımına bakıldığında diğer faaliyetlerden elde edilen gelirlerin % 70,02 arttığı, diğer faaliyetlerden olağan giderlerinin % 1,21 puan arttığı ve neredeyse sabit kaldığı, finansman giderlerinde ise % 27,20 puanlık bir azalış meydana

geldiği görülmektedir. İşletmenin genel gidişatı değişmemiş, giderleri azalırken gelirleri sürekli bir artış göstermiştir. Diğer faaliyetlerden olağan gelirler hesap kalemi, içerisinde farklı nitelikte birçok işlem barındırmaktadır. Piyasada en sık karşılaşılan durumlar, işletmelerin komisyon faturası, kira faturası gibi belgeler ile gelir ve giderlerini kontrol altında tutmaya çalışmalarıdır. Elde edilen kira bedelini arttırmak, ilerleyen dönemlerin kira bedellerini erken tahsil etmek ve tamamını gelirlere dahil etmek, karşı tarafa komisyonlu işlem yapılmış gibi göstermek sureti ile fatura düzenlemek gibi işlemlerle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Özellikle işletmelerin grup firmaları ile bu tip işlemler yaptıkları gözlenmektedir. Denetçinin XYZ işletmesi için bu hesap grubu kalemlerini incelerken elde edilmesi gereken kanıt miktarını arttırması denetimin sağlıklı sonuçlar vermesi açısından önem arz etmektedir.

6.3.5.7. Dönem Kar Veya Zararı

Olağan kar veya zararın tespit edilmesinin ardından dönem karı veya zararına ulaşabilmek için, işletmenin olağan dışı gelir ve giderleri devreye girmektedir. Münferit olarak meydana gelen işlemlerin takip edildiği bu grupta meydana gelen anormal artışlar değerlendirilmelidir. Anormal azalışların olması bir önceki dönemde meydana gelen münferit olaylardan kaynaklanacak ve genellikle risk unsuru oluşturmayacaktır.

İşletmenin dönem karı veya zararı bir önceki yılda meydana gelen dönem karı veya zararı ile mukayese edildiğinde % 202,90 puanlık bir artış gösterdiği görülmektedir. Oran olarak yüksek görünmesine karşın tutar olarak çok yüksek olmayan olağan dışı gelir kaleminin, net satışların ne kadarına tekabül ettiğinin de belirlenmesi yararlı olacaktır. Dikey analiz tablosundan diğer olağan dışı gelirler hesap kaleminin, net satışların % 0,54'üne denk geldiği görülmektedir. Gelir tablosunun dikey analizi yapılırken net satışlar karşısındaki durumlarının değerlendirilmesi ile denetçinin ilgili alana ne kadar kaynak ayırması gerektiği netlik kazanacaktır.

6.4. XYZ OTOMOTİV A.Ş. BİLANÇOSUNUN DİKEY ANALİZİ İÇİN BAZI AÇIKLAMALAR

Dikey analiz tekniği, işletmenin mali tablolarının dağılımlarının neler olduğunu, bilanço için ilgili kalemin aktif büyüklüğünün yüzde kaçına tekabül ettiğini veya içerisinde bulunduğu grubun yüzde kaçına tekabül ettiğini göstermektedir. Gelir tablosu

için baz alınan nokta net satışlardır. İlgili kalem net satışların yüzde kaçına denk geldiğini göstermektedir. Denetçi açısından bakıldığında bu dağılımın anormallik göstermesi bir risk unsuru oluşturup oluşturmadığı tek başına yeterli değildir. Bu sebeple yatay analiz yapılırken zaman zaman dikey analiz sonuçlarına da değinilmiştir. Denetçinin, dikey analizi incelerken aynı dönemde sektörde meydana gelen dağılım ile birlikte işletmeyi değerlendirmesi yerinde olacaktır. Buradan elde edilecek sonuçların diğer analiz sonuçlarına ek olarak kullanılması denetçinin işini kolaylaştıracaktır. Gelir tablosu kalemlerinde meydana gelen anormal artışlar veya azalışlarda daha sık başvurulan yöntem, oran olarak anormal artış veya azalışların tutar olarak dikkate değer olup olmadığının, kaynak ve zaman ayırmaya değer olup olmadıklarının değerlendirilmesinde daha çok iş görecektir.

XYZ Otomotiv A.Ş. bilançosu için dikey analiz yapılırken ayrıntıya çok fazla girilmeden genel dağılımlar incelenecektir. Gerekli hallerde, anormallik gösteren kalemlerin üzerinde durulabilir. Gelir tablosu için oran olarak anormallik gösteren hesapların daha fazla olduğu yatay analiz esnasında görüldüğünden ilgili hesaplar üzerinde durulacaktır ve net satışlar karşısındaki durumları denetçi gözü ile değerlendirilecektir. Dikey analiz yapılırken cari dönemin bir önceki yıl verileri ile birlikte değerlendirilmesi daha sağlıklı bir inceleme imkânı verecektir.

6.4.1. Dönen Varlıklar İçin Dikey Analiz ve Yorumlanması

XYZ Otomotiv A.Ş.'nin aktif dağılımı incelendiğinde dönen varlıklarının artış eğiliminde olduğu görülmektedir. İşletmenin ticaret işletmesi olmasından dolayı dönen varlıklarının duran varlıklar karşısında artış eğiliminde olması normal karşılanabilir.

Dönen varlıkların dağılımı dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde ise hazır değerler hesap grubunun bir önceki yılda grup yüzdesi % 0,7 puan iken cari yılda bu oran % 3,9 puana çıkmıştır. Artış hem yüzde olarak hem de tutar olarak anormal kabul edilebilir. Piyasada bazı işletmelerin özellikle likidite durumlarını iyi gösterebilmek için duran varlık kalemlerinin bazılarını dönen varlıklara aktarma çabası içerisinde olduğu, özellikle hazır değerler hesap grubunun artmasının likiditeyi olumlu etkilediği bilinmektedir. Bazı durumlarda da buradaki oransal artışın sebebi diğer hesap gruplarının azalmasından da kaynaklanmaktadır. XYZ işletmesi için bu durum söz konusu olmasa da diğer gruplardaki artış oranlarının da dikkate alınarak birlikte değerlendirilmesi daha mantıklı olacaktır.

Diğer hesap grupları birlikte değerlendirildiğinde ticari alacakların yaklaşık % 8 puanlık azalması ve işletmenin stoklarının yaklaşık % 5 puanlık artması göze çarpmaktadır. Hazır değerlerdeki artışın normalin üzerinde olması, rakamsal olarak artan diğer hesap gruplarının oransal olarak azalmasına sebep olmuş olabilir. Denetçinin hazır değerler hesap grubunu incelemesi ve buradaki artışın gerçek bir artış olup olmadığını değerlendirmelidir.

Tablo 6.33. XYZ İşletmesi Bilançosu Dikey Analizi

AKTİF (VARLIKLAR)	2016	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
I-DÖNEN VARLIKLAR	56.871.241,2	100,0	59,9	82.306.276,6	100,0	66,2
A-Hazır Değerler	415.620,8	0,7	0,4	3.235.543,7	3,9	2,6
B-Menkul Kıymetler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C-Ticari Alacaklar	31.900.737,2	56,1	33,6	40.116.454,8	48,7	32,3
D-Diğer Alacaklar	58.477,2	0,1	0,1	27.835,4	0,0	0,0
E-Stoklar	22.813.926,4	40,1	24,0	36.908.258,6	44,8	29,7
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	125.505,4	0,2	0,1	671.091,0	0,8	0,5
H-Diğer Dönen Varlıklar	1.556.974,3	2,7	1,6	1.347.093,1	1,6	1,1

Hazır değerler hesap grubunda yer alan hesaplara bakıldığında kasa, bankalar, alınan çekler, diğer hazır değerler ve bu grupta eksi olarak verilen çekler ve ödeme emirleri hesapları yer almaktadır. Hazır değerler hesap grubu dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde bir önceki yıla göre göze çarpan hesap alınan çekler hesabıdır. Bir önceki yılda bakiyesi sıfır olmasına rağmen cari yılda 2.777.000 TL gibi ciddi bir artış göstermiştir. Denetçinin bu alandaki denetimlerini yoğunlaştırması, ilgili çeklerin dikkatlice incelenmesi, çeklerin sayılarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda çeklerin miktarının fazla olmasından kaynaklı olarak çekler önemlilik seviyesinin altında kalmaktadır. Burada alınan çekler için özel önemlilik seviyesinin belirlenmesi yerinde olacaktır.

Tablo 6.34. XYZ İşletmesi Hazır Değerler Dikey Analizi

	2016	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
A-Hazır Değerler	415.620,8	0,7	0,4	3.235.543,7	3,9	2,6
1-Kasa	112.510,7	0,2	0,1	46.221,9	0,1	0,0
2-Alınan Çekler	0,0	0,0	0,0	2.777.447,3	3,4	2,2
3- Bankalar	58.466,4	0,1	0,1	28.006,2	0,0	0,0
4-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5-Diğer Hazır Değerler	244.643,7	0,4	0,3	383.868,3	0,5	0,3

6.4.2. Duran Varlıklar İçin Dikey Analiz ve Yorumlanması

Duran varlıklar hesap grubu dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde duran varlıkların tutar olarak arttığı ancak aktif içerisindeki payında oransal olarak bir azalma meydana geldiği görülmektedir. Bu oransal azalma dönen varlıkların duran varlıklardan daha fazla artmasından da kaynaklanmış olabilir.

Duran varlıkların dağılımına bakıldığında ticari alacaklarda meydana gelen azalış göze çarpmaktadır. Bir önceki yıllara mukayese edildiğinde duran varlık grubu içerisindeki payı % 26,5 iken cari yılda bu oran % 17,1 olmuştur. Ayrıca aktif içerisindeki payı bir önceki yıl % 10,6 iken cari yılda bu oran % 5,8 gerçekleşmiştir. Dikey analizde oranları diğer hesaplardaki durumlarda fazlasıyla etkileyebildiğinden dolayı tutar olarak ilgili hesabı incelemek yerinde olacaktır. Bir önceki yıl yaklaşık 10.000.000 TL civarında olan ticari alacaklar cari yılda 7.200.000 seviyelerine kadar azalmıştır. Esasen işletmenin alacaklarının azalması olumlu karşılanabilecek bir durumdur. Özellikle satışlar artarken alacakların azalması daha da olumlu bir durumdur. Burada denetçi olayın işletme açısından veya diğer bilgi kullanıcıları açısından olumlu veya olumsuz olmasıyla ilgilenmeyecek, sadece durumun gerçeği yansıtmayı değerlendirecektir. İşletme olumlu bir durumu ortaya koymak için uzun vadeli alacaklarını sanki kısa vadeliymiş veya vadeleri bir yılın altına inmiş gibi göstermeye de çalışıyor olabilir. Denetçinin bu durumları değerlendirmesi gerekmektedir.

Uzun vadeli alacakların azalmasına sebep olan bir diğer etken de alacakların vadelerinin azalması ve kısa vadeli alacaklara virmanlanmasıdır. Dönen varlıkların analizi esnasında kısa vadeli ticari alacakların artması ve bu artışında tutar olarak küçümsenemeyecek bir artış olması uzun vadeli alacakların kısa vadeli ticari alacaklara

virmanlanmış olması ihtimalini güçlendirmektedir. Denetçinin bu alanda yapacağı dış teyitler yardımıyla kanıt toplama işleminde kanıt miktarını arttırması, bu alandaki örnekleme geniş tutması yerinde olacaktır.

Tablo 6.35. XYZ İşletmesi Hazır Değerler Dikey Analizi

AKTİF (VARLIKLAR)	2016	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
II-DURAN VARLIKLAR	38.027.945,2	100,0	40,1	42.043.380,1	100,0	33,8
A-Ticari Alacaklar	10.069.551,3	26,5	10,6	7.205.746,2	17,1	5,8
B-Diğer Alacaklar	20.529,0	0,1	0,0	25.456,0	0,1	0,0
C-Mali Duran Varlıklar	1.221.563,2	3,2	1,3	1.221.563,2	2,9	1,0
D-Maddi Duran Varlıklar	25.684.615,1	67,5	27,1	32.540.045,6	77,4	26,2
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	891.007,2	2,3	0,9	991.884,3	2,4	0,8
F-Özel Tükenemeye Tabi Varlıklar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir Tah.	140.679,3	0,4	0,1	58.684,8	0,1	0,0
H-Diğer Duran Varlıklar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Duran varlıklar içerisindeki diğer gruplar dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde anormal bir artış gösteren bir diğer hesap grubu maddi duran varlıklardır. Genel olarak büyük bir değişim beklenmeyen bir hesap grubudur. Bir önceki yıl % 67,5 grup içerisindeki payı cari dönemde % 77,4 puana yükselmiştir. Aktif içerisindeki yüzde payı hemen hemen aynı olsa da tutar olarak da 7.000.000 TL gibi bir artış söz konusudur. İlgili hesap grubunun dağılımına bakıldığında işletmenin yapılmakta olan bir yatırımı olduğu görülmektedir. Denetçinin bu yatırımı yerinde incelemesi ve gerçekten de bu kadar yatırım yapılıp yapılmadığını değerlendirmesi yerinde olacaktır. Piyasada bazı işletmelerin giderlerini arttırmak için özellikle inşaat işçiliği ve inşaat malzeme faturaları kullandıkları bilinmektedir. Bazı işletmelerde gerçek giderlerini aktifleştirmek sureti ile sanki yapılmakta olan yatırımı için işlem yapmış gibi gösterdikleri de yine piyasadan bilinmektedir. Denetçinin bu alanı da dikkatlice incelemesi yerinde olacaktır.

6.4.3. Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması

XYZ işletmesinin dikey analiz yöntemi ile pasif dağılımı incelendiğinde bir önceki yıla göre kısa vadeli yabancı kaynaklarının yaklaşık yarı yarıya azaldığı, bu azalışın

anormal boyutlarda olduğu söylenebilir. Uzun vadeli yabancı kaynakların tutar olarak 19.000.000 TL seviyelerinden 30.000.000 TL seviyelerine yükselmiştir. Ancak oransal olarak incelendiğinde yaklaşık % 4 puanlık arttığı görülmektedir. Öz kaynakların ise bir önceki yıl ile mukayese edildiğinde 36.000.000 TL seviyelerinden 65.000.000 TL seviyelerine yükseldiği, oran olarak bir önceki yılda pasif toplamının % 38,1'ini meydana getirirken cari yılda pasif toplamının % 52,3'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Dağılımda denetçinin özellikle kısa vadeli yabancı kaynaklardaki azalışı anlamlandırması gerekecektir. Kısa vadeli yabancı kaynaklardaki azalış işletmenin likiditesini olumlu etkileyeceği gibi aynı zamanda net işletme sermayesinin de artmasına ya da artmış gibi görünmesine sebep olacaktır. Satışlara bağlı olarak bir miktar artış göstermesi normal karşılanabilecek iken yarı yarıya azalması anormal bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 6.36. XYZ İşletmesi Pasif Değerlerin Dikey Analizi

PASİF (KAYNAKLAR)	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	39.417.234,7	100,0	41,5	28.752.559,7	100,0	23,1
II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	19.340.365,6	100,0	20,4	30.526.140,5	100,0	24,5
III-ÖZ KAYNAKLAR	36.141.585,5	100,0	38,1	65.070.956,9	100,0	52,3
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	94.899.185,8		100,0	124.349.657,1		100,0

Uzun vadeli yabancı kaynakların tutar olarak ciddi bir artış göstermesine rağmen özellikle öz kaynaklarda meydana gelen artış karşısında oransal olarak bu artış kaybolmuştur. Bu sebeple hem oran olarak hem de tutar olarak incelemek gerekmektedir. Uzun vadeli yabancı kaynaklardaki artış işletmenin ticari faaliyetlerinden kaynaklanabileceği gibi kısa vadeli borçların uzun vadeli borçlara virmanlanmasından da kaynaklanmış olabilir. Hesap gruplarının dağılımlarının incelenmesi ile durum daha da netlik kazanacaktır.

Öz kaynakların dikey analiz sonuçlarının bir önceki yıllarla mukayese edilmesi sonucunda bir önceki yıllara göre hem tutar hem de oran olarak yükseldiği yukarıda da açıklanmıştır. Öz kaynakların oran olarak artmasına, borçların azalması da sebep olabilmektedir. Burada öz kaynakların tutar olarak da arttığı görülmektedir. Bu artışın sebebi işletmeye yeni bir ortak alınması, mevcut ortakların paylarının arttırılması sebep olabileceği gibi daha önceden taahhüt edilen sermayenin işletmeye ödenmesi de olabilir.

6.4.4. Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması

Kısa vadeli yabancı kaynaklar risk unsuru yüksek olan hesapları bünyesinde barındırmaktadır. İşletmenin likiditesini, kısa ve uzun vadeli planlarını derinden etkileyebilen ve sürekli kontrol altında tutulması gereken bir gruptur. Özellikle kısa vadede finansal anlamda çözüm bulunması gereken sorunlar bu grubun içerisinde. Net çalışma sermayesinin durumu da yine kısa vadeli yabancı kaynaklara bağlıdır. Denetçi açısından önemli olması, risk unsurunun yüksek olmasından ileri gelmektedir.

İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde cari dönemde kaynakların % 23,1'ini oluşturmaktadır. Bir önceki yılın dikey analiz sonucu incelendiğinde oran % 41,5 olarak gerçekleşmiştir. Tutar olarak incelendiğinde ise bir önceki yıla göre yaklaşık 10.500.000 TL azaldığı görülmektedir. Bu azalışın satışların arttığı bir ortamda gerçekleştiği unutulmamalıdır. Azalışın açıklaması, işletmenin borçlarını ödemesi anlamına gelmektedir. Piyasada özellikle vadeli net olarak belirlenemeyen senetsiz borçlar ve ortaklara borçlar gibi hesapların kısa vadeli hesaplarda değil de uzun vadeli yabancı kaynaklarda gösterilmeye çalışıldığı bilinmektedir. İşletmede böyle bir durumun var olup olmadığını anlayabilmek üzere dağılımı incelemek yerinde olacaktır.

Tablo 6.37. XYZ İşletmesi Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analizi

PASİF (KAYNAKLAR)	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	39.417.234,7	100,0	41,5	28.752.559,7	100,0	23,1
A-Mali Borçlar	14.497.074,4	36,8	15,3	3.409.350,0	11,9	2,7
B-Ticari Borçlar	12.237.003,9	31,0	12,9	16.923.427,9	58,9	13,6
C-Diğer Borçlar	11.097.798,3	28,2	11,7	6.550.662,2	22,8	5,3
D-Alınan Avanslar	1.251.440,9	3,2	1,3	1.684.379,6	5,9	1,4
E-Yıllara Yaygın İnş. ve Onarım Hak edişleri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	333.917,2	0,8	0,4	184.740,0	0,6	0,1

İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklarının dikey analiz yöntemine göre dağılımı incelendiğinde mali borçların pasif toplamının % 2,7'sini meydana getirdiği görülmektedir. Bir önceki yılda ise bu oran % 15,3 olarak gerçekleşmiştir. Mali borçların

bir anda bu kadar azalmış olması anormal bir durum gibi görünmektedir. Denetçinin bu alanla ilgili dış teyit yapması, bankalardan mutabakat yazılarını alması ve kredi ödeme planları ile hesapları karşılaştırması gerekecektir. Muhtemelen cari dönemde mali borçlarda görünen tutarın bir kısmı da uzun vadeli borçlardan aktarılan tutardır. Buna rağmen azalış olması düşündürücü bir durum. Diğer borçlar hesap grubunun dikey analiz yöntemine göre incelenmesi sonucunda cari yılda pasiflerin % 5,3'ünü meydana getirdiği anlaşılmaktadır. Bir önceki yılda diğer borçlar pasiflerin % 11,7'ini oluşturduğu görülmektedir. Yaklaşık olarak % 6 puanlık bir azalış söz konusudur. İşletmenin diğer borçlar kalemleri içerisinde en büyük hesap kalemi ortaklara borçlar hesabıdır. Denetçinin, işletmenin kendi ortakları ile olan münasebetlerini dikkatli bir şekilde incelemesi gerekecektir. Buradaki para ve/veya mal transferi gerçeği yansıtıyor mu ortaya konması gerekmektedir. bu gibi hesapların uzun vadeli yabancı kaynaklarda yer alan ayakları ile birlikte değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Tablo 6.38. XYZ İşletmesi Diğer Borçların Dikey Analizi

	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
C-Diğer Borçlar	11.097.798,3	28,2	11,7	6.550.662,2	22,8	5,3
1-Ortaklara Borçlar	10.626.425,1	27,0	11,2	6.326.284,1	22,0	5,1
4-Personele Borçlar	471.373,2	1,2	0,5	224.378,0	0,8	0,2

6.4.5. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması

XYZ işletmesinin uzun vadeli yabancı kaynak dağılımı dikey analiz yöntemi ile analiz edildiğinde ilk göze çarpan durum diğer borçlardaki anormal artıştır.

Tablo 6.39. XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Dikey Analizi

	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	19.340.365,6	100,0	20,4	30.526.140,5	100,0	24,5
A-Mali Borçlar	8.526.952,00	44,1	9,0	9.285.715,25	30,4	7,5
B-Ticari Borçlar	5.536.394,10	28,6	5,8	3.410.779,19	11,2	2,7
C-Diğer Borçlar	5.191.737,74	26,8	5,5	17.792.122,06	58,3	14,3
D-Alınan Avanslar	0,00	0,0	0,0	0,00	0,0	0,0
E-Borç ve Gider Karşılıkları	85.281,72	0,4	0,1	37.523,96	0,1	0,0

Cari dönemde uzun vadeli yabancı kaynakların % 58,3'ü, pasif toplamının ise % 14,3'ü diğer borçlardan meydana gelmiştir. Bir önceki dönemde meydana gelen dikey oranlar ile karşılaştırıldığında, bir önceki dönemde uzun vadeli yabancı kaynakların 26,8'ini, pasif toplamının ise sadece % 5,5'ini oluşturmuştur. Tutar olarak yaklaşık 12.500.000 TL gibi anormal bir artış sergileyen diğer borçların mutlaka denetçi tarafından incelenmesi ve/veya mevcut incelemenin derinleştirilmesi gerekecektir.

Tablo 6.40. XYZ İşletmesi Uzun Vadeli Diğer Borçların Dikey Analizi

	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
C-Diğer Borçlar	5.191.737,74	26,8	5,5	17.792.122,06	58,3	14,3
1-Ortaklara Borçlar	5.191.737,7	26,8	5,5	17.792.122,1	58,3	14,3

Diğer borçlar hesap grubu sadece ortaklara olan borçlardan meydana gelmiştir. İşletmenin ortaklar hesabını hem kısa vadeli hem de uzun vadeli olmak üzere çok sık kullandığı görülmektedir. Ortaklara borçlar hesaplarının aşırı artışı, işletmenin faturasız satış yaptığı zamanlarda meydana geldiği piyasadan bilinmektedir. İşletmelerde kayıt dışı işletmeye girişi olan tutarları sanki ortaklarından borç almış gibi kayıtlarına almak sureti ile işlem yapılabilir. Denetçinin bu alana özel ilgi göstermesi önem arz eden bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmede faturasız satış yapıp yapılmadığını değerlendirebilmek için denetçinin, işletmenin irsaliyelerini, almış olduğu siparişlerini, işletmeye gelen para transferlerini kontrol etmek gibi birçok konuya eğilmek durumundadır. Stoklarda anormal bir durum yoksa, işletme hem faturasız alış hem de faturasız satış yapıyor anlamına gelebilir. Stokların denetçi tarafından bizzat fiziki olarak incelenmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Mali borçlar dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde tutar olarak artmasına rağmen oransal olarak hem grup içerisindeki payı hem de kaynak toplamı içerisindeki payında bir azalma söz konusudur. Bu da dikey analizin tek başına kullanılmasının sakıncalı olduğunu göstermektedir. Bir analiz ile elde edilen sonucun mutlak suretle diğer analiz sonuçları ile ve elde edilmesi gereken kanıtlar ile desteklenmesi gerekmektedir. İşletme cari dönemde banka kredisi kullanmış ve yaklaşık 1.000.000 TL'lik kısmının uzun vadeli olduğu analiz ile anlaşılmaktadır. Denetçinin kullanılan kredinin tutarlarının ve vadelerinin doğru olup olmadığını teyit etmesi yerinde olacaktır.

İşletmenin uzun vadeli ticari borçlarının hemen hemen yarı yarıya azaldığı gözlenmektedir. Oran olarak azalışın artmasına sebep olan etkenlerden birisi de diğer borçların aşırı derecede artışı gösterilebilir. İşletmenin satışlarının artması ile ticari stoklarının da arttığı daha önceki analiz sonuçlarından bilinmektedir. Bu durumlar karşısında ticari borçlarda da bir miktar artış olması beklenirken ticari borçların yarı yarıya azalması, işletmenin satış politikasında ciddi bir iyileşme ve profesyonelleşme sağladığı ya da işletmenin bu alanda bir hileye başvurmuş olabileceği anlamına gelmektedir. Satış politikasının iyileştirilmiş olması durumunda pazarlama satış ve dağıtım giderleri gibi kalemlerde bir miktar artış beklenmektedir. Gelir tablosu ile daha önce yapılan analizlerde bu gibi gider kalemlerinde durumun aksine bir azalış söz konusu idi. Denetçinin bu sebeple araştırmasını derinleştirilmesi, bu alandaki riski yüksek belirlemesi, örneklem çapını arttırması yerinde olacaktır.

6.4.6. Öz Kaynakların Dikey Analiz Yöntemi İle Dağılımı ve Yorumlanması

Öz kaynaklar hesap grubu daha öncede bahsedildiği üzere çok hareketli olmayan, büyük değişimler beklenmeyen bir hesap grubudur. Piyasada işletmeler halka açılmış veya açılmak niyetinde olduklarında kar dağıtımına gitmekte, böylesi bir durum söz konusu olmadığında ise kar dağıtımını yapmak yerine karı öz kaynaklarda tutmak eğiliminde oldukları bilinmektedir. Hatta bu durumdan dolayı bazı işletmelerde faaliyet konusuna oranla öz kaynaklarının çok fazla olduğu da bilinmektedir. İşletmeler kardan yedek ayırmakta, yasal sınır dolduğunda ise sermaye arttırımına gitmektedirler. Böylece sermayeden doğan vergi ödemesinden de kurtulmaktadırlar. Ortakların şahsi ihtiyaçları için şirketten borç almış gibi işlem yapılmakta bu sebeple de ortaklardan alacaklar hesapları şişmektedir. Faturasız satış işletmeler, kayıt dışı gelen bu paraları ortaklarının borçlarına istinaden almış gibi kayıt altına alabilmektedirler. Denetçinin tüm bu durumları değerlendirmesi ve böylesi bir durumun varlığından şüphe duyduğu durumlarda araştırmasını derinleştirilmesi gerekmektedir. halka açık işletmelerde bu tür hileler ile çok sık karşılaşılmamakla birlikte genellikle aile şirketlerinde sıklıkla kullanılan durumlardandır.

Tablo 6.41. XYZ İşletmesi Öz Kaynaklar Dikey Analizi

	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
III-ÖZ KAYNAKLAR	36.141.585,5	100,0	38,1	65.070.956,9	100,0	52,3
A-Ödenmiş Sermaye	60.001.126,04	166,0	63,2	80.001.126,04	122,9	64,3
C-Kar Yedekleri	16.235,42	0,0	0,0	21.254,23	0,0	0,0
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(15.202.795,4)	(42,1)	(16,0)	(23.875.775,9)	(36,7)	(19,2)
F-Dönem Net Karı (Zararı)	(8.672.980,55)	(24,0)	(9,1)	8.924.352,62	13,7	7,2

İşletmenin öz kaynaklar hesap grubu dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde öz kaynakların pasif toplamı içerisindeki payının bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. Öz kaynakların dağılımı incelendiğinde işletmenin 20.000.000 TL'lik sermaye arttırımına gittiği ve aynı dönemde taahhüt edilen sermayenin tamamının ödendiği görülmektedir. İşletmenin ortaklarına yüklü miktarda borcu olmasına rağmen sermaye arttırımına gitmesi, taahhüt edilen sermayenin tamamının aynı dönemde ödenmiş olması düşündürücüdür. Bu gibi durumlarda işletmenin ya finansal anlamda sıkıntısı vardır ve kaynak bulmaya çalışmaktadır. Kaynak bulma anlamında da sıkıntı yaşadığından dolayı ortaklarına rücu etmiştir. Ya da işletme daha sonraki dönemlerde ciddi yatırımlar yapmak niyetindedir ve para toplamaya çalışmaktadır. Denetçinin bu durumu değerlendirmesi, işletmenin gelecek ile ilgili stratejisini irdelemesi, sermaye arttırımına gidilmesinin sebebini yönetimden sorgulaması yerinde olacaktır. İşletmelerin büyümesi denetçi açısından bir risk unsuru gibi algılanması her zaman beklenen bir durum olmamakla birlikte XYZ işletmesinin durumu biraz farklıdır. İşletmenin finansal açıdan daha güçlü görünmek çabasında olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Bir önceki dönemde öz kaynakları pasiflerin % 38,1'ini oluştururken cari dönemde bu oran % 52,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum işletmenin hem sürekli sermayesini arttırmış hem de işletmenin öz kaynak yapısının güçlü görünmesini sağlamıştır. Bu güçlü görünümün yapay bir görünüm mü yoksa gerçek bir durum mu olduğunun denetçi tarafından incelenmesi yerinde bir tutum olacaktır. Ayrıca işletme bir anda ciddi kar elde eden bir işletme görünümüne bürünmüştür. Diğer analiz sonuçları ile bu durumun sebepleri araştırılmalıdır.

6.5. XYZ OTOMOTİV A.Ş. GELİR TABLOSUNUN DİKEY ANALİZİ İÇİN BAZI AÇIKLAMALAR

Dikey analiz yöntemi ile gelir tablosunun incelenmesi sonucunda işletmenin faaliyet sonuçları daha da anlaşılır olmaktadır. İşletmenin faaliyetlerine genel bir bakış açısı kazandırması sebebiyle önemli bir analiz tekniğidir. Gelir tablosu dikey analiz yöntemi ile analiz edilirken, gelir tablosu içerisinde yer alan beş kar unsuruna göre analiz edilecektir. Özellikle bu karlardaki durum net satışlara göre ne durumdadır ve bu duruma sebep olan gelir ve gider kalemlerinin karlılığa etkileri incelenecektir. Daha önceki analizlerden elde edilen sonuçlar zaman zaman yorumların içerisinde değerlendirilebilir. Analizin daha anlamlı olması ve daha sağlıklı sonuçlar verebilmesi açısından bir önceki yılda meydana gelen oranlarla birlikte değerlendirilecektir.

6.5.1. Brüt Satış Karı Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması

XYZ işletmesinin brüt satış karı zararı bölümü dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde, brüt satış karı ya da zararı % 17,07 olarak gerçekleşmiştir. Yani işletmenin her 100 TL'lik satışının 17,07 TL'si işletmenin elinde brüt satış karı olarak kalmaktadır. Bir önceki dönemde işletmenin her 100 TL'lik satışının sadece 6,77 TL'si brüt satış karı olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin ana faaliyeti olan işlemlerinin sonucu olarak karşımıza çıkan brüt satış karının bu denli artmış olması anormal bir durumun varlığının habercisi olabilir. Brüt satış karına etki eden durumlar incelendiğinde en büyük unsurlar, satışlar ve satışların maliyeti bölümüdür.

İşletmenin satışları dikey analiz yöntemine göre incelendiğinde oran olarak herhangi bir veri elde edilememektedir. Ancak bir önceki yılın satışları ile karşılaştırıldığında tutar olarak artış ya da azalış sonucu değerlendirilebilir. Bir önceki yıla göre yaklaşık 9.500.000 TL'lik bir artış meydana gelmiştir. Bu da % 11,45 puanlık bir artış anlamına gelmektedir.

İşletmede satışların maliyeti % 82,93 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki dönemde meydana gelen durum incelendiğinde bu oranın % 93,23 olduğu ve % 11 puanlık bir azalış meydana geldiği görülmektedir. Tutar olarak hemen hemen aynı kalmıştır. Satışların maliyetinin satışlarla paralel bir oranda hareket etmesi beklenmektedir. İşletmenin satışları bir önceki yıla göre %11,45 artarken satışların maliyetinin artmaması

incelenmesi gereken bir durumdur. Satışların maliyetinin, satışlara paralel bir şekilde artmamasına sebep olabilecek etkenler, işletmenin kar marjının aşırı artışı, maliyet kayıtlarının yapılmaması, stok hareketlerinde işletmenin stoklarının dönem içerisinde aşırı azalmış olması ve bu sebeple işletmenin maliyet kayıtlarını yaparken satışların maliyetini gereğinden az hesaplaması gibi durumlar piyasada gözlenmektedir. Ancak işletmenin otomotiv işletmesi olması, satışlarının büyük çoğunluğunun araçlardan meydana gelmesi bu durumu işletme açısından güçleştirmektedir. Çünkü araçların noterden yapılan satış sözleşmelerine göre satış faturalarının düzenlenmesi gerekmektedir. Diğer işlemlerde, servis ve yedek parça satışlarında yukarıdaki durumlar gerçekleşmiş olabilir. Otomotiv sektöründe son çeyrekte yapılan satışların bir kısmı bir sonraki dönemde faturalandırılabilir. Denetçinin bu gibi durumlara özellikle hassasiyet göstermesi gerekmektedir. İşletmenin üzerine kayıtlı olan araçları tespit etmesi ve bu araçların mevcudiyetini sorgulaması yerinde olacaktır. Yetkili servis hizmeti yapan otomotiv işletmeleri, kendi araçlarının da bakımını yapabilmektedirler. Ayrıca distribütörlüğünü yaptığı firmalar tarafından sıfır araç satışlarında, satış öncesinde bakım yapılması talep edilmektedir. Bu gibi durumlarda firma kendisine fatura kesmektedir. Yani hem satış olarak hasılatına eklemekte hem de gider olarak kayıt yapmaktadırlar. Bazı işletmeler, fatura tutarını kendileri belirlediği için satış hacmini yükseltmek istediklerinde fatura tutarını da yükseltmekte veya gelir olarak kayıt altına almalarına rağmen gider olarak kayıt altına almayabilmektedirler. XYZ işletmesi kara geçmek isteyen bir işletme görünümü çizdiğinden böyle bir durumun olma ihtimali de yüksek gibi görünüyor.

6.5.2. Faaliyet Karı Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması

Faaliyet karı işletmenin ana faaliyetlerinden doğan giderlerinde hesaba katılması sonucunda ortaya çıkan kar unsurudur. Araştırma geliştirme giderleri, pazarlama satış ve dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri gibi kalemlerin brüt satış karından çıkarılması sonucunda elde edilmektedir. İşletmenin tutar olarak en büyük gider unsurlarının bulunduğu gelir tablosu bölümü olması beklenmektedir. İşletmenin satışlarındaki artış oranına paralel bir artış sergilemesi beklenen bir durumdur.

Tablo 6.42. XYZ İşletmesi Faaliyet Karı Veya Zararı Dikey Analizi

	2016	%	2017	%
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	5.581.601,175	6,77	15.686.375,96	17,07
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-9.605.848,02	-11,65	-6.506.164,19	-7,08
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-4.785.487,81	-5,80	-2.730.441,14	-2,97
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-4.820.360,21	-5,85	-3.775.723,05	-4,11
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	-4.024.246,84	-4,88	9.180.211,77	9,99

XYZ işletmesinin faaliyet karı veya zararı bölümünün dikey analiz sonuçlarına bakıldığında, satışların % 9,99'u faaliyet karı olarak işletmenin elinde kalmaktadır. Bir önceki dönem incelendiğinde % 4,88 faaliyet zararı olduğu görülmektedir. İşletmenin satışlarının artmasına rağmen pazarlama satış dağıtım giderlerinin net satışlar içerisindeki payı % 5,8 puandan, % 2,97'ye düşmüştür. Daha önceki analizlerden işletmenin personellerinin bir kısmını çıkardığı bilinmektedir. Pazarlama satış dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerindeki azalışın sebeplerinden bir tanesi bu durum olabilir. Ancak aynı dönemde satışların bu denli artmış olması ilgili alanda risk unsuru olduğu, hile veya hatalı bir işlem yapılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir.

6.5.3. Olağan Kar Veya Zararın Dikey Analizi ve Yorumlanması

İşletmenin ana faaliyeti haricinde kalan ve süreklilik arz eden gelir ve giderlerinin yer aldığı gelir tablosu bölümüdür. XYZ işletmesinin olağan gelirleri dikey analizine bakıldığında satışların % 6,07'si büyüklüğünde olduğu görülmektedir. Bir önceki yılda meydana gelmiş olan oran % 3,98'dir. Buradaki artışa sebep olan etken "diğer Olağan Gelir Ve Karlar Hesabı"nın hemen hemen iki katına çıkmış olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İlgili hesabın artışına sebep olan etken veya etkenlerin denetçi tarafından incelenmesi gerekmektedir.

Olağan giderler dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde denetçi açısından risk unsuru barındıran bir durum olmadığı söylenebilir. Ancak burada hem işletme için hem de denetçi için önemli bir unsur olan finansman giderleri de bulunmaktadır. XYZ işletmesinin finansman giderleri dikey analiz yöntemi ile incelendiğinde satışların % 5,27'si kadar olduğu görülmektedir. Bir önceki yılda meydana gelen finansman giderleri satışların % 8,07'si kadardır. İşletmenin kara geçmek niyetinde olduğu bilindiğinden bazı

finansman giderlerini kayıt altına almamış olma ihtimali bulunmaktadır. Denetçinin bu açıdan bir inceleme yapması yerinde olacaktır.

6.5.4. Dönem Kar Veya Zararının Dikey Analizi ve Yorumlanması

Dönem karı veya zararında etkili olan hesap kalemleri işletmenin arızı nitelikteki olağan dışı gelir ve giderleridir. Piyasada işletmelerin, özellikle grup firmalarının karlarını bir firmadan diğerine aktarmak amacıyla birbirlerine komisyon faturası, hizmet faturası, kira faturası gibi belgelerle işlem yaptıkları bilinmektedir. XYZ işletmesinin dönem karı veya zararı bölümü incelendiğinde büyük bir etki yapacak, yukarıdaki durumların varlığına sebep olabilecek bir unsur yok gibi görünmektedir. Bir önceki dönemde % 10,52 oranında zarar olmasına rağmen cari dönemde % 9,71 kara geçilmiş olmasının sebebi gelir tablosunun daha yukarı bölümlerinden meydana gelmektedir.

6.6. XYZ OTOMOTİV A.Ş.'NİN TREND (EĞİLİM YÜZDELERİ) ANALİZİ İLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR

Trend analizi ile hesapların yıllar itibari ile ne durumda olduğu tespit edilebilmektedir. Normal şartlar altında birbiri ile yakın ilişki içerisinde bulunan hesaplarda hemen hemen aynı oranda artış beklenmektedir. Anormal bir artış veya azalış meydana geldiğinde bu artış veya azalışın sebebi denetçi tarafından araştırılmalıdır. Bu bir hilenin veya hatanın habercisi olabilir. Örneğin, satışlar artarken satışların maliyetinin de aynı oranda artması beklenmektedir. Ancak XYZ işletmesinde satışlar artarken satışların maliyetinde hemen hemen değişiklik olmaması anormal bir durumdur. Denetçi tarafından incelenmesi gereken, risk unsuru barındıran bir alan olduğu kanısına varılabilir.

Trend analizi yapılırken sadece tek bir hesap üzerinde çalışma yapılabildiği gibi birbiri ile yakın ilişki içerisindeki hesaplar arasında da karşılaştırılma yapılabilir. Bu çalışmada mümkün olduğunca hesaplar ikili olarak değerlendirilecektir. Hem bilanço hem de gelir tablosu hesaplarının karşılaştırılmasını sağlaması açısından önemlidir. Analizde tüm hesapların karşılaştırılması yapılmayacak, öncelikle temel olan trend analizleri yapılarak yorumlanması sağlanacak, ardından diğer analizlerde riskli olduğu düşünülen hesaplar varsa bu hesapların karşılaştırılması yapılacaktır.

Trend analizinde bir baz yılın seçilmesi ve bu baz yıla göre diğer yıllarda meydana gelen değişimler değerlendirilmektedir. Baz yıl olarak elimizdeki en eski yıl ele alınacaktır. 2013 yılı anormal durumların meydana gelmediği, baz yıl olarak ele alınabilecek bir yıl olarak değerlendirilebilir.

6.6.1. XYZ Otomotiv A.Ş.’nin Trend (Eğilim Yüzdeleri) Analizi ve Yorumlanması

Trend analizi için denetimde kullanılacak olan temel analizler, hesapların ikili karşılaştırmaları sonucunda elde edilebilir. Stokların net satışlarla, ticari borçlarla ve ticari alacaklarla karşılaştırılması, net satışların, ticari alacaklar ve varlık grupları ile karşılaştırılması, bazı varlık ve kaynak gruplarının karşılaştırılması denetçiye yardımcı olacaktır.

6.6.2. Net Satışlar ve Stokların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

Net satışlar ve stokların arasında sıkı bir ilişki vardır. İşletme satış yaptıkça doğal olarak stokları azalacaktır. Yapılan satışları karşılayabilmek için de işletmenin stoklarını belli bir seviyede tutması gerekmektedir. bu sebeple satışlar arttığında stoklarda da bir miktar artış makul karşılanabilir.

Tablo 6.43. XYZ İşletmesi Net Satışlar – Stoklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
STOKLAR	12.932.370,88	14.683.453,28	16.128.873,28	22.813.926,36	36.908.258,55
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
STOKLAR	100,00	113,54	124,72	176,41	285,39
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41

XYZ işletmesinin stokları ve net satışları trend analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında her iki kaleminde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak stoklardaki artış oranı net satışlardan çok daha fazla gerçekleşmiştir. Bu işletmenin aldığı ticari mallarını satmakta zorlandığı veya gereğinden fazla stok bulundurduğu anlamına gelebilir. Daha önceki analiz sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde işletmenin stoklarında büyük bir

sorun olduğu anlaşılmaktadır. satışlarında son yılda ciddi bir artış meydana gelmiştir. Bu artışı tetikleyen sebep veya sebeplerin incelenmesi yerinde olacaktır. Gerçek satışlar olup olmadığına bakılmalıdır. Bazı işletmelerin satışlarını cari dönemde yüksek göstermek için özellikle grup firmalarına veya sürekli çevresinde bulunan işletmelere fazla fatura düzenlediği daha sonra bir sonraki yılın ilk çeyreğinde de iade olarak bu işlemleri ters çevirdikleri piyasadan bilinmektedir. XYZ işletmesinin 2018 yılı ilk çeyreğinin de incelenmesi yerinde olacaktır.

6.6.3. Ticari Borçlar ve Stokların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

İşletme stoklarının artmasıyla birlikte ticari borçlarında da bir miktar artış olması makul karşılanabilir. İşletme için en ideal durum stoklar artarken ticari borçların azalmasıdır. Denetçi olarak işletmenin stoklarının ve ticari borçlarının gerçek durumu yansıttığı olması beklenmektedir. Hangi hesap kaleminin ne kadar arttığı azaldığı, ideal durumun ne olduğu ile denetçi pek ilgilenmemektedir. Ancak bu gibi rasyolara bakarak işletmenin geleceği hakkında fikir edinmesi de yerinde bir tutum olacaktır. Daha sonraki denetimlerinde kullanabileceği yol haritaları edinmesini sağlamaktadır. Otomotiv sektöründe ticari borçların çok yüksek olması beklenmemektedir. Genel olarak peşin satışların yapıldığı bir sektördür. XYZ işletmesi aynı zamanda servis ve yedek parça satışlarının olmasından dolayı ticari alacakları yükselebilmektedir.

Tablo 6.44. XYZ İşletmesi Net Satışlar – Stoklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
STOKLAR	12.932.370,88	14.683.453,28	16.128.873,28	22.813.926,36	36.908.258,55
TİCARİ BORÇLAR	12.526.305,18	13.212.180,94	16.191.677,75	17.773.398,01	20.334.207,05
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
STOKLAR	100,00	113,54	124,72	176,41	285,39
TİCARİ BORÇLAR	100,00	105,48	129,26	141,89	162,33

XYZ işletmesinin stoklar ve ticari borçlar hesapları trend analizi yöntemi ile incelendiğinde ticari borçların stoklardan daha az arttığı görülmektedir. Stoklarda aşırı bir artış olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ticari borçlardaki artış stoklar karşısında normal görülebilmektedir. Diğer analiz sonuçları ile birlikte değerlendirilmelidir.

6.6.4. Ticari Alacaklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

İşletmenin, satışlarının artması ile ticari alacaklarında da bir miktar artış olabilir. Ticari alacakların aşırı artışı işletmenin net işletme sermayesi ihtiyacını arttıracığından dolayı ileriki zamanlarda sıkıntı yaşamamasına sebep olabilir.

Tablo 6.45. XYZ İşletmesi Net Satışlar – Ticari Alacaklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03
TİCARİ ALAC.	11.245.329,33	12.993.907,43	18.404.781,44	22.306.555,22	24.129.174,07
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41
TİCARİ ALAC.	100,00	115,55	163,67	198,36	214,57

XYZ işletmesinin net satışları ile ticari alacakları trend analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında her iki hesabında artış eğiliminde olduğu ancak ticari alacaklardaki artışın net satışların üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Satışların aşırı artışı düşünüldüğünde bu satışların bilinçli olarak arttırıldığı ve bundan dolayı da ticari alacakların artmış olduğu düşünülebilir. 2018 yılının özellikle ilk çeyreğinde gerçekleşen satıştan iade kaleminin dikkatle incelenmesi yerinde olacaktır. Buradaki ticari alacakların gerçek olup olmadığının mutlaka dış teyitlerle tespit edilmesi gerekmektedir. Hatta denetçinin bu alanda elde etmesi gereken kanıt miktarını arttırması da yerinde olacaktır.

6.6.5. Dönen Varlıklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

İşletmenin dönen varlıkları ve net satışları arasındaki ilişki, satışlardan elde edilen gelirin tekrar dönen varlıklara dönüştürülebilmesi açısından önemlidir. Denetçi bu döngünün sağlıklı işleyip işlemediğini, işletmenin geleceği açısından değerlendirebilir. İşletme bir taraftan satış yaparken diğer taraftan da bu satıştan elde ettiği gelire satmış olduğu stoklarını yerine koyabiliyorsa gelecekte de aynı döngüyü sürdürebileceği anlamına gelmektedir.

Tablo 6.46. XYZ İşletmesi Net Satışlar – Dönen Varlıklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03
DÖNEN VARL.	29.856.241,38	35.385.816,78	45.009.271,18	56.871.241,21	82.306.276,55
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41
DÖNEN VARL.	100,00	118,52	150,75	190,48	275,68

XYZ işletmesinin net satışları ve dönen varlıkları trend analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında dönen varlıklardaki artışın net satışların çok üzerinde olduğu görülmektedir. İşletmenin dönen varlıklarındaki artışın sebebinin araştırılması analiz sonucunun değerlendirilmesi açısından önemlidir. İşletme satışlarından daha fazla dönen varlık yatırımı yapmıştır.

6.6.6. Duran Varlıklar ve Net Satışların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

Net satışlar ile dönen varlıkların karşılaştırılmasının sonucu elde edilen analizin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi, duran varlıklarla birlikte yapılan değerlendirme ile daha doğru ve kolay sonuç verecektir.

Tablo 6.47. XYZ İşletmesi Net Satışlar – Dönen Varlıklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03
DURAN VARL.	18.396.148,72	20.244.499,08	28.209.981,71	38.027.945,17	42.043.380,11
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41
DURAN VARL.	100,00	110,05	153,35	206,72	228,54

XYZ işletmesinin duran varlıkları ve net satışları trend analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında duran varlıklardaki artış hızı da net satışların artış hızından fazla olduğu görülmektedir. İşletme satışlarını dönen ve duran varlık yatırımı dönüşürebilmiş gibi görünmektedir. Ancak satışlarından daha fazla yatırım yapması da

düşündürücüdür. Bu iki şekilde olabilir. İşletme ya borçlanmaya gitmiştir ya da öz kaynak artışı ile bu durum ortaya çıkmıştır. Cari dönemde işletmenin öz sermayesinin artmış olması bu durumu açıklar niteliktedir. Ticaret işletmelerinde duran varlıklardan ziyade dönen varlıklara yatırım yapılması beklenmektedir. XYZ işletmesi cari dönemde hem dönen hem de duran varlıklara yatırım yapmıştır. Özellikle yapılmakta olan yatırımlar ve demirbaşlar hesap kalemlerinde aşırı artışların olduğu daha önceki analizlerden de bilinmektedir. Yapılmakta olan yatırımlar hesabı hileli işlemlere müsait bir hesap olmasından dolayı, bu hesapla ilgili yapılan işlemlerin doğruluğunun incelenmesi yerinde olacaktır.

6.6.7. Dönen Varlıklar ve Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

Dönen varlıklar ve kısa vadeli yabancı kaynakların birbirleri ile ilişkisi işletmeler açısından son derece önemlidir. İşletmenin net işletme sermayesinin olup olmadığına, kısa vadede ve uzun vadede finansal anlamda bir sorunla karşılaşma ihtimali değerlendirilirken bakılacak ilk noktadır. En ideal durum dönen varlıkların artış eğiliminde olması, kısa vadeli yabancı kaynakların ise azalış eğiliminde olmasıdır. Bu durumda işletme finansal açıdan iyi durumda görünecektir. Bunu bilen işletme sahipleri bu yönde hileye başvurmuş olabilirler. Denetçinin bu durumu değerlendirmesi gerekmektedir.

Tablo 6.48. XYZ İşletmesi Dönen Varlıklar - KVK Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
DÖNEN VARL.	29.856.241,38	35.385.816,78	45.009.271,18	56.871.241,21	82.306.276,55
KVK	21.742.897,19	23.281.884,38	29.681.877,09	39.417.234,74	28.752.559,69
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
DÖNEN VARL.	100,00	118,52	150,75	190,48	275,68
KVK	100,00	107,08	136,51	181,29	132,24

XYZ işletmesinin dönen varlıkları ve kısa vadeli yabancı kaynakları trend analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında dönen varlıkların artış eğiliminde olduğu, kısa vadeli yabancı kaynakların ise 2016 yılına kadar artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Kısa vadeli yabancı kaynaklarda 2017 yılında anormal bir şekilde azalış meydana gelmiştir.

İşletmenin satışları, dönen ve duran varlık yatırımları artarken borçları azalmış, hatta kısa vadeli borçlarında ciddi azalış meydana gelmiştir. Bu durum son derece düşündürücü olmakla birlikte denetçi tarafından mutlaka değerlendirilmelidir. Bu durum işletmeyi finansal açıdan çok iyi bir durumda göstermektedir.

6.6.8. Toplam Borçlar ve Öz Kaynakların Trend Analizi İle Karşılaştırılması

Toplam borçlar ve öz kaynakların karşılaştırılması ile genel olarak işletmenin mali gücünü görebilmek için yapılmaktadır. Mali açıdan güçlü olan işletmenin öz kaynak yapısı güçlüdür ve kaynaklar içerisinde öz kaynakların payı büyüktür. Denetçi açısından bakıldığında işletmenin mali gücünü görmek ve dönem içerisinde yapılan işlemleri bu açıdan da değerlendirebilmek adına önemlidir. Örneğin otomotiv sektöründe ikinci el araç alım satımı yapan firmalar, alınan araçları kredi kullanarak almakta ve satarken peşin satmaktadır. Bu işlemi yapabilen işletmelerin kredi kurumları nezdinde güçlü kabul edilen işletmeler olduğu piyasadan bilinmektedir. Kredibilitesi yüksek işletmeler bu sayede hem mal alım satımı sayesinde kar elde etmekte hem de düşük faizli uzun vadeli finansman sağlayabilmektedirler.

Tablo 6.49. XYZ İşletmesi Toplam Borçlar – Öz Kaynaklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
TOPLAM BORÇLAR	32.112.119,79	36.355.597,30	46.863.710,36	58.757.600,29	59.278.700,15
ÖZ KAYN.	16.140.270,48	19.274.719,10	26.355.542,50	36.141.585,52	65.070.956,95
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
TOPLAM BORÇLAR	100,00	113,21	145,94	182,98	184,60
ÖZ KAYN.	100,00	119,42	163,29	223,92	403,16

XYZ işletmesinin toplam borçları ve öz kaynakları trend analizi ile karşılaştırıldığında her iki grubunda artış eğiliminde olduğu, öz kaynaklardaki artış eğiliminin toplam borçlardan çok daha fazla olduğu görülmektedir. İşletmenin cari yılda sermaye artışına gittiği daha önceki analiz sonuçlarından bilinmektedir. İşletmenin sermaye artışı çok fazladır. Bu artışın denetçi tarafından değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Buradaki sermaye artışı gerçek bir artış mı? İşletmeye kaynak girişi sağlanmış mı? Yoksa kaydi olarak yapılan bir işlem mi? Denetçi tarafından belirlenmesinde fayda

görülmektedir. Zira yıllar itibari ile zarar eden işletmeye, neredeyse mevcut sermayesi kadar sermaye girişi olmuştur.

6.6.9. Net Satışlar ve Faaliyet Giderlerinin Trend Analizi İle Karşılaştırılması

Net satışları artış eğiliminde olan işletmelerde faaliyet giderlerinde de bir miktar artış makul karşılanmaktadır. Özellikle pazarlama satış dağıtım giderlerinin artması, işletmenin satışlarının da artmasını sağladığı düşünülmektedir. Yeni satış personellerinin istihdam edilmesi, yeni bir mağaza açılması gibi sebepler satışların artışı olarak işletmeye dönüş sağlayabilmektedir.

Tablo 6.50. XYZ İşletmesi Toplam Borçlar – Öz Kaynaklar Trend Analizi

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	73.171.695,40	76.148.179,65	85.012.805,16	87.006.739,86	96.660.990,89
FAALİYET GİD.	7.252.444,62	8.701.501,56	8.940.145,93	9.605.848,02	6.506.164,19
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017
NET SATIŞLAR	100,00	104,07	116,18	118,91	132,10
FAALİYET GİD.	100,00	119,98	123,27	132,45	89,71

XYZ işletmesinin net satışları ve faaliyet giderleri karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemi ile karşılaştırıldığında net satışların artış eğiliminde olduğu, faaliyet giderlerinin ise cari dönem haricinde artış eğiliminde olduğu ancak cari dönemde anormal azalış gösterdiği görülmektedir. Net satışlarda baz yıla göre % 32,1 puan artış meydana gelirken, işletmenin satışlarına da ciddi etkisi olduğu düşünülen faaliyet giderlerinde baz yıla göre %10,29 puanlık azalış olması düşündürücüdür. Daha önceki analiz sonuçlarında da benzer bulgulara rastlanmıştır. Bu sebeple bu alanın denetçi tarafından özellikle incelenmesi gerekmektedir.

6.7. XYZ OTOMOTİV A.Ş.’NİN ORAN ANALİZLERİ İLE İLGİLİ BAZI AÇIKLAMALAR

Oran analizleri, işletmenin finansal tablolarında yer alan çeşitli hesapların birbirleri ile anlamlı ilişkileri olduğu düşünülerek gerçekleştirilen bir tekniktir. İşletmelerin finansal

tablolarının farklı açılardan incelenmesini ve farklı bakış açıları kazandırması açısından önemlidir. Çok sayıda oran analizi elde edilebilmekte olmasına karşın anlamlı sonuçlar doğurabilecek hesaplar üzerinde durulması gereksiz vakit kaybını önlemekte yardımcı olacaktır. Denetçi açısından bakıldığında daha önceki analiz sonuçlarına paralel olarak, nokta atışı yapılabilecek hesaplar üzerinde durulması faydalı olacaktır. Klasik oranlar haricinde çok ayrıntıya girilmesi gereksiz zaman kaybına sebebiyet verebileceğinden özellikle kaçınılmalıdır. Bu çalışmada da çok ayrıntıya girilmeden analiz yapılmaya çalışılacaktır. Gerekli hallerde sektör oranları ile karşılaştırma yapılarak durumun normal olup olmadığı incelenecektir. Merkez Bankası tarafından yayınlanan oranlar toplu bir tablo olarak verilecek ancak bunlardan gerekli olanlar hakkında yorum yapılacaktır. 2017 yılında anormal değişimlerinin olduğu daha önceki analiz sonuçlarından bilinmesinden dolayı bir önceki yıl verileri ile de gerekli hallerde karşılaştırma yapılacaktır.

6.7.1. LİKİDİTE ORANLARININ YORUMLANMASI

Oran analizleri içerisinde denetçilerin en çok ilgilendikleri analizler likidite oranları olduğu bilinmektedir. Denetçiler, işletmelerin rasyolarını incelerken, bu rasyoların uygun olup olmamasından çok normal olup olmaması ile ilgilenmektedirler.

6.7.1.1. Cari oran

Dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesi ile elde edilen cari oran işletmenin likiditesine genel bir bakış açısı sağlamaktadır. Oranın genel olarak 1,5 – 2 arası olması beklenmektedir. XYZ işletmesinin 2017 yılı cari oranı 2,86 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sektörde meydana gelen cari oran ise 1,23 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin cari oranı oldukça yüksek gerçekleşmiştir. İşletmede net işletme sermayesi fazlası mevcuttur. İşletmenin yönetim ve finansman anlayışı açısından yetersiz olduğu düşünülebilir. İşletme parasını yeterince yönetemeyen bir işletme görünümündedir. Diğer analiz sonuçları ve gerekli soruşturmalar bu durumu destekler nitelikte kanıt sağlar ise denetçinin yönetimi ve işletmenin kurumsal yapısını bir kez daha gözden geçirmesini gerektirebilir. İşletme karda görünmeye çalışan bir işletme görünümünde olduğundan bu durum yapay bir durum olabilir. Dönen varlıkların arttırılması veya kısa vadeli borçların azaltılması ile kredi kurumlarının istediği bir görünüme geçilebilir. Bu durum değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

6.7.1.2. Likidite oranı

Likidite oranı, cari orandan biraz daha hassas ölçüm yapılabilmesini sağlayan likidite oranlarından birisidir. Dönen varlıklar içerisinde stokların elimine edilmesi sonucunda işletmenin likidite durumu ölçülmeye çalışılmaktadır. Oranın genel olarak 1 olması istenmektedir.

XYZ işletmesinin 2017 yılında likidite oranı 1,58 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sektörde meydana gelen likidite oranı ise 74,06 puandır. İşletmenin cari oranının bir hayli yüksek olmasına rağmen likidite oranının bu denli azalmış olması stoklarının aşırı yoğun anlamına gelebilir. Buna rağmen sektörle kıyaslandığında likidite oranı sektörün yaklaşık iki katı olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yılda gerçekleşen likidite oranı ise 0,86 puandır. Sektörle paralel olarak devam etmesine rağmen cari yılda oranları birden aşırı yükselişe geçmiştir.

6.7.1.3. Nakit oran

Nakit oran, dönen varlıklardan hem stokların hem de alacakların çıkarılması sonucunda kısa vadeli borçların ne denli ödenebilir olduğunun görülebilmesi için yapılan, cari oran ve likidite oranına göre daha hassas bir likidite oranıdır. Oranın genel olarak 0,20 olması beklenmektedir.

XYZ işletmesinin nakit oranı 2017 yılında % 11 puan olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sektör nakit oranı 16,36 puan olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin daha önceki dönemlerinde meydana gelen nakit oranı % 1 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Buradan işletmenin yeterince nakit parasının olmadığı, menkul kıymet yatırımı yapmadığı veya yapamadığı, dönen varlıklarının dağılımının iyi olmadığı anlaşılmaktadır. bu durum işletmenin yönetim ve finans anlayışının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini destekler niteliktedir. İşletme kredi kurumlarına hoş görünebilmek adına bazı işlemler yapmışsa bile bazı rasyoları gözden kaçırdığı buradan anlaşılabilir. Ya da bu durum işletmenin gerçek durumunu yansıtır ise işletme önceki dönemlerde gördüğü finansal hatalarını düzeltme eğiliminde de olabilir. Denetçinin işletmenin finans departmanında ve yönetim kadrosunda bir değişimin olup olmadığını değerlendirmesi yerinde bir davranış olarak düşünülebilir.

6.7.1.4. Stok bağımlılık oranı

Stok bağımlılık oranı ile işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilmek için stoklarına ne denli bağlı olduğunun görülebilmelerini sağlayan bir likidite oranıdır. Denetçi açısından stokların normal seviyelerde olup olmadığını görebilmek için kullanılabilir. Oranın yükselmesi, kısa vadeli borçların ödenebilmesi için stoklara olan bağımlılığı gösterirken oranın azalması da stokların ne kadar yüksek olduğu konusunda fikir verebilir.

XYZ işletmesinin stok bağımlılık oranı cari yılda % 69 olarak gerçekleşmiştir. Sektörde aynı dönemde gerçekleşen stok bağımlılık oranı % 169 puandır. İşletmenin stoklarının sektöre göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bir önceki yılda meydana gelen stok bağımlılık oranı % 171 puan olması cari dönemde önemli değişikliklerin olduğu ve bu değişimlerin denetçi açısından risk unsuru olduğu düşünülebilir.

6.7.2. Finansal Yapı ORANLARI İle İlgili Bazı Açıklamalar

Finansal yapı oranları ile işletmenin varlık ve kaynak yapısı görülmeye çalışılmaktadır. Varlıkların ve kaynakların dağılımlarının incelenmesi, kaynakların varlık kalemlerine aktarılmasında ne kadar mantıklı davranıldığı görülebilmektedir. Bu çalışmada işletmenin ve sektörün finansal yapı oranları karşılaştırılarak anormal durum sergileyen oranlar hakkında yorum yapılacaktır.

6.7.2.1. Finansal Yapı Oranları ve Yorumlanması

XYZ işletmesinin finansal yapı oranlarının yorumlanmasında ilk dikkati çeken unsur yabancı kaynakların pasifler içerisindeki azalışıdır. İşletmenin cari dönemde sermaye artırımına gitmesinden dolayı yabancı kaynakların oranı pasifler içerisinde azalmıştır. Buradaki azalış incelendiğinde uzun vadeli yabancı kaynaklar bir önceki yıla göre pasifler içerisinde % 5 puanlık artış göstermiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar bir önceki yıl pasiflerin % 42'si iken cari dönemde bu oran % 23 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda işletme kısa vadeli borçlarını ödemiş ve uzun vadeli borçlanma yoluna gitmiş gibi görünmektedir. Dönen varlıklar bir önceki dönemde aktiflerin % 60'ını meydana getirirken cari dönemde bu oran % 66 olmuştur.

İşletmenin finansal durumunun ortaya konduğu finansal yapı oranlarını denetçinin işletmeyi tanımak ve diğer oranlarda elde edilmeye çalışılan sonuçlara ek olarak, destek olarak kullanması yerinde bir tutum olacaktır.

6.7.3. Devir Hızları İle İlgili Bazı Açıklamalar

Devir hızları işletmenin faaliyetlerinde ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. İşletmenin verimliliğinin tespit edilmesinde kullanılan devir hızları denetçinin ilgili hesaptaki değişimi başka bir açıdan da görmesini sağlamaktadır. XYZ işletmesinin devir hızlarının analizi ve yorumu yapılırken bir önceki yıla göre değişimi büyük olan oranlar üzerinde durulacaktır. Sektör ortalamalarına ihtiyaç duyulduğunda sektörle kıyaslama yapılacaktır.

Tablo 6.51. XYZ İşletmesi Devir Hızları Oranları

DEVİR HIZLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Stok Devir Hızı (Kez)	5,41	4,89	5,01	3,61	2,49
2-Alacak Devir Hızı (Kez)	4,41	3,71	2,96	2,58	2,29
3-Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	2,34	2,03	1,79	1,45	1,12
4-Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	8,62	5,93	5,27	4,72	1,72
5-Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	4,82	4,73	4,19	3,21	2,82
6-Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	3,80	3,55	2,86	2,17	2,19
7-Öz Kaynaklar Devir Hızı (Kez)	4,33	3,73	3,06	2,28	1,41
8-Aktif Devir Hızı (Kez)	1,45	1,29	1,10	0,87	0,74

6.7.3.1. Stok Devir Hızı ve Stokta Kalma Süresi Analizi ve Yorumlanması

Stok devir hızı stokların yılda kaç defa yenilendiğini göstermektedir. Stokta kalma süresi ile de stokların satılmadan önce işletmenin deposunda kaç gün beklediğini göstermektedir. İşletmeler stok devir hızlarının mümkün olduğunda yüksek olmasını dolayısı ile de stokta kalma süresinin mümkün olduğunca kısa olmasını istemektedirler. Kar marjının yüksek stok devir hızının yüksek olmasındansa, stok devir hızının yüksek ve kar marjının normal seviyelerde olması işletmenin sürekliliği için daha ideal bir durumdur. Bu durum sektörlere göre farklılık göstermekte hatta satılacak ürünlere göre de farklılık gösterebilmektedir.

XYZ işletmesinin stok devir hızı 2017 yılında 2,49 olarak ortaya çıkmıştır. Bu stokların yaklaşık yılda 2,5 defa yenilendiği, satıldığı anlamına gelmektedir. Bir ticari malın stokta kalma süresi ortalama 145 gündür. Bir önceki yılda meydana gelen stok devir

hızı 3,61'dir. Stokta kalma süresi ise 100 gündür. İşletmenin stok devir hızının azaldığı görülmektedir. Bu durumu ortaya çıkaran etkenler, net satışların azalması veya stokların artmış olmasıdır. Daha önceki analizlerden hatırlanacağı üzere işletmenin stoklarında bir artış görülmekte idi. Buda işletmenin stok devir hızının azalmasına sebep olmuş olabilir. Zaman zaman yöneticiler, işletmelerini daha iyi durumda gösterebilmek adına mali tablolarında bazı hamleler yapmaktadırlar. Bu durum bazı rasyoların iyi görünmesini sağlarken bazılarının da aşırı artması veya aşırı azalmasına sebep olabilmektedir. Burada da böylesi bir durumun varlığı söz konusu gibi görünmektedir. Stokta kalma süresinin 45 gün artış göstermesi makul bir açıklamayı gerektirmektedir.

6.7.3.2. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı Analizi Ve Yorumlanması

İşletmenin, tek başına dönen varlıkları brüt çalışma sermayesini oluştururken, dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynakları aşan kısmı net çalışma sermayesini meydana getirmektedir. İşletme için önemli kalemlerden birisi olan net işletme sermayesi devir hızı, işletmenin net işletme sermayesinin kaç katı kadar net satış yaptığını göstermektedir. Yıllar itibari ile meydana gelen değişimin takip edilmesi işletmenin sürekliliği için son derece önemlidir. Kredi kurumları işletmenin net işletme sermayesinin yüksek olmasından oldukça hoşnut olmaktadır. Ancak aşırı net işletme sermayesi aynı zamanda işletmede atıl para olması anlamına gelmektedir.

XYZ işletmesinin net çalışma sermayesi devir hızı oranı cari dönemde 1,72 olarak ortaya çıkmıştır. Bir önceki dönemde meydana gelen oran ise 4,72'dir. Oranın aşırı derecede düşmesine sebep olan etkenlerin başında, kısa vadeli borçlardaki aşırı azalış gösterilebilir. Aynı zamanda dönen varlıklarında artması oranın aşırı düşmesine sebep olmuştur. Eğer işletme yönetimi kara geçmek ve daha sonraki dönemlerde kullanmayı planladığı kredilerle yeni yatırımlar yapmak niyeti ile bazı hamleler yapmış ise buradaki oranla çok doğru bir strateji izleyemedikleri söylenebilir.

6.7.3.3. Öz Kaynaklar Devir Hızı Analizi Ve Yorumlanması

XYZ işletmesinin öz kaynak devir hızı cari dönemde 1,41 olarak meydana gelmiştir. Bir önceki dönemde öz kaynak devir hızı ise 2,28'dir. Oranın yarı yarıya azalmasındaki etken işletmenin sermaye artışına gitmiş olmasıdır. Cari dönemde 20.000.000 TL sermaye artışı yapılmıştır. Bu da işletmenin öz kaynak devir hızının düşmesine sebep

olmuştur. Bu açıdan bakıldığında normal olmayan bir davranış içerisinde olan işletmenin öz kaynaklarını ilgilendiren oranlarında sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

6.7.4. Karlılık Oranları İle İlgili Bazı Açıklamalar

İşletme yönetimi ve kredi kurumları açısından bakıldığında yüksek olması istenen oranlardır. İşletme yönetimi bu oranların yüksek olması ile uygulamış olduğu politika ve stratejik kararların doğruluğunu ispatlamış olduğunu düşünmektedir. Kredi kurumları için ise karlılık oranları yüksek olan işletmeler daha az riskli görüneceğinden daha rahat kredi sağlanabileceğini düşünmektedirler. İşletmelerde bu durumlara istinaden karlılık oranlarını yükseltmek için çaba sarf etmektedirler.

Denetçi açısından durum incelendiğinde, işletmenin piyasaya karşı kendisini karlı olarak göstermek çabası ile mali tablolarında yapılan değişiklikler ve hesap kalemlerinde oynamalar var mı yok mu bunların araştırılması gerekmektedir.

Mali tablolarda yer alan her bir hesap kalemi için karlılık hesaplanabilmektedir. Bu çalışmada Merkez Bankası tarafından hesaplanarak açıklanan karlılık oranları üzerinde durulacaktır. İhtiyaç halinde diğer karlılık oranlarının da hesaplaması yapılacaktır. İşletmenin önceki yıllara göre cari dönemde karlılığının arttığı, sermaye arttırdığı bilindiğinden buradaki oranların özellikle bir önceki yıla karşılaştırılması daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

6.7.4.1. Net Kar / Öz Kaynaklar Oranı ve Yorumlanması

Öz kaynak karlılığı olarak bilinen bu oran, işletme sahip ve ortaklarının işletmeye getirmiş oldukları değerlerin ne oranda etkin kullanıldığını göstermektedir. Özellikle bir işletmeye ortak olup olmamak konusunda karar vermeye çalışan potansiyel ortaklar tarafından incelenmektedir. İşletmeler, yeni ortak almak, yeni hisse senedi çıkarmak gibi amaçları olduğunda bu oranın yüksek olmasını istemektedirler.

XYZ işletmesinin cari dönemde meydana gelen karlılık oranı % 13,71 olarak gerçekleşmiştir. Yani ortaklar tarafından işletmeye getirilen her 100 TL'lik sermaye karşılığında 13,71 TL kar elde edilmektedir. Sektörde meydana gelen öz kaynak karlılığı ise % 3,28 olarak gerçekleşmiştir. İşletmede meydana gelen oran oldukça yüksektir. Bir önceki yıl meydana gelen öz kaynak karlılığı ise % -24 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yılda yüzde 24 zarar açıklayan işletme cari dönemde birden 13,71 gibi sektörün yaklaşık 4 katı karlılık elde etmesi inceleme gerektiren bir durumdur. Bu durumu ortaya çıkaran

etkenlerin mutlaka açıklanması gerekmektedir. Denetçinin yönetim ile görüşerek bu durumun nasıl gerçekleştiğini soruşturması gerekmektedir. Ayrıca bu durum satışların gerçek olmama ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Karda görünmeye çalışan işletmeler tarafından ilk başvuru yöntem gerçek olmayan satışlar yapmaktır. Bir sonraki dönemin ilk çeyreğinde bu satışları iade olarak geri almaktır. Denetçinin bu ihtimali de değerlendirerek satışları incelemesi, satışlardan dolayı ortaya çıkan cari hesaplarda toplayacağı kanıt miktarını arttırması yerinde olacaktır.

6.7.4.2. Ekonomik rantabilite analizi ve yorumlanması (FVÖK / PASİF TOP.)

Faiz ve vergi öncesi karın toplam kaynaklara bölünmesi ile elde edilebilen ekonomik rantabilite, kaynakların ne derece karlı kullanıldığını göstermektedir. Ekonomik rantabilite oranının mali rantabilite (net kar / öz kaynaklar) oranından yüksek olması durumunda yabancı kaynakların maliyetinin normalden daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Denetçi ekonomik rantabilite ile mali rantabiliteyi basitçe karşılaştırarak işletmenin borçlanma durumunu değerlendirebilir. Yabancı kaynak maliyetinin yüksek olduğu durumda işletmenin borçlanmaya gitme sebebini araştırabilir.

XYZ işletmesinin cari dönemde hesaplanan ekonomik rantabilite oranı % 11,07 olarak hesaplanmıştır. Sektörde meydana gelen ekonomik rantabilite oranı ise % 4,31 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin bir önceki yılında meydana gelen ekonomik rantabilite oranı ise % -2,13 olarak gerçekleşmiştir. İşletmenin cari dönem oranının aşırı yüksek olduğu görülmektedir. Denetçinin bu yükselişe sebep olan etkenleri tespit ederek değerlendirmesi gerekmektedir. Bir dönem öncesinde zararda iken birden sektörün yaklaşık 3 katına çıkmış olması düşündürücüdür. İşletmenin faiz ve vergi öncesi karındaki artış pasif toplamındaki artıştan daha fazla gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu artışın sebebini araştırılması gerekmektedir.

6.7.4.3. Net Kar / Aktif Toplamı

Aktif karlılık oranı olarak da adlandırılan oran, aktiflerin yüzde kaçını kadar kar elde edildiğini dolayısı ile aktiflerin ne derece etkin kullanıldığını göstermektedir.

XYZ işletmesinin aktif karlılığı oranı cari dönemde % 7,18 olarak gerçekleşmiştir. Yani her 100 TL'lik aktif için 7,18 TL kar elde edilmiştir. Bir önceki döneme bakıldığında oranın % -9,14 olduğu, işletmenin bir önceki dönemde zararda olduğu görülmektedir.

Sektör aktif karlılığı ise cari dönemde % 0,89 olarak gerçekleşmiştir. İşletme sektörle kıyaslandığında bir önceki dönemde oldukça düşük gerçekleşen aktif karlılığı cari dönemde de sektörden oldukça yüksek gerçekleşmiştir. İşletmenin net kar kaleminde aşırı artış olduğu, bu artışın hem sektör ortalamalarına göre hem de işletmenin bir önceki dönemine göre anormal olduğu anlaşılmaktadır. Denetçinin öncelikle net kardaki artışın sebeplerini ortaya koyması gerekecektir. Ayrıca aktif toplamının bir önceki döneme göre ne durumda olduğu ne kadar arttığına da ortaya konması gerekecektir. Bilindiği üzere işletme cari dönemde sermaye artışı yapmıştır. Bu yeni kaynak ile aktiflerde ne gibi değişimler meydana gelmiş incelenmesi yerinde olacaktır.

6.8. USSALLIK ANALİZLERİ

Ussallık analizleri, denetim esnasında yapılan işlemlerin ayrıca mantık çerçevesinde değerlendirilmesini de sağlamaktadır. sadece sayılar üzerinde yapılan denetimin kapsamının biraz daha genişlemesine yardımcı olmaktadır. Denetçinin karşılaştığı her hangi durumda şüphe duyduğunda bu durumun mantıklı olup olmadığını da değerlendirmesini sağlayan bir yardımcı niteliğindedir.

XYZ işletmesi, mantıklılık analizi ile değerlendirildiğinde ilk karşımıza çıkan unsur işletmenin bir önceki döneme kadar zararda iken cari dönemde birden yüksek karlar elde etmesidir. Bu karları elde ederken de önemli gider kalemlerinde bir önceki döneme göre azalışların olmasıdır. İşletmenin personel sayısında bir azalışın olduğu, neredeyse personellerinin yarısının azaldığı personele borçlar, ödenecek SGK primleri, asgari geçim indirimleri gibi hesaplar yardımı ile anlaşılmaktadır. burada işletmenin geriye kalan personeli ile işlemlerine devam edebilme olasılığının var olup olmadığının da denetçi tarafından incelenmesi gerekmektedir. işletmenin stoklarında aşırı artışların olduğu da tespit edilen bir diğer durumdur. İşletmenin bu kadar stok alabilecek deposunun olup olmadığı, stokunda bulunan diğer otomobillerini alabilecek yerinin olup olmadığı, bu stokların nerelerde olduğu tespit edilmesi gereken bir diğer durumdur. İşletmenin diğer olağan gelir karlar bölümünde yer alan tutarın işletmeye ait olan bir yer için düzenlenen kira faturalarından kaynaklandığı bilinmektedir. Bu kira tutarının emsallerine uygun olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Otomotiv sektöründe karşılaşılan bir diğer durum, işletmenin aktiflerinde bulunan araçların ortakların akrabaları tarafından iş harici kullanılıyor olmasıdır. Araçların

giderleri işletme için yapılmış gibi gösterilerek işletmenin daha az vergi ödemesi sağlanmaya çalışılmaktadır. XYZ işletmesinde ise tam tersi bir durum meydana gelmiş gibi görünmektedir. Giderlerin azaltılması için işletme için yapılan giderlerin kayıt altına alınmaması durumu söz konusudur. Ortada olmayan belgeye karşı denetçinin yapabileceği pek bir inceleme yok gibi görünse de, kayıt altına alınmış olan giderlerin mantıklı ve yeterli olup olmadıkları incelenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Piyasalarda gerçekleşen sürekli gelişim ve değişim, sektörlerde ihtiyaç duyulan bilginin de artmasına sebep olmuştur. Sektörler ve işletmeler hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olmaya çalışan bilgi kullanıcılarında da ciddi artışlar meydana gelmiştir. Bu durum beraberinde karmaşık yapıların bir araya gelerek çok çeşitli verilerin analiz edildiği daha karmaşık yapıların oluşmasına sebep olmuştur. Bu ortamda muhasebe bilgisinin önemi de artış göstermiştir. Muhasebe bilgisi kullanacaklarında bu bilgilere olan güven düzeylerinin artırılması kaçınılmaz bir ihtiyaç haline almıştır. Bu ihtiyacı karşılayabilecek olan temel sistem “Bağımsız Denetim” olarak ortaya çıkmıştır. Bağımsız denetimin bu bilgileri karmaşadan uzak, daha sade, daha net, daha anlaşılabilir şekilde bilgi kullanıcılarına iletmesi bir zorunluluk haline almıştır. Ülkemizde halen gelişim süreci devam etmekte olan denetimde önemli unsur, en kısa sürede, en az maliyetle, en sağlıklı sonuca ulaşabilmektir. Bağımsız denetimde, denetimin süresini kısaltıcı ve maliyet azaltıcı etkiye sahip verilerden biriside “Analitik İnceleme Prosedürleri”dir. Denetimin her aşamasında, kanıt toplama tekniklerine yardımcı olabilmesi için başvurulan bir yöntemdir.

Bağımsız denetimin gelişimi ile birlikte analitik inceleme prosedürleri de her geçen gün gelişimine devam etmektedir. Piyasa da birçok denetim firması tarafından kullanılan bilgisayar programları, denetçiler tarafından kullanılan ofis programlarında yapılan düzenlemeler ile işletmelerin birçok rasyoları kolaylıkla oluşturulabilmektedir. Denetçiler bu sonuçları değerlendirmek sureti ile işletmenin riskli alanlarını tespit etmeye çalışmaktadırlar. Biraz daha üzerinde çalışıldığında işletmenin değişen durumlarının da işin içine katılması ile daha organik, daha gerçekçi analiz sonuçları da elde edilebilir.

Analitik inceleme prosedürlerini uygulayacak, inceleyecek olan denetim elemanlarının bu oranları analiz edebilecek bilgi düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca denetlenen işletmenin sektörü hakkında da bilgi sahibi olunmalı ve oranların bu bilgiler ışığında incelenmesi son derece önemlidir. Kanıt toplama tekniklerinin içerisinde

finansal olmayan verilerin işlenebildiği bir yöntem olması günümüzde ve ileride bu tekniğin önemini arttırmaktadır.

Denetim, yaşayan ve gelişen bir sistem olarak düşünüldüğünde analitik inceleme prosedürleri de bu sistemin yaşayan ve gelişen bir organıdır. Denetçiler için erken uyarı sistemi niteliğinde gerçekleştirilen analitik prosedürler finansal tablolarda yer alan bazı sayıların basitçe karşılaştırılmasından çok öte karmaşık matematiksel ve istatistiki verilerinde kullanımına imkan sağlamaktadır. Denetçiler uzmanlaştıkça bu alandaki gelişim sayesinde daha net analizler yapılabilmektedir.

Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren bir işletme olan XYZ Otomotiv A.Ş. analitik inceleme prosedürleri çerçevesinde, çeşitli analiz teknikleri ile değerlendirilmiş ve elde edilen bulgular ışığında işletmede riskli olabilecek alanlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Denetçinin planlama aşamasında işletmenin hangi alanlarına dikkat etmesi, işletmenin hangi alanlarına daha fazla kaynak ayırması gerektiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Piyasada genel olarak işletmelerin daha az vergi ödeyebilmek adına giderlerini arttırma, gelirlerini ise mümkün olduğunca az gösterme çabası içinde oldukları düşünülmektedir. Denetim, inceleme, kontrol gibi kavramlar telaffuz edildiğinde ise algılanan durum maliyenin yapmış olduğu incelemedir. Denetimin bu durumu ortaya çıkarma çabasında olduğu düşüncesi piyasaya hakim olmuştur. Muhasebeciler arasında kullanılan bir diğer tabir ise devleti vergi ziyasına uğratmamak kavramıdır. Muallakta kalındığı durumda başvuru yöntem ile devletin zararına olmayacak şekilde işlem yapılması anlamına gelmektedir. Bağımsız denetiminde bu gibi durumları mazur göreceği düşüncesi mevcuttur. Bağımsız denetimin, vergi denetimi gibi algılanması mesleğin en büyük handikapları arasında yer almaktadır. Bağımsız denetim olayın vergisel boyutundan çok verilerin gerçekliği ile ilgilenmektedir. Ekonomik karar verecek olanların bu kararlarını doğru verebilmeleri için doğru veriler neticesinde karar vermeleri gerekmektedir. Bağımsız denetimin asıl odak noktasını bu durum oluşturmaktadır.

Bu çalışmada incelenen işletme dönemler itibari ile zarar açıklayan bir işletmedir. Bu işletmenin kendisini kara geçirmek için bazı kalemlerde oynama yaptığı, gerçek olmayan işlemleri kayıt altına aldığı, bazı kayıt altına alınması gereken işlemleri kaydetmediği yapılan analizler neticesinde anlaşılmaktadır. İşletmenin karlılığı cari dönemde bir önceki yıla ve sektör ortalamalarına göre aşırı derecede artış göstermiştir. Bu durum oldukça düşündürücüdür. İşletmenin satışlarının önceki dönemlere göre aşırı artış göstermiştir.

Sektörde aşırı bir dalgalanma, kampanya, devlet teşviki olma vb. olmamasına rağmen satışların bu derece artmış olması da anormal bir durumdur.

İşletmenin dönen varlıklarında önceki dönemlere göre aşırı bir artış gözlenmiştir. Bu artışa sebep olan hesap kalemleri alınan çekler, ticari alacaklar, stoklar gibi hesaplar olduğu, bu sebeple kaydi olarak işlem yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. İşletmenin satışlarının artış gösterdiği bir dönemde stoklarında daha yüksek artışların olması anormal karşılanabilecek bir durumdur.

Duran varlıklarda da önceki döneme göre artış meydana gelmiş ancak bu artış anormal derecede gerçekleşmemiştir. İşletmenin ticaret işletmesi olması da durumu destekler niteliktedir. İşletmenin maddi duran varlıklarındaki artışın sebebi yapılmakta olan yatırımlardan kaynaklanmaktadır.

İşletmede asıl düşündürücü olan durum kısa vadeli yabancı kaynaklarda meydana gelmiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar daha önceki dönemlere göre aşırı azalış göstermiştir. Bu azalıştaki en büyük etken işletmenin kredi borçlarındaki azalmadır. Bir anda bu kadar azalış olması, sürekli zararda olan bir işletme olduğu göz önünde bulundurulduğunda anormal bir durumun varlığını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca personele borçlar, ödenecek sosyal güvenlik primleri gibi hesaplarda da azalışlar görülmektedir. Asgari ücretin sürekli artış göstermesi, bu hesap kalemlerinin de bir miktar artmasına, normal süreç olarak personel sayısının da bir miktar artış göstermesi beklenmektedir. İşletmede tam tersi bir durum meydana gelmiştir. İşletmenin personellerini, karda olan başka bir grup şirketine aktarmış olması ve görevlendirme yazısı ile istihdam etmiş gibi çalıştırmış olma ihtimali yüksektir. İşletmenin ortaklara borçlar hesabı da azalış göstermiştir. Ortaklara borç varken de işletme sermaye arttırımı yapmıştır. Ortakların sermaye taahhütlerini işletmeden olan alacakları ile ödemiş olma ihtimali üzerinde de durulmalıdır.

Uzun vadeli borçlar önceki yıllara göre artış derecesi oldukça yüksektir. Bu artışa sebep olan en büyük etken ortaklara borçlar hesabından kaynaklanmaktadır. Kısa vadeli ortaklara borçlar hesabının uzun vadeli hesaplara aktarılmış olma ihtimali yüksektir. Pasif toplamı açısından değişen bir şey olmamasına rağmen işletmenin rasyolarının daha olumlu bir durumu göstereceği açıktır.

İşletme cari dönemde sermaye artışı yapmış ve taahhüt edilen sermayenin tamamı aynı dönemde ödenmiştir. Bu durum analizleri çok fazlasıyla etkilemiştir. Ayrıca sürekli zarar

açıklayan, kar dağıtımını yapamayan bir işletmeye ortakların daha fazla yatırım yapması da çok mantıklı görünmemektedir. İşletmeye, bu denli kar elde etmesine rağmen geçmiş yıl zararlarından dolayı vergi ödemesi çıkmayacaktır. İşletme bu sebeple de kara geçmek istemiş olabilir.

İşletmenin satışlarındaki artış daha önceki yıllarda meydana gelen artış oranından çok daha fazla gerçekleşmiştir. İşletmenin elde ettiği kardaki etkenlerden bir tanesi bu satışlardır. Ayrıca satışların maliyeti anormal şekilde artış gösteren satışlara rağmen hemen hemen aynı kalmıştır. Tutar olarak kayda değer bir artış meydana gelmemiştir. Stoklardaki artışla birlikte değerlendirildiğinde işletmenin satışların maliyeti kalemlerini kayıt altına almadığı söylenebilir. Satışların artması, satışların maliyetinin aynı seviyede kalması brüt satış karında kendisini göstermiş ve brüt satış karı bir önceki dönemin üç katı artış göstermiştir.

Satışların arttığı bir ortamda faaliyet giderinde de bir miktar artış olması beklenmesine rağmen işletmede faaliyet giderleri azalmıştır. Bu durumun nasıl meydana geldiğinin tespiti oldukça önemlidir. Olağan ve olağan dışı gelirlerdeki artışlarda işin içerisine girdiğinde işletme artış eğilimi gösteren zarar durumundan bir anda yüksek kar elde eden bir işletme durumuna geçmiştir.

İşletmenin ilgili döneminin oldukça riskli olduğu, denetçinin iyi bir planlama ile işe başlaması, gerekli olan kaynak miktarında ve personel sayısında artış yapması ihtimallerini de değerlendirmesi gerekmektedir.

Amerikalı yeminli mali müşavirlerin en çok önemsedikleri oranın cari oran olduğu çalışmanın önceki bölümlerinde anlatılmıştır. Buna rağmen özellikle trend analizi ile işletmenin hesaplarının göstermiş olduğu değişimin daha net anlaşıldığı, cari dönemin normal bir dönem olmaması durumunda yapılan analizlerde bu durumların dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır. Örnek işletme de olduğu gibi sermaye artışı bile oranları çok fazlasıyla etkileyebilmektedir.

Enflasyonun tek haneli rakamlarda seyretmesinden dolayı enflasyonun etkisi bu çalışmada dikkate alınmamıştır. Ancak enflasyondan kaynaklanan değişimlerin denetim esnasında yapılacak olan analizlerde dikkate alınması gerekecektir. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde hesaplardaki artışın sebebi iyi tespit edilmeli ve gerekli hallerde enflasyonun etkisi elimine edildikten sonra analiz yapılmalıdır. Bazı hesapların enflasyondan etkilenme düzeyi bazı hesaplara göre daha fazla olabilmektedir. Örneğin

elde edilen dönem net karı enflasyonun etkisini direkt olarak hissederken sermaye durağan bir yapıya sahip olduğundan dolayı ve daha az hissetmektedir.

Analiz esnasında fazla oran hesaplanması analizin daha sağlıklı olması anlamına gelmediği görülmüştür. Bir süre sonra elde edilen analiz sonuçlarının aynı durumu ortaya çıkarttığı ve aynı konu etrafında döndüğü anlaşılmıştır. Bu sebeple aynı hesaplar üzerinde farklı şekillerde yapılan analizlerden kaçınılması denetçinin zamandan tasarruf etmesini, kafa karışıklığını önleyebileceği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, işletmeler her zaman karlarını azaltma eğiliminde değillerdir. XYZ işletmesi yıllar itibari ile zararda iken cari yılda kara geçmiş, geçmiş yıl zararlarından dolayı da vergi ödemek zorunda kalmamıştır.

Sektörlere göre yapılabilecek hile analizleri kullanılabilir. Elde edilen analiz sonuçları sektörlere göre yorumlanabilir. Her sektörün kendisine mahsus olan hile uygulamaları mevcuttur. Otomotiv sektörü için bazı hile türleri üzerinde durulmuştur.

Analitik inceleme prosedürlerinin bağımsız denetim içerisindeki yeri ve kullanımını artırılabilir. Analitik prosedürler bağımsız denetim için erken uyarı sistemi gibi kullanılabilir. Özellikle işletme yönetimi ve kilit noktalarda görev alan personeller ile yapılacak soruşturmalarda hangi soruların sorulması gerektiği gibi konular analitik inceleme prosedürleri ile yapılabilmektedir. Analitik prosedürler, diğer kanıt toplama tekniklerinin destekleyicisi olarak algılanmalıdır. İşletmede ki mevcut hata ve hilelerin tespit edilmesinde faydalı oldukları görülmüştür.

KAYNAKLAR

Kitaplar;

- [1] Adiloğlu B., ‘‘İç Denetim Süreci Ve Kontrol Prosedürleri’’, Türkmen Kitabevi, İstanbul, Türkiye.
- [2] Alagöz, A., (2008), ‘‘İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi Ve Denetim Komiteleri İle İç Denetim Birimi İlişkinin Hata Ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü’’, Tablet Yayınları, Konya, Türkiye.
- [3] Arat, E., (2005), ‘‘Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar’’, Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, Türkiye.
- [4] Bozkurt, N., (2000), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Alfa Yayınları, İstanbul, Türkiye.
- [5] Bozkurt, N., (2006), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Alfa Yayınları, İstanbul, Türkiye.
- [6] Bozkurt, N., (2015), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Alfa Basım Yayım, İstanbul, Türkiye.
- [7] Çalış E., (2013), ‘‘Aracı Kurumlarda İç Denetim Uygulaması’’, Yalın Yayıncılık, İstanbul, Türkiye.
- [8] Çelik, O., (2014), ‘‘Muhasebe Ve Finansal Raporlama’’, Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil Ve Eğitim Kuruluşu, Ankara, Türkiye.
- [9] Çömlekçi, F., Yılcı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş Selimoğlu, S., Kaya, E., (2007), ‘‘Muhasebe Denetimi Ve Mali Analiz’’, Anadolu Üniversitesi Yayını No:1585, Eskişehir, Türkiye.
- [10] Duman, Ö., (2001), ‘‘Muhasebe Denetimi Ve Raporlama’’ Tesmer Yayınları, No:37, Ankara, Türkiye.
- [11] Duman, Ö., (2008), ‘‘Muhasebe Denetimi Ve Raporlama’’, Tesmer Yayın No:78, Ankara, Türkiye.
- [12] Erdoğan, M., (2006), ‘‘Denetim Kavramsal Ve Teknolojik Yapı’’, Maliye Ve Hukuk Yayınları, Eskişehir, Türkiye.
- [13] Erdoğan, M., Erdoğan, N., Cömert, N., Uzun, A. K., Yılcı, M., ‘‘Denetim’’, (2012), Anadolu Üniversitesi Yayını No:2618 – Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1586, 1. Baskı, Eskişehir, Türkiye.
- [14] Gündoğdu, A., Münyas, T., (2012) ‘‘Muhasebe Denetim Ve Etik Kurallar’’, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, Türkiye.
- [15] Güredin, E., (1993), ‘‘Denetim’’, Beta Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, Türkiye.
- [16] Güredin, E., (1998), ‘‘Denetim’’, Beta Basım Dağıtım, İstanbul, Türkiye.
- [17] Güredin, E., (2000) ‘‘Denetim’’, Beta Basım Yayım, İstanbul, Türkiye.
- [18] Güredin, E., (2014), ‘‘Denetim ve Güvence Hizmetleri’’, Türkmen Kitabevi, 14.Baskı, İstanbul, Türkiye.
- [19] Kardeş, S.S., Uzay, Ş., (2014), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye.
- [20] Kaval, H., (2003), ‘‘Muhasebe Denetimi’’, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Türkiye.

- [21] Kaval, H., (2005), *‘‘Muhasebe Denetimi’’*, Gazi Kitabevi, 2.Baskı, Ankara, Türkiye.
- [22] Kaval, H., (2008), *‘‘Muhasebe Denetimi’’*, Gazi Kitabevi, 3.Baskı, Ankara, Türkiye.
- [23] Kepekçi, C., (2000), *‘‘Bağımsız Denetim’’*, Siyasal Kitabevi, Ankara, Türkiye.
- [24] Kepekçi, C., (2004), *‘‘Bağımsız Denetim’’*, Avcıol Basım Yayın, 5. Baskı, İstanbul, Türkiye.
- [25] Önce, S., Çabuk A, Karagül A., Erol C., Başar, B., Sevim, Ş., Sayılır, Ö., (2013), *‘‘Finansal Tablolar Analizi’’*, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2996, Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri, Eskişehir, Türkiye.
- [26] Sağlam, N., Yolcu, M., (2014), *‘‘Türkiye Denetim Standartlarına Göre Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi Ve Raporlanması’’*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Türkiye.
- [27] Sürmeli, F., Erdoğan, M., Erdoğan, N., Banar, K., Önce, S., (1998), *‘‘Muhasebe Bilgi Sistemi’’*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:963, Eskişehir, Türkiye.
- [28] Toroslu, M. V., (2012), *‘‘Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Finansal Tabloların Denetimi’’*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, Türkiye.
- [29] Türedi, H., (2007), *‘‘Denetim’’*, Celepler Matbaacılık, Trabzon, Türkiye.
- [30] Usul, H., (2013), *‘‘Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamalı Bağımsız Denetim’’*, Detay Yayıncılık, Ankara, Türkiye.
- [31] Yavaşoğlu, M., (2001), *‘‘Sermaye Piyasası Mevzuatında Bağımsız Denetim’’* Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, Türkiye.
- [32] Yılandı, M., (1992), *‘‘İşletmelerde İç Kontrol Yapısının Değerlendirilmesinin Denetim Sürecindeki Yeri’’*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Kütahya, Türkiye.
- [33] Yılandı, M., (2003), *‘‘İç Denetim’’*, Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Türkiye.

Makaleler;

- [1] Acar, A., (2016), *‘‘Risk Odaklı Denetim’’*, Muhasebe Ve Denetim Dünyası, Yıl:1, Nisan & Haziran, sayı:1.
- [2] Acar, D., USUL, H., ÜNAL, G. F., (2013), *‘‘Bağımsız Denetim Maliyetinin İşbirlikçi Oyun Modeli Yaklaşımıyla Minimasyonu’’*, Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi, Cilt 9, Sayı:18, 2.
- [3] Akgün, M., (2012), *‘‘İşletmelerde Etkinlik Ve Nakit Çevirme Süresi Analizi Çimento Sektöründe 1995-2001 Dönemi’’*, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:60.
- [4] Akün, L. K., (1988), *‘‘Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Önemlilik Faktörü Ve Değerlemesi’’*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Nisan, Cilt:17, Sayı:1.
- [5] Akyel, R., (2010), *‘‘Türkiye’de İç Kontrol Kavramı, Unsurları Ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi’’*, Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Manisa, Cilt:17, Sayı:1, 86.
- [6] Alagöz, A., Ay, M., (2002), *‘‘Muhasebe Denetiminde Benford Kanunu Temelli Dijital Analiz’’*, Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2(4), 59-76.
- [7] Altay, A., (2018), *‘‘Mali Analiz Teknikleri Ve Sektörel Farklılıkları Alanında Kavramsal Bir İnceleme’’*, Bankacılık Ve Finansal Araştırmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 20.

- [8] Altıntaş, N. N., (2010), ‘‘Denetimde Hata Ve Hile’’, Sosyal Bilimler Dergisi, 152.
- [9] Bezirci, M., Karasioğlu, F., (2011), ‘‘Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi’’, Selçuk üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 21.
- [10] Bozkurt, C., (2010), ‘‘Risk Kurumsal Risk Yönetimi Ve İç Denetim’’, Denetişim Dergisi, sayı: 4, 27.
- [11] Cömert, N., (2012), ‘‘Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler’’, Mali Çözüm Dergisi, İ.S.M.M.M.O. Yayınları, Ocak-Şubat.
- [12] Çalış, Y. E., (2016), ‘‘Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri’’, Denetişim Dergisi, Sayı:8, 31-40.
- [13] Çetinkaya, N., (2017), ‘‘Risk Odaklı Denetimde Denetim Kanıtının Kalitesinin Önemi Ve Bir Araştırma’’, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, sayı:19, 109-133, 128.
- [14] Çözeli, G., (2008), ‘‘Uluslararası Denetim Ve Güvence Standartları: Analitik Prosedürler’’, Mali Ufuklar Dergisi, Ekim-Aralık.
- [15] Demirbaş, M., (2005), ‘‘İç Kontrol Ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler’’, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, Sayı:7, 173.
- [16] Dönmez, A., (2010), ‘‘Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olayların Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi’’, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:99, 15.
- [17] Dönmez, A., (2010), ‘‘Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olayların Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi’’, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:99,
- [18] Dönmez, A., Ersoy, A., (2011), ‘‘Bağımsız Denetim Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri: Türkiye’de Spk’dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma’’, Ahmet Yesevi Üniversitesi Dergisi, Kış, Sayı:56,
- [19] Gökçen, G., (2004), ‘‘Enflasyonun Mali Tablolar Analizine Etkileri’’, Mali Çözüm Dergisi, sayı:69, 20.
- [20] Gönen, S., (2016), ‘‘Bağımsız Denetimde Çalışma Kağıtlarının 230 No’lu Türkiye Denetim Standardı Açısından İncelenmesi’’, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 7, 1797.
- [21] Gümüş, U. T., Bolel, N., (2017), ‘‘Rasyo Analizleri İle Finansal Performansın Ölçülmesi: Borsa İstanbul’da Faaliyet Gösteren Havayolu Şirketleri’nde Bir Uygulama’’, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 87-96, 89.
- [22] Karavardar, A., (2016), ‘‘Bilanço Düzeyindeki Denetim Riskinin Kanıtsal Ağ Yaklaşımı İle Gösterimi: Türkiye’de Bir Uygulama’’, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 45, Sayı:2, 96-108, S.97.
- [23] Kavut, L., Taş, O., Şaylı, T., (2009), ‘‘Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim’’, İ.S.M.M.M.O. Yayınları, Yayın No:130, 43-44.
- [24] Keskin, D. A., (2010), ‘‘İşletmelerin Sürekliliğini Sağlamada Kritik Öneme Sahip Risk Yönetimi Ve Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı’’, Denetişim Dergisi, sayı:4, 38.
- [25] Kırlioğlu, H., Ceyhan, İ. F., (2014), ‘‘Mali Tablo Denetiminde Ön Analitik İnceleme Tekniği Olarak Veri Madenciliğinin Kullanımı: Borsa İstanbul Uygulaması’’, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 21.

- [26] Okur, Y., (2010), ‘‘Türkiye’de Teftiş Ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler Ve Hayatla Yüzleşme’’, Maliye Dergisi, Ocak-Haziran, Sayı:158, 573-574.
- [27] Pamukçu, F., Pamukçu, N., (2009), ‘‘Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar (Tms-10) Ve Finansal Tablolara Etkileri’’, Mali özüm Dergisi, Sayı:91, 67-79.
- [28] şirin, M., (2006), ‘‘Denetimde Kanıt Teorisi Ve Gelişimi’’, Sayıştay Dergisi, Nisan-Haziran, Sayı: 61, 28.
- [29] Taş, O., İnaltonç, C., (2015), ‘‘Bağımsız Denetim Sürecinde Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesi Ve Bir Uygulama’’, Vergi Dünyası Dergisi, Ocak, Sayı:401, 73-89.
- [30] Tekşen, Ö., Büyükarıkan, U.,(2015), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olayların Muhasebe Açısından İncelenmesi’’, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7, Sayı:13, 464.
- [31] Toroslu, M.V., (2007), ‘‘Denetim Kanıtları Ve Kanıt Toplama Teknikleri’’, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı:45, 197.
- [32] Tüm, K., Memiş, M., (2015), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar Standardı Ve Bağımsız Denetçilerin Sorumlulukları’’, .Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:24, Sayı:1, 325.
- [33] Varıcı, İ., Karakaş, E., (2017), ‘‘Kazanç Temelli Değişkenlerin Denetim Riski Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi’’, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 13, 195.
- [34] Yıldırım, H., İnel, M. N., (2012), ‘‘Muhasebe Denetiminde Örnekleme Tekniklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme’’, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: I, 261-276.

Tezler;

- [1] Acar, O., (2015), ‘‘Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Bağımsız Denetimdeki Düzenlemelerin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi: Tr22 Bölgesinde Bir Araştırma’’, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye.
- [2] Ateşli, M., (2017), ‘‘Türkiye’de 2000-2016 Yılları Arasında Bağımsız Denetim Ve İç Denetim Alanında Yayınlanan Lisans Üstü Tezlere Yönelik İçerik Analizi’’, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Türkiye.
- [3] Bozkurt, Z., (2007), ‘‘Muhasebe Denetimi Sürecinde Analitik İnceleme Prosedürleri’’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [4] ite, A., (2017), ‘‘Adli Muhasebe Ve Bağımsız Denetime Etkisi’’, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [5] Dönmez, A., (2008), ‘‘Bağımsız Denetim Sürecinde Kullanılan Analitik İnceleme Prosedürlerinin Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi Ve Türkiye’de Spk’dan Yetki Almış Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma’’, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, Türkiye.
- [6] Göksu, S., (2017), ‘‘Bankacılık Sektöründe Muhasebe Ve Bağımsız Denetim Uygulamaları Sektörde Karşılaşılan Riskler Ve Alınan Önlemler Ve 2001-2016 Yılları Arasında Tmsf’ye Devr Olan Bankaların İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

- [7] Hüner, D. B., (2014), ‘*Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü*’, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [8] Kara, H., (2016), ‘*Bağımsız Denetim Raporunun İlgililerine Sağladığı Fayda Ve Bunlar Üzerindeki Rolü*’, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, Türkiye.
- [9] Kardeş, S., (1995), ‘*Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı Ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*’, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
- [10] Karimi, K., (2014), ‘*Muhasebe Denetiminde Analitik İnceleme Prosedürleri Ve Bir Uygulama*’, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, Türkiye.
- [11] Kömür, S., (2015), ‘*Bağımsız Denetime Tabi Olan Anonim Şirketlerde Finansal Tabloların Denetim Uygulaması*’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [12] Mercanoğlu, S., (2007), ‘*Denetim Planlaması Ve Bir Uygulama*’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [13] Özçelik, D., (2015), ‘*Muhasebe Denetiminde Kullanılan Kanıt Toplama Teknikleri*’, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [14] Savaş, B., (2015), ‘*Denetimde Kanıt Toplama Teknikleri Ve Vergi Uygulamaları İle İlişkilendirilmesi*’ Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- [15] Sekizsu, B., (2017), ‘*Şirketlerin Bağımsız Denetim Raporlarının Analizi: Borsa İstanbul’da Bir Araştırma*’, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, Türkiye.
- [16] Soyer, S., (2005), ‘*Uluslararası Denetim Standartları*’, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- [17] Şahmaroğlu, S. T., (2016), ‘*Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürleri Ve Uygulaması*’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [18] Urkan, E., (2015), ‘*Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Ve Bağımsız Denetimden Kaynaklanan Sorumluluk*’, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- [19] Uzun, S., (2016), ‘*Bağımsız Denetimde İç Kontrol Ve İç Denetimin Rolü*’, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [20] Ünal, A. G., (2015), ‘*Bağımsız Denetim Firmalarının Kanıt Toplamada İstatistikî Örneklem Yöntemini Kullanması*’, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- [21] Yener, A., (2009), ‘*Finansal Tablolar Yoluyla Vergi Denetimi*’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- [22] Yılmaz, S. Ö., (2015), ‘*Uluslararası Denetim Standartlarına Göre Denetim Kanıtları Ve Kanıt Toplama Teknikleri*’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

İnternet Siteleri;

- [1] WEB_1, (2012), <http://www.kgk.gov.tr/mevzuat>, 13.12.2016.
- [2] WEB_2, (2012), ‘BDS 500 Bağımsız Denetim Kanıtları’, <http://www.kgk.gov.tr>, 14.12.2016.
- [3] WEB_3, (2012), ‘BDS 501 Bağımsız Denetimi Kanıtları - Belirli Kalemler için Dikkate Alınması Gereken Özel Hususlar’, <http://www.kgk.gov.tr>, 14.12.2016.
- [4] WEB_4, (2012), ‘BDS 505 Dış Teyitler’, <http://www.kgk.gov.tr>, 17.12.2016.
- [5] WEB_5, (2012), ‘BDS 510 İlk Bağımsız Denetimler - Açılış Bakiyeleri’, <http://www.kgk.gov.tr>, 19.12.2016.
- [6] WEB_6, (2012), ‘BDS 520 Analitik Prosedürler’, <http://www.kgk.gov.tr>, 22.12.2016.
- [7] WEB_7, (2012), ‘BDS 530 Bağımsız Denetimde Örneklem’, <http://www.kgk.gov.tr>, 22.12.2016.
- [8] WEB_8, (2012), ‘BDS 540 Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Olanlar Dâhil Muhasebe Tahminlerinin Ve İlgili Açıklamaların Bağımsız Denetimi’, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016.
- [9] WEB_9, (2012), ‘BDS 550 İlişkili Taraflar’, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016.
- [10] WEB_10, (2012), ‘BDS 560 Bilanço Tarihten Sonraki Olaylar’, <http://www.kgk.gov.tr>, 25.12.2016.
- [11] WEB_11, (2012), ‘BDS 570 İşletmenin Sürekliliği’, <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016.
- [12] WEB_12, (2012), ‘BDS 580 Yazılı Beyanlar’, <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016.
- [13] WEB_13, (2012), ‘BDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları Ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi ’, <http://www.kgk.gov.tr>, 28.12.2016.
- [14] WEB_14, (2013) Uzun, A., Yurtsever, G. ‘Kriz Yönetiminde İç Denetimin Rolü’ <http://www.denetim.net>, 15.10.2017.
- [15] WEB_15, ‘Türkiye İç Denetim Enstitüsü’, www.tide.org.tr, 20.02.2018.
- [16] WEB_16, (2013), ‘Bağımsız Denetimle İlgili Bilgiler’, <http://www.denetimnet.net>, 08.03.2018.
- [17] WEB_17, ‘Muhasebe Denetimi ile İlgili Ders Notları’, <http://www.moodle.baskent.edu.tr>, 08.03.2018.
- [18] WEB_18, (2010), ‘Atılım SMMM Ortaklık Bürosu’, <http://www.atilimmuhasebe.com>, 11.03.2018.
- [19] WEB_19, (2018), ‘Muhasebe Denetimi ile İlgili Ders Notları’, <https://alonot.com>, 18.03.2018.
- [20] WEB_20, (2002), Hüseyin Üst, ‘SMMM Hüseyin Üst Web Sitesi’, ‘Önemlilik Düzeyi’, <http://www.huseyinust.com>, 18.03.2018.
- [21] WEB_21, (2013), ‘Hilenin Nedenleri ve Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri’, <http://www.vergi.tc>, 19.03.2018.
- [22] WEB_22, (2012), ‘Spk Bağımsız Denetimde Revizyon’, <http://www.bagimsizdenetim.gen.tr>, 20.03.2018.
- [23] WEB_23, (2008) Alpman, G. ‘İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi’, <http://www.kontrol.bumko.gov.tr>, 25.09.2013.

- [24] WEB_24, Alptekin Müjder, ‘‘İşletmede Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri’’, www.muhasibetr.com, 20.03.2018.
- [25] WEB_25, (2009), Nejat Bozkurt, ‘‘Şirket Gelirlerinin Yüzde 7’si Çalışan Hileleri İle Eriyor’’, https://www.haberler.com, 20.03.2018.
- [26] WEB_26, ‘‘Smmm Staja Giriş Ve Yeterlilik Hazırlık’’, ‘‘Denetim Riskleri’’, http://www.smmmdershanesi.com, 20.03.2018.
- [27] WEB_27, ‘‘Kamu Finans Haberleri’’, ‘‘Tespit (Bulgu) Riski Nedir?’’, http://www.kamufinans.com, 23.03.2018.
- [28] WEB_28, ‘‘Bağımsız Denetim Nedir’’, http://www.denetim24.com, 24.03.2018.
- [29] WEB_29, ‘‘Turmob – Tesmer Mesleki Uyum Eğitimi’’, ‘‘Denetim’’, www.selcuk.edu.tr, 25.03.2018.
- [30] WEB_30, (2011), Selçuk Öztürk, ‘‘Denetim Teknikleri’’, ‘‘Mali Denetçi Bağımsız Mali Denetim Hizmetleri’’, ‘‘http://www.malidenetci.net, 25.03.2018.
- [31] WEB_31, (2017), Yunus Şahin, ‘‘Temel Analiz: Finansal Yapı Oranları’’, https://medium.com, 01.04.2018.
- [32] WEB_32, ‘‘Borsa, Trend Analizi’’, http://www.angelfire.com, 01.04.2018.
- [33] WEB_33, (1942), ‘‘Strateji Ve Denetim’’, ‘‘Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği’’, http://www.tmud.org.tr, 04.04.2018.
- [34] WEB_34, ‘‘İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası’’, ‘‘Denetim Süreci’’, http://ismmmo.org.tr, 04.04.2018.
- [35] WEB_35, Can Öztürk, ‘‘Muhasebe Denetimi’’, http://slideplayer.biz.tr, 08.04.2018.
- [36] WEB_36, (2012), ‘‘Tms 10 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar’’, http://www.kgk.gov.tr, 05.04.2018.
- [37] WEB_37, (2012), ‘‘BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama (revize) Taslak Metni’’, http://www.kgk.gov.tr, 08.04.2018.
- [38] WEB_38, (2006), ‘‘Denetim Ders Notları 8’’, http://smmmser.blogcu.com, 08.04.2018.
- [39] WEB_39, ‘‘Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, seri:X, no:22’’, ‘‘Doğal Risk’’, md:8, A.
- [40] WEB_40, (2012), ‘‘BDS 450 Bağımsız Denetimin Yürütülmesi Sırasında Belirlenen Yanlışlıkların Değerlendirilmesi’’, http://www.kgk.gov.tr, 11.04.2018.
- [41] WEB_41, (2012), ‘‘Resmi Gazete Sayısı:28509, Bağımsız Denetim Yönetmeliği’’.
[42] WEB_42, (2016), ‘‘Smmm Yeterlilik Sınavları 2016 2.Dönem Muhasebe Denetimi’’, www.tesmer.org.tr. 11.04.2018
- [43] WEB_43, (2017), ‘‘T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları’’, http://www3.tcmb.gov.tr/sector/2017/menu.php, 25.05.2018.

EKLER

EK-1: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI BİLANÇO

AKTİF (VARLIKLAR)	2013	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2014	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2015	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2016	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
I-DÖNEN VARLIKLAR	6.627.195,6	100,0	65,8	7.474.992,1	100,0	63,7	9.472.978,5	100,0	63,1	10.642.233,3	100,0	60,9	13.856.513,8	100,0	64,5
A-Hazır Değerler	699.109,2	10,5	6,9	1.025.974,8	13,7	8,7	1.418.660,8	15,0	9,4	1.278.725,7	12,0	7,3	1.776.557,9	12,8	8,3
1-Kasa	33.544,5	0,5	0,3	31.603,3	0,4	0,3	42.899,4	0,5	0,3	48.242,4	0,5	0,3	76.176,5	0,5	0,4
2-Alınan Çekler	242.072,7	3,7	2,4	423.427,9	5,7	3,6	500.376,1	5,3	3,3	451.072,0	4,2	2,6	812.428,5	5,9	3,8
3-Bankalar	353.278,6	5,3	3,5	525.719,8	7,0	4,5	780.082,1	8,2	5,2	655.576,4	6,2	3,8	895.976,5	6,5	4,2
4-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)	(46.263,5)	(0,7)	(0,5)	(107.200,2)	(1,4)	(0,9)	(85.475,6)	(0,9)	(0,6)	(70.268,2)	(0,7)	(0,4)	(257.030,1)	(1,9)	(1,2)
5-Diğer Hazır Değerler	116.476,9	1,8	1,2	152.424,1	2,0	1,3	180.778,7	1,9	1,2	194.103,2	1,8	1,1	249.006,5	1,8	1,2
B-Menkul Kıymetler	25.497,2	0,4	0,3	41.143,8	0,6	0,4	67.144,3	0,7	0,4	102.932,6	1,0	0,6	60.218,0	0,4	0,3
1-Hisse Senetleri	1.627,7	0,0	0,0	4.616,9	0,1	0,0	3.966,3	0,0	0,0	2.210,4	0,0	0,0	5.596,9	0,0	0,0
2-Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları	1.370,8	0,0	0,0	7.841,4	0,1	0,1	14.125,7	0,1	0,1	11.077,3	0,1	0,1	5.641,7	0,0	0,0
3-Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	19.277,4	0,3	0,2	15.540,2	0,2	0,1	37.591,6	0,4	0,3	75.809,6	0,7	0,4	45.847,6	0,3	0,2
4-Diğer Menkul Kıymetler	3.221,3	0,0	0,0	13.145,3	0,2	0,1	11.460,7	0,1	0,1	13.835,3	0,1	0,1	3.131,8	0,0	0,0
C-Ticari Alacaklar	2.890.480,6	43,6	28,7	3.025.931,0	40,5	25,8	3.296.350,2	34,8	22,0	3.852.272,6	36,2	22,0	5.670.313,3	40,9	26,4
1-Alıcılar	2.228.982,9	33,6	22,1	2.109.713,0	28,2	18,0	2.361.676,8	24,9	15,7	2.795.153,1	26,3	16,0	4.161.078,6	30,0	19,4
2-Alacak Senetleri	579.014,0	8,7	5,7	796.085,3	10,6	6,8	797.165,8	8,4	5,3	890.943,7	8,4	5,1	1.129.934,4	8,2	5,3
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	(5.676,2)	(0,1)	(0,1)	(7.860,6)	(0,1)	(0,1)	(6.580,8)	(0,1)	(0,0)	(5.214,1)	(0,0)	(0,0)	(6.362,9)	(0,0)	(0,0)
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	14.565,4	0,2	0,1	11.258,5	0,2	0,1	6.002,6	0,1	0,0	4.881,8	0,0	0,0	11.701,2	0,1	0,1
6-Diğer Ticari Alacaklar	63.087,6	1,0	0,6	95.962,4	1,3	0,8	100.486,7	1,1	0,7	123.270,8	1,2	0,7	348.282,7	2,5	1,6
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	73.319,4	1,1	0,7	76.835,4	1,0	0,7	117.413,1	1,2	0,8	141.985,6	1,3	0,8	180.834,2	1,3	0,8
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	(62.812,6)	(0,9)	(0,6)	(56.062,9)	(0,8)	(0,5)	(79.814,1)	(0,8)	(0,5)	(98.748,3)	(0,9)	(0,6)	(155.154,9)	(1,1)	(0,7)
D-Diğer Alacaklar	183.745,9	2,8	1,8	251.451,4	3,4	2,1	330.716,0	3,5	2,2	435.440,0	4,1	2,5	444.292,6	3,2	2,1
1-Ortaklardan Alacaklar	52.109,5	0,8	0,5	46.960,9	0,6	0,4	66.254,7	0,7	0,4	59.923,5	0,6	0,3	94.354,6	0,7	0,4
2-İştiraklerden Alacaklar	13.983,0	0,2	0,1	26.846,2	0,4	0,2	25.488,3	0,3	0,2	40.032,7	0,4	0,2	37.626,2	0,3	0,2
3-Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	19.411,7	0,3	0,2	24.120,6	0,3	0,2	18.503,0	0,2	0,1	17.935,4	0,2	0,1	31.840,4	0,2	0,1
4-Personelden Alacaklar	644,3	0,0	0,0	1.101,9	0,0	0,0	1.528,3	0,0	0,0	1.710,8	0,0	0,0	1.267,6	0,0	0,0
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	97.526,0	1,5	1,0	152.152,7	2,0	1,3	218.815,4	2,3	1,5	315.727,1	3,0	1,8	278.834,4	2,0	1,3
7-Şüpheli Diğer Alacaklar	106,5	0,0	0,0	1.905,7	0,0	0,0	126,4	0,0	0,0	110,5	0,0	0,0	421,5	0,0	0,0
8-Şüpheli Diğ. Alacaklar Karş.(-)	(34,9)	(0,0)	(0,0)	(1.636,7)	(0,0)	(0,0)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	(52,1)	(0,0)	(0,0)
E-Stoklar	2.665.822,7	40,2	26,4	2.842.494,9	38,0	24,2	3.958.804,7	41,8	26,4	4.619.384,4	43,4	26,4	5.540.222,3	40,0	25,8
1-İlk Madde ve Malzeme	53.060,6	0,8	0,5	80.163,3	1,1	0,7	81.960,5	0,9	0,5	127.113,6	1,2	0,7	153.488,4	1,1	0,7
2-Yarı Mamüller	46.633,8	0,7	0,5	223.897,4	3,0	1,9	171.926,9	1,8	1,1	370.891,7	3,5	2,1	176.091,1	1,3	0,8
3-Mamüller	64.977,5	1,0	0,6	41.007,7	0,5	0,3	139.758,4	1,5	0,9	57.788,1	0,5	0,3	114.243,0	0,8	0,5
4-Ticari Mallar	2.034.101,6	30,7	20,2	2.072.550,2	27,7	17,7	2.980.460,4	31,5	19,9	3.307.237,9	31,1	18,9	4.265.645,6	30,8	19,9
5-Diğer Stoklar	30.138,8	0,5	0,3	33.907,0	0,5	0,3	43.794,6	0,5	0,3	62.753,0	0,6	0,4	70.257,7	0,5	0,3
6-Stok Değer Düşüklüğü Karş.(-)	0,0	0,0	0,0	(1.888,4)	(0,0)	(0,0)	(2.396,8)	(0,0)	(0,0)	(4.643,7)	(0,0)	(0,0)	0,0	0,0	0,0
7-Verilen Sipariş Avansları	436.910,5	6,6	4,3	392.857,7	5,3	3,3	543.300,6	5,7	3,6	698.243,7	6,6	4,0	760.496,4	5,5	3,5
F-Yıllara Yaygın İnş.ve Onarım Maliyetleri	10.664,6	0,2	0,1	45.137,6	0,6	0,4	109.146,1	1,2	0,7	26.406,8	0,2	0,2	59.713,0	0,4	0,3
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	29.022,5	0,4	0,3	79.368,0	1,1	0,7	87.210,4	0,9	0,6	94.875,0	0,9	0,5	83.421,9	0,6	0,4
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	19.251,3	0,3	0,2	39.563,9	0,5	0,3	42.653,5	0,5	0,3	57.721,7	0,5	0,3	54.542,5	0,4	0,3
2-Gelir Tahakkukları	9.771,2	0,1	0,1	39.804,1	0,5	0,3	44.556,9	0,5	0,3	37.153,4	0,3	0,2	28.879,3	0,2	0,1
H-Diğer Dönen Varlıklar	122.852,9	1,9	1,2	163.490,7	2,2	1,4	204.946,0	2,2	1,4	232.196,2	2,2	1,3	221.774,8	1,6	1,0
1-Devreden Katma Değer Vergisi	58.804,8	0,9	0,6	79.021,8	1,1	0,7	123.357,5	1,3	0,8	146.326,6	1,4	0,8	120.390,2	0,9	0,6
2-İndirilecek Katma Değer Vergisi	1.097,1	0,0	0,0	2.573,1	0,0	0,0	8,0	0,0	0,0	825,3	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0
3-Diğer Katma Değer Vergisi	1.251,4	0,0	0,0	429,6	0,0	0,0	2.535,1	0,0	0,0	5.629,2	0,1	0,0	6.152,6	0,0	0,0
4-Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	18.110,9	0,3	0,2	9.814,8	0,1	0,1	28.565,5	0,3	0,2	43.703,5	0,4	0,3	40.224,5	0,3	0,2
5-İş Avansları	7.502,2	0,1	0,1	34.513,7	0,5	0,3	18.105,6	0,2	0,1	13.810,6	0,1	0,1	8.960,5	0,1	0,0
6-Personel Avansları	2.343,5	0,0	0,0	2.877,8	0,0	0,0	4.548,2	0,0	0,0	3.656,3	0,0	0,0	7.140,9	0,1	0,0
7-Sayım ve Tesellüm Noksanları	77,3	0,0	0,0	12,0	0,0	0,0	395,7	0,0	0,0	404,1	0,0	0,0	582,8	0,0	0,0
8-Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	33.665,8	0,5	0,3	34.248,1	0,5	0,3	27.430,4	0,3	0,2	17.840,6	0,2	0,1	38.319,9	0,3	0,2

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

AKTİF (VARLIKLAR)	2013	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2014	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2015	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2016	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
II-DURAN VARLIKLAR	3.451.954,3	100,0	34,2	4.260.819,2	100,0	36,3	5.540.968,1	100,0	36,9	6.830.336,0	100,0	39,1	7.619.697,6	100,0	35,5
A-Ticari Alacaklar	45.419,1	1,3	0,5	97.427,7	2,3	0,8	74.436,2	1,3	0,5	112.717,5	1,7	0,6	81.351,1	1,1	0,4
1-Alıcılar	1,4	0,0	0,0	34.611,9	0,8	0,3	24.659,6	0,4	0,2	16.581,3	0,2	0,1	34.254,9	0,4	0,2
2-Alacak Senetleri	34.346,8	1,0	0,3	56.820,5	1,3	0,5	47.444,8	0,9	0,3	90.549,6	1,3	0,5	44.082,7	0,6	0,2
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	10.864,2	0,3	0,1	5.949,2	0,1	0,1	2.331,7	0,0	0,0	5.380,8	0,1	0,0	3.013,6	0,0	0,0
6-Diğer Ticari Alacaklar	206,7	0,0	0,0	46,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	205,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
B-Diğer Alacaklar	27.641,8	0,8	0,3	14.123,8	0,3	0,1	26.816,7	0,5	0,2	40.326,3	0,6	0,2	44.373,5	0,6	0,2
1-Ortaklardan Alacaklar	15.234,1	0,4	0,2	3.785,3	0,1	0,0	2.892,2	0,1	0,0	2.329,0	0,0	0,0	6.653,8	0,1	0,0
2-İştiraklerden Alacaklar	2.676,1	0,1	0,0	6.687,8	0,2	0,1	6.643,0	0,1	0,0	17.652,3	0,3	0,1	11.226,3	0,1	0,1
3-Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	6.239,8	0,2	0,1	1.428,6	0,0	0,0	193,0	0,0	0,0	10.916,5	0,2	0,1	31,4	0,0	0,0
4-Personelden Alacaklar	43,0	0,0	0,0	55,0	0,0	0,0	49,0	0,0	0,0	42,0	0,0	0,0	70,6	0,0	0,0
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	3.448,9	0,1	0,0	2.167,1	0,1	0,0	17.039,4	0,3	0,1	9.386,5	0,1	0,1	26.391,4	0,3	0,1
6-Diğ. Alacak Senet.Reeskontu (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
C-Mali Duran Varlıklar	433.085,8	12,5	4,3	308.211,0	7,2	2,6	358.951,8	6,5	2,4	508.841,9	7,4	2,9	686.940,6	9,0	3,2
1-Bağlı Menkul Kıymetler	218,6	0,0	0,0	219,3	0,0	0,0	139,3	0,0	0,0	2.914,5	0,0	0,0	217,0	0,0	0,0
2-Bağlı Men.Kıy.Değ.Düş.Karş. (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3-İştirakler	145.544,4	4,2	1,4	116.645,7	2,7	1,0	179.348,0	3,2	1,2	244.615,7	3,6	1,4	241.745,1	3,2	1,1
4-İştiraklere Serm.Taahhütleri (-)	(1.700,6)	(0,0)	(0,0)	(4.751,7)	(0,1)	(0,0)	(44.545,1)	(0,8)	(0,3)	(2.694,2)	(0,0)	(0,0)	(32.552,7)	(0,4)	(0,2)
5-İst. Serm.Payları Değ.Düş.Karş. (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-Bağlı Ortaklıklar	284.531,4	8,2	2,8	187.997,9	4,4	1,6	215.569,3	3,9	1,4	259.473,2	3,8	1,5	469.654,0	6,2	2,2
7-Bağlı Ort. Sermaye Taah. (-)	0,0	0,0	0,0	(390,5)	(0,0)	(0,0)	(3.020,0)	(0,1)	(0,0)	(3.957,5)	(0,1)	(0,0)	(4.348,8)	(0,1)	(0,0)
9-Diğer Mali Duran Varlıklar	4.492,0	0,1	0,0	8.490,3	0,2	0,1	11.460,3	0,2	0,1	8.490,3	0,1	0,0	12.226,0	0,2	0,1
D-Maddi Duran Varlıklar	2.527.716,8	73,2	25,1	3.249.834,6	76,3	27,7	4.323.181,6	78,0	28,8	5.154.430,7	75,5	29,5	5.849.423,5	76,8	27,2
1-Arazi ve Arsalar	588.805,0	17,1	5,8	1.011.303,2	23,7	8,6	1.317.822,7	23,8	8,8	1.449.857,8	21,2	8,3	1.647.207,8	21,6	7,7
2-Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	19.283,0	0,6	0,2	43.649,6	1,0	0,4	17.303,1	0,3	0,1	70.613,1	1,0	0,4	29.271,3	0,4	0,1
3-Binalar	1.107.562,1	32,1	11,0	1.286.729,8	30,2	11,0	1.689.670,1	30,5	11,3	2.235.478,7	32,7	12,8	2.440.487,0	32,0	11,4
4-Tesis, Makina ve Cihazlar	208.907,5	6,1	2,1	244.351,1	5,7	2,1	241.267,3	4,4	1,6	290.912,5	4,3	1,7	274.511,1	3,6	1,3
5-Taşınlar	850.122,9	24,6	8,4	1.023.966,6	24,0	8,7	1.234.549,7	22,3	8,2	1.427.641,7	20,9	8,2	1.727.329,8	22,7	8,0
6-Demirbaşlar	250.644,0	7,3	2,5	275.940,4	6,5	2,4	323.916,6	5,8	2,2	381.958,7	5,6	2,2	452.544,2	5,9	2,1
7-Diğer Maddi Duran Varlıklar	20.816,6	0,6	0,2	28.794,0	0,7	0,2	43.254,8	0,8	0,3	61.593,8	0,9	0,4	53.488,6	0,7	0,2
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	(811.628,7)	(23,5)	(8,1)	(920.817,5)	(21,6)	(7,8)	(990.417,1)	(17,9)	(6,6)	(1.141.318,8)	(16,7)	(6,5)	(1.289.136,1)	(16,9)	(6,0)
9-Yapılmakta Olan Yatırımlar	266.480,3	7,7	2,6	229.711,3	5,4	2,0	403.920,9	7,3	2,7	346.487,4	5,1	2,0	460.297,6	6,0	2,1
10-Verilen Avanslar	26.724,0	0,8	0,3	26.206,2	0,6	0,2	41.893,5	0,8	0,3	31.205,9	0,5	0,2	53.422,2	0,7	0,2
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	341.717,9	9,9	3,4	482.093,3	11,3	4,1	612.355,0	11,1	4,1	677.928,0	9,9	3,9	724.031,3	9,5	3,4
1-Haklar	74.779,3	2,2	0,7	109.807,3	2,6	0,9	111.571,1	2,0	0,7	159.281,2	2,3	0,9	121.580,6	1,6	0,6
2-Şerefiye	53.162,5	1,5	0,5	62.330,7	1,5	0,5	173.253,8	3,1	1,2	152.145,5	2,2	0,9	249.920,8	3,3	1,2
3-Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	452,9	0,0	0,0	3.081,3	0,1	0,0	3.371,9	0,1	0,0	3.742,2	0,1	0,0	1.030,6	0,0	0,0
4-Araştırma ve Geliştirme Giderleri	2.322,3	0,1	0,0	2.858,3	0,1	0,0	2.208,7	0,0	0,0	2.208,7	0,0	0,0	3.180,6	0,0	0,0
5-Özel Maliyetler	176.481,4	5,1	1,8	282.263,7	6,6	2,4	352.610,8	6,4	2,3	417.447,1	6,1	2,4	371.034,6	4,9	1,7
6-Diğ. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	141.383,5	4,1	1,4	146.346,4	3,4	1,2	149.774,2	2,7	1,0	161.571,1	2,4	0,9	227.312,3	3,0	1,1
7-Birikmiş Amortismanlar (-)	(107.770,5)	(3,1)	(1,1)	(124.594,6)	(2,9)	(1,1)	(180.898,6)	(3,3)	(1,2)	(219.177,1)	(3,2)	(1,3)	(250.801,0)	(3,3)	(1,2)
8-Verilen Avanslar	906,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	463,2	0,0	0,0	709,3	0,0	0,0	772,8	0,0	0,0
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir Tah.	53.650,5	1,6	0,5	77.224,1	1,8	0,7	128.831,7	2,3	0,9	207.959,6	3,0	1,2	166.839,7	2,2	0,8
1-Gelecek Yıllara Ait Giderler	52.520,3	1,5	0,5	74.509,6	1,7	0,6	121.847,2	2,2	0,8	194.160,9	2,8	1,1	161.574,4	2,1	0,8
2-Gelir Tahakkukları	1.130,2	0,0	0,0	2.714,5	0,1	0,0	6.984,5	0,1	0,0	13.798,8	0,2	0,1	5.265,3	0,1	0,0
H-Diğer Duran Varlıklar	22.722,5	0,7	0,2	31.904,7	0,7	0,3	16.392,1	0,3	0,1	128.128,3	1,9	0,7	66.733,4	0,9	0,3
1-Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV	340,3	0,0	0,0	3.367,1	0,1	0,0	3.065,3	0,1	0,0	527,6	0,0	0,0	753,0	0,0	0,0
5-Pesin Ödenen Vergiler ve Fonlar	105,0	0,0	0,0	1.055,3	0,0	0,0	955,1	0,0	0,0	1.742,2	0,0	0,0	203,3	0,0	0,0
6-Diğer Çeşitli Duran Varlıklar	22.277,2	0,6	0,2	27.481,9	0,6	0,2	12.332,8	0,2	0,1	112.912,2	1,7	0,6	65.635,0	0,9	0,3
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	10.079.149,9		100,0	11.735.811,3		100,0	15.013.946,6		100,0	17.472.569,3		100,0	21.476.211,4		100,0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

PASİF (KAYNAKLAR)	2013	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2014	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2015	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	5.449.696,7	100,0	54,1	5.895.856,2	100,0	50,2	7.511.084,6	100,0	50,0	8.775.082,5	100,0	50,2	11.229.230,9	100,0	52,3
A-Mali Borçlar	2.546.436,8	46,7	25,3	2.361.713,1	40,1	20,1	3.060.414,5	40,7	20,4	3.419.189,4	39,0	19,6	5.238.452,3	46,7	24,4
1-Banka Kredileri	2.362.941,0	43,4	23,4	2.200.963,1	37,3	18,8	2.742.042,4	36,5	18,3	3.058.906,5	34,9	17,5	4.775.947,5	42,5	22,2
2-Fin. Kir. İşlemlerinden Borçlar	10.950,8	0,2	0,1	14.421,9	0,2	0,1	12.879,3	0,2	0,1	36.939,6	0,4	0,2	16.404,3	0,1	0,1
3-Ert. Fin. Kir. Borçlanma Maliyetleri (-)	(554,8)	(0,0)	(0,0)	(1.110,3)	(0,0)	(0,0)	(1.716,3)	(0,0)	(0,0)	(2.494,5)	(0,0)	(0,0)	(1.405,2)	(0,0)	(0,0)
4-Uz. Vad.Krd. Anapara Taksit ve Faizleri	159.148,2	2,9	1,6	130.130,5	2,2	1,1	288.659,4	3,8	1,9	277.379,3	3,2	1,6	401.526,0	3,6	1,9
5-Tahvil Anapara Borç. Taksit ve Faizleri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6-Çıkarılmış Bonolar ve Senetler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7-Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
8-Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9-Diğer Mali Borçlar	13.951,5	0,3	0,1	17.307,9	0,3	0,1	18.549,7	0,2	0,1	48.458,6	0,6	0,3	45.979,7	0,4	0,2
B-Ticari Borçlar	2.140.252,0	39,3	21,2	2.214.802,6	37,6	18,9	2.973.180,1	39,6	19,8	3.556.078,1	40,5	20,4	4.402.696,7	39,2	20,5
1-Satıcılar	1.653.232,1	30,3	16,4	1.755.827,5	29,8	15,0	2.376.562,8	31,6	15,8	2.771.693,4	31,6	15,9	3.548.347,6	31,6	16,5
2-Borç Senetleri	399.474,0	7,3	4,0	391.321,2	6,6	3,3	542.656,7	7,2	3,6	696.736,8	7,9	4,0	728.113,7	6,5	3,4
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	(2.710,6)	(0,0)	(0,0)	(2.218,8)	(0,0)	(0,0)	(2.894,8)	(0,0)	(0,0)	(1.481,0)	(0,0)	(0,0)	(4.266,2)	(0,0)	(0,0)
4-Alınan Depozito ve Teminatlar	3.730,6	0,1	0,0	4.487,0	0,1	0,0	3.841,3	0,1	0,0	8.166,8	0,1	0,0	3.428,2	0,0	0,0
5-Diğer Ticari Borçlar	86.526,0	1,6	0,9	65.385,8	1,1	0,6	53.014,2	0,7	0,4	80.962,2	0,9	0,5	127.073,4	1,1	0,6
C-Diğer Borçlar	262.431,5	4,8	2,6	330.694,7	5,6	2,8	514.952,3	6,9	3,4	545.748,1	6,2	3,1	556.613,4	5,0	2,6
1-Ortaklara Borçlar	202.803,7	3,7	2,0	204.780,2	3,5	1,7	321.277,0	4,3	2,1	353.437,9	4,0	2,0	376.617,6	3,4	1,8
2-İştiraklere Borçlar	4.083,6	0,1	0,0	9.474,8	0,2	0,1	29.900,1	0,4	0,2	25.366,5	0,3	0,1	48.865,6	0,4	0,2
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	9.204,3	0,2	0,1	59.307,4	1,0	0,5	60.383,1	0,8	0,4	25.664,9	0,3	0,1	987,8	0,0	0,0
4-Personele Borçlar	13.306,6	0,2	0,1	15.303,0	0,3	0,1	18.593,4	0,2	0,1	24.883,3	0,3	0,1	23.956,2	0,2	0,1
5-Diğer Çeşitli Borçlar	33.033,3	0,6	0,3	41.829,3	0,7	0,4	84.798,7	1,1	0,6	116.395,5	1,3	0,7	106.186,2	0,9	0,5
6-Diğer Borç Senet. Reeskontu (-)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
D-Alınan Avanslar	270.012,0	5,0	2,7	574.787,4	9,7	4,9	481.639,9	6,4	3,2	736.901,9	8,4	4,2	435.664,4	3,9	2,0
1-Alınan Sipariş Avansları	262.170,2	4,8	2,6	511.849,4	8,7	4,4	459.576,7	6,1	3,1	533.112,1	6,1	3,1	425.207,8	3,8	2,0
2-Alınan Diğer Avanslar	7.841,9	0,1	0,1	62.938,0	1,1	0,5	22.063,2	0,3	0,1	203.789,7	2,3	1,2	10.456,7	0,1	0,0
E-Yıllara Yaygın İnş. ve Onarım Hakedişleri	513,3	0,0	0,0	24.869,5	0,4	0,2	34.054,4	0,5	0,2	16.424,2	0,2	0,1	21.830,2	0,2	0,1
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	161.992,1	3,0	1,6	243.626,1	4,1	2,1	275.627,3	3,7	1,8	332.324,7	3,8	1,9	423.421,1	3,8	2,0
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	146.291,2	2,7	1,5	221.514,7	3,8	1,9	250.698,4	3,3	1,7	270.744,4	3,1	1,5	307.056,8	2,7	1,4
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	10.484,2	0,2	0,1	13.419,0	0,2	0,1	17.227,3	0,2	0,1	31.803,8	0,4	0,2	22.444,4	0,2	0,1
3-Vad. Geç. Ertel./ Taksit. Vergi /Diğer Yük.	5.081,4	0,1	0,1	4.646,6	0,1	0,0	5.343,3	0,1	0,0	27.427,1	0,3	0,2	9.569,6	0,1	0,0
4-Ödenecek Diğer Yükümlülükler	135,3	0,0	0,0	4.045,8	0,1	0,0	2.358,4	0,0	0,0	2.349,4	0,0	0,0	84.350,3	0,8	0,4
G-Borç ve Gider Karşılıkları	29.587,1	0,5	0,3	94.279,0	1,6	0,8	97.784,7	1,3	0,7	74.999,0	0,9	0,4	67.373,4	0,6	0,3
1-Dönem Karı Vergi ve Diğ. Yasal Yük Karş.	40.771,6	0,7	0,4	73.244,2	1,2	0,6	99.947,4	1,3	0,7	74.436,1	0,8	0,4	98.695,0	0,9	0,5
2-Dönem Karı Peş. Vergi ve Diğ. Yüküm. (-)	(28.075,2)	(0,5)	(0,3)	(43.754,0)	(0,7)	(0,4)	(60.152,8)	(0,8)	(0,4)	(37.751,5)	(0,4)	(0,2)	(64.025,4)	(0,6)	(0,3)
3-Kıdem Tazminatı Karşılığı	60,7	0,0	0,0	5.067,8	0,1	0,0	3.865,5	0,1	0,0	673,4	0,0	0,0	145,4	0,0	0,0
4-Maliyet Giderleri Karşılığı	14.474,4	0,3	0,1	14.369,8	0,2	0,1	17.848,1	0,2	0,1	22.583,2	0,3	0,1	30.066,2	0,3	0,1
5-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	2.355,6	0,0	0,0	45.351,2	0,8	0,4	36.276,6	0,5	0,2	15.057,8	0,2	0,1	2.492,1	0,0	0,0
H-Gelecek Aylara ait Gelirler ve Gider Tah.	20.875,5	0,4	0,2	35.463,7	0,6	0,3	69.903,1	0,9	0,5	90.464,9	1,0	0,5	78.226,0	0,7	0,4
1-Gelecek Aylara Ait Gelirler	6.971,0	0,1	0,1	11.205,6	0,2	0,1	19.189,4	0,3	0,1	42.842,3	0,5	0,2	37.449,9	0,3	0,2
2-Gider Tahakkukları	13.904,5	0,3	0,1	24.258,1	0,4	0,2	50.713,7	0,7	0,3	47.622,6	0,5	0,3	40.776,0	0,4	0,2
I-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	17.596,4	0,3	0,2	15.619,9	0,3	0,1	3.528,2	0,0	0,0	2.952,2	0,0	0,0	4.953,3	0,0	0,0
1-Hesaplanan Katma Değer Vergisi	2.133,0	0,0	0,0	2.046,8	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	1,3	0,0	0,0	2.853,2	0,0	0,0
2-Diğer Katma Değer Vergisi	38,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
3-Merkez ve Şubeler Cari Hesabı	9,4	0,0	0,0	20,7	0,0	0,0	473,1	0,0	0,0	1.631,1	0,0	0,0	681,2	0,0	0,0
4-Sayım ve Tesellüm Fazlalığı	0,3	0,0	0,0	150,7	0,0	0,0	118,0	0,0	0,0	59,2	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0
5-Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar	15.415,4	0,3	0,2	13.401,5	0,2	0,1	2.935,6	0,0	0,0	1.260,5	0,0	0,0	1.417,7	0,0	0,0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	1.695.848,7	100,0	16,8	2.779.888,6	100,0	27,6	3.778.040,2	100,0	25,2	4.668.166,3	100,0	26,7	4.420.092,5	100,0	20,6
A-Mali Borçlar	1.326.964,98	78,2	13,2	2.083.574,05	75,0	20,7	2.642.734,19	69,9	17,6	3.464.983,80	74,2	19,8	3.597.618,15	81,4	16,8
1-Banka Kredileri	1.277.321,1	75,3	12,7	2.019.348,9	72,6	20,0	2.583.830,9	68,4	17,2	3.332.852,5	71,4	19,1	3.524.610,4	79,7	16,4
2-Fin. Kir. İşlemlerinden Borçlar	35.924,8	2,1	0,4	53.311,1	1,9	0,5	53.487,7	1,4	0,4	70.660,9	1,5	0,4	61.303,4	1,4	0,3
3-Ert. Fin. Kir. Borçlanma Maliyetleri (-)	(4.035,8)	(0,2)	(0,0)	(9.211,7)	(0,3)	(0,1)	(8.049,1)	(0,2)	(0,1)	(8.205,2)	(0,2)	(0,0)	(7.477,4)	(0,2)	(0,0)
7-Diğer Mali Borçlar	17.754,9	1,0	0,2	20.125,8	0,7	0,2	13.464,7	0,4	0,1	69.675,6	1,5	0,4	19.181,8	0,4	0,1
B-Ticari Borçlar	119.984,82	7,1	1,2	81.635,19	2,9	0,8	144.260,28	3,8	1,0	211.141,29	4,5	1,2	141.302,73	3,2	0,7
1-Satıcılar	25.214,8	1,5	0,3	43.442,3	1,6	0,4	69.795,4	1,8	0,5	95.446,9	2,0	0,5	33.406,3	0,8	0,2
2-Borç Senetleri	93.734,8	5,5	0,9	25.509,0	0,9	0,3	60.615,1	1,6	0,4	93.822,7	2,0	0,5	91.557,8	2,1	0,4
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	(6,8)	(0,0)	(0,0)	(0,3)	(0,0)	(0,0)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4-Alınan Depozito ve Teminatlar	814,1	0,0	0,0	12.602,9	0,5	0,1	12.868,9	0,3	0,1	12.235,9	0,3	0,1	14.716,1	0,3	0,1
5-Diğer Ticari Borçlar	228,0	0,0	0,0	81,3	0,0	0,0	980,9	0,0	0,0	9.635,9	0,2	0,1	1.622,6	0,0	0,0
C-Diğer Borçlar	196.652,93	11,6	2,0	251.580,33	9,1	2,5	499.323,86	13,2	3,3	550.391,68	11,8	3,2	499.332,28	11,3	2,3
1-Ortaklara Borçlar	167.868,2	9,9	1,7	177.192,6	6,4	1,8	344.442,8	9,1	2,3	313.931,6	6,7	1,8	351.491,7	8,0	1,6
2-İştiraklere Borçlar	3.119,7	0,2	0,0	10.440,8	0,4	0,1	73.534,4	1,9	0,5	163.509,3	3,5	0,9	55.617,7	1,3	0,3
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	15.796,9	0,9	0,2	53.535,6	1,9	0,5	67.491,8	1,8	0,4	21.204,3	0,5	0,1	58.567,8	1,3	0,3
4-Diğer Çeşitli Borçlar	9.863,3	0,6	0,1	9.852,5	0,4	0,1	13.687,0	0,4	0,1	39.064,0	0,8	0,2	33.451,3	0,8	0,2
6-Kamuya Olan Ertelemiş ve Taksitlen. Borçlar	4,9	0,0	0,0	558,8	0,0	0,0	167,9	0,0	0,0	12.682,5	0,3	0,1	203,8	0,0	0,0
D-Alınan Avanslar	15.074,08	0,9	0,1	277.718,34	10,0	2,8	375.830,82	9,9	2,5	342.393,60	7,3	2,0	12.014,55	0,3	0,1
1-Alınan Sipariş Avansları	88,3	0,0	0,0	19.913,6	0,7	0,2	4.713,8	0,1	0,0	4.342,7	0,1	0,0	6.922,7	0,2	0,0
2-Alınan Diğer Avanslar	14.985,8	0,9	0,1	257.804,7	9,3	2,6	371.117,0	9,8	2,5	338.050,9	7,2	1,9	5.091,8	0,1	0,0
E-Borç ve Gider Karşılıkları	376,48	0,0	0,0	18.192,41	0,7	0,2	21.115,82	0,6	0,1	24.084,43	0,5	0,1	48.108,50	1,1	0,2
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	195,9	0,0	0,0	10.011,9	0,4	0,1	10.083,8	0,3	0,1	14.755,6	0,3	0,1	48.108,5	1,1	0,2
2-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	180,5	0,0	0,0	8.180,5	0,3	0,1	11.032,0	0,3	0,1	9.328,9	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
F-Gelecek Yıllara ait Gelirler ve Gider Tah.	34.254,78	2,0	0,3	62.687,78	2,3	0,6	94.201,63	2,5	0,6	75.171,50	1,6	0,4	120.673,72	2,7	0,6
1-Gelecek Yıllara Ait Gelirler	25.818,3	1,5	0,3	53.464,0	1,9	0,5	56.649,8	1,5	0,4	57.835,2	1,2	0,3	73.385,1	1,7	0,3
2-Gider Tahakkukları	8.436,4	0,5	0,1	9.223,8	0,3	0,1	37.551,8	1,0	0,3	17.336,3	0,4	0,1	47.288,6	1,1	0,2
G-Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	2.540,62	0,1	0,0	4.500,52	0,2	0,0	573,60	0,0	0,0	0,00	0,0	0,0	1.042,52	0,0	0,0
3-Diğ. Çeş. Uzun Vadeli Yab. Kaynaklar	2.196,4	0,1	0,0	4.500,5	0,2	0,0	373,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.042,5	0,0	0,0
III-ÖZ KAYNAKLAR	2.933.604,5	100,0	29,1	3.060.066,5	100,0	30,4	3.724.821,8	100,0	24,8	4.029.320,5	100,0	23,1	5.826.888,1	100,0	27,1
A-Ödenmiş Sermaye	2.277.664,10	77,6	22,6	2.211.745,42	72,3	21,9	2.571.234,55	69,0	17,1	2.871.857,69	71,3	16,4	3.922.269,93	67,3	18,3
1-Sermaye	2.022.131,7	68,9	20,1	2.052.050,9	67,1	20,4	2.419.656,1	65,0	16,1	2.695.229,3	66,9	15,4	3.697.534,5	63,5	17,2
2-Ödenmemiş Sermaye (-)	(37.135,9)	(1,3)	(0,4)	(34.710,5)	(1,1)	(0,3)	(39.841,1)	(1,1)	(0,3)	(42.496,3)	(1,1)	(0,2)	(65.967,0)	(1,1)	(0,3)
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	292.771,5	10,0	2,9	198.383,1	6,5	2,0	198.882,8	5,3	1,3	219.396,7	5,4	1,3	296.826,0	5,1	1,4
4-Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları (-)	(103,3)	(0,0)	(0,0)	(3.978,0)	(0,1)	(0,0)	(7.463,3)	(0,2)	(0,0)	(272,0)	(0,0)	(0,0)	(6.123,5)	(0,1)	(0,0)
B-Sermaye Yedekleri	33.863,14	1,2	0,3	43.682,93	1,4	0,4	44.835,61	1,2	0,3	154.873,35	3,8	0,9	71.615,16	1,2	0,3
1-Hisse Senedi İhraç Primleri	5.945,1	0,2	0,1	5.945,1	0,2	0,1	5.945,1	0,2	0,0	5.945,1	0,1	0,0	8.560,9	0,1	0,0
3-M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları	5.617,8	0,2	0,1	19.118,2	0,6	0,2	19.197,0	0,5	0,1	17.879,7	0,4	0,1	19.869,3	0,3	0,1
4-İştirakler Yeniden Değerleme Artışları	3.401,8	0,1	0,0	3,0	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	4.898,6	0,1	0,0
5-Maliyet Bedeli Artış Fonu	70,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9.531,3	0,2	0,1	100,8	0,0	0,0
6-Diğer Sermaye Yedekleri	18.828,4	0,6	0,2	18.616,6	0,6	0,2	19.690,5	0,5	0,1	121.514,2	3,0	0,7	38.185,5	0,7	0,2
C-Kar Yedekleri	589.314,58	20,1	5,8	513.953,87	16,8	5,1	573.751,41	15,4	3,8	637.199,13	15,8	3,6	1.219.299,92	20,9	5,7
1-Yasal Yedekler	97.935,1	3,3	1,0	86.314,9	2,8	0,9	98.500,1	2,6	0,7	102.286,0	2,5	0,6	155.348,2	2,7	0,7
2-Statü Yedekleri	2.499,1	0,1	0,0	3.221,2	0,1	0,0	4.063,0	0,1	0,0	9.592,0	0,2	0,1	3.754,3	0,1	0,0
3-Olağanüstü Yedekler	200.478,3	6,8	2,0	130.077,9	4,3	1,3	168.073,7	4,5	1,1	179.956,2	4,5	1,0	388.915,0	6,7	1,8
4-Diğer Kar Yedekleri	30.501,6	1,0	0,3	11.364,1	0,4	0,1	2.980,3	0,1	0,0	8.593,9	0,2	0,0	20.562,5	0,4	0,1
5-Özel Fonlar	257.900,6	8,8	2,6	282.975,8	9,2	2,8	300.134,4	8,1	2,0	336.771,0	8,4	1,9	650.720,0	11,2	3,0
D-Geçmiş Yıllar Karları	464.800,8	15,8	4,6	695.351,2	22,7	6,9	895.204,1	24,0	6,0	1.012.054,9	25,1	5,8	1.076.505,3	18,5	5,0
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(626.304,9)	(21,3)	(6,2)	(694.037,7)	(22,7)	(6,9)	(777.142,6)	(20,9)	(5,2)	(787.014,2)	(19,5)	(4,5)	(982.409,1)	(16,9)	(4,6)
F-Dönem Net Karı (Zararı)	194.266,86	6,6	1,9	289.370,79	9,5	2,9	416.938,79	11,2	2,8	140.349,63	3,5	0,8	519.606,88	8,9	2,4
1-Dönem Net Karı	287.781,3	9,8	2,9	382.072,3	12,5	3,8	501.672,2	13,5	3,3	325.292,1	8,1	1,9	613.737,7	10,5	2,9
2-Dönem Net Zararı (-)	(93.514,5)	(3,2)	(0,9)	(92.701,5)	(3,0)	(0,9)	(84.733,4)	(2,3)	(0,6)	(184.942,4)	(4,6)	(1,1)	(94.130,9)	(1,6)	(0,4)
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	10.079.149,9	100,0		11.735.811,3	100,0		15.013.946,6	100,0		17.472.569,3	100,0		21.476.211,4	100,0	

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

EK-2: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI GELİR TABLOSU

	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)	2016 (%)	2017,00 (%)					
A-BRÜT SATIŞLAR	20.983.027,8	106,9	20.872.836,6	105,1	26.706.430,7	104,3	28.508.233,7	104,7	30581268,89	105,1
1-Yurt İçi Satışlar	19.892.180,5	101,3	19.675.442,4	99,0	25.251.327,8	98,7	27.002.791,8	99,1	28957973,29	99,5
2-Yurt Dışı Satışlar	412.525,3	2,1	380.935,4	1,9	421.560,6	1,6	436.000,6	1,6	484340,62	1,7
3-Diğer Gelirler	678.322,1	3,5	816.458,8	4,1	1.033.542,3	4,0	1.069.441,3	3,9	1138954,98	3,9
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	(1.353.150,0)	(6,9)	(1.008.194,2)	(5,1)	(1.113.065,0)	(4,3)	(1.270.975,2)	(4,7)	-1478588,61	(5,1)
1-Satıştan İndirimler (-)	(409.983,4)	(2,1)	(127.238,4)	(0,6)	(114.427,7)	(0,4)	(169.786,5)	(0,6)	-195822,61	(0,7)
2-Satış İskontoları (-)	(805.171,7)	(4,1)	(689.995,4)	(3,5)	(846.390,7)	(3,3)	(943.274,0)	(3,5)	-1104586,76	(3,8)
3-Diğer İndirimler (-)	(137.994,9)	(0,7)	(190.960,4)	(1,0)	(152.246,5)	(0,6)	(157.914,8)	(0,6)	-178179,23	(0,6)
C-NET SATIŞLAR	19.629.877,8	100,0	19.864.642,4	100,0	25.593.365,8	100,0	27.237.258,5	100,0	29102680,28	100,0
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	(18.064.720,6)	(92,0)	(17.926.424,4)	(90,2)	(22.982.572,3)	(89,8)	(24.237.805,2)	(89,0)	-25453062,50	(87,5)
1-Satılan Mamuller Maliyeti (-)	(701.235,0)	(3,6)	(1.196.047,0)	(6,0)	(440.164,7)	(1,7)	(799.905,6)	(2,9)	-851699,44	(2,9)
2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	(16.821.005,1)	(85,7)	(16.099.991,0)	(81,0)	(21.493.308,8)	(84,0)	(19.376.492,3)	(71,1)	-20635964,30	(70,9)
3-Satılan Hizmet Maliyeti (-)	(521.626,0)	(2,7)	(575.745,9)	(2,9)	(717.361,9)	(2,8)	(926.637,5)	(3,4)	-926868,99	(3,2)
4-Diğer Satışların Maliyeti (-)	(20.854,6)	(0,1)	(54.640,6)	(0,3)	(331.737,0)	(1,3)	(3.134.769,7)	(11,5)	-3038529,78	(10,4)
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	1.565.157,2	8,0	1.938.218,0	9,8	2.610.793,4	10,2	2.999.453,3	11,0	3649617,78	12,5
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	(1.196.560,1)	(6,1)	(1.372.245,1)	(6,9)	(1.759.871,4)	(6,9)	(2.090.707,7)	(7,7)	-2626903,75	(9,0)
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	(1.619,7)	(0,0)	(3.596,6)	(0,0)	(2.310,9)	(0,0)	(1.188,6)	(0,0)	-1565,85	(0,0)
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	(650.027,5)	(3,3)	(699.575,6)	(3,5)	(917.949,0)	(3,6)	(1.131.454,4)	(4,2)	-1404998,97	(4,8)
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	(544.912,8)	(2,8)	(669.072,8)	(3,4)	(839.611,6)	(3,3)	(958.064,7)	(3,5)	-1220338,93	(4,2)
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	368.597,1	1,9	565.973,0	2,8	850.922,0	3,3	908.745,6	3,3	1022714,03	3,5

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	485.494,4	2,5	574.328,5	2,9	693.201,5	2,7	842.237,0	3,1	903082,43	3,1
1-İştiraklerden Temettü Gelirleri	2.998,4	0,0	4.230,4	0,0	8.288,6	0,0	14.065,5	0,1	15979,74	0,1
2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	25.284,9	0,1	5.427,2	0,0	7.101,6	0,0	11.679,4	0,0	14438,57	0,0
3-Faiz Gelirleri	49.818,1	0,3	21.766,0	0,1	39.853,8	0,2	37.086,0	0,1	36496,59	0,1
4-Komisyon Gelirleri	5.275,0	0,0	3.492,3	0,0	6.369,4	0,0	6.443,9	0,0	7462,73	0,0
5-Konusu Kalmayan Karşılıklar	3.750,4	0,0	6.361,7	0,0	3.332,7	0,0	13.830,2	0,1	19729,13	0,1
6-Menkul Kıymet Satış Karları	868,7	0,0	4.260,1	0,0	2.281,6	0,0	5.181,7	0,0	6618,54	0,0
7-Kambyo Karları	240.573,1	1,2	438.875,1	2,2	501.354,0	2,0	582.263,5	2,1	617110,63	2,1
8-Reeskont Faiz Gelirleri	10.477,4	0,1	15.466,6	0,1	18.516,3	0,1	16.411,2	0,1	16577,93	0,1
10-Diğer Olağan Gelir ve Karlar	146.448,5	0,7	74.449,2	0,4	106.103,3	0,4	155.275,6	0,6	168668,57	0,6
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	(509.702,6)	(2,6)	(526.635,1)	(2,7)	(685.887,6)	(2,7)	(1.046.686,1)	(3,8)	-1150720,67	(4,0)
1-Komisyon Giderleri (-)	(3.538,5)	(0,0)	(7.440,8)	(0,0)	(7.764,1)	(0,0)	(206.425,6)	(0,8)	-226843,26	(0,8)
2-Karşılık Giderleri (-)	(14.880,1)	(0,1)	(20.118,2)	(0,1)	(14.657,5)	(0,1)	(20.325,7)	(0,1)	-24546,83	(0,1)
3-Menkul Kıymet Satış Zararları (-)	(39,6)	(0,0)	(9.253,8)	(0,0)	(1.769,0)	(0,0)	(318,2)	(0,0)	-438,90	(0,0)
4-Kambyo Zararları (-)	(365.264,3)	(1,9)	(446.753,1)	(2,2)	(612.495,7)	(2,4)	(762.441,3)	(2,8)	-832999,95	(2,9)
5-Reeskont Faiz Giderleri (-)	(11.800,2)	(0,1)	(16.762,2)	(0,1)	(16.867,1)	(0,1)	(15.670,0)	(0,1)	-17688,59	(0,1)
7-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	(114.179,9)	(0,6)	(26.307,1)	(0,1)	(32.334,1)	(0,1)	(41.505,3)	(0,2)	-48203,15	(0,2)
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	(379.913,2)	(1,9)	(352.593,5)	(1,8)	(498.532,7)	(1,9)	(614.811,3)	(2,3)	-686774,05	(2,4)
1-Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	(347.591,6)	(1,8)	(328.026,4)	(1,7)	(465.261,6)	(1,8)	(583.372,2)	(2,1)	-651291,39	(2,2)
2-Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	(32.321,7)	(0,2)	(24.567,1)	(0,1)	(33.271,1)	(0,1)	(31.439,1)	(0,1)	-35482,67	(0,1)
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	(35.524,3)	(0,2)	261.072,9	1,3	359.703,2	1,4	89.485,2	0,3	88301,74	0,3
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	314.006,1	1,6	210.260,5	1,1	212.059,7	0,8	253.132,3	0,9	289585,86	1,0
1-Önceki Dönem Gelir ve Karları	3.751,5	0,0	3.786,0	0,0	1.913,5	0,0	14.267,2	0,1	25194,60	0,1
2-Diğer Olağandıışı Gelir ve Karlar	310.254,6	1,6	206.474,5	1,0	210.146,1	0,8	238.865,0	0,9	264391,26	0,9
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	(43.443,3)	(0,2)	(108.718,4)	(0,5)	(54.876,6)	(0,2)	(127.831,7)	(0,5)	-139250,76	(0,5)
1-Çalışmayan Kısım Gider ve Zarar.(-)	(900,9)	(0,0)	(451,8)	(0,0)	(383,4)	(0,0)	(491,3)	(0,0)	-533,22	(0,0)
2-Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)	(1.494,6)	(0,0)	(2.901,5)	(0,0)	(2.264,5)	(0,0)	(2.984,2)	(0,0)	-3278,12	(0,0)
3-Diğer Olağandıışı Gider ve Zarar.(-)	(41.047,9)	(0,2)	(105.365,2)	(0,5)	(52.228,7)	(0,2)	(124.356,3)	(0,5)	-135439,41	(0,5)
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	235.038,5	1,2	362.615,0	1,8	516.886,2	2,0	214.785,8	0,8	238636,84	0,8
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	(40.771,6)	(0,2)	(73.244,2)	(0,4)	(99.947,4)	(0,4)	(74.436,1)	(0,3)	-47727,37	(0,2)
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	194.266,9	1,0	289.370,8	1,5	416.938,8	1,6	140.349,6	0,5	190909,47	0,7

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

EK-3: G-45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİNİ TOPTAN VE PARAKENDE TİCARETİ İLE ONARIMI SEKTÖR ORTALAMALARI

LİKİDİTE ORANLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Cari Oran (%)	121,61	126,78	126,12	121,28	123,40
2-Likidite (Asit Test) Oranı (%)	72,69	78,57	73,41	68,64	74,06
3-Nakit Oranı (%)	13,30	18,10	19,78	15,75	16,36
4-Stoklar / Dönen Varlıklar Oranı (%)	40,23	38,03	41,79	43,41	39,98
5-Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	26,45	24,22	26,37	26,44	25,80
6-Stok Bağımlılık Oranı (%)	177,25	169,88	152,20	160,05	169,53
7-Kısa Vadeli Alacaklar / Dönen Varlıklar Oranı (%)	56,41	55,59	48,29	48,86	54,45
8-Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	30,50	27,93	24,16	24,54	28,47
FİNANSAL YAPI ORANLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	70,89	73,93	75,19	76,94	72,87
2-Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	29,11	26,07	24,81	23,06	27,13
3-Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	41,06	35,27	32,99	29,97	37,23
4-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	54,07	50,24	50,03	50,22	52,29
5-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top.Oranı (%)	16,83	23,69	25,16	26,72	20,58
6-Uzun Vadeli Yab. Kaynaklar / Devamlı Sermaye Oranı (%)	36,63	47,60	50,35	53,67	43,14
7-Maddi Duran Varlıklar (Net) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	86,16	106,20	116,06	127,92	100,39
8-Maddi Duran Varlıkl.(Net) / U.V.Y.K. Ort. (%)	149,05	116,91	114,43	110,42	132,34
9-Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	48,31	49,11	49,08	50,81	48,69
10-Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	117,67	139,24	148,76	169,52	130,77
11-Duran varlıklar / Devamlı Sermaye Oranı (%)	74,57	72,96	73,85	78,53	74,36
12-K.V.Y.K./ Yabancı Kaynakl. Top.Oranı (%)	76,27	67,96	66,53	65,28	71,76
13-Banka Kredileri / Aktif Toplamı Oranı (%)	37,70	37,07	37,40	38,17	40,52
14-Kısa Vad. Banka Kredileri /K.V.Y.K. Oranı (%)	46,28	39,54	40,35	38,02	46,11
15-Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	53,17	50,14	49,73	49,61	55,61
16-Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	65,75	63,69	63,09	60,91	64,52
17-Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı (%)	25,08	27,69	28,79	29,50	27,24
DEVİR HIZLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Stok Devir Hızı (Kez)	6,78	6,31	5,81	5,25	4,59
2-Alacak Devir Hızı (Kez)	6,79	6,56	7,76	7,07	5,13
3-Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	2,96	2,66	2,70	2,56	2,10
4-Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	16,67	12,58	13,05	14,59	11,08
5-Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	7,77	6,11	5,92	5,28	4,98
6-Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	5,69	4,66	4,62	3,99	3,82
7-Öz Kaynaklar Devir Hızı (Kez)	6,69	6,49	6,87	6,76	4,99
8-Aktif Devir Hızı (Kez)	1,95	1,69	1,70	1,56	1,36
1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar	2013	2014	2015	2016	2017
a)Net Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	6,62	9,46	11,19	3,48	3,28
b)Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	8,01	11,85	13,88	5,33	4,10
c)F.V.Ö.K. (Zarar) /Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	6,10	6,09	6,76	4,75	4,31
d)Net Kar (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	1,93	2,47	2,78	0,80	0,89
2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar	2013	2014	2015	2016	2017
a)Faaliyet Karı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	1,88%	2,85%	3,32%	3,34%	3,51%
b)Brüt Satış Karı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	7,97%	9,76%	10,20%	11,01%	12,54%
c)Net Kar (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	0,99%	1,46%	1,63%	0,52%	0,66%
d)Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar Oranı (%)	92,03%	90,24%	89,80%	88,99%	87,46%
e)Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	6,10%	6,91%	6,88%	7,68%	9,03%
f)Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	1,94%	1,77%	1,95%	2,26%	2,36%

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

EK-4: XYZ OTOMOTİV A.Ş. ÖZET BİLANÇO TABLOLARI

AKTİF (VARLIKLAR)	2013			2014			2015			2016			2017		
	GRUP YÜZDE	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	GRUP YÜZDE	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	GRUP YÜZDE	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	GRUP YÜZDE	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	GRUP YÜZDE	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE
I-DÖNEN VARLIKLAR	29856241,38	100	61,88	35385816,8	100	63,61	45009271,2	100	61,47	56871241,21	100	59,9281	82306276,6	100	66,19
A-Hazır Değerler	194508,42	0,65	0,40	261297,97	0,74	0,47	296157,218	0,66	0,40	415620,84	0,73	0,44	3235543,73	3,93	2,60
1-Kasa	8694,85	0,03	0,02	12685,25	0,04	0,02	11965,435	0,03	0,02	112510,7075	0,20	0,12	46221,89	0,06	0,04
2-Alınan Çekler	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	2777447,32	3,37	2,23
3- Bankalar	70028,3	0,23	0,15	82625,32	0,23	0,15	84603,43	0,19	0,12	58466,44	0,10	0,06	28006,2025	0,03	0,02
4-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
5-Diğer Hazır Değerler	115785,27	0,39	0,24	165987,4	0,47	0,30	199588,353	0,44	0,27	244643,6925	0,43	0,26	383868,313	0,47	0,31
B-Menkul Kıymetler	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
C-Ticari Alacaklar	15854611,76	53,10	32,86	19375612,9	54,76	34,83	27331497	60,72	37,33	31900737,24	56,09	33,62	40116454,8	48,74	32,26
1-Alıcılar	12576433,01	42,12	26,06	14152918,6	40,00	25,44	17390935,1	38,64	23,75	19644225,3	34,54	20,70	24184754,3	29,38	19,45
2-Alacak Senetleri	3256487,25	10,91	6,75	5197445,44	14,69	9,34	9907503,97	22,01	13,53	12120680,12	21,31	12,77	15794501,8	19,19	12,70
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	-1647,36	0,00	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	21691,5	0,07	0,04	25248,9	0,07	0,05	33057,945	0,07	0,05	135831,82	0,24	0,14	138846,13	0,17	0,11
6-Diğer Ticari Alacaklar	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	14736,7825	0,05	0,03	14736,7825	0,04	0,03	14736,7825	0,03	0,02	14736,7825	0,03	0,02	14736,7825	0,02	0,01
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	-14736,7825	-0,05	-0,03	-14736,783	-0,04	-0,03	-14736,783	-0,03	-0,02	-14736,7825	-0,03	-0,02	-14736,783	-0,02	-0,01
D-Diğer Alacaklar	14663,84	0,05	0,03	20531,3067	0,06	0,04	25141	0,06	0,03	58477,17333	0,10	0,06	27835,36	0,03	0,02
5-Diğer Çeşitli Alacaklar AĞİ	14663,84	0,05	0,03	20531,3067	0,06	0,04	25141	0,06	0,03	58477,17333	0,10	0,06	27835,36	0,03	0,02
E-Stoklar	12932370,88	43,32	26,80	14683453,3	41,50	26,39	16128873,3	35,83	22,03	22813926,36	40,12	24,04	36908258,6	44,84	29,68
3-Mamüller	336430,7073	1,13	0,70	404404,715	1,14	0,73	489425,805	1,09	0,67	1648805,369	2,90	1,74	4321628,16	5,25	3,48
4-Ticari Mallar	12214356,91	40,91	25,31	13894256,3	39,27	24,98	15235645,1	33,85	20,81	20246804,79	35,60	21,34	30820352	37,45	24,79
5-Diğer Stoklar	85945,42	0,29	0,18	99156,37	0,28	0,18	102218,94	0,23	0,14	313239,62	0,55	0,33	828627,52	1,01	0,67
7-Verilen Sipariş Avansları	295637,84	0,99	0,61	285635,89	0,81	0,51	301583,42	0,67	0,41	605076,5775	1,06	0,64	937650,863	1,14	0,75
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	6888,61	0,02	0,01	5524,7	0,02	0,01	5243,06	0,01	0,01	125505,35	0,22	0,13	671091,01	0,82	0,54
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	5632,25	0,02	0,01	1956,25	0,01	0,00	2386,63	0,01	0,00	122873,49	0,22	0,13	435219,85	0,53	0,35
2-Gelir Tahakkukları	1256,36	0,00	0,00	3568,45	0,01	0,01	2856,43	0,01	0,00	2631,86	0,00	0,00	235871,16	0,29	0,19
H-Diğer Dönen Varlıklar	853197,87	2,86	1,77	1039396,58	2,94	1,87	1222359,6	2,72	1,67	1556974,25	2,74	1,64	1347093,1	1,64	1,08
1-Devreden Katma Değer Vergisi	790486,33	2,65	1,64	985643,82	2,79	1,77	1157856,27	2,57	1,58	1486260,473	2,61	1,57	1278868,11	1,55	1,03
2-İndirilecek Katma Değer Vergisi	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0,01058769	0,00	0,00	0,012705231	0,00	0,00	0,01270523	0,00	0,00
3-Diğer Katma Değer Vergisi	62711,54	0,21	0,13	53752,76	0,15	0,10	64503,3225	0,14	0,09	70713,765	0,12	0,07	68224,97	0,08	0,05

AKTİF (VARLIKLAR)	2013			2014			2015			2016			2017		
	GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE		GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE		GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE		GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE		GRUP YÜZDE	AKTİF YÜZDE	
II-DURAN VARLIKLAR	18396148,72	100	38,125	20244499,1	100	36,39113	28209981,7	100	38,528	38027945,17	100	40,0719	42043380,1	100	33,8106
A-Ticari Alacaklar	2575351,285	14,00	5,34	3715180,18	18,4	6,7	7405262,55	26,25	10,11	10069551,31	26,48	10,61	7205746,21	17,14	5,79
1-Alıcılar	0,005284615	0,00	0,00	0	0,0	0,0	2265328,15	8,03	3,09	3207780,654	8,44	3,38	3656869,95	8,70	2,94
2-Alacak Senetleri	2532094,5	13,76	5,25	3671923,4	18,1	6,6	5089348,2	18,04	6,95	6709684,453	17,64	7,07	3388726,9	8,06	2,73
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0	0,00	0,00	0	0,0	0,0	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	-5236,84	-0,01	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	43256,78	0,24	0,09	43256,78	0,2	0,1	50586,2025	0,18	0,07	152086,2025	0,40	0,16	165386,203	0,39	0,13
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	32625	0,18	0,07	32625	0,2	0,1	32625	0,12	0,04	32625	0,09	0,03	32625	0,08	0,03
8-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	-32625	-0,18	-0,07	-32625	-0,2	-0,1	-32625	-0,12	-0,04	-32625	-0,09	-0,03	-32625	-0,08	-0,03
B-Diğer Alacaklar	3562,14	0,02	0,01	5877,531	0,0	0,0	8698,74588	0,03	0,01	20529,04028	0,05	0,02	25456,0099	0,06	0,02
4-Personelden Alacaklar	3562,14	0,02	0,01	5877,531	0,0	0,0	8698,74588	0,03	0,01	20529,04028	0,05	0,02	25456,0099	0,06	0,02
C-Mali Duran Varlıklar	226543,52	1,23	0,47	301302,882	1,5	0,5	536248,35	1,90	0,73	1221563,21	3,21	1,29	1221563,21	2,91	0,98
3-İştirakler	226543,52	1,23	0,47	301302,882	1,5	0,5	536248,35	1,90	0,73	1221563,21	3,21	1,29	1221563,21	2,91	0,98
D-Maddi Duran Varlıklar	14515527,7	78,91	30,08	15196298,3	75,1	27,3	19256153,8	68,26	26,30	25684615,1	67,54	27,07	32540045,6	77,40	26,17
1-Arazi ve Arsalar	3518456,575	19,13	7,29	3518456,58	17,4	6,3	4608456,58	16,34	6,29	5108456,575	13,43	5,38	5108456,58	12,15	4,11
3-Binalar	7347190,285	39,94	15,23	7347190,28	36,3	13,2	10173448,7	36,06	13,89	10173448,7	26,75	10,72	10173448,7	24,20	8,18
4-Tesis, Makina ve Cihazlar	856921,52	4,66	1,78	982365,74	4,9	1,8	1175285,69	4,17	1,61	1897094,015	4,99	2,00	1397094,02	3,32	1,12
5-Taşitlar	326129,7036	1,77	0,68	369214,52	1,8	0,7	872971,458	3,09	1,19	924761,905	2,43	0,97	1510948,17	3,59	1,22
6-Demirbaşlar	1632964,016	8,88	3,38	1926058,81	9,5	3,5	3359362,92	11,91	4,59	4429035,41	11,65	4,67	6529974,36	15,53	5,25
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	-523121,6488	-2,84	-1,08	-773246,07	-3,8	-1,4	-933371,57	-3,31	-1,27	-1433371,57	-3,77	-1,51	-1433371,6	-3,41	-1,15
9-Yapılmakta Olan Yatırımlar	1356987,25	7,38	2,81	1826258,42	9,0	3,3	0	0,00	0,00	4585190,058	12,06	4,83	9253495,3	22,01	7,44
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1054918,07	5,73	2,19	1000259,13	4,9	1,8	939976,19	3,33	1,28	891007,1525	2,34	0,94	991884,32	2,36	0,80
1-Haklar	285107,5275	1,55	0,59	285107,528	1,4	0,5	285107,528	1,01	0,39	289047,39	0,76	0,30	389924,558	0,93	0,31
5-Özel Maliyetler	893396,9625	4,86	1,85	893396,963	4,4	1,6	893396,963	3,17	1,22	893396,9625	2,35	0,94	893396,963	2,12	0,72
7-Birikmiş Amortismanlar (-)	-123586,42	-0,67	-0,26	-178245,36	-0,9	-0,3	-238528,3	-0,85	-0,33	-291437,2	-0,77	-0,31	-291437,2	-0,69	-0,23
8-Verilen Avanslar	0	0,00	0,00	0,00192308	0,0	0,0	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
F-Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	0	0,00	0,00	0	0,0	0,0	0,01153846	0,00	0,00	0,013846154	0,00	0,00	0,01661538	0,00	0,00
5-Verilen Avanslar	0	0,00	0,00	0	0,0	0,0	0,01153846	0,00	0,00	0,013846154	0,00	0,00	0,01661538	0,00	0,00
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir Tah.	20246,00133	0,11	0,04	25581,0854	0,1	0,0	63642,075	0,23	0,09	140679,345	0,37	0,15	58684,7925	0,14	0,05
1-Gelecek Yıllara Ait Giderler	20246,00133	0,11	0,04	25581,0854	0,1	0,0	63642,075	0,23	0,09	140679,345	0,37	0,15	58684,7925	0,14	0,05
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	48252390,1		100	55630315,9		100	73219252,9		100	94899186,38		100	124349657		100

PASİF (KAYNAKLAR)	2013	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2014	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2015	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2016	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE	2017	GRUP YÜZDE	PASİF YÜZDE
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	21742897,19	100	45,061	23281884,4	100	41,85107	29681877,1	100	40,538	39417234,74	100	41,5359	28752559,7	100	23,1223
A-Mali Borçlar	6619088,235	30,44	13,72	7421170,8	31,88	13,34	10122805,8	34,10	13,83	14497074,43	36,78	15,28	3409350	11,86	2,74
1-Banka Kredileri	6619088,235	30,44	13,72	7421170,8	31,88	13,34	10122805,8	34,10	13,83	14497074,43	36,78	15,28	3409350	11,86	2,74
B-Ticari Borçlar	8669978,04	39,87	17,97	9278727,25	39,85	16,68	10999518,9	37,06	15,02	12237003,91	31,04	12,89	16923427,9	58,86	13,61
1-Satıcılar	5980631,53	27,51	12,39	5890150,65	25,30	10,59	6171906,93	20,79	8,43	6127820,488	15,55	6,46	7653151,86	26,62	6,15
2-Borç Senetleri	2689346,51	12,37	5,57	3388576,6	14,55	6,09	4827611,95	16,26	6,59	6109183,425	15,50	6,44	10164897,3	35,35	8,17
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	-894621,24	-3,11	-0,72
C-Diğer Borçlar	6367989,53	29,29	13,20	6457076,11	27,73	11,61	7507148,93	25,29	10,25	11097798,32	28,15	11,69	6550662,18	22,78	5,27
1-Ortaklara Borçlar	6245244,2	28,72	12,94	6283050,38	26,99	11,29	7293850,27	24,57	9,96	10626425,1	26,96	11,20	6326284,15	22,00	5,09
4-Personele Borçlar	122745,33	0,56	0,25	174025,73	0,75	0,31	213298,66	0,72	0,29	471373,22	1,20	0,50	224378,03	0,78	0,18
D-Alınan Avanslar	1008,346842	0,00	0,00	1446,4378	0,01	0,00	899914,89	3,03	1,23	1251440,873	3,17	1,32	1684379,62	5,86	1,35
1-Alınan Sipariş Avansları	1008,346842	0,00	0,00	1446,4378	0,01	0,00	899914,89	3,03	1,23	1251440,873	3,17	1,32	1684379,62	5,86	1,35
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	84833	0,39	0,18	123463,74	0,53	0,22	152488,52	0,51	0,21	333917,2	0,85	0,35	184740,025	0,64	0,15
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	35698,48	0,16	0,07	53684,94	0,23	0,10	66951,25	0,23	0,09	146215,85	0,37	0,15	85732,15	0,30	0,07
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	49134,52	0,23	0,10	69778,8	0,30	0,13	85537,27	0,29	0,12	187701,35	0,48	0,20	89349,39	0,31	0,07
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit. Vergi /Diğer Yük.	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	9658,485	0,03	0,01
I-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	0,037353846	0,00	0,00	0,03735385	0,00	0,00	0,03735385	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
3-Merkez ve Şubeler Cari Hesabı	0,03625	0,00	0,00	0,03625	0,00	0,00	0,03625	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
4-Sayım ve Tesellüm Fazlaları	0,001103846	0,00	0,00	0,00110385	0,00	0,00	0,00110385	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	10369222,6	100,00	21,49	13073712,9	100,00	27,09	17181833,3	100,00	23,47	19340365,55	100,00	20,38	30526140,5	100,00	24,55
A-Mali Borçlar	4125649,82	39,79	8,55	6189375,4	47,34	12,83	7268634,14	42,30	9,93	8526952	44,09	8,99	9285715,25	30,42	7,47
1-Banka Kredileri	4125649,82	39,79	8,55	6189375,4	47,34	12,83	7268634,14	42,30	9,93	8526952	44,09	8,99	9285715,25	30,42	7,47
B-Ticari Borçlar	3856327,14	37,19	7,99	3933453,68	30,09	8,15	5192158,86	30,22	7,09	5536394,095	28,63	5,83	3410779,19	11,17	2,74
1-Satıcılar	3856327,14	37,19	7,99	3933453,68	30,09	8,15	5192158,86	30,22	7,09	5536394,095	28,63	5,83	3410779,19	11,17	2,74
C-Diğer Borçlar	2315465,12	22,33	4,80	2848022,1	21,78	5,90	4670756,24	27,18	6,38	5191737,738	26,84	5,47	17792122,1	58,28	14,31
1-Ortaklara Borçlar	2315465,12	22,33	4,80	2848022,1	21,78	5,90	4670756,24	27,18	6,38	5191737,738	26,84	5,47	17792122,1	58,28	14,31
D-Alınan Avanslar	35456	0,34	0,07	56729,6	0,43	0,12	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
1-Alınan Sipariş Avansları	35456	0,34	0,07	56729,6	0,43	0,12	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
E-Borç ve Gider Karşılıkları	36324,52	0,35	0,08	46132,1404	0,35	0,10	50284,033	0,29	0,07	85281,72003	0,44	0,09	37523,9568	0,12	0,03
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	36324,52	0,35	0,08	46132,1404	0,35	0,10	50284,033	0,29	0,07	85281,72003	0,44	0,09	37523,9568	0,12	0,03
III-ÖZ KAYNAKLAR	16140270,48	100,00	33,45	19274719,1	100,00	39,95	26355542,5	100,00	36,00	36141585,52	100,00	38,08	65070956,9	100,00	52,33
A-Ödenmiş Sermaye	20001126,04	123,92	41,45	28501126	147,87	59,07	41501126	157,47	56,68	60001126,04	166,02	63,23	80001126	122,94	64,34
1-Sermaye	60000000	371,74	124,35	60000000	311,29	124,35	60000000	227,66	81,95	60000000	166,01	63,22	80000000	122,94	64,33
2-Ödenmemiş Sermaye (-)	-40000000	-247,83	-82,90	-31500000	-163,43	-65,28	-18500000	-70,19	-25,27	0	0,00	0,00	0	0,00	0,00
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	1126,044285	0,01	0,00	1126,04428	0,01	0,00	1126,04428	0,00	0,00	1126,044285	0,00	0,00	1126,04428	0,00	0,00
C-Kar Yedekleri	45251,21	0,28	0,09	51542,21	0,27	0,11	57211,8531	0,22	0,08	16235,42	0,04	0,02	21254,23	0,03	0,02
5-Özel Fonlar	45251,21	0,28	0,09	51542,21	0,27	0,11	57211,8531	0,22	0,08	16235,42	0,04	0,02	21254,23	0,03	0,02
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	-2408,865169	-0,01	0,00	-3906106,8	-20,27	-8,10	-9277949,2	-35,20	-12,67	-15202795,4	-42,06	-16,02	-23875776	-36,69	-19,20
F-Dönem Net Karı (Zararı)	-3903697,91	-24,19	-8,09	-5371842,4	-27,87	-11,13	-5924846,2	-22,48	-8,09	-8672980,55	-24,00	-9,14	8924352,62	13,71	7,18
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	48252390,27		100	55630316,4		100	73219252,9		100	94899185,8		100	124349657		100

EK-5: XYZ OTOMOTİV A.Ş. GELİR TABLOLARI VE DİKEY ANALİZ SONUÇLARI

	2013	(%)	2014	(%)	2015	(%)	2016	(%)	2017	(%)
A-BRÜT SATIŞLAR	73.171.695,40	104,63	76.148.179,65	106,04	85.012.805,16	105,26	87.006.739,86	105,51	96.660.990,89	105,18
1-Yurt İçi Satışlar	68.235.645,21	97,57	70.914.283,79	98,75	79.107.834,59	97,94	80.798.862,63	97,99	90.651.857,27	98,64
2-Yurt Dışı Satışlar	4.823.695,34	6,90	5.105.478,56	7,11	5.650.734,57	7,00	5.903.122,40	7,16	5.619.366,81	6,11
3-Diğer Gelirler	112.354,85	0,16	128.417,30	0,18	254.236,00	0,31	304.754,83	0,37	389.766,81	0,42
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-3.234.602,33	-4,63	-4.336.486,58	-6,04	-4.244.610,03	-5,26	-4.546.593,11	-5,51	-4.757.150,86	-5,18
1-Satıştan İadeler (-)	-905.749,25	-1,30	-1.879.189,25	-2,62	-1.682.563,24	-2,08	-1.817.993,93	-2,20	-1.913.710,53	-2,08
2-Satış İskontoları (-)	-2.326.867,84	-3,33	-2.453.940,09	-3,42	-2.557.475,27	-3,17	-2.721.637,62	-3,30	-2.836.570,33	-3,09
3-Diğer İndirimler (-)	-1.985,24	-0,00	-3.357,24	-0,00	-4.571,51	-0,01	-6.961,56	-0,01	-6.870,00	-0,01
C-NET SATIŞLAR	69.937.093,07	100,00	71.811.693,07	100,00	80.768.195,13	100,00	82.460.146,75	100,00	91.903.840,03	100,00
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-65.435.217,46	-93,56	-66.893.719,52	-93,15	-73.916.100,67	-91,52	-76.878.545,57	-93,23	-76.217.464,07	-82,93
1-Satılan Mamuller Maliyeti (-)	-2.697.609,06	-3,86	-2.847.456,39	-3,97	-4.532.894,75	-5,61	-4.899.647,59	-5,94	-2.985.319,43	-3,25
2-Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-60.145.899,94	-86,00	-61.173.008,30	-85,19	-65.639.569,28	-81,27	-67.821.214,87	-82,25	-69.475.023,11	-75,60
3-Satılan Hizmet Maliyeti (-)	-1.906.541,25	-2,73	-2.167.896,58	-3,02	-2.307.597,72	-2,86	-2.621.644,19	-3,18	-2.237.471,93	-2,43
4-Diğer Satışların Maliyeti (-)	-685.167,21	-0,98	-705.358,25	-0,98	-1.436.038,92	-1,78	-1.536.038,92	-1,86	-1.519.649,60	-1,65
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	4.501.875,61	6,44	4.917.973,55	6,85	6.852.094,46	8,48	5.581.601,18	6,77	15.686.375,96	17,07
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-7.252.444,62	-10,37	-8.701.501,56	-12,12	-8.940.145,93	-11,07	-9.605.848,02	-11,65	-6.506.164,19	-7,08
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-3.982.070,11	-5,69	-4.193.747,22	-5,84	-4.675.588,97	-5,79	-4.785.487,81	-5,80	-2.730.441,14	-2,97
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-3.270.374,51	-4,68	-4.507.754,34	-6,28	-4.264.556,96	-5,28	-4.820.360,21	-5,85	-3.775.723,05	-4,11
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	-2.750.569,01	-3,93	-3.783.528,01	-5,27	-2.088.051,47	-2,59	-4.024.246,84	-4,88	9.180.211,77	9,99
F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	2.541.547,48	3,63	2.798.249,82	3,90	2.838.287,85	3,51	3.281.453,56	3,98	5.579.078,31	6,07
1-İştiraklerden Temettü Gelirleri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2-Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3-Faiz Gelirleri	45.896,24	0,07	42.186,56	0,06	38.384,19	0,05	41.589,82	0,05	43.946,76	0,05
4-Komisyon Gelirleri	211.522,38	0,30	195.625,87	0,27	189.456,85	0,23	192.658,27	0,23	199.754,58	0,22
5-Konusu Kalmayan Karşılıklar	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
6-Menkul Kıymet Satış Karları	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7-Kambiyo Karları	1.048.254,32	1,50	1.191.003,81	1,66	1.272.048,14	1,57	1.578.084,54	1,91	1.473.446,75	1,60
8-Reeskont Faiz Gelirleri	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	894.621,24	0,97
9-Enflasyon Düzeltmesi Karları	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
10-Diğer Olağan Gelir ve Karlar	1.235.874,54	1,77	1.369.433,58	1,91	1.338.398,67	1,66	1.469.120,93	1,78	2.967.308,98	3,23
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-1.019.117,23	-1,46	-929.599,70	-1,29	-619.056,04	-0,77	-807.981,70	-0,98	-817.790,24	-0,89
1-Komisyon Giderleri (-)	-34.852,42	-0,05	-28.698,20	-0,04	-27.235,15	-0,03	-29.338,94	-0,04	-30.467,64	-0,03
2-Karşılık Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3-Menkul Kıymet Satış Zararları (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4-Kambiyo Zararları (-)	-984.264,81	-1,41	-900.901,50	-1,25	-591.820,89	-0,73	-778.642,76	-0,94	-782.085,80	-0,85
5-Reeskont Faiz Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-5.236,80	-0,01
6-Enflasyon Düzeltmesi Zararları (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7-Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	-2.285.394,75	-3,27	-2.965.375,26	-4,13	-5.414.877,87	-6,70	-6.652.874,57	-8,07	-4.843.418,01	-5,27
1-Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-2.285.394,75	-3,27	-2.965.375,26	-4,13	-5.414.877,87	-6,70	-6.652.874,57	-8,07	-4.843.418,01	-5,27
2-Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	-3.513.533,51	-5,02	-4.880.253,15	-6,80	-5.283.697,53	-6,54	-8.203.649,55	-9,95	9.098.081,83	9,90
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	31.193,29	0,04	14.424,24	0,02	31.697,16	0,04	79.375,24	0,10	498.901,29	0,54
1-Önceki Dönem Gelir ve Karları	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	31.193,29	0,04	14.424,24	0,02	31.697,16	0,04	79.375,24	0,10	498.901,29	0,54
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-421.357,69	-0,60	-506.013,47	-0,70	-672.845,87	-0,83	-548.706,24	-0,67	-672.630,50	-0,73
3-Diğer Olağandışı Gider ve Zarar.(-)	-421.357,69	-0,60	-506.013,47	-0,70	-672.845,87	-0,83	-548.706,24	-0,67	-672.630,50	-0,73
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	-3.903.697,91	-5,58	-5.371.842,38	-7,48	-5.924.846,24	-7,34	-8.672.980,55	-10,52	8.924.352,62	9,71
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	-3.903.697,91	-5,58	-5.371.842,38	-7,48	-5.924.846,24	-7,34	-8.672.980,55	-10,52	8.924.352,62	9,71

EK-6: XYZ OTOMOTİV A.Ş. ORAN ANALİZ SONUÇLARI

LİKİDİTE ORANLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Cari Oran (%)	137	152	152	144	286
2-Likidite (Asit Test) Oranı (%)	78	89	97	86	158
3-Nakit Oranı (%)	1	1	1	1	11
4-Stoklar / Dönen Varlıklar Oranı (%)	43	41	36	40	45
5-Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	27	26	22	24	30
6-Stok Bağımlılık Oranı (%)	167	157	182	171	69
7-Kısa Vadeli Alacaklar / Dönen Varlıklar Oranı (%)	73	83	92	81	140
8-Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	33	35	37	34	32
FİNANSAL YAPI ORANLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	67	65	64	62	48
2-Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	33	35	36	38	52
3-Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	50	53	56	62	110
4-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	45	42	41	42	23
5-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	21	24	23	20	25
6-Uzun Vadeli Yab. Kaynaklar / Devamlı Sermaye Oranı (%)	39	40	39	35	32
7-Maddi Duran Varlıklar (Net) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	90	79	73	71	50
8-Maddi Duran Varlıkl.(Net) / Uzun Vad. Yab. Kaynaklar Or. (%)	140	116	112	133	107
9-Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	57	56	60	65	71
10-Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	114	105	107	105	65
11-Duran varlıklar / Devamlı Sermaye Oranı (%)	69	63	65	69	44
12-Kısa Vad. Yabancı Kaynakl./ Yabancı Kaynakl. Top.Oranı (%)	68	64	63	67	49
13-Banka Kredileri / Aktif Toplamı Oranı (%)	22	24	24	24	10
14-Kısa Vad. Banka Kredileri /Kısa Vad. Yabancı Kaynakl.Oranı (%)	30	32	34	37	12
15-Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	33	37	37	39	21
16-Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	62	64	61	60	66
17-Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı (%)	30	27	26	27	26
DEVİR HIZLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Stok Devir Hızı (Kez)	5,41	4,89	5,01	3,61	2,49
2-Alacak Devir Hızı (Kez)	4,41	3,71	2,96	2,58	2,29
3-Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	2,34	2,03	1,79	1,45	1,12
4-Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	8,62	5,93	5,27	4,72	1,72
5-Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	4,82	4,73	4,19	3,21	2,82
6-Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	3,80	3,55	2,86	2,17	2,19
7-Öz Kaynaklar Devir Hızı (Kez)	4,33	3,73	3,06	2,28	1,41
8-Aktif Devir Hızı (Kez)	1,45	1,29	1,10	0,87	0,74
KARLILIK ORANLARI	2013	2014	2015	2016	2017
1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
a)Net Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	-24,19	-27,87	-22,48	-24,00	13,71
b)Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	-24,19	-27,87	-22,48	-24,00	13,71
c)F.V.Ö.K. (Zarar) /Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	-3,35	-4,33	-0,70	-2,13	11,07
d)Net Kar (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	-8,09	-9,66	-8,09	-9,14	7,18
2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar	2013	2014	2015	2016	2017
a)Faaliyet Karı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	-3,93	-5,27	-2,59	-4,88	9,99
b)Brüt Satış Karı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	6,44	6,85	8,48	6,77	17,07
c)Net Kar (Zarar) / Net Satışlar Oranı (%)	-5,58	-7,48	-7,34	-10,52	9,71
d)Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar Oranı (%)	93,56	93,15	91,52	93,23	82,93
e)Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	10,37	12,12	11,07	11,65	7,08
f)Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	3,27	4,13	6,70	8,07	5,27

EK-7: XYZ İŞLETMESİ KARŞILAŞTIRMALI GELİR TABLOSU

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-BRÜT SATIŞLAR	87.006.739,86	96.660.990,89	9.654.251,03	11,10
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-4.546.593,11	-4.757.150,86	-210.557,75	4,63
C-NET SATIŞLAR	82.460.146,75	91.903.840,03	9.443.693,28	11,45
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-76.878.545,57	-76.217.464,07	661.081,50	-0,86
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	5.581.601,18	15.686.375,96	10.104.774,79	181,04
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-9.605.848,02	-6.506.164,19	3.099.683,83	-32,27
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	0,00	0,00	0,00	0,00
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-4.785.487,81	-2.730.441,14	2.055.046,67	-42,94
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-4.820.360,21	-3.775.723,05	1.044.637,16	-21,67
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	-4.024.246,84	9.180.211,77	13.204.458,62	-328,12
F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	3.281.453,56	5.579.078,31	2.297.624,75	70,02
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-807.981,70	-817.790,24	-9.808,54	1,21
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	-6.652.874,57	-4.843.418,01	1.809.456,56	-27,20
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	-8.203.649,55	9.098.081,83	17.301.731,39	-210,90
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	79.375,24	498.901,29	419.526,05	528,54
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-548.706,24	-672.630,50	-123.924,26	22,58
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	-8.672.980,55	8.924.352,62	17.597.333,18	-202,90
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	0,00	0,00	0,00	0,00
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	-8.672.980,55	8.924.352,62	17.597.333,18	-202,90

EK-8: G - 45 SEKTÖRÜ KARŞILAŞTIRMALI GELİR TABLOSU

	2016	2017	FARK TL	FARK %
A-BRÜT SATIŞLAR	28.508.233,70	30.581.268,89	2.073.035,19	7,27
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-1.270.975,22	-1.478.588,61	-207.613,39	16,33
C-NET SATIŞLAR	27.237.258,48	29.102.680,28	1.865.421,80	6,85
D-SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-24.237.805,17	-25.453.062,50	-1.215.257,34	5,01
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	2.999.453,31	3.649.617,78	650.164,47	21,68
E-FAALİYET GİDERLERİ (-)	-2.090.707,74	-2.626.903,75	-536.196,00	25,65
1-Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	-1.188,59	-1.565,85	-377,26	31,74
2-Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-1.131.454,43	-1.404.998,97	-273.544,54	24,18
3-Genel Yönetim Giderleri (-)	-958.064,73	-1.220.338,93	-262.274,21	27,38
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	908.745,57	1.022.714,03	113.968,46	12,54
F-DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	842.237,03	903.082,43	60.845,41	7,22
G-DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-1.046.686,08	-1.150.720,67	-104.034,60	9,94
H-FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	-614.811,32	-686.774,05	-71.962,74	11,70
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	89.485,20	88.301,74	-1.183,46	-1,32
I-OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	253.132,26	289.585,86	36.453,60	14,40
J-OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-127.831,70	-139.250,76	-11.419,06	8,93
DÖNEM KAR VEYA ZARARI	214.785,77	238.636,84	23.851,07	11,10
K-DÖNEM KARI VERGİ/ DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ. (-)	-74.436,14	-47.727,37	26.708,77	-35,88
DÖNEM NET KAR VEYA ZARARI	140.349,63	190.909,47	50.559,84	36,02

EK-9: XYZ OTOMOTİV KARŞILAŞTIRMALI BİLANÇO VERİLERİ

AKTİF (VARLIKLAR)	2016	2017	FARK TL	FARK %
I-DÖNEN VARLIKLAR	56.871.241,2	89.306.276,6	32.435.035	57,03
A-Hazır Değerler	415.620,8	3.235.543,7	2.819.923	678,48
1-Kasa	112.510,7	46.221,9	-66.289	-58,92
2-Alınan Çekler	0,0	2.777.447,3	2.777.447	TANIMSIZ
3- Bankalar	58.466,4	28.006,2	-30.460	-52,10
5-Diğer Hazır Değerler	244.643,7	383.868,3	139.225	56,91
C-Ticari Alacaklar	31.900.737,2	47.116.454,8	15.215.718	47,70
1-Alıcılar	19.644.225,3	24.184.754,3	4.540.529	23,11
2-Alacak Senetleri	12.120.680,1	22.794.501,8	10.673.822	88,06
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0,0	(1.647,4)	-1.647	TANIMSIZ
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri (-)	0,0	0,0	0	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	135.831,8	138.846,1	3.014	2,22
6-Diğer Ticari Alacaklar	0,0	0,0	0	0,00
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	14.736,8	14.736,8	0	0,00
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	(14.736,8)	(14.736,8)	0	0,00
D-Diğer Alacaklar	58.477,2	27.835,4	-30.642	-52,40
5-Diğer Çeşitli Alacaklar AGİ	58.477,2	27.835,4	-30.642	-52,40
E-Stoklar	22.813.926,4	36.908.258,6	14.094.332	61,78
3-Mamüller	1.648.805,4	4.321.628,2	2.672.823	162,11
4-Ticari Mallar	20.246.804,8	30.820.352,0	10.573.547	52,22
5-Diğer Stoklar	313.239,6	828.627,5	515.388	164,53
7-Verilen Sipariş Avansları	605.076,6	937.650,9	332.574	54,96
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	125.505,4	671.091,0	545.586	434,71
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	122.873,5	435.219,9	312.346	254,20
2-Gelir Tahakkukları	2.631,9	235.871,2	233.239	8.862,15
H-Diğer Dönen Varlıklar	1.556.974,3	1.347.093,1	-209.881	-13,48
1-Devreden Katma Değer Vergisi	1.486.260,5	1.278.868,1	-207.392	-13,95
2-İndirilecek Katma Değer Vergisi	0,0	0,0	0	0,00
3-Diğer Katma Değer Vergisi	70.713,8	68.225,0	-2.489	-3,52
II-DURAN VARLIKLAR	38.027.945,2	42.043.380,1	4.015.435	10,56
A-Ticari Alacaklar	10.069.551,3	7.205.746,2	-2.863.805	-28,44
1-Alıcılar	3.207.780,7	3.656.869,9	449.089	14,00
2-Alacak Senetleri	6.709.684,5	3.388.726,9	-3.320.958	-49,49
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0,0	(5.236,8)	-5.237	TANIMSIZ
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri (-)	0,0	0,0	0	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	152.086,2	165.386,2	13.300	8,75
6-Diğer Ticari Alacaklar	0,0	0,0	0	0,00
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	32.625,0	32.625,0	0	0,00
8-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	(32.625,0)	(32.625,0)	0	0,00
B-Diğer Alacaklar	20.529,0	25.456,0	4.927	24,00
4-Personelden Alacaklar	20.529,0	25.456,0	4.927	24,00
C-Mali Duran Varlıklar	1.221.563,2	1.221.563,2	0	0,00
3-İştirakler	1.221.563,2	1.221.563,2	0	0,00

D-Maddi Duran Varlıklar	25.684.615,1	32.540.045,6	6.855.430	26,69
1-Arazi ve Arsalar	5.108.456,6	5.108.456,6	0	0,00
2-Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	0,0	0,0	0	0,00
3-Binalar	10.173.448,7	10.173.448,7	0	0,00
4-Tesis, Makina ve Cihazlar	1.897.094,0	1.397.094,0	-500.000	-26,36
5-Taşıtlar	924.761,9	1.510.948,2	586.186	63,39
6-Demirbaşlar	4.429.035,4	6.529.974,4	2.100.939	47,44
7-Diğer Maddi Duran Varlıklar	0,0	0,0	0	0,00
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	(1.433.371,6)	(1.433.371,6)	0	0,00
9-Yapılmakta Olan Yatırımlar	4.585.190,1	9.253.495,3	4.668.305	101,81
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	891.007,2	991.884,3	100.877	11,32
1-Haklar	289.047,4	389.924,6	100.877	34,90
2-Şerefiye	0,0	0,0	0	0,00
3-Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	0,0	0,0	0	0,00
4-Araştırma ve Geliştirme Giderleri	0,0	0,0	0	0,00
5-Özel Maliyetler	893.397,0	893.397,0	0	0,00
6-Diğ. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	0,0	0,0	0	0,00
7-Birikmiş Amortismanlar (-)	(291.437,2)	(291.437,2)	0	0,00
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir Tah.	140.679,3	58.684,8	-81.995	-58,28
1-Gelecek Yıllara Ait Giderler	140.679,3	58.684,8	-81.995	-58,28
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	94.899.186,4	131.349.656,7	36.450.470	38,41

PASİF (KAYNAKLAR)	2016	2017	FARK TL	FARK %
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	39.417.234,7	28.752.559,7	-10.664.675	-27,06
A-Mali Borçlar	14.497.074,4	3.409.350,0	-11.087.724	-76,48
1-Banka Kredileri	14.497.074,4	3.409.350,0	-11.087.724	-76,48
B-Ticari Borçlar	12.237.003,9	16.923.427,9	4.686.424	38,30
1-Satıcılar	6.127.820,5	7.653.151,9	1.525.331	24,89
2-Borç Senetleri	6.109.183,4	10.164.897,3	4.055.714	66,39
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	0,0	(894.621,2)	-894.621	TANIMSIZ
C-Diğer Borçlar	11.097.798,3	6.550.662,2	-4.547.136	-40,97
1-Ortaklara Borçlar	10.626.425,1	6.326.284,1	-4.300.141	-40,47
2-İştiraklere Borçlar	0,0	0,0	0	0,00
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	0,0	0,0	0	0,00
4-Personele Borçlar	471.373,2	224.378,0	-246.995	-52,40
D-Alınan Avanslar	1.251.440,9	1.684.379,6	432.939	34,60
1-Alınan Sipariş Avansları	1.251.440,9	1.684.379,6	432.939	34,60
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	333.917,2	184.740,0	-149.177	-44,67
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	146.215,9	85.732,2	-60.484	-41,37
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	187.701,4	89.349,4	-98.352	-52,40
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit. Vergi /Diğer Yük.	0,0	9.658,5	9.658	TANIMSIZ
II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	19.340.365,6	30.526.140,5	11.185.775	57,84
A-Mali Borçlar	8.526.952,00	9.285.715,25	758.763	8,90
1-Banka Kredileri	8.526.952,0	9.285.715,3	758.763	8,90
B-Ticari Borçlar	5.536.394,10	3.410.779,19	-2.125.615	-38,39
1-Satıcılar	5.536.394,1	3.410.779,2	-2.125.615	-38,39
C-Diğer Borçlar	5.191.737,74	17.792.122,06	12.600.384	242,70
1-Ortaklara Borçlar	5.191.737,7	17.792.122,1	12.600.384	242,70
E-Borç ve Gider Karşılıkları	85.281,72	37.523,96	-47.758	-56,00
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	85.281,7	37.524,0	-47.758	-56,00
III-ÖZ KAYNAKLAR	36.141.585,5	65.070.956,9	28.929.371	80,04
A-Ödenmiş Sermaye	60.001.126,04	80.001.126,04	20.000.000	33,33
1-Sermaye	60.000.000,0	80.000.000,0	20.000.000	33,33
2-Ödenmemiş Sermaye (-)	0,0	0,0	0	0,00
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	1.126,0	1.126,0	0	0,00
C-Kar Yedekleri	16.235,42	21.254,23	5.019	30,91
5-Özel Fonlar	16.235,4	21.254,2	5.019	30,91
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(15.202.795,4)	(23.875.775,9)	-8.672.981	57,05
F-Dönem Net Karı (Zararı)	(8.672.980,55)	8.924.352,62	17.597.333	-202,90
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	94.899.185,8	124.349.657,1	29.450.471	31,03

**EK-10: G - 45 MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE
MOTOSİKLETLERİN TOPTAN VE PERAKENDE
TİCARETİ İLE ONARIMI SEKTÖRÜ
KARŞILAŞTIRMALI BİLANÇO VERİLERİ**

AKTİF (VARLIKLAR)	2016	2017	FARK TL	FARK %
I-DÖNEN VARLIKLAR	10.642.233,3	13.856.513,8	3.214.280,5	30,20
A-Hazır Değerler	1.278.725,7	1.776.557,9	497.832,2	38,93
1-Kasa	48.242,4	76.176,5	27.934,1	57,90
2-Alınan Çekler	451.072,0	812.428,5	361.356,5	80,11
3-Bankalar	655.576,4	895.976,5	240.400,1	36,67
5-Diğer Hazır Değerler	194.103,2	249.006,5	54.903,3	28,29
C-Ticari Alacaklar	3.852.272,6	5.670.313,3	1.818.040,7	47,19
1-Alıcılar	2.795.153,1	4.161.078,6	1.365.925,5	48,87
2-Alacak Senetleri	890.943,7	1.129.934,4	238.990,7	26,82
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	(5.214,1)	(6.362,9)	(1.148,8)	22,03
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri (-)	0,0	0,0	0,0	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	4.881,8	11.701,2	6.819,4	139,69
6-Diğer Ticari Alacaklar	123.270,8	348.282,7	225.012,0	182,53
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	141.985,6	180.834,2	38.848,6	27,36
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş. (-)	(98.748,3)	(155.154,9)	(56.406,6)	57,12
D-Diğer Alacaklar	435.440,0	444.292,6	8.852,6	2,03
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	315.727,1	278.834,4	(36.892,7)	-11,68
E-Stoklar	4.619.384,4	5.540.222,3	920.837,9	19,93
3-Mamüller	57.788,1	114.243,0	56.454,8	97,69
4-Ticari Mallar	3.307.237,9	4.265.645,6	958.407,7	28,98
5-Diğer Stoklar	62.753,0	70.257,7	7.504,7	11,96
7-Verilen Sipariş Avansları	698.243,7	760.496,4	62.252,7	8,92
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir Tah.	94.875,0	83.421,9	(11.453,2)	-12,07
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	57.721,7	54.542,5	(3.179,1)	-5,51
2-Gelir Tahakkukları	37.153,4	28.879,3	(8.274,0)	-22,27
H-Diğer Dönen Varlıklar	232.196,2	221.774,8	(10.421,4)	-4,49
1-Devreden Katma Değer Vergisi	146.326,6	120.390,2	(25.936,3)	-17,72
2-İndirilecek Katma Değer Vergisi	825,3	3,3	(822,0)	-99,60
3-Diğer Katma Değer Vergisi	5.629,2	6.152,6	523,4	9,30
II-DURAN VARLIKLAR	6.830.336,0	7.619.697,6	789.361,6	11,56
A-Ticari Alacaklar	112.717,5	81.351,1	(31.366,3)	-27,83
1-Alıcılar	16.581,3	34.254,9	17.673,6	106,59
2-Alacak Senetleri	90.549,6	44.082,7	(46.466,9)	-51,32
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0,0	0,0	0,0	0,00
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri (-)	0,0	0,0	0,0	0,00
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	5.380,8	3.013,6	(2.367,2)	-43,99
6-Diğer Ticari Alacaklar	205,8	0,0	(205,8)	-100,00
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	0,0	0,0	0,0	0,00
8-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	0,0	0,0	0,0	0,00
B-Diğer Alacaklar	40.326,3	44.373,5	4.047,2	10,04
4-Personelden Alacaklar	42,0	70,6	28,6	68,05
C-Mali Duran Varlıklar	508.841,9	686.940,6	178.098,7	35,00
3-İştirakler	244.615,7	241.745,1	(2.870,6)	-1,17

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

D-Maddi Duran Varlıklar	5.154.430,7	5.849.423,5	694.992,8	13,48
1-Arazi ve Arsalar	1.449.857,8	1.647.207,8	197.350,0	13,61
2-Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	70.613,1	29.271,3	(41.341,8)	-58,55
3-Binalar	2.235.478,7	2.440.487,0	205.008,4	9,17
4-Tesis, Makina ve Cihazlar	290.912,5	274.511,1	(16.401,4)	-5,64
5-Taşıtlar	1.427.641,7	1.727.329,8	299.688,1	20,99
6-Demirbaşlar	381.958,7	452.544,2	70.585,5	18,48
7-Diğer Maddi Duran Varlıklar	61.593,8	53.488,6	(8.105,2)	-13,16
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	(1.141.318,8)	(1.289.136,1)	(147.817,3)	12,95
9-Yapılmakta Olan Yatırımlar	346.487,4	460.297,6	113.810,2	32,85
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	677.928,0	724.031,3	46.103,4	6,80
1-Haklar	159.281,2	121.580,6	(37.700,6)	-23,67
2-Şerefiye	152.145,5	249.920,8	97.775,3	64,26
3-Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	3.742,2	1.030,6	(2.711,6)	-72,46
4-Araştırma ve Geliştirme Giderleri	2.208,7	3.180,6	971,8	44,00
5-Özel Maliyetler	417.447,1	371.034,6	(46.412,5)	-11,12
6-Diğ. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	161.571,1	227.312,3	65.741,3	40,69
7-Birikmiş Amortismanlar (-)	(219.177,1)	(250.801,0)	(31.623,8)	14,43
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir Tah.	207.959,6	166.839,7	(41.119,9)	-19,77
1-Gelecek Yıllara Ait Giderler	194.160,9	161.574,4	(32.586,5)	-16,78
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	17.472.569,3	21.476.211,4	4.003.642,1	22,91

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

PASİF (KAYNAKLAR)	2016	2017	FARK TL	FARK %
I-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	8.775.082,5	11.229.230,9	2.454.148,4	27,97
A-Mali Borçlar	3.419.189,4	5.238.452,3	1.819.262,9	53,21
1-Banka Kredileri	3.058.906,5	4.775.947,5	1.717.041,0	56,13
B-Ticari Borçlar	3.556.078,1	4.402.696,7	846.618,6	23,81
1-Satıcılar	2.771.693,4	3.548.347,6	776.654,2	28,02
2-Borç Senetleri	696.736,8	728.113,7	31.376,9	4,50
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	(1.481,0)	(4.266,2)	(2.785,2)	188,06
C-Diğer Borçlar	545.748,1	556.613,4	10.865,3	1,99
1-Ortaklara Borçlar	353.437,9	376.617,6	23.179,7	6,56
2-İştiraklere Borçlar	25.366,5	48.865,6	23.499,0	92,64
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	25.664,9	987,8	(24.677,1)	-96,15
4-Personele Borçlar	24.883,3	23.956,2	(927,1)	-3,73
D-Alınan Avanslar	736.901,9	435.664,4	(301.237,4)	-40,88
1-Alınan Sipariş Avansları	533.112,1	425.207,8	(107.904,4)	-20,24
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	332.324,7	423.421,1	91.096,5	27,41
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	270.744,4	307.056,8	36.312,4	13,41
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	31.803,8	22.444,4	(9.359,4)	-29,43
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit. Vergi /Diğer Yük.	27.427,1	9.569,6	(17.857,5)	-65,11
II-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	4.668.166,3	4.420.092,5	(248.073,9)	-5,31
A-Mali Borçlar	3.464.983,80	3.597.618,15	132.634,4	3,83
1-Banka Kredileri	3.332.852,5	3.524.610,4	191.757,9	5,75
B-Ticari Borçlar	211.141,29	141.302,73	(69.838,6)	-33,08
1-Satıcılar	95.446,9	33.406,3	(62.040,6)	-65,00
C-Diğer Borçlar	550.391,68	499.332,28	(51.059,4)	-9,28
1-Ortaklara Borçlar	313.931,6	351.491,7	37.560,1	11,96
E-Borç ve Gider Karşılıkları	24.084,43	48.108,50	24.024,1	99,75
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	14.755,6	48.108,5	33.352,9	226,04
III-ÖZ KAYNAKLAR	4.029.320,5	5.826.888,1	1.797.567,5	44,61
A-Ödenmiş Sermaye	2.871.857,69	3.922.269,93	1.050.412,2	36,58
1-Sermaye	2.695.229,3	3.697.534,5	1.002.305,2	37,19
2-Ödenmemiş Sermaye (-)	(42.496,3)	(65.967,0)	(23.470,7)	55,23
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	219.396,7	296.826,0	77.429,2	35,29
C-Kar Yedekleri	637.199,13	1.219.299,92	582.100,8	91,35
5-Özel Fonlar	336.771,0	650.720,0	313.949,0	93,22
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(787.014,2)	(982.409,1)	(195.394,9)	24,83
F-Dönem Net Karı (Zararı)	140.349,63	519.606,88	379.257,3	270,22
1-Dönem Net Karı	325.292,1	613.737,7	288.445,7	88,67
2-Dönem Net Zararı (-)	(184.942,4)	(94.130,9)	90.811,6	-49,10
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	17.472.569,3	21.476.211,4	4.003.642,1	22,91

Kaynak: T.C. Merkez Bankası Sektör Bilançoları

EK-11: XYZ OTOMOTİV A.Ş. TREND ANALİZLERİ

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	STOKLAR - NET SATIŞLAR
STOKLAR	12.932.370,88	14.683.453,28	16.128.873,28	22.813.926,36	36.908.258,55	
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
STOKLAR	100,00	113,54	124,72	176,41	285,39	
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	STOKLAR - TİCARİ BORÇLAR
STOKLAR	12.932.370,88	14.683.453,28	16.128.873,28	22.813.926,36	36.908.258,55	
TİCARİ BORÇLAR	12.526.305,18	13.212.180,94	16.191.677,75	17.773.398,01	20.334.207,05	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
STOKLAR	100,00	113,54	124,72	176,41	285,39	
TİCARİ BORÇLAR	100,00	105,48	129,26	141,89	162,33	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	NET SATIŞLAR - TİCARİ ALACAKLAR
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03	
TİCARİ ALACAKLAR	11.245.329,33	12.993.907,43	18.404.781,44	22.306.555,22	24.129.174,07	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41	
TİCARİ ALACAKLAR	100,00	115,55	163,67	198,36	214,57	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	NET SATIŞLAR - DÖNEN VARLIKLAR
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03	
DÖNEN VARL.	29.856.241,38	35.385.816,78	45.009.271,18	56.871.241,21	82.306.276,55	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41	
DÖNEN VARL.	100,00	118,52	150,75	190,48	275,68	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	NET SATIŞLAR - DURAN VARLIKLAR
NET SATIŞLAR	69.937.093,07	71.811.693,07	80.768.195,13	82.460.146,75	91.903.840,03	
DURAN VARL.	18.396.148,72	20.244.499,08	28.209.981,71	38.027.945,17	42.043.380,11	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
NET SATIŞLAR	100,00	102,68	115,49	117,91	131,41	
DURAN VARL.	100,00	110,05	153,35	206,72	228,54	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	DÖNEN VARLIKLAR - KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
DÖNEN VARL.	29.856.241,38	35.385.816,78	45.009.271,18	56.871.241,21	82.306.276,55	
KVYK	21.742.897,19	23.281.884,38	29.681.877,09	39.417.234,74	28.752.559,69	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
DÖNEN VARL.	100,00	118,52	150,75	190,48	275,68	
KVYK	100,00	107,08	136,51	181,29	132,24	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	TOPLAM BORÇLAR - ÖZKAYNAKLAR
TOPLAM BORÇLAR	32.112.119,79	36.355.597,30	46.863.710,36	58.757.600,29	59.278.700,15	
ÖZKAYNAKLAR	16.140.270,48	19.274.719,10	26.355.542,50	36.141.585,52	65.070.956,95	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
TOPLAM BORÇLAR	100,00	113,21	145,94	182,98	184,60	
ÖZKAYNAKLAR	100,00	119,42	163,29	223,92	403,16	

HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	BRÜT SATIŞLAR - NET SATIŞLAR
NET SATIŞLAR	73.171.695,40	76.148.179,65	85.012.805,16	87.006.739,86	96.660.990,89	
FAALİYET GİD.	7.252.444,62	8.701.501,56	8.940.145,93	9.605.848,02	6.506.164,19	
HESAPLAR	2013	2014	2015	2016	2017	
NET SATIŞLAR	100,00	104,07	116,18	118,91	132,10	
FAALİYET GİD.	100,00	119,98	123,27	132,45	89,71	